

VÁRKONYI TIBOR

A megtalált
anya

Várkonyi Tibor

A megtalált anya
(Bek Amália és Bek József története)
Családtörténet határok nélkül III.

„ – *Lehet, hogy értelmetlen az én históriám...*
– *Nincsenek értelmetlen históriák. Én pedig olyan ember vagyok,
aki ott is rálel az értelemre, ahol más semmit sem lát.*”

(Umberto Eco: Baudolino)

„*Látni, amit mindenki lát, és gondolni, amit még senki sem gondolt.*”

(Szent-Györgyi Albert)

Várkonyi Tibor

A megtalált anya

(Bek Amália és Bek József története)

Családtörténet határok nélkül III.

Tarsoly Kiadó
Budapest, 2017

Olvasószerkesztő
Kollega Tarsoly Teréz

ISBN 978 963 9570 96 2

Tarsoly Kiadó
Felelős kiadó: dr. Kollega Tarsoly István

A borítón látható fotó eredeti példányát
felhasználásra Philipott Beatrix Julianna biztosította a szerző számára

Borító tervezője: Csikász Katalin

Nyomta és kötötte: Kódex Könyvgyártó Kft.
Felelős vezető: Marosi Attila

Egy gyermek különleges története

Kísérlet a családtörténeti kutatások különlegességének bemutatására

Előszó

Hosszú ideje terveztem, hogy az elmúlt két évtizedem legfontosabb kutatásának eredményeit összefoglalom, és közreadom. Erre azért van szükség, mert ha helyes a feltételezés, akkor a *Családtörténet határok nélkül* című könyvemben¹ közölt ősfám, amely másfél ezer évre nyúlik vissza, véglegesen elfogadottá válik, s a könyvben erről feltételes módban írtam. Ez az a könyv, amelyet a nemesi őskel rendelkezők abban a reményben forgathatnak, hogy ha találnak benne velem közös ősiüket, akkor ettől az őstől számítva a teljes ősfájukat egészben „kiemelhetik” a könyvből. A könyv – utalva az alapműre – ezért kapta a *Családtörténet határok nélkül III* alcímet.

Úgy határoztam, hogy egy teljesen szokatlan tagolású munkában adom át az ismereteimet, mert csak ezekkel a lépcsőfokoknak is felfogható egységeknek a sorban történő megismerésével válhat érthetővé az Olvasó számára a történetem. Az első részben kizárólag tényszerűsége törekszem, a másodikban a tényeket kibontom, részletesen ismertetem, a harmadik részben a közvetett bizonyítékokat sorolom fel, a negyedik részben kiegészítő tényeket közlök, s az ötödik részben leírom, hogy kik lehettek még azok, akik a történetben résztvevők lehettek.

Remélem, hogy az olvasók kiérik majd, hogy a téma számomra mennyire fontos, ám azt is, hogy nem rendeltem alá a forrásokat és értelmezésüket az elképzelésemnek. Ez abban is megnyilvánul, hogy olyan személyekről nem sokat írok, akik közismertek, és akikről sokat lehet más tollából olvasni, ellenben a történetet a hátukon elvívó „egyszerű emberekről” szívesen megírtam, amit sikerült kiderítenem. A célom ezzel az volt, hogy a korabeli világot étellel leheljem tele, hiszen egy történelmi távlatú eseményt csak akkor lehet jól megérteni, ha a történelmi környezetet megismeri az ember. Erre valók tehát a történethez lát-szólag nem, vagy lazán kapcsolódó események leírásai. Sokan úgy tartják majd, hogy túlságosan részletesen írtam meg a történetet. Ebben van valami igazság, azonban Albert Einstein egy idézni szokott gondolata vezérelt a szöveg összeállításán: „Ha valaki az igazságot és a törvényszerűséget keresi, nem tehet különbséget kicsiny és nagy problémák között. Aki a kicsiny dolgokban nem veszi komolyan az igazságot, abban az emberben nagy dolgokkal kapcsolatban sem bízhatunk meg.”

Javasolom tehát, hogy úgy olvassák a történetet, hogy próbálják az 1850-es évek szellemében látni azt, amit itt megmutatok. Szeretném leszögezni, hogy

¹ Várkonyi Tibor: *Családtörténet határok nélkül I–II.*, Heraldika Kiadó, Budapest, 2012.

az írásom célja a valóságos történet leginkább hű feltárása, tehát nem az a cél, hogy valamely szereplőnek az emlékét befeketítsem. Ez különösen vonatkozik gróf Degenfeld-Schonburg Imrére és feleségére, Beck Paulinára, akikről a szakirodalomban és a visszaemlékezésekben megtalálható idealizált képhez képest jelentősen árnyaltabb képet fogok festeni. Ezt azért kell kiemelnem, mert ők a ma élő helyiek (Téglás, Bököny, Baktalórántháza stb.) és mások számára is nagyon fontos és elismert példaképek, és lehetnek azok teljes joggal! Öröm számomra, hogy emléküket egyre jobban ápolják, a kastélyokat felújítják, szobrot, fejfát és emléktáblákat avatnak. Én csupán annyit szeretnék, hogy az elfeledett idősebb leánytestvért, Beck Amáliát a megfelelő helyre tegyük vissza a történelmi emlékezetben, s ezzel mintegy érvényt szerezsek az apa, Beck Pál végakaratainak.

Főszereplőként három személyt kell kiemelnem: Beck Amáliát, Beck (korábban: Salamon) Hermant és Beck Józsefet. Fontos szereplők rajtuk kívül Krausz Anna (Beck Herman felesége) és Beck Paulina.

A Beck nevet, mivel „Bek” alakban használta mindkét család abban az időben, amikor útjaik keresztezték egymást, „Beck” és „Bek” formában is használom, mert ugyan a Beck volt a valódi, eredeti név (a bökönyi Beck család őse Késmárkon ilyen néven született), viszont Bek Pál, miután felnőtt kizárólag a Bek nevet használta, és ezt a nevet vette fel a zsidó család is, majd erről tért át a Beck formára. Nézzék el nekem, hogy a családnevet hol így, hol úgy említem. Amennyiben zsidó egyházi kérdésben (jegyeség, házasság stb.) tévednék, az kizárólag az én hibám, és arra vezethető vissza, hogy a zsidó vallással összefüggő tanulmányokat nem folytattam, így mindaz, amit erről tudok, különféle könyvekből, magyarázat-gyűjteményekből és rabbinikus állásfoglalásokból származik, amely források – jellegüknél fogva – néhol egymással sem értenek egyet. (Pl. nemrégiben egy folyóiratban lehetett olvasni egy összefoglalót arról a vitáról, amelyben neves rabbik abban próbáltak állást foglalni, hogy lehet-e a Rubik-kockával szombaton játszani. Ha egy ilyen kérdésben neves rabbik tudnak vitázni, elképzelhetjük, hogy házassági kérdésekben milyen komoly érvelések állhatnak egymással szemben bizonyos kétséges esetekben.)

A téma a korábban említett könyvemben, valamint legkorábban, a kutatás megkezdése – 1996 februárja – után 10 évvel a Tiszántúli Történész Társaság Közleményeiben jelent meg „*Salamon (Beck) és a Degenfeld-Schonburg család kapcsolata*”² címmel, illetve 2012-ben, a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület

² Várkonyi Tibor: *Salamon (Beck) és a Degenfeld-Schonburg család kapcsolata*. Tiszántúli Történész Társaság Közleményei 1., 2006. 185–195. pp.

kiadványában, a MATRIKULA-ban *A kezdetektől a „Családtörténet határok nélkül” című könyv megjelenéséig*³ címmel jelent meg. Előadás keretein belül szintén kétszer beszéltem a témáról nagyobb összefüggésekben: 2006. március 30-án a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság soros ülésén „*Egy magyar mágnás és egy magyar zsidó család genealógiai összefüggései*” címmel, majd több mint hat év elteltével 2012. november 6-án a Zsigmond Király Főiskolán a „*Családtörténet határok nélkül*” című könyv létrejöttével és terjedelmének okaival kapcsolatban mutattam be a kutatás akkori állását.⁴ Azóta eltelt újabb öt év, és a kutatás jelenlegi eredményei már olyan szintűek, hogy ennek a könyvnek a kiadását lehetővé tették. Húsz év munkáját tartja kezében az Olvasó.

Úgy érzem, a kutatás során végig szerencsém volt, ám azt is gondolom, hogy a szerencse csak azt segíti, aki nyitott elmével felkészült arra, hogy olyan tényekben, eseményekben találjon értelmet és összefüggést, amelyeket más valószínűleg észre sem vesz.

Ezt a nehéz, ám gondolatébresztő olvasmányt szeretettel nyújtom át az Olvasónak.

Budapest, 2017. május

A Szerző

³ Matrikula 2012. 2. szám; letölthető: <http://www.macse.org/matrikula/Matrikula-2012-2.pdf>

⁴ <https://videotorium.hu/hu/recordings/5662/csaladtortenet-hatarok-nelkul-zsigmond-kiraly-foiskola-dr-varkonyi-tibor>

Bevezető gondolat

Általában úgy tartjuk, hogy „*a kivétel erősíti a szabályt*”. Ez a helytelen megfogalmazás középkori eredetre (az pedig a római időkre) vezethető vissza. A középkori szövegekben az „*exceptio probat regulam in casibus non exceptis*” szófordulat valójában azt jelenti, hogy „*a kivétel bizonyítja a szabályt a nem kivételes esetekben*”, vagyis, hogy a kivételes esetekből lehet a szabályra következtetni.

A jelen munkában feldolgozott esetben a szabályt a rómaiak így fogalmazták meg: „*Mater certa, pater semper incertus*”, azaz „*az anya biztos, az apa mindig bizonytalan*”. Ez a szabály a zsidóságnál különleges jelentőséggel bír: az számít zsidónak, akinek az anyja is zsidó.

Hogy is mondtuk az előbb? A kivétel erősíti a szabályt? Íme, egy történet, amely kivétel a fenti szabály alól, s amely az élet bonyolult szépségét mélységében tárja elénk.

Kezdjünk hozzá.

A Szerző

1. rész: A tények

1.1. A LEGENDA

A világ több távoli pontjáról – egymást nem ismerő családtagok részéről – húsz év alatt beérkezett családi elbeszélések szerint az egyik felmenői ágamon a következő legenda tartotta magát másfélszáz éven keresztül: *„...valamikor nem Beck volt a család neve, hanem Salamon, de valamilyen Beck bárónak vagy grófnak (grófnőnek) nem maradt utóda, és a nevét, hogy az fennmaradjon, (mivel szerette a családjunkat) a családnak adta...”* *„...valami főispán volt, és a birtokán éltünk. Aki felvette a nevet, az valami intézője lehetett az uraságnak. A név felvételéért birtokot kaptunk. A Beck család egyébként gazdag volt.”*

Aki egy kicsit is ismeri a történelmet, az tudja, hogy a 19. században elképzelhetetlen lett volna az, hogy egy arisztokrata (vagy akár egy köznemes) egy, a földjein haszonbérliként élő zsidó családot kérjen meg arra, hogy, mivel nincs gyermeke, ezért vegye fel a nevét. Ez ma is elképzelhetetlen, ezért a legendával önmagában nem foglalkoztam, azonban a részleteit megvizsgáltam, és a következőket találtam:

a.) a család neve

Az első családtag, aki Beck néven született, egy Beck Katalin (1854) nevű leány volt, akinek szülei Beck Herman és Krausz Anna voltak. A szülőpár ilyen néven nem házasodott, azonban Salamon Herman és Krausz Anna néven igen, tehát kiderült, hogy a család neve valóban Salamon volt eredetileg. A névalak valójában „Bek” volt, erről később írok.

b.) a birtok

Salamon Herman családja Kántorjánosiban élt (lásd: 1848. évi zsidó összeírás és az előbb említett házassági anyakönyv), ez pedig a bökönyi Beck család egyik birtoka volt. Tehát a család egy olyan birtokon élt, amely egy Beck nevű nemesi családhoz tartozott.

c.) az arisztokrata kapcsolat

Születéssel vagy házasságkötéssel válhatott valaki az arisztokrácia tagjává, ezért azt kellett megnézni, volt-e bármilyen kapcsolata a köznemesi Beck családnak az arisztokráciával. Bizony volt. A családból két lány érte meg a felnőttkort, egyik Beck Amália, aki gróf osdolai Kuun Gergely felesége, a másik Beck Paulina, aki

gróf Degenfeld-Schonburg Imre felesége lett. Eszerint a kántorjánosi birtok valóban grófnékhez kapcsolódott. Érdekes, hogy a „bárónő” variáció nem maradt meg a szájhagyományban, míg a grófnő igen. Ez erősebbé teszi a feltételezést, hogy a „grófi” hagyomány áll közelebb a valósághoz.

d.) a gyermektelenség

Ez után azt kellett vizsgálni, hogy volt-e gyermektelen a családban. Mivel Beck Paulinának öt gyermeke született Imre gróftól, ellenben Beck Amáliának nem született egyetlen gyermeke sem Gergely gróftól, egyetlen személyt lehetett meghatározni ebben a körben: Beck Amáliát.

e.) a névadományozás és a név fennmaradása

Itt csak az érzéseimre tudok hagyatkozni. Nevet „adni” igen nagy dolog, tehát, ha azt feltételeztem, hogy Beck Amáliának lehet köze a névadományozáshoz, akkor azt kellett vizsgálni, hogy hol volt az ő helye a családban. Kiderült, hogy legidősebb leányként, fiúsította őt az apja, Beck Pál a bökönyi és téglási (hatalmas) birtoktestekben. Eszerint Amália „családfő” lehetett, hiszen a fiúsítás lényegében ezzel a hatással bírt. A név fennmaradása a bökönyi Beck család esetében legálisan nem történhetett volna meg: a család leányágon élt tovább, apjukban a fiág kihalt.

f.) az intéző

A foglalkozásokat esetlegesen írták be az anyakönyvekbe, azonban egy bejegyzésben – amikor Beck Herman egyik gyermeke házasodott – Hermant „ispánynak” nevezték, ami tulajdonképpen a „kasznár” foglalkozásnak felel meg, amelyet előkelőbbben intézőnek hívták. Ez fontos volt, hiszen Salamon Herman volt az, aki felvette a nevet, ráadásul (eszerint) intéző is volt valamikor.

g.) a főispán

Beck Amália sógora, gróf Degenfeld-Schonburg Imre, aki a névváltoztatás idején gyakorlatilag egyedül uralta a birtokokat, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején Szabolcs vármegye főispánja, Kossuth kormánybiztosa volt. Eszerint a „névadó házban” valóban élt valaki, aki egy időben főispán volt.

h.) a birtokátruházás

Ez egy nehéz kérdés, amire később részletesen kitérek. A birtokokkal kapcsolatban az mondható el, hogy Salamon Herman unokatestvére Barkaszóban

telepedett le és ott volt birtokos, ami egyértelműen Beck–Bárczay birtok volt (Bárczay Anna volt a grófnék édesanyja), illetve az, hogy amikor Beck Herman elhunyt, akkor őt kisbirtokosnak jegyezték be. Az ő birtokának hollétéről nincs információ. Minden, a birtokkal kapcsolatban tapasztalt bizonytalanság ellenére látható, hogy létezett olyan birtok, amit a névváltoztató (Salamon Herman) kaphatott.

1.2. OKIRATI FURCSASÁGOK

Miután kiderült, hogy a családi legenda egészében valóságokat tartalmazott – más lehetőség nem lévén – azt kellett vizsgálni, hogy volt-e bármilyen probléma, furcsaság Beck Herman és gyermekei anyakönyveiben. Innentől kezdve a leírás nem a kutatás időrendjét követi, hanem logikai sorrendben tárgyalja az eseményeket.

Mivel az is egyértelmű, hogy a névváltoztatás illegális volt, mert a Belügyminisztériumtól nem kértek engedélyt hozzá, az 1848. évi zsidó összeírást követően fennmaradt legelső iratot kellett vizsgálni, még hozzá *Salamon Herman és Krausz Anna házassági bejegyzését*. Itt csak a legfontosabb eredményt jelzem: nem egy, hanem két házasságot kötöttek egymással. Az első 1852. május 20-án, a másodikat – napra pontosan egy év múlva – 1853. május 20-án. Az esketéseket ráadásul olyan napokon kötötték, amely a zsidó vallásban gyászünnep, és a fő szabály az, hogy ilyen napokon tilos esketéseket kötni. Nem elmerülve a zsidó egyházjog rejtjelmeibe megállapítható, hogy a két házasság valóban kettő, azaz nem arról van szó, hogy a házasságot később újból beírták. Ezt bizonyítja, hogy bizonyos adatok megváltoztak benne, pl. lakcím, foglalkozás és az örömanyak családi nevei. Ugyanakkor rendkívül furcsa, hogy a tanúk, az eskető és a házasfelek életkora (amely nagyon alacsony, 16 és 15 év volt), valamint a házasfelek jogi állapota (nőtlen, hajadon) nem változott. Az utóbbinak egy oka lehet csupán: az első házasság érvénytelen volt. Lényegében arról van szó, hogy a házasság kihirdetési vagy egyéb szabályait nem tartották be, és azért, hogy az állami szerveket megtévezzék, ugyanarra a napra tették a második házasságot is. Jó ötlet, hiszen ma is a hónapra és napra reagálunk egy megemlékezésnél, az év pedig az idő haladtával egyre kevésbé fontos. Hogy miért az államot emelem ki, az kiderül abból, amit a jorcájtról alább írni fogok 2.2.1. pont befejező részében.

Ezután logikus lett volna az első, legidősebb gyermek (ükapám), Beck József születési anyakönyvét megvizsgálni. Igen ám, de ilyen nem létezik! Nincs beje-

gyezve a születése az eredeti, 1851 után vezetni kezdett anyakönyvekben, sem pedig utólagosan bevezetve valamelyik későbbi időpontban (legalábbis 1895-ig, amíg az egyházi anyag fennmaradt).

Értelemszerű volt ezután megnézni Beck József következő anyakönyvi bejegyzését, a házassági anyakönyvet 1879-ből. Ez is igen beszédes, mivel *nem szerepel benne a vőlegény anyjának a családi neve*. A vőlegény pedig magát nem anyakönyvi kivonattal, hanem szolgabírói igazolással igazolta. A két tanú helyett három szerepel a bejegyzésben, ami szintén rendhagyó.

Ezek után nem maradt más, minthogy Beck József halotti bejegyzését (1919) megtaláljam abban a reményben, hogy annak tartalma megvilágosítja a problémát. Az anyakönyv azonban hatalmas meglepetést tartalmazott: *az elhunyt anyja nevéhez Róth Anna van beírva*. Róth név a Beck család vonatkozásában sehol nem került elő korábban. A furcsaság azért is szembeötlő, mivel az anyja, Krausz Anna 1919-ben csak fél évvel előtte halt meg, az apja, Beck Herman pedig túlélte a fiát, így nem mondható az, hogy senki nem tudta, hogy ki lehetett az elhunyt anyja. Érdekes, hogy a Tarpán (és Beregszászban) lakó tengernyi gyermek, unoka, vő, meny helyett egyik sógora jelentette be a halálesetét. Ez szerintem annak eltitkolására irányult, hogy az anyja nem azonos Krausz Annával.⁵

1.3 IGAZSÁGÜGYI ORVOSSZAKÉRTŐI VIZSGÁLATOK AZ X KROMOSZÓMA VIZSGÁLATÁT MEGELŐZŐEN

A fentiek ismeretében kénytelen voltam feltételezni, hogy a földesúri (Beck–De-
genfeld) családból lehetett valaki az apja vagy az anyja Beck Józsefnek, másképp a „névadást” semmivel nem tudtam magyarázni. Ezt támasztotta alá az, hogy Salamon Herman és Krausz Anna első házassága érvénytelen volt, vélhetően azért, mert nem tartották be – időhiány miatt – a kihirdetési szabályokat. Ennek pedig az lehetett az oka, hogy valakik „megvárták”, hogy élve születik-e a gyermek, s ezután gyorsan törvényesíteni akarták a származását az első esketéssel. Emlékezzünk vissza, az első, érvénytelen esketés 1852. május 20-án történt, s az anyakönyvekben Beck József életkorára utaló adat (például Beck József gyermekeinek születési anyakönyvei) egybevetéséből az derül ki, hogy

⁵ Beck Józsefné Fischer Eszter 1943-ban hunyt el, 1919-ben tudhatta, hogy nem az anyósa a férje anyja, vélhetően ezért nem ő jelentette be a halálesetet (erről később írok még). (Melléklet, ukrán nyelvű halotti anyakönyv.)

leginkább 1852 áprilisa körül születhetett. Ha ez így volt, az 1852. májusi esküvő valóban összekapkodott lehetett. Ha pedig a cél az volt, hogy a gyermeket törvényesítsék, egy érvénytelen házasság csak rosszabbá tette a helyzetet, ezért is lehetett nagy szükség a második házasság megkötésére. Térjünk azonban vissza a tényekhez, nézzük, milyen igazságügyi szakértői vizsgálatokat folytattam le az ügy tisztázása érdekében.

A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara honlapján az igazságügyi szakértők feladatát így határozta meg: *„A bíróság, az ügyészség, a rendőrség, ill. a jogszabályokban meghatározott más hatóságok kirendelése, továbbá megbízás alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel segítse a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését.”*

Szakértőket tehát azért kértem fel, hogy a tudomány jelenlegi állapota alapján foglaljanak állást az általam feltett kérdésekben. Megbízhatóbb válaszokat senkitől nem kaphattam volna, hiszen a szakértők felelősséggel tartoznak szakvéleményeikért, és soha nem találgatnak vagy képzelődnek, mint a laikusok.

1.3.3. Y kromoszóma vizsgálat

Tekintettel arra, hogy törvénytelen gyermekek esetében általában az anya a biztos, és az apa nem, elvégeztettem két Y kromoszóma vizsgálatot. Egyrészt a Beck családon belül három különböző ágon (nem csupán Beck József fiági leszármazói között), másrészt a Degenfeld családon belül. A Beck családon belül az USA-ban, Magyarországon és Csehországban elvégzett vizsgálatok eredményei egymással 100%-os egyezést mutattak. A Degenfeld családban elvégzett vizsgálat eredménye viszont teljesen eltért a Beck eredményekkel, így az igazságügyi szakértő kizárta azt, hogy Beck József ükapámnak Degenfeld fiági őse lett volna.

1.3.2. Arcantropológiai vizsgálat

A következő ésszerű és elérhető vizsgálat az arcantropológiai igazságügyi szakértés keretébe tartozott. Felkutattam Barabás Miklós festményét, amelynek akkori címe *„Degenfeld család”* volt. Az „akkori” szó azért fontos itt, mert a kutatásaim eredményeként a kép címét a szakma később *„Degenfeld gyermekekre”* változtatta, mivel szakértői segítséggel bizonyítottam, hogy a képen nem a szülőpár három gyermekkel, hanem az egyetlen fiú a négy lánytestvérével látható.⁶ Tekintettel arra, hogy a festményen ábrázolt arcok számomra egyértelműen ha-

⁶ Dr. Várkonyi Tibor: Barabás Miklós „Degenfeld Család” című festményéről. In: Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLIV., Miskolc, 2005. 445–452. pp.

1.kép Barabás Miklós: A Degenfeld gyerekek (A Herman Ottó Múzeum engedélyével)

sonlítottak a családom tagjainak arcára, szakértői vizsgálatot kezdeményeztem, amely családkutatási szinten pozitívnek tekinthető eredményt hozott, mivel a rokonságra a „nem zárható ki” és a „rokonság feltételezhető” választ adta.⁷ (Barabás Miklós festménye: 1. kép)⁸

A vizsgálat ilyen állásakor a szakértő a testi kromoszómák és ujjlenyomatok vizsgálatát javasolta, s ez meg is történt.

1.3.3. Testi kromoszómák vizsgálata

A vizsgálat úgyszintén a „lehetséges” eredményt hozta ki.

1.3.4. Ujjlenyomat vizsgálata (és a kromoszóma vizsgálat lényege)

Ezután került sor a családon belül és a „rokon” gróf Tisza István egyik leszármazójától az ujjlenyomatok levételére, amelynek eredménye az előzőkéhez hasonló lett: „a rokonság vélhetően fennáll a két család között”, „rokonságot feltételeznek”.

1.4. X KROMOSZÓMÁS IGAZSÁGÜGYI SZAKÉRTŐI VIZSGÁLAT

Mindazok után, amelyeket a fentiekben bemutatam, és főleg arra tekintettel, hogy a fiági leszármazást a szakértő kizárta, nem maradt hátra más, mint arra következtetni, hogy Beck József anyja a „gyermektelen” Beck Amália lehetett.

Mivel Amáliának nem született leánya (József lehetett az egyetlen gyermek), ezért mitokondriális DNS vizsgálatra nem kerülhetett sor. (A mitokondriális DNS a petesejtben lévő mitokondriumban tárolódik, s emiatt mindenki csak az anyja mitokondriális DNS-ét öröklí. Emiatt, ahogyan az Y kromoszómás vonalon világosan és egyértelműen vizsgálható, az anyai ág a mitokondriális DNS-el vizsgálható nagyon könnyedén). Szerencsémre Beck Józsefnek több lánya született, akiknek ma is élnek női ágú leszármazottaik, s ugyanez mondható el a Degenfeld-Schonburg családról is. Ez tette lehetővé, hogy az igen bonyolult

⁷ Kiegészítésként meg kell jegyezmem, hogy a szakértő igen komolyan vette a feladatot ebben a szubjektívnek tekinthető kérdésben. Erre a legjobb példa, hogy édesapám és Tisza István arcanropológiai vizsgálata a rokonságot megengedő eredményre jutott, majd amikor én magamra nézve kértem ugyanezt a vizsgálatot Tisza Istvánnal kapcsolatban, nálam az eredmény nem volt „megengedő”, noha nagyon hasonlítok Édesapámra, és az Y kromoszóma vizsgálat már korábban a szakértő asztalán volt, aki tudhatta, hogy apám fia vagyok. Magyarul: annak ellenére, hogy igen hasonlítok apámra, és közte és Tisza István között erős hasonlóságokat mutatott ki a szakértő, nem „esett meg a szíve rajtam”, s velem nem hozta ki a „kedvező” eredményt. Ez is egy olyan esemény volt, ami a szakértőkbe vetett bizalmamat megerősítette.

⁸ Barabás Miklós festménye: 1. kép

X kromoszómás vizsgálatban, a Degenfeld család tagjaihoz forduljak segítségért, amelyet megkaptam, s amiért örökké hálás leszek.

Az X kromoszóma nemi kromoszóma, a nőknek 2 db X kromoszómájuk van (egyét az apjuktól, egyet az anyjuktól kapnak), s gyermekeiknek valamelyiket átadják. A férfiaknak csak 1 db X kromoszómája van, amelyet *az* anyjuktól kaptak, amit a leányuknak átadnak (fiaiknak az Y kromoszómát adják át).

A vizsgálat legfontosabb eredménye az volt, hogy a Beck család egyik leszármazója, és a Degenfeld család egyik leszármazója X kromoszómája között 41,67%-os egyezés volt kimutatható. Ez az eredmény éppen nem volt elegendő ahhoz, hogy a szakértő a rokonságot biztosan kimutassa, azonban arra igen, hogy a szakértő kijelenthesse, hogy *a rokoni kapcsolat nem zárható ki a két személy között*. Mivel a két személy ötödfokú rokonságban áll egymással, ha a feltételezésem helyes, ez az eredmény (majd látják a részletes levezetésben) egy főnyereménynek is beillik, hiszen voltak a vizsgálatban olyan első- és másodfokú rokonok mindkét oldalon, akiknél 0%-os volt az egyezés. Az X kromoszóma vizsgálat eredménye a többi bizonyítékkal együttesen véleményem szerint arra utal, hogy a feltételezésem helyes, és Beck József anyja bökönyi Beck Amália volt.

2. rész: A tények kibontása, elemzése

2.1. A LEGENDA ELEMZÉSE

A legenda, ahogy az első részben írtam, így szól: *„...valamikor nem Beck volt a család neve, hanem Salamon, de valamilyen Beck bárónak vagy grófnak (grófnőnek) nem maradt utóda, és a nevét (mivel szerette a családjukat) a családnak adta...”*, *„...valami főispán volt, és a birtokán élünk. Aki felvette a nevet, az valami intézője lehetett az uraságnak. A név felvételéért birtokot kaptunk. A Beck család egyébként gazdag volt.”*

Egy, a hangfelvétel elkészültekor (2015. október 6.) a 90. évében járó rokon, Beck Éva visszaemlékezését a név megváltoztatásának körülményeiről meg is hallgathatják az érdeklődők.⁹

A többi visszaemlékezés írásos formában, jórészt e-mailként olvashatóan áll rendelkezésre, ám mivel ezeknél jóval hangsúlyosabb az előbb említett szóbeli vallomás (noha az nem tér ki minden részletre), a levelet nem tartottam fontosnak közölni. A szóbeli vallomás lényege az, hogy az őszünknek a „nevet” egy grófnő, mindenképpen egy nő adta.

Annyit tennék még hozzá, hogy Beck Éva nem Beck József leszármazója, hanem testvéréé, így a visszaemlékezése különösen értékes.

Ezután részletesen vizsgáljuk meg a legenda tartalmi elemeit.

2.1.1. A család neve

2.1.1.1. Az első, megváltozott névvel történt bejegyzés

Az első családtag, aki Beck néven született, egy Beck Katalin (1854) nevű leány volt, akinek szülei Beck Herman és Krausz Anna voltak. A szülőpár ilyen néven nem házasodott, azonban Salamon Herman és Krausz Anna néven igen, tehát kiderült, hogy a család neve valóban Salamon volt eredetileg.

A születési bejegyzése szerint¹⁰ Bek Katalin 1854. augusztus 10-én született Bek Herman és Krausz Anna lányaként. Ez az első anyakönyvi esemény, ahol a családnév már nem Salamon, hanem Bek.

⁹ <http://csaladfakonyv.hu/csaladtortenet/zsido-csaladok/beck-csalad/>

¹⁰ MNL OL Filmtár A 3519 131. (eredeti anyakönyv) 2. kép; A 3520 109. (másodpéldány) 3. kép

36	Lani	1854. aug. 10.			Thelap. Fran	Mate. Katalin	Amrei
37	Jobk	"	"	"	János Halmos	Lani Gábor	"
38	Kali	"	"	"	Hermin Bek	Anna Kereszty	gyulafára
39	Lali	"	"	"	Ernő Schwarz	Kata Joly	"

2. kép Bek Katalin születése, 1854. augusztus 10.; eredeti anyakönyv, részlet

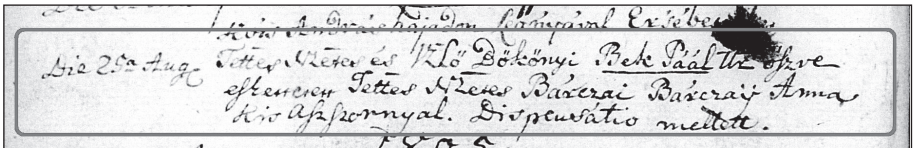
18	Kali	"	"	"	Hermin Bek	Anna Keresz	gyulafára
19	Lali	"	"	"	Ernő Schwarz	Kata Joly	"

3. kép. Bek Katalin születése, 1854. augusztus 10.; másodpéldány, részlet

2.1.1.2. A „Bek” és „Beck” névformák különbsége

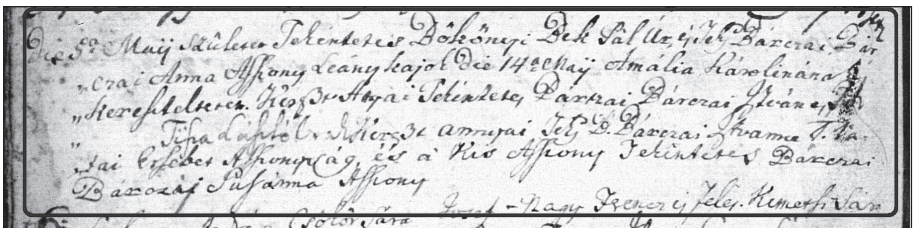
A „Bek” formát azért emelem ki, mert a „Bek” névalakot Bek Pál családja (Amália apja) használta – vélhetően azért, hogy ne németnek azonosítsák őket –, s ez a mai napig kihatással van sok mindenre (lásd pl. Bek Pál Kertbarát Kör, Téglás). Gyakorlatilag mindenhol a „Bek” alak fordul elő a református anyakönyvekben, így:

- Nyírbakta, 1804. augusztus 25.; Bek Pál és Bárczay Anna esküvője.¹¹

4. kép Nyírbakta, 1804. augusztus 25.; Bek Pál és Bárczai Anna eküvője

- Téglás, 1807. május 5.; Bek Amália születése.¹²

5. kép Téglás, 1807. május 5.; Bek Amália születése

¹¹ MNL OL Filmtár A 2470 430. 4. kép.

¹² MNL OL Filmtár A 2429 44. 5. kép.

- Téglás, 1808. szeptember 7.; Bek Anna Johanna születése.¹³

10. Tégla'si Bék Pál és Bek Anna Johanna születése. A gyermek neve Bek Anna Johanna. Születési ideje 1808. szeptember 7. A szülők nevei Bek Pál és Bek Anna. A keresztneveket a szülők választották. A születési helye Téglás. A születési anyakönyvi hivatal vezetője Dr. J. B. Bék.

6. kép Téglás, 1808. szeptember 7.; Bek Anna Johanna születése

- Téglás, 1815. március 15.; Bek Paulina születése.¹⁴

20. Tégla'si Bék Pál és Bek Anna Paulina születése. A gyermek neve Bek Paulina. Születési ideje 1815. március 15. A szülők nevei Bek Pál és Bek Anna. A keresztnevet a szülők választották. A születési helye Téglás. A születési anyakönyvi hivatal vezetője Dr. J. B. Bék.

7. kép Téglás, 1815. március 15.; Bek Paulina születése

- Téglás, 1834. június 23.; Bek Paulina és Degenfeld-Schonburg Imre esketése.¹⁵

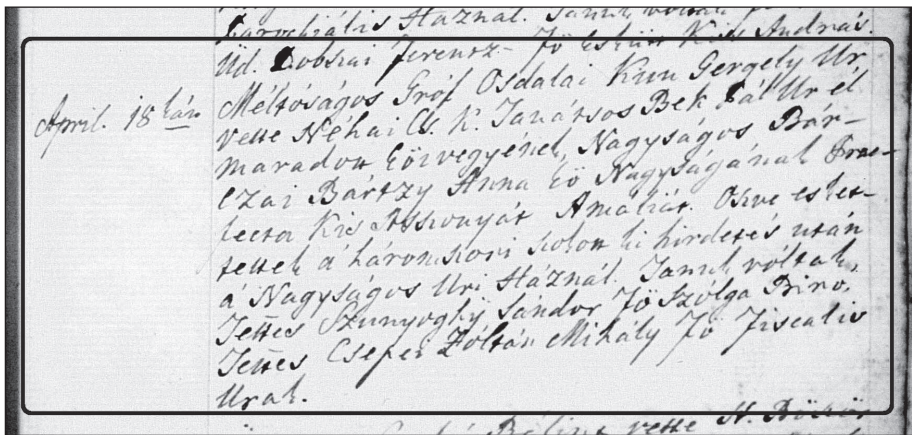
54. Jun. 23. Harmadik: Ulánus Erredbeli Fő Hadnagy Meliora gróf Degenfeld Schomburg Imre Úr vette Öz. Nagyságos Deli Pálné Annyó Kis-Annyó's Susanna Leányát. Ösveeskötölteli a Templomban Tettes Súlyogós Sándor's Jósza György Urak előtt. Eskőre N. D. C. Doboztai Nagy Súlyogós Sándor's Generalis Notarius Debrézeni Dnr. A házasságkötés helye Téglás. A házasságkötés ideje 1834. június 23. A házasságkötés anyakönyvi hivatal vezetője Dr. J. B. Bék.

8. kép Téglás, 1836. április 18.; Bek Paulina és Degenfeld-Schonburg Imre esketése

¹³ MNL OL Filmtár A 2429 45. 6. kép

¹⁴ MNL OL Filmtár A 2429 50. 7. kép

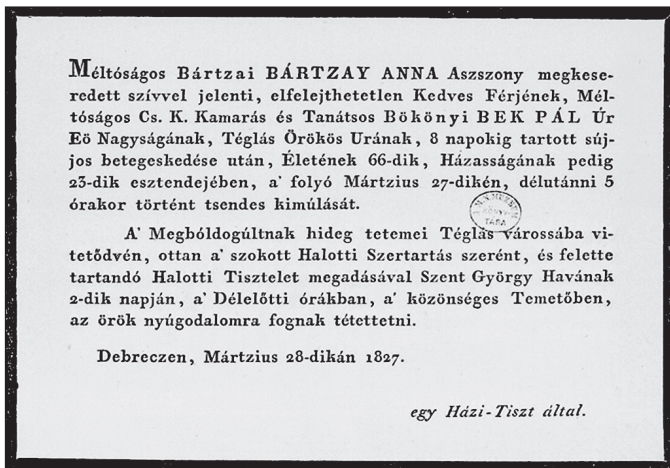
¹⁵ MNL OL Filmtár A 2429 113. 8. kép.

9. kép Téglás, 1836. április 18.; Bek Amália és Kuun Gergely esketése

További példák: téglási, bályoki halotti bejegyzése Bek Pálnak, hivatalos iratai vagy éppen Bek Amália sírkövén szereplő név stb.

Talán erre a legjobb példa maga Bek Pál halotti értesítője, amely szerint „...
Méltóságos Bártzai BARTZAY ANNA Aszszony megkeseredett szívvel jelenti ...Férjének ...BEK PÁL Úr Eö Nagyságának ...kimúlását...” (10. kép)

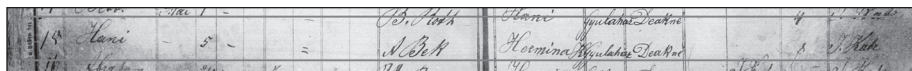

10. kép: Bek Pál halotti értesítője, 1827

¹⁶ MNL OL Filmtár A 2429 115. 9. kép

Amennyiben tehát a legelső alkalommal a Bek név került bejegyzésre (1854), és ez később alakult át a németes Beck formára, úgy ez is egy jel, amire fel kell figyelni, mivel – ismétlem – a „Bek” nem zsidó névforma.

Hogy ez mennyire így van, azt a következők bizonyítják: Bek Katalin (1854) születése után a kisvárdai anyakönyvekben a következő testvér, aki bejegyzésre került Bek Hanna volt.¹⁷

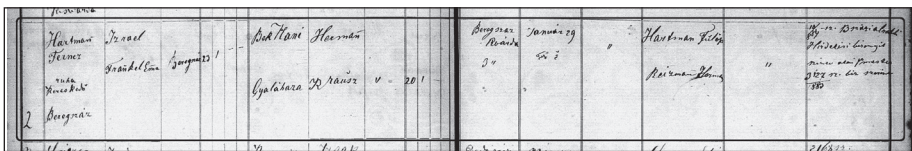
11. kép Bek Hanna születése 1863. május 5.

Nála is a „Bek” névalak került bejegyzésre, tehát egy évtized alatt sem változtatta meg a nevet a család Beckre. Az első „Beck” név alatt született testvér Beck Herman fia Hersko volt,¹⁸ akinél viszont a bejegyzés tartalmaz egy rendhagyó megjegyzést: „törvényesen beíratott”. Ez a bejegyzés értelmezhetetlennek tű-

12. kép Beck Hersko születése 1867. június 19.

nik, hiszen egy középső gyermekről van szó, a szülei házások, nyilvánvaló, hogy törvényesen kerül beírásra az anyakönyvbe. Ha azonban a névalak szempontjából közelítjük meg a kérdést, ott már létezhet magyarázat: eddig a bejegyzésig mindig „Bek” néven szerepelnek a családtagok, ez az első, ahol „Beck”-ként. Elképzelhetőnek tartom, hogy ezt a kis névváltozást jelzi ez a megjegyzés, azaz, hogy törvényesnek tekinthető a Beck névalak, és nem a gyermek. Az esketési anyakönyvekben a „Bek” név még sokkal tovább érvényesült: 1884. január 24-én Kisvárdán Herman és Krausz Anna lánya, Hanna, „Bek” néven házasodott össze Hartman Ferencsel¹⁹. Eszerint legalább 30 évig élt a „Bek” név használatának hagyománya a családban.

13. kép Bek-Hartman esketés, 1884

¹⁷ 1863. május 5.; MNL OL Filmtár A 3519 164. 11. kép

¹⁸ 1867. június 19.; MNL OL Filmtár A 3519 180. 12. kép.

¹⁹ MNL OL Filmtár A 3519 416. 13. kép

A képet színesíti, hogy a család egy másik ágánál, Bujban (ahonnan Kántorjánosiba származott át Salamon Herman családja) ugyanebben az 1854-es év-

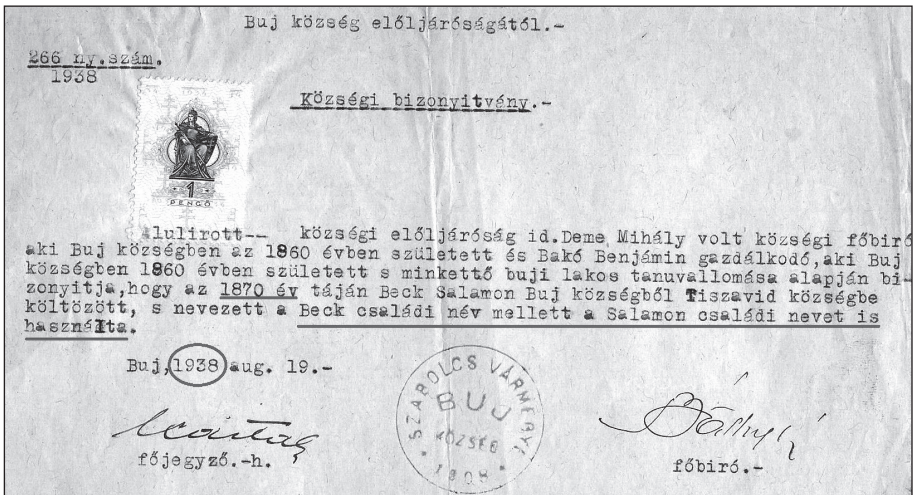
1	Burger	ff	okt. 26. 1854	Salamon	
2	Irma			Mátyás	
3	Beck	ff	Jan. 10. 1854	Beck	Jos. Kécs
4				Herman	

14. kép Beck Irma születése, 1854

ben, decemberben született gyermeknek adták a Beck nevet első alkalommal²⁰, itt azonban „Beck” alakban. Így a Salamon unokatestvérek egy része Bujban is felvette az új nevet, de ők természetesen nem ismerték a történet valódi okát. Ezt bizonyítja az, hogy

- ők a „Beck” névalakot vették fel, logikusan, hiszen a „Bek” névalak a zsidóknál ismeretlen volt,
- Bujban még évtizedek múlva is felváltva hol Salamonnak, hol Becknek jegyezték be az anyakönyvbe a családtagokat, tehát ott nem állt fenn a nagyon komoly kényszer arra, hogy a régi nevet végleg letegyék.

Különlegesen értékes bizonyítéka ennek az az igazolás, amit Buj község előljárósága adott ki. Ez arról került kiállításra 1938. augusztus 19-én, hogy az 1860-ban született volt községi főbíró és egy ugyanilyen korú gazdálkodó tanúvallomást tett, ami szerint az 1870 körül Bujból Tiszavidre költözött Beck Salamon, „...a Beck családi név mellett a Salamon családi nevet is használta.” (15. sz. kép)

15. kép Salamon-Beck név az 1938-as igazoláson

²⁰ 1854. december 10. Beck Irma; MNL OL Filmtár A 3527 207. 14. kép

Egyértelmű tehát, hogy

- a Bek családi név felvétele Kántorjánoshoz köthető,
- a név azonos a földesúr nevével,
- mindenki más a családban csak követte a névfelvételt, Beck formában.

A Bek forma tehát kizárólag Beck Herman családjában élt egy évtizedig (1854–1863).

2.1.2. A birtok

Salamon Herman családja Kántorjánosiban élt, ennek első bizonyítéka az 1848.

1. Salamon Jónás 56									
2. Salamon Herman 14	22	Béi	-	-	-	-	-	-	szülői birtokon
3. Salamon Mária 17									
4. Salamon Herzl 14									
5. Salamon Berta 12									
6. Salamon Károl 11									
7. Salamon Béa 9									
8. Salamon József 5									
9. Salamon Erzsébet 2									
10. Földesúr Béla 50		Szabolcsi Béla Kántor	22	20.					szülői birtokon

16. kép 1848. zsidóösszeírás Kántorjánosiban, Salamon Jónás családja

évi zsidó összeírás²¹, majd pedig a különféle anyakönyvek.

1848-ban Kántorjánosiban élt több rokon Salamon család. Az egyik család feje Salamon Jónás volt (ekkor 56 éves, Bujban született), akinek Herschli (Herman) nevű fiát 14 évesnek írták be. Ő a történetben szereplő Salamon Herman. Jónásról feljegyzik ekkor, hogy haszonbérlő, és becületes. A haszonbérlés azt jelzi, hogy nem saját birtokán gazdálkodott, ez akkor zsidók számára nem is volt lehetséges.

Most egy kicsit vissza kell nyúlni az időben, és fel kell eleveníteni Beck Pál és felesége birtokaival kapcsolatban azt, ami számunkra szükséges.

Beck Pál a Haller grófok nagyváradi biztosaként kezdte meg a pályafutását, valószínűleg itt vetett szemet a Haller vagyon egy részére. Tudni kell ugyanis, hogy 1750-ben Barkóczy Krisztinától Haller Sándor leányágon megörökölte Nyírbaktát és Lórántházát, amelyeket majd tőle örökölt meg a fia, Haller József, aki ezeket 1791. január 25-én zálogba adta Bárczay Miklósnak. Ez a Bárczay

²¹ 1848. évi Kántorjánosiban tartott zsidó összeírás jegyzőkönyve 16. kép

Miklós volt az apja Bárczay Annának és Zsuzsannának, akik ezeket apjuk után szerezték meg, majd pedig Anna révén (és Zsuzsannától örökölte) Beck Pál (és később leszármazói) jutottak ezek birtokába.

Az előbb említett Barkóczy-hagyatékhöz két birtokcsoport tartozott: a baktai és a gelénesi jószág. Ezt a Károlyi birtokokat összeíró, és korábban már, mint Tisza István nevelőjeként említett Géresi Kálmán tollából ismerjük.²²

A történet szempontjából mindkét birtokcsoport kiemelten fontos, mivel a baktai jószághoz tartozott Gyulaháza, Kántorjánosi és Kisvarsány, míg a Beregszászhoz közeli gelénesihez tartozott Barkaszó és Kisbégány. Hogy miért fontosak ezek? Kántorjánosiban élt a Salamon család a történet kezdetekor; Gyulaházán született az iratok szerint Beck József és több testvére is; Krausz Anna pedig Kisvarsányról származott. Barkaszóról azt kell megemlíteni, hogy egy Beck unokatestvér nem Tarpára és Beregszászba, hanem Barkaszóra költözött (1880–1881 körül), amely szintén Beck–Bárczay birtok volt. Kisbégányról is szót fogok majd ejteni a későbbiekben.

Érdemes Mikszáth Kálmánnak „*Gróf Degenfeld Imre életéből*” című karcolataiból egy részletet idézni:

„De takarékosága sohase ment el addig a határig, ahol a fősvénység kezdődik. El sem mehetett, mert Degenfeld Imre gentleman is volt. Sőt még több: ritka jószívűség s ősmagyar becsületesség jellemezte. Bérlői kifogyhatatlanok az ő dicséretében.

Volt úgy, hogy engedett a bérösszegeből, de arra egyetlen eset sem fordult elő, hogy fölemelje. Tégláson még anyósa, Bökönyi Beck Pálné idejéből bizonyos Rosenfeld bírta a regalét olcsó áron, s bár egymást érték a többet ígérők, a gróf soha még csak meg sem mondta ezt Rosenfeldnek.

Történt egyszer, hogy egy másik bérlője (Mandel Pál képviselőnek az apja) azzal a különös ajánlattal jelentkezett a nyírbaktai kastélyban, hogy ő ezentúl több haszonbért kíván fizetni a kántorjánosi birtok után, melyet már 30 éve használ.

– De hát mi jutott eszébe? – kérde Degenfeld meglepve. – Talán a versenyzőktől fél?

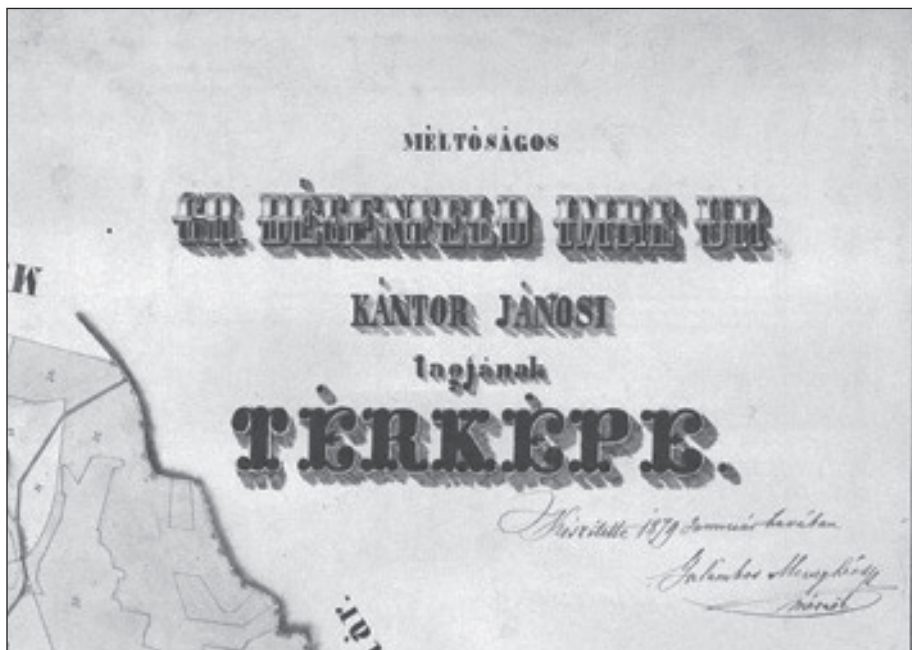
– Éppen nem, gróf úr, hanem belátom, hogy változtak a viszonyok s a birtok most már többet ér.

– Semmi sem lesz belőle – vágott közbe kurtán a gróf. – Nem szeretem, ha a föld ide-oda mozog. Ér, amit ér. Maradunk, ahogy voltunk.²³”

²² Géresi Kálmán: A nagy-károlyi gróf Károlyi család összes jószágainak birtoklási története. 2. kötet. Budapest, 1911. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_VSK_gr_karolyileveltar_birtoklas_torten_02/?pg=110&layout=s

²³ <http://www.mek.oszk.hu/00900/00901/html/18.htm>

A történetet a kántorjánosi birtok megléte tekintetében egy 1879-ből fennmaradt térkép is igazolja, amely a „Méltóságos Dégenfeld Imre Ur Kántor Jánosi tagjának térképe” címet viseli.²⁴

17. kép Méltóságos Dégenfeld Imre Ur Kántor Jánosi tagjának térképe

Ugyancsak ezt igazolja a Budapesti Közlöny 1876. évfolyama 8344–8345. oldalán közölt kis hír, ami szerint a Szatmárnémeti Királyi Törvényszék 1876. december 12. napjára Kántorjánosiba tárgyalást tűz ki úrbéri rendezés tárgyában a „kántorjánosi volt földesurak” felperesek ügyében, ahol Degenfeld Imrét külön kiemelik.

Megállapítható a fentiek alapján, hogy a történet kezdetekor a család Kántorjánosiban élt, amely Beck-Degenfeld birtok volt, s az is, hogy a család később szinte mindig ugyanezen családok birtokain, vagy azok mellett élt.

²⁴ MNL OL S 82 No. 122.; 17. kép <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/29848/view/?bbox=-3886%2C-10181%2C13335%2C-240>

2.1.3. Az arisztokrata kapcsolat

Születéssel vagy házasságkötéssel válhatott valaki az arisztokrácia tagjává, ezért azt kellett megnézni, volt-e bármilyen kapcsolata a köznemesi Beck családnak az arisztokráciával. Említettem, hogy a „grófi” variáns állhat közelebb a valósághoz, s ezt a tények is megerősítették, mivel „bárái” rang nem érintette a családot, csak „grófi”, az alábbiak szerint:

A családból két lány maradt életben, pontosabban: ketten érték el a felnőtt-kort és házasodtak meg. Egyikük Beck Amália (1807. május 5.–1870. január 30.), aki gróf osdolai Kuun Gergely (1800–1849. november 2.) felesége lett (esküvő: Téglás, 1836. április 8.).²⁵ A másik pedig Beck Paulina (1815. március 10.–1856. január 1.) volt, aki gróf Degenfeld-Schonburg Imréhez (1810. október 29.–1883. február 19.) ment feleségül (esküvő: Téglás, 1834. június 23.).²⁶ A két lány, és a férjeik uralták *közösen* a birtokokat. (lásd, korábban a 8–9. képek)

Eszerint a kántorjánosi birtok valóban grófnőkhöz kapcsolódott, mivel a lányok azzal, hogy grófokhoz mentek feleségül grófnők lettek. (Amúgy pedig mindenképp grófnék voltak, s a köznyelv akkoriban nem is tett különbséget a grófné és grófnő között.)

2.1.4. A gyermektelenség

Mivel a legenda úgy szól, hogy a gyermektelen grófnő (grófné) adta a nevet a családnak, ezután azt kellett vizsgálni, hogy volt-e gyermektelen felnőtt nő a bökönyi Beck családban. Említettem, hogy két nővér maradt életben ekkor, a fiatalabb volt Beck Paulina, akinek öt gyermeke született Degenfeld-Schonburg Imre gróftól:

- *Gusztáv* (1835. május 26.–1896. szeptember 10.)
– esküvő 1868. december 1. – gr. Karacsay Melania
- *Anna* (1836. szeptember 1.–1925. július 13.)
– esküvő 1855. szeptember 3. – hg. Odescalchi Gyula
- *Ilona* (1839. január 8.–1913. július 3.)
– esküvő 1860. július 21. – gr. Tisza Kálmán
- *Berta* (1843. március 3.–1928. március 27.)
– esküvő 1868. január 15. – br. Podmaniczky Géza
- *Emma* (1844. november 25.–1901. december 22.)
– esküvő 1868. június 9. – gr. Károlyi Tibor

²⁵ MNL OL Filmtár A 2429 115.

²⁶ MNL OL Filmtár A 2429 113.

Beck Amáliának azonban nem született egyetlen gyermeke sem Gergely gróftól, ezért csakis őt, az 1849. november 2-án megözvegyült Beck Amáliát lehetett a legenda szempontjából tovább vizsgálni.

2.1.5. A névadományozás és a név fennmaradása

Ez a legenda egyik központi kérdése. Egy *névváltoztatás* igen nagy dolog, hát még olyan névre, amelyet a család „nem tartott zsidó névnek” (családi elbeszélésben említették ezt), s különösen úgy, hogy a névváltoztatáshoz nem kértek engedélyt, amely mulasztást súlyosabbá teszi, hogy ez a diktatórikus Bach-korszakban történt (pontosabban: nem történt meg), amikor az állam teljes súlyával ránehezedt az ország lakosságára.

Az első, amit ezzel kapcsolatban fontosnak tartok megemlíteni az az, hogy a családnév változtatásoknak vagy volt oka, vagy nem. A korszakban egyáltalán nem volt gyakori a névváltoztatás, ekkoriban inkább a ragadványnevek használata és cseréje volt tetten érhető, és az is a keresztény közösségekben. Nagyon fontosnak tartom azt a tényt leszögezni, hogy valószínűleg azért is maradt fenn a legenda, mert a család több generáción keresztül kényszerült magyarázkodni emiatt, és mindig az ismert történetet emlegette. *Véleményem szerint, ha a névváltoztatás nem okkal történt volna (pl: ragadványnév használata), akkor egyszerűen senki nem tett volna említést erről, hiszen ami nem fontos, az feledésbe merül.*

A második, ami nagyon fontos, hogy a család által megőrzött névváltoztatási ok annyira valószínűtlen, hogy teljesen ellentmond mindannak, amit a korszakról tudunk. Tegyük fel magunkban a kérdést: ha egy 19. század közepéről szóló regényben azt olvasnánk, hogy a földesúr, a földjeit haszonbérelő zsidók közül (mert itt több család is haszonbérelő volt) kiválasztja az egyiket, (ráadásul a kohanita családot, akik a legzárkózottabbak a zsidók között), s arra hivatkozással, hogy ő gyermektelen, de annyira szereti ezt a zsidó családot, hogy az érzéseit csak úgy tudja kifejezni, hogy megkéri őket, hogy vegyék fel a nevét, akkor valószínűleg a regényt vagy olvasatlanul becsuknánk, vagy meseként olvasnánk tovább. Ráadásul a névfelvételt azért kérte a családtól, hogy a név fennmaradjon... Abszurdum. S mint ilyen, pont emiatt a képtelenség miatt hihető. Más szavakkal: túlságosan hihetetlen az egész, mert, hogyha nem volna igaz, nem vették volna komolyan a leszármazók. Ráadásul: milyen előnyük származott ebből? Nyilvánvalóan kinézték őket a zsidók, a nem zsidók pedig gyanúsnak tartották a családot. Ez egy olyan legenda, amely csak kárt és hátrányt okozott a családnak, s emiatt fel kell tételezni azt, hogy van egy olyan része, ami viszont előnyökkel járt: birtokszerzéssel és pénzbeli támogatással.

A legenda ápolása egyetlen módon magyarázható: ez különítette el a családot a többi Salamon és Beck családi névvel rendelkező zsidót családtól, illetve a következő generációknak is megadta a lehetőséget arra, hogy különbözőek legyenek: „igen, mi vagyunk azok a zsidók, akik Salamon névről Beckre cserélték a nevüket”. Ismét felhívom a figyelmet: több család is élt a Beck–Degenfeld birtokokon, így például a Mandel család (róluk bővebben, később), akik köztudomásúan kiváló kapcsolatban álltak a földesuraikkal. Miért nem őket kérték meg a névváltoztatásra?

Visszatérve az alapgondolathoz, ha azt feltételeztem, hogy Bek Amáliának lehet köze a névadományozáshoz, akkor döntő volt azt felismerni, hogy hol volt az ő helye a saját családjában. Kiderült, hogy a legidősebb leányként őt fiúsította Bek Pál a bökönyi és téglási (hatalmas) birtoktestekben. Eszerint Amália lényegében „családfő” lehetett, hiszen a fiúsítás ezzel a hatással bírt. A fiúsítással kapcsolatos problémákról később bőven fogok írni.

Ami pedig a név kihalását illeti, ennek jogszerű megakadályozására nem volt mód. Elképzelhetetlennek tartom, hogy a korszakban egy egyedülálló nő fogadjon örökbe egy felnőtt férfit, aki ezért nevet változtat. Örökbefogadásnak csak egy kis gyermek esetében van elméleti lehetősége, de ez a korszakban szinte mindig olyan gyermekkel volt kapcsolatban, aki valamilyen rokonságban állt az örökbefogadóval. Példaként jegyzem meg: a mai Degenfeld családi vagyon, hatalmas birtok, szálloda stb. is úgy került a ma tulajdonos ághoz, hogy Degenfeld Imre fiú unokáinak nem született gyermeke, és egy oldalági férfit – akinek ott volt a saját „Degenfeld” apja és anyja – adoptált, aki 1990 után visszaigényelte a válójában nem az ő családi águkhoz tartozó, korábban elkobzott vagyont.

A mi esetünkben az örökbefogadás képtelen ötlet, hiszen zsidókról (apáról és fiáról) van szó. Ám még ha lett volna is lehetőség erre, országos botrány lett volna abból, ha egy nagynevű gróf és felesége közös birtokba került volna egy örökbefogadott zsidóval. Ez is abszurdum.

Maradt tehát az egyetlen valóban logikus megoldás, a legenda alapjául szolgáló lépés: felvetni a nevet illegálisan, és megőrizni az eredeti névvel való kapcsolatot, hogy megkülönböztethető legyen a család a többi azonos nevű családtól. Különleges, okos és bátor ötlet volt.

A fentiek mélyebb megértéséhez érdemes elolvasnunk, mit írt a 19 századi névváltoztatásokat összegyűjtő szerző a gyűjtemény bevezetőjében:

„...Hazánkban ...a vezetéknev használata kötelező volt, mindazonáltal a XVIII. század második felében ...bevándorló zsidó nép, ragaszkodva hagyományaihoz, magát ennek alávetni nem akarta, míg végre 1787. július 23-án József császár rendeletet bocsátott ki...”

„...A germanizálásra törekvő császár, elveihez híven, ezt az alkalmat is felhasználta és csakis német nevet engedett felvenni, amiért is a zsidóság a legutóbbi időkig német névvel bírt...”

„...Hogy mennyire szükséges volt a vezetéknev felvétele, azt bővebben indokolni alig szükséges, ...épp oly erély vált szükségessé arra nézve is, hogy mindenki nevét megtartsa, azt az állambatalom tudta és beleegyezése nélkül ...át ne változtathassa...”

„...nemesekre nézve külön intézkedés szüksége nem forog fenn. ...fel sem tehető, hogy ezek valamelyike nevét önkényt megváltoztatná, mert nagy veszélynek tenné ki magát azon nehézségek miatt, melyek abból a származási összeköttetésnek bebizonyításában idővel előfordulnának.”

„A név épp úgy, mint a vagyon, az illető család korlátlan tulajdona és valamint minden rendezett állam minden honpolgárt megvéd vagyona, személyére nézve, épp úgy meg kellene védenie nevének jogtalan eltulajdonítása ellen is.”²⁷

Fontos felhívni a figyelmet még arra is, hogy a névváltoztatások szinte minden esetben névmagyarosítást jelentettek. A tény, hogy a Salamon családi nevet egy nem magyar névre cserélték fel, amely német eredetű név hibás alakjához ragaszkodtak (Beck – Bek/Bekk), rendkívül szokatlan és rendhagyó.

Végezetül – mintegy a megszilárduló állami akarat tömör kifejezéseként – idézem az 1894. évi XXXIII. tc. „az állami anyakönyvekről” 44. §-át:

„Senki sem viselhet más családi és utónevet, mint amelyek születési anyakönyvébe be vannak jegyezve.”

A kérdés csak az, hogy mi van azokkal, akiknek nem volt születési anyakönyvük?

2.1.6. Az intéző

Ez egy bizonytalan eleme a legendának, mert nem minden családtag említette azt, hogy a név felvevője intéző volt. Ennek talán az az oka, hogy ez az egyik leginkább lényegtelen eleme a legendának. Nagyon nehezen megválaszolható kérdés volt, mert a foglalkozásokat esetlegesen írták be az anyakönyvekbe. Egy bejegyzést azonban sikerült találnom. Amikor ugyanis Újfehértón, 1887. december 20-án Beck Herman egyik fia, Sámuel megnősült, a következőket találjuk feljegyezve: a vőlegény (Sámuel) 1863-ban született Gyulaházán, foglalkozása ispán, és az apja (Herman) szintén „ispány”. Az ispán a kasznárnál kicsit fontosabb gazdatiszt volt. A feleséggel kapcsolatos adatok is beszédesek. A feleség Csillag Róza aki Bökönyben született (emlékezzünk: Beck Pál előneve „bökönyi”), apja

²⁷ Századunk névváltoztatásai 1800–1893. Budapest, 1893.

19. kép Degenfeld-Schonburg Imre (1810–1883)
(A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára engedélyével)

2.1.8. A birtokátruházás

A birtokokkal kapcsolatban az mondható el, hogy Salamon Herman unokatestvére 1880–1881 körül Barkaszóban telepedett le, és ott volt birtokos, ami korábban egyértelműen Beck–Bárczay birtok volt.³⁰ Azt is meg kell említeni, hogy amikor Beck Herman elhunyt, akkor őt kisbirtokosnak jegyezték be. Az ő birtokának hollétéről jelenleg nincs információ. Családi elbeszélések szerint szülői voltak a családnak Beregszászban és egy Triesztben is, állítólag.

Minden, a birtokkal kapcsolatban tapasztalt bizonytalanság ellenére látható, hogy létezett olyan birtok, amit a névváltoztató Salamon Herman kaphatott.

³⁰ A barkaszói birtokok ügyében keletkezett iratokat lásd.: 29 MNL SZSZBML, XIII.53. Szarka család iratai; <http://www.szabarchiv.hu/drupal/szszbml-xiii-53-szarka-csalad-iratai>

2.2. OKIRATI FURCSASÁGOK BEMUTATÁSA, ELEMZÉSE

Miután kiderült, hogy a családi legenda egészében valóságokat tartalmazott, nézzük meg részletesen Beck Herman és gyermekei anyakönyvi bejegyzéseit:

2.2.1. Salamon Herman és Krausz Anna házassági anyakönyvei

Az 1848. évi Kántorjánosiban és Kisvarsányban³¹ felvett zsidó összeírásokat kö-

Kis Varsány 1848	KRAUS, Izrael	38	K Varsány	719825	
Szabolcs	414		Szabolcs		
414	KRAUS, Sari	35	P Petri	719825	
	415	wife	Szabolcs		
	KRAUS, Hai? Hani (Anna)	12	K Varsány	719825	
	416	child	Szabolcs		
	KRAUS, Jakob	10	K Varsány	719825	
	417	child	Szabolcs		
	KRAUS, Fani	8	K Varsány	719825	
	418	child	Szabolcs		
	KRAUS, Josi	5	K Varsány	719825	
	419	child	Szabolcs		
	KRAUS, Rakhel	3	K Varsány	719825	
	420	child	Szabolcs		
	KRAUS, Josef	1	K Varsány	719825	
	421	child	Szabolcs		

20. kép. 1848 évi zsidó összeírás, Kisvarsány, Krausz Izrael családja

vetően fennmaradt legelső iratok, amelyek vizsgálhatóak voltak az ügy szempontjából, *Salamon Herman és Krausz Anna házassági bejegyzései voltak*. Akármennyire hihetetlen is első hallásra, Salamon Herman és Krausz Anna nem egy, hanem két házasságot kötött egymással. Az elsőt 1852. május 20-án, a másodikat – napra pontosan egy év múlva – 1853. május 20-án.

Lássuk ezeket részletesen

2.2.1.1. Első házasság

Házasságkötés helye: Kisvarsány (Varsán)

Házasságkötés ideje: 1852. május 20. (5612. SIVAN 2.)³²

³¹ 1848 Kisvarsány zsidó összeírás JewishGen Hungary Database; http://www.jewishgen.org/databases/jgdetail_2.php 20. kép

³² MNL OL Filmtár A 3519 235. 21. kép.

Des Bräutigams				Der				Braut			Datum der Trauung				Ort,		Name der Zeugen	
Nr.	Vater u. Mutter, Stand, Unterschrift u. Wohnort Ort	Name, Stand u. Wohnort väterl. Gemeine	Wohnort mutterl. u. heut. Wohn.	Alter Tage	Stand	Nr. u. d. f. und Gemeinde Ort	Name, Stand, Wohnort mütterl. Gemeine	Wohnort mutterl. u. heut. Wohnort	Alter Tage	Stand	Tag	Monat	Jahr	Ort	Name der Zeugen mit der Trauung zugehörige Wohn.			
11	Herman Salomon	Salomon Herman	Warschau	16	ledig	11	Marie Stern	Warschau	15	ledig	20	May	1852	Warschau	S. Krausz S. Weinberger			
12	Anna Krausz	Anna Krausz	Warschau	15	ledig	12	S. Krausz	Warschau	15	ledig	20	May	1852	Warschau	S. Krausz S. Weinberger			

21. kép. Salamon-Krausz első házasság, 1852. május 20.

Férj neve: Salamon Herman (16 éves), tehát kb. 1835/36-ban született

Foglalkozása: leginkább a „házaló” (handler)

Lakik: Jánosi (Kántorjánosi) 112 házhely

Apja: Salamon J. (József/Jónás)

Anyja: Marie

A szülők (is) Jánosiban laknak

Feleség neve: Krausz Anna (15 éves), tehát kb. 1836/37-ban született

Apja: I. vagy J. Krausz (azaz Krausz Izrael – az 1848. évi zsidó összeírásból kimutatva)

Anyja: Sali Stern (azaz Stern Sarolta) mindketten Varsányban laknak.³³

2.2.1.2. Második házasság

Házasságkötés helye: Kisvarsány (Varsán)

Házasságkötés ideje: 1853. május 20. (5613. IJAR 12.)³⁴

Des Bräutigams				Der				Braut			Datum der Trauung				Ort,		Name der Zeugen	
Nr.	Vater u. Mutter, Stand, Unterschrift u. Wohnort Ort	Name, Stand u. Wohnort väterl. Gemeine	Wohnort mutterl. u. heut. Wohn.	Alter Tage	Stand	Nr. u. d. f. und Gemeinde Ort	Name, Stand, Wohnort mütterl. Gemeine	Wohnort mutterl. u. heut. Wohnort	Alter Tage	Stand	Tag	Monat	Jahr	Ort	Name der Zeugen mit der Trauung zugehörige Wohn.			
10	Herman Salomon	Salomon Herman	Warschau	16	ledig	11	Marie Stern	Warschau	15	ledig	20	May	1853	Warschau	S. Krausz S. Weinberger			
11	Anna Krausz	Anna Krausz	Warschau	15	ledig	12	S. Krausz	Warschau	15	ledig	20	May	1853	Warschau	S. Krausz S. Weinberger			

22. kép. Salamon-Krausz második házasság 1853. május 20.

Férj neve: Salamon Herman (16 éves), – mint egy évvel korábban – NÖTLEN

Foglalkozása: „Handelsman”, azaz kereskedő

Lakik: Jánosi (Kántorjánosi) 26 házhely

Apja: Salamon J. (József/Jónás)

Anyja: Klein Marie. Szülők mindketten Jánosiban laknak

³³ Az, hogy a házasulók valóban kivételesen fiatalok voltak, bizonyítja az 1852. évi összes (17) házasság átlagéletkor-vizsgálata, amely szerint a következő házassági átlagéletkorok számíthatóak: Férfiak 27,1 év, Herman 16 év, Nők 20,5 év, Anna 15 év.

³⁴ MNL OL Filmtár A 3519 238. 22. kép.

Feleség neve: Krausz Anna (15 éves!), – mint egy évvel korábban –
HAJADON

Apja: I. vagy J. Krausz

Anyja: S. Stern

Szülők mindketten Warsányban laknak, de itt nem adnak meg házszámot. Felmerülhet az a kérdés, hogy nem ugyanazt az esketést jegyezték-e be kétszer. Emiatt megvizsgáltam az 1851–1853 közötti házasságokat, hátha volt még másik házasság is, amelyet duplán vezettek be.

Lássuk:

Év és sorszám	Vőlegény (kora)	Menyasszony (kora)	Gregorián időszámítás	Zsidó időszámítás
1851/1	Berger 30	Heimlich 19	1851.08.13.	5611 Av 15
1851/2	Willinger 28	Reisman 18	1851.10.28.	5612 Chesvan 2
1851/3	Schwarz 27	Rosenfeld 20	1851.10.29.	Chesvan 3
1852/4	Felber 21	Spitz 17	1852.02.24.	Adar 4
1852/5	Mandel 36	Tennenbaum 20	1852.03.04.	Adar 13
1852/6	Gar 36	Braun 20	1852.04.19.	Nissan 30
1852/7	Kohn 26	Weinstock 20	1852.04.20.	Ijar 1
1852/8	Wollhandler 29	Friedmann 20	1852.04.24.	Ijar 5
1852/9	Salamon 16	Krausz 15	1852.05.20.	Sivan 2
1852/10	Grünbaum 30	Klein 17	1852.06.01.	Sivan 14
1852/11	Burger 20	? 18	1852.06.01.	Sivan 14
1852/12	Kralisheim 27	Mekelman 20	1852.06.01.	Sivan 14
1852/13	Roth 30	Lówy 21	1852.06.17.	Sivan 30
1852/14	Rachl 25	Stulberger 18	1852.06.22.	Tammuz 5
1852/15	Blau 25	Stuhlberger 18	1852.06.23.	Tammuz 6
1852/16	Auslander 20	Rochlitz 20	1852.08.17.	Elul 2
1852/17	Leichtman 27	Eisenberger 20	1852.08.25.	Elul 10
1852/18	Wolf 50	? 40	1852.09.01.	Elul 17
1852/19	Schwartz 23	Ungár ?	1852.10.19.	5613 Chesvan 6
1852/20	Lówy 20	Klein 22	1852.10.19.	Chesvan 6

Az anyakönyvvezető rabbi itt lezárja az 1851/52-es évet

Év és sor- szám	Vőlegény (kora)	Menyasszony (kora)	Gregorián idő- számítás	Zsidó időszámítás
1852/1	Schatz 19	Filip 19	1852.11.16.	Kislev 5
1852/2	Bunisch 26	Burger 17	1852.12.05.	Kislev 24
1852/3	Weisz 30	Stalberg 17 ?	1852.12.13	Tevet 2
1852/4	Rosenstein 30?	Lázár 17	1852.12.28.	Tevet 17
1852/5	Unterberger 26	Kohn 20	1852.12.28.	Tevet 17
1852/6	Rosenbl... 18	Schwartz 18	1852.12.28.	Tevet 17
1852/7	Grinspan 27	Altman 18	1852.12.29.	Tevet 18
1852/8	Klein 42	Lazar 24	1853.01.21.	Svat 12
1853/9	Grünfeld 17	Rosenfeld 17	1853.01.24.	Svat 15
1853/10	Krausz 54	Klein 45	1853.02.20.	Adar 12
1853/11	Feldman 32	Rosenbaum 19	1853.03.08.	Adar 28
1853/12	Fischer 17	Frisch 18	1853.03.15.	Adar II. 5
1853/13	Auspitz 31	Reisman 18	1853.03.29.	Adar II. 19
1853/14	Werner (?) 30	Rosenfeld 19	1853.04.12.	Nissan 4
1853/15	Altman 25	Stern 18	1853.05.09.	Ijar 1
1853/16	Salamon 16	Krausz 15	1853.05.20.	Ijar 12
1853/17	Rosenfeld 18	Fried 17	1853.05.26.	Ijar 18
1853/18	Rosenfeld 25	Perlmutter 16	1853.06.07.	Sivan 1
1853/19	Berger 17	Grünwald 18	1853.06.21.	Sivan 15
1853/20	Rosenfeld 30	Rosenfeld 18	1853.06.23.	Sivan 17
1853/21	Gelbman 22	Borgr (?) 18	1853.06.28.	Sivan 22
1853/22	Leichtman 30	Filip 18	1853.07.06.	Sivan 30
1853/23	Roth 19	Weizner 17	1853.07.14.	Tammuz 8
1853/24	Weisman 32	Weisz 18	1853.08.30.	Av 26
Az anyakönyvvezető rabbi itt lezárja az 1852/53-as évet				

A fenti táblázatból jól látszik, hogy ez a második házasság is létezett, különösen a következő okok miatt:

- ugyanabban a bekötött, jó állapotú és folytatólagosan vezetett anyakönyvben található mindkét házasság,
- a házasságuk előtt és után (és közöttük is) sorszámmal ellátott, dátum alapján is egymás után következő házasságokat jegyeztek be az előre elkészített rovatokba, tehát semmilyen nyom nincs arra vonatkozóan, hogy utólagos bejegyzésekre, tévedésekre került volna sor,

- a rabbi is ugyanaz volt, így az sem állítható, hogy nem tudta, hogy a fiatalokat már összeadta,
- az első házassághoz képest új tények is bejegyzésre kerültek, úgymint:
 - a.) a vőlegény lakóhelye a 112. házhelyről 26.-ra változott,
 - b.) a vőlegény már nem házaló, hanem kereskedő (!),
 - c.) a vőlegény anyja nevét a második esketéskor bejegyezték (Klein Marie),
 - d.) a menyasszony anyjának keresztnévét a második esketéskor kezdőbetűre rövidítették.

A Peszach zsidó egyházi szabályai alapján (bár ennek nem vagyok szakértője) észlelhető, hogy gond van mindkét házassággal: elvileg mind a kettő házasságkötési tilalom ideje alatt került megkötésre. (Azért mondom, hogy elvileg, mert a zsidók esetében a rabbik kiokoskodhatnak sokszor olyan megoldásokat, amelyek mégis megengednek olyan cselekedeteket, amelyek esetleg tiltva vannak.)

Ennek kimutatása:

- a) A polgári időszámítás szerinti „május” idején a zsidó időszámítás szerint a hónapok a következőképp követik egymást: Niszan – Ijar – Sivan.
- b) Niszan 16-tól (Peszach 2 napja) 49 napon át Sivan 5-ig (ez utóbbit követő nap a Sávuot) gyászidőszak miatt nem lehet házasodni, kivéve Lag BaOmer ünnepén, ami a 33. nap, és mindig Ijar 18-nak felel meg. Kivételesen lehetett újholdkor is házasodni, de sem 5612. Sivan 2, sem 5613 Ijar 12 nem volt újhold.³⁵

A fentiek szerint elvileg mindkét házasság tilalom alatt született, ezért (ugyan csak elvileg) érvénytelenek.

Azt pedig, hogy miért kellett a második esketésnél is nőtlen és hajadon állást igazolni, a Tóra magyarázza meg, ugyanis a kohanitáknak (és a Salamon család az volt) tilos elvenniük elvált, betért, meggyalázott, illetve parázna asszonyt.³⁶ Nézzük végig: Krausz Anna esetében egyedül az elvált minőséget lehet vizsgálni, s erre utaló adat nincsen, és nem is valószínűsíthető. Mivel a második esketésénél csak hajadon volt, így újra feleségül mehetett Hermanhoz. Ebből is az következik, hogy az első esketés érvénytelen volt.

³⁵ Zsidó Naptár az 5765. esztendőre. Kiadja az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség Budapest, 2004.

³⁶ 3Móz. 21,7

2.2.1.3. Zsidó házasságokra vonatkozó főbb egyházi jogi rendelkezések

- 1.) *„A házasságot Mózes törvényei szerint is az eljegyzésnek kell megelőzni, amely nem más mint külső jelekkel is nyilvánított beleegyezés a házasság leendő megkötésébe. A rabbik átkot szórnak amaz izraelitára, a ki a szokott eljegyzési szertartásokat készakarva mellözi. Az eljegyzésnek a házasságot 12 hóval meg kell előzni, de ma már az eljegyzést nem tartják oly lényeges kelléknek, hogy a nélkül a házasság meg nem történhetnék.” (ezzel kapcsolatban lásd: 4. pontban írt lehetséges kivételt)*
- 2.) *„A talmudjog szerint az eljegyzés érvényességére megkívántatik a férfiaknál a 13, a nőknél a 12 év betöltése, és ezt a pubertás utáni kornak nevezik és csak e pubertás elérése után válik mind a két félnek beleegyezése jogérvényessé. Mindamellet a talmudjog szerint csak a 18 év betöltése után köthető meg a házasság.”*
- 3.) *„A kihirdetést a rabbi vagy anyakönyvvezető köteles végrehajtani és pedig a házasulandók zsinagógájában vagy közimaházában, vagy a hol ez nem létezik, a helybeli előjáróság által ama fő és külön községnél, amelyhez az egyik, vagy másik jegyes tartozik, és pedig a kihirdetésnek a felek teljes nevei, foglalkozásuk és születéshelyeik felemlítésévei három egymás után következő szombat vagy ünnepnapon kell történni oly figyelmeztetéssel, hogy mindenki, a ki a házassági akadályról tudomással bír azt jelentse fel. A feljelentés az illető rabbinál történik. Ha pedig a házasulandók mindegyike másutt lakik, mind a két jegyes hitközségének zsinagógájában kell a kihirdetésnek történni. Ha pedig a jegyesek ott, a hol a házasság köttetni fog, hat hétig még nem laknak, a kihirdetésnek a legutóbbi tartózkodásuk helyén is meg kell történni, vagy pedig a jegyesek hat hétig egy helyen lakni kötelesek, hogy ott kihirdettethessenek. Ha a kihirdetés után hat hó alatt a házasság meg nem köttetik, a kihirdetésnek a fentebbi módon ismételtetnie kell.”³⁷*
- 4.) A következőkben felsorolt szabályok mutatják, mennyire összetett a helyzet a zsidó házassággal kapcsolatban:
 - a.) alaptétel, hogy házasságot kötübá (házassági levél) és kidusin (a zsidó törvényekben előírt eljegyzés) által lehet kötni. Ebből következik, hogy tilos nemi érintkezést folytatni kötübá és kidusin hiányában.

³⁷ A zsidó házasságokra vonatkozó jogelvek és szabályok a megfelelő rendeletekkel és határozatokkal; Kassay Adolf, Robicsék Zsigmond kiadása, Budapest, 1891.

- b.) a jegyesség tehát kidusin által jön létre szabályosan, ám a zsidó egyház-jog ismeri az intim kapcsolat létesítésével létrejövő jegyességet. Ekkor szóban valami hasonlót kell mondania a férfinak, mint „Fel vagy szentelve nekem...”, majd tanúk jelenlétében félre kell vonulnia a nővel, és ott intim kapcsolatot kell létesíteniük, s ezáltal a jegyesség kidusin nélkül is létrejön.

Nyilvánvaló, hogy a b.) pontban leírt mód csak a „történelem előtti időkben” lehetett gyakori, *azonban a mi esetünkben akár ez lehetett egy kiskapu arra, hogy a jegyesség megkötésével ne kelljen foglalkozniuk, hanem azonnal kötubát lehetett adni Krausz Annának. Ha találtak két tanút, aki a „testi” jegyességet tanúsították, a rabbi ezt úgy tűnik elfogadhatta.*³⁸

2.2.1.4. Az érvénytelenség vizsgálata

Nézzük a vizsgált esetünket:

- a.) Az első házasság erőszakkal kötöttetett (nyilván nem ez történt);
- b.) valamelyik fél nem kívánta a házasságot megkötni (ez érdekes kérdés, és itt csakis a feleség jöhet szóba, mert azt nagyon nehezen tudnám elképzelni, hogy a férj nem kívánta az esketést);
- c.) eljegyzés nélküli házasságkötés volt az első házasság, ez már megfontolandó;
- d.) az eljegyzés nem felelt meg a zsidó egyházjogi szabályoknak, ez is megfontolandó;
- e.) a házastársak egyike nem volt jelen a házasságkötésnél (ez nem valószínű);
- f.) a menyasszonynak már volt gyermeke az első házasságkötés előtt, aki 1852. május 19-ig töltötte be kétéves korát, ugyanis a zsidó egyházjog szerint a gyermek 24 hónapos koráig az anya nem köthet újabb házasságot. Tekintettel arra, hogy Krausz Anna 1853-ban 14–16 éves volt, nem valószínű, hogy az utoljára felhozott ok miatt volt érvénytelen a házasság, mert ebben az esetben 12–14 éves korában már gyermeket kellett volna szülnie, azaz szexuális kapcsolatba kellett volna kerülnie 11–13 éves korában.

Emiatt leginkább a c–d. okok között kell keresni a megfelelőt. Itt ki kell térnem bizonyos jogi természetű gondokra, amelyek még jobban megmagyarázhatják, hogy a két házasságra miért volt szükség:

³⁸ Akit érdekel ez a téma, a legjobb – nem a napjainkra vonatkozó – összefoglalása itt található: <http://zsidó.com/fejezetek/a-nok-konyve-a-hazassag-szabalyai>

1851. július 4-én a Helytartótanács kibocsátott egy rendeletet, amelynek a 14.§-a a helyi hatóságokat arra kötelezte, hogy az izraelita anyakönyveket ellenőrizze. 1852. november 29-én pedig császári pátenssel Magyarországon is kihirdették (1853. május 1-től volt hatályos) azt a szabályt, hogy a zsidók házasságkötéséhez kerületi hatósági engedély szükséges, és ha ezt a szabályt nem tartották be, akkor a házasság külön eljárás nélkül semmis lett. Ráadásul a jegyesek és rabbik, akik ezen szabályt megszegték, a büntetőjogszabályok szerint voltak büntetendők. Ez egyértelműen aggodalommal tölthette el azokat, akik ebben részt vettek, így polgári és büntetőjogi okok miatt is szükség volt egy érvényes házasság megkötésére. Ezeken túl pedig azt is figyelembe kell venni, hogy a házasságkötést a hagyomány szerint a vőlegény az esküvő előtti szombaton köteles volt bejelenteni a zsinagógában.

A házasfelek maguk is érvénytelennek nyilváníthatták első házasságukat, mivel azt az izraelita és a polgári szabályok megsértésével kötötték, tehát az új esketésnél ismét nőtlennek és hajadonnak vallották magukat. Az, hogy ugyanazon tanúk voltak jelen, szintén arra utal, hogy minden résztvevő megpróbálta magát kimenteni az első, hibás házasságkötés következményei alól, illetve igyekeztek tökéletes álcát nyújtani az ügyben. A hiba csak az volt, hogy a két bejegyzés az adatok tekintetében eltér egymástól!

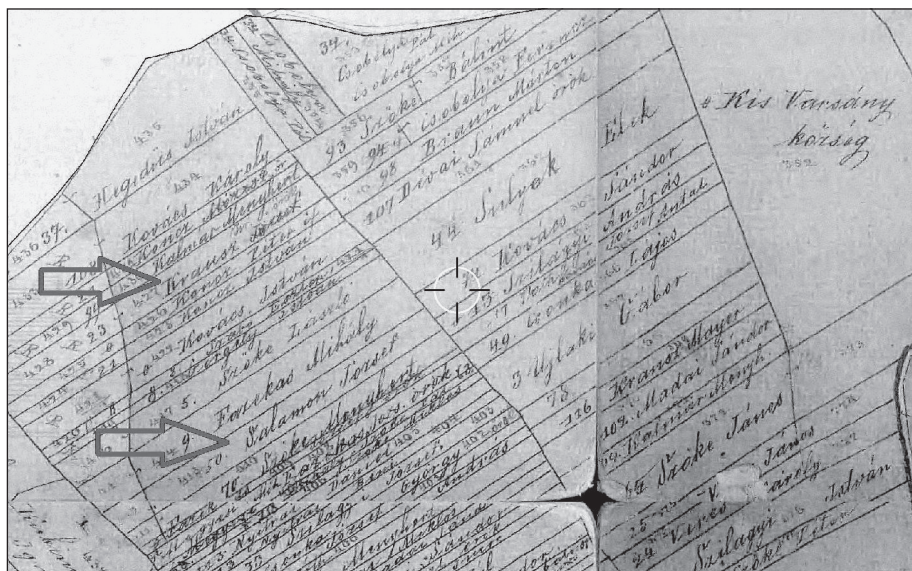
Nem tudok máásra gondolni, csak arra, hogy az első esketést a gyermek (József) élve születése miatt elkapkodták, így az érvénytelen lett. Más kérdés az, hogy ha betartották volna a szabályokat, és az első esketés érvényes lett volna, akkor rosszabbul jártak volna, hiszen akkor Beck József törvényesítéséhez valószínűleg apasági és anyaságra vonatkozó elismerő nyilatkozatot kellett volna tennie Beck Hermannak és feleségének, hiszen a gyerek az esketéssel egy időben született. Meg kell jegyezni, hogy minden vallási és polgári jogszabály úgy értelmezhető, hogy csak akkor van törvényesítő hatása egy utólagos házasságkötésnek, ha azt a gyermek vér szerinti szülei kötik meg. Eszerint Bek József ezzel a két házassággal sem válhatott törvényes gyermekké, ha az anyja nem Krausz Anna volt...

Szeretném újra kiemelni a következő tény: *Salamon Herman Kántorjánosiban élt, ez Bek birtok volt. A felesége, Krausz Anna Kisvarsányban élt, ami pedig eredetileg Bárczay (s ekkor leányági Bek) birtok volt.* Ez amiatt nagyon fontos, mert ha a férj a feleséget a Bárczay (vagy Bek) birtokról hozta magának, az egyfajta garanciát jelentett arra, hogy a Krausz család is diszkréten kezeli az ügyet. Sőt, itt felmerül egy kérdés: a Krausz család ugyan jómódú volt, de vajon ennek a „gazdagságnak” nem lehetett-e az egyik forrása az a pénz, amit Salamon Herman gyermekének „befogadása” jelentett? Magyarul: könnyen lehet, hogy Bek Amália

Bek Józsefnek szánt pénze egészben vagy részben a Krausz családhoz került a hallgatásukért cserébe, hiszen Krausz Annának semmi köze nem volt ahhoz a gyermekhez, amelyet elsőszülött fiaként kellett felnevelnie.

2.2.1.5. Krausz Izrael vagyoni helyzete

A korabeli földnyilvántartás (kataszteri térkép, 23. kép) szerint Krausz Izrael módos embernek számított, Kisvársányban voltak bejegyzett birtokai. Ugyanakkor

23. kép Kisvársány kataszteri térképén Krausz Izrael örökösei, valamint „Salamon” József bejegyzés látható

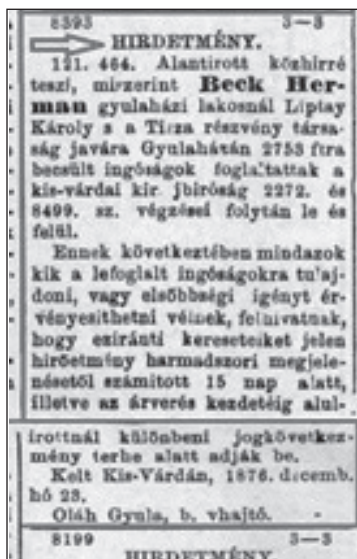
haszonbérelő is volt, s erre vonatkozóan a családnál fennmaradtak szerződések, elszámolások, sőt egy vitás esete is. Ezekről érdemes röviden beszámolni, mert egy személy Beck Herman életében is megjelent később.

Krausz Izrael 1866. január 31-én több haszonbérleti szerződést is kötött, ahol a haszonbérbeadó zágoni báró Szentkereszty Zsigmondé született gróf Haller Anna volt (képviselte: Balla Ferenc). Haller Anna (1816–1878; Haller László és Gyulay Jozefa lánya) Kálnoky György özvegyeként Kolozsvárott, 1847-ben feleségül ment báró Szentkereszty Zsigmondhoz (1817–1891). Mindhárom szerződés három *gyulaházi* birtokra vonatkozott és 6–6 évre szólt. Az egyik szerződés felvezetésében az szerepel, hogy az adott birtokot már korábban is a grófnőtől bérelte Krausz Izrael. A három birtok éves haszonbérleti díja 700, 200 és 270 osztrák értékű forint volt.

A szerződések közül a 700 forint értékűt közlöm:

1868. augusztusában Krausz Izrael az esedékes haszonbérleti díjat meg kívánta fizetni, azonban ekkor értesült arról, hogy az általa évi 700 forintért bérelt ingatlant a haszonbérbeadó gróf Haller Anna eladta Liptay Károlynak, aki ugyan elismerte a haszonbérleti szerződés fennállását, és azt, hogy annak ő a jogutódja, de a haszonbért nem vette át. Emiatt Krausz Izrael hivatkozva egy 1840. évi jogszabályra kérte a szolgabíró, hogy az esedékes 858 forint összeget vegye bírói letétbe Liptay Károly javára, s erről őt értesítse. (lásd.: Függelék 2. „Krausz Izrael 700 Ft-os szerződése”) (Fred Gross magántulajdona)

A történet két szempontból érdekes. Egyrészt igazolja, hogy Beck Herman és Krausz Izrael szoros kapcsolatban álltak, hiszen Beck Hermannak Gyulaházán születtek a gyermekei többségben, másrészt azért, mert ugyanezen Liptay Károly (1825–1889) kérelmére 1876 év végén foglalást tartottak Hermannál Gyulaházán 2753 forintra becsült ingóságokra vonatkozóan. 24. kép (A másik kérelmező a Tisza Részvénytársaság volt, amelyet nem tudtam azonosítani.) Az összeg jelentősnek mondható, ez arra utalhat, hogy Herman jómódú ember volt. Liptay Károly, aki 1867 körül Szabolcs vármegye főszolgabírája volt, a foglalást magánemberként kezdeményezte. Esetleg az történhetett, hogy Liptay által korábban megvásárolt Haller földterületeket vett haszonbérbe Beck Herman is, de – pl. természeti csapás miatt – nem tudott fizetni se neki, se a Tisza részvénytársaságnak.

24. kép Beck Hermannal szembeni árverés, 1876

2.2.1.6. Az 1861. évi jogszabályváltozás

A történelem azonban kiigazította a jogi helyzetet: az 1861. évi országbírói értekezlet egyik feladatául tűzték ki az 1853-ban hatályba lépett osztrák polgári törvénykönyv vizsgálatát, s úgy döntöttek, hogy nem ismerik el annak a házassági szabályait Magyarországon. A döntésük szerint a törvénykönyv ezen szabályait úgy kellett tekinteni, mintha soha nem lett volna érvényben. Ebből azt értette meg Beck Herman, hogy az állam szempontjából már az első házassága is érvényesnek volt tekinthető (ám a zsidó egyházjogi szempontok nem változtak).

2.2.1.7. Esketési tanúk kérdése

A feleség, Krausz Anna anyja Stern Sali (Sára) volt. Mindkét esketésnél Krausz M. és Stern J. volt a két tanú, ami elgondolkodtató, hiszen mindkét családi név megegyezik a feleség apja és anyja családi nevével. Ez szokatlan, általában mindkét fél kiállított egy tanút az esketésekhöz. *Ha magyarázatot keresnék erre, akkor azt mondanám, hogy valamiért nagyon kellett azt tanúsítani, hogy a feleséggel minden rendben van, más szavakkal azt, hogy tényleg hozzá akar menni a vőlegényhez! Ennek pedig az lehetett az oka, hogy nem volt kihirdetve a házasság, s ilyenkor felmerülhetett a kérdés, hogy a feleség valóban meg akart-e házasodni vagy sem. Két tanú a feleség oldaláról, valamint az apja beleegyezése elég erős bizonyíték lehetett arra, hogy a feleség valóban férjhez kívánt menni.* Ez teljesen összefér a tanulmányban eddig és majd felsorolt érvekkel, ami a két házasság problémáját illeti.

Krausz M. valószínűleg a menyasszony, Krausz Anna apjának, Izraelnek (1810) az öccse lehetett, azaz Krausz Majer (1819–1870).

Stern I. talán azonos a bökönyi Csillag Itzikkal (1818) (a Csillag és Stern nevet folyamatosan cserélgették), aki valószínűleg a bátyja lehetett Krausz Anna anyjának, Stern Sárának. Ennek a Csillag Itziknek az unokája, Csillag Rozália megynőül majd Beck Herman fiához, Salamonhoz (erről később).

2.2.1.8. Jorcájt-kérdés

A zsidó naptár a holdfázisokat követve épül fel. Ez azt jelenti, hogy minden ünnep, emléknap amely a zsidó naptár szerint egy konkrét napra esik, a következő években egészen más napokra fog esni (mozog), tekintettel a holdfázis „mozgásaira”. Ezért, hogy a zsidók követni tudják szeretteik halálozási évfordulóit, jorcájt-táblázatokat készítenek, amelyben előre évtizedekre meghatározzák, hogy a halálozás napja mely akkori napokra fog esni. Eszerint a zsidóknál a dátum nagyon fontos kérdés.

Ez az, ami igen érdekes az esetünkben. *Ugyanis a két esküvő két május 20-ai dátuma a zsidó naptár szerint (láthattuk) két különböző napra esik, tehát azt kell mondanom, hogy az egy évre pontosan ugyanazon a napon történő házasságkötés nem a zsidó közösség és a család számára volt fontos (hiszen akkor igyekeztek volna zsidó szempontból azonos napon házasodni), hanem az állami szervek számára. Így könnyebb lehetett rendezni polgári jogilag József sorsát, a zsidó közösségen belül meg nem valószínű, hogy foglalkoztak ezzel.*

Mindaz tehát, amit a jorcájtról tudok, arra mutat rá, hogy a két házasságban nem csak a zsidó szokások számítottak, hanem nagyon is a keresztény időszámítás, az állam, és a nem zsidó anya!

2.2.2. Beck József születési anyakönyve

Ezután logikus volt a legidősebb gyermek (ükapám), Beck József születési anyakönyvét megvizsgálni. Igen ám, de ilyen nem létezik! Nincs a születése sem a születéskor vezetett anyakönyvekben, sem később utólagosan sem bevezetve.

Beszédes, hogy míg például Beck József két öccsének életeseeményeit utólagosan bejegyezték (vagy ő maga utólagosan anyakönyveztette be a 20. század elején néhány gyermekét), addig az ő (József) születése sehol nem található utólagos formában sem. Az utólagos bejegyzésekkel kapcsolatban a 39.792/1887 számú Vallás-és Közoktatásügyi Minisztériumi rendelet rendelkezett, amely általában kötelezővé tette az utólagos bejegyzéseket minden olyan esetben, amikor valaki a születését születési anyakönyvi kivonattal nem tudta igazolni, tekintettel arra, hogy ez a probléma gyakran jelentkezett a zsidó felekezetűek esetében. Beck József, mivel esketése már korábban megtörtént – s ő így már túl volt a személyének igazolásán –, nyilván nem szorgalmazta az utólagos bejegyzést, mert az igen nagy kockázatot jelentett volna neki. Az ő esetében az utólagos születési bejegyzésének szükségessége esetleg a halálakor keletkezhetett, de jól tudjuk a gyakorlatból, hogy az anyakönyvvezetők (teljesen érthető okok miatt) nem követelték meg a haláleset bejelentésekor a születési anyakönyv bemutatását. Emiatt van tele az állami anyakönyvezés (kezdődik 1895. október 1.) olyan halálesetekkel, ahol vagy egyik vagy mindkét szülő ismeretlenként van feltüntetve, vagy a bejelentő által tett nyilatkozatban foglaltak szerint hibásan került bejegyzésre egyik vagy mindkét szülő. Lényegében tehát azzal, hogy házas ember volt a jogszabály kiadásakor, megmenekült a kockázatos eljárástól József.

Tekintettel arra, hogy *azt, ami nincs, nem lehet vizsgálni*, itt többet nem lehetett tenni. A következő lépés Beck József tovább két fő dokumentumának, az esketési és halálozási anyakönyvének a vizsgálat alá vétele volt.

2.2.3. Beck József házassági anyakönyve

Beck József a házassági anyakönyve 1879-ből igen beszédes. Lássuk:

1879	Beck József	Fischer Eszter	Gyulaháza	Mezőtarpa	1879. február 11.	Beck József	Fischer Eszter	Gyulaháza	Mezőtarpa	1879. február 11.	Beck József	Fischer Eszter	Gyulaháza	Mezőtarpa	1879. február 11.
------	-------------	----------------	-----------	-----------	-------------------	-------------	----------------	-----------	-----------	-------------------	-------------	----------------	-----------	-----------	-------------------

25. kép Beck–Fischer házasság 1879. (a szerző tulajdona)

Esketés, Mezőtarpa, 1879. február 11.

FÉRJ ADATAI:

Bek József nőtlen

Szül. helye: Gyulaháza; vallása: izraelita; állapota: tanuló (=tanuló!); kora: 24 éves; szülei: Beck Hermány Cháje gyulaházi gazdálkodó (anya neve hiányzik); a kisvárdai szolgabíró által kiállított igazolvány, 1875 I/II

FELESÉG ADATAI:

Fischer Eszter hajadon

Szül. helye: Mezőtarpa; vallása: izraelita; kora: 18 éves; szülei: Fischer Ignác tarpai kereskedő (anya neve hiányzik)

TANÚK:

Beck Márton, Róth Ábrahám, Gottlieb Mihály (!)

ESKETŐ:

Gottlieb Mihály

Elsőként utalnék arra, hogy az esketéskor a családi nevét még mindig „Bek”-ként jegyezték be, szemben többi testvérének esketéseit, ahol a családi név „Beck” volt. Továbbá a házasságkötéshez nem tudta születési anyakönyvét bemutatni, így a kisvárdai szolgabíró által még 1875-ben kiadott igazolást nyújtotta be. Ez is igazolja, hogy 1879-ig biztosan nem volt születési anyakönyvi kivonata.

Igen érdekes, hogy a házassági anyakönyvből a házasulók anyjának nevét kihagyta a rabbi. Ugyancsak érdekes, hogy annak ellenére, hogy a vallási szokások szerint csak két tanúra van szükség egy házasságkötésnél, esetünkben három tanú szerepel a beregszászi anyakönyvben (azért ott, mert Mezőtarpát ott anyakönyvezték)! A három tanúból egy biztosan, a másik vélhetően a férj rokona volt, csak arra tudok gondolni, hogy ez azért történt így, hogy a férj származásával kapcsolatos esetleges kifogásokat ellensúlyozzák.

Kitérők:

- a.) Biztosan rokon volt Beck Márton. Ő Herman bátyja, aki később Tiszacsomán élt jómódban, s vélhető rokon volt Gottlieb Mihály is, aki a Salamon Családba beházasodás útján került. Végül meg kell említeni Róth Ábrahámot, a harmadik tanút, aki tarpai földbirtokos volt, s aki leköteleztette lehetett Gottlieb Mihálynak, mivel 1878. májusában és 1879. októberében született gyermekeinél Gottlieb Mihály volt a komája. S hogy a kör bezáruljon, meg kell említeni azt is, hogy ugyanez a Gottlieb Mihály lesz Beck József első fiának, Beck (Dávid) Dezsőnek a körülmetélője még 1879-ben, valamint azt, hogy amikor 1888-ban Beck Józsefnek megszületik Kálmán nevű gyermeke, a komája a már jól ismert Róth Ábrahám lesz. Mindebből az következik, hogy Gottlieb Mihály és Róth Ábrahám volt az, aki Beck József és Fischer Eszter házasságát tető alá hozták, és ez adhatott okot arra, ami később Beck József halotti bejegyzésével történt, de erről kicsit később kell szólni. Ami érdekes, hogy az esketést is Gottlieb Mihály végezte...
- b.) Itt fel kell eleveníteni bizonyos zsidó házasságkötési szabályokat. Eszerint *zsidó esküvőnél nem lehet tanú a felek közeli rokona, ezek csak segédek lehetnek, akik a chupa alatt segítenek a párnak*. A korabeli anyakönyvezés problémái miatt több rabbi is hivatalos szervekhez fordult, mert nem volt egyértelmű a szabály. Az előbb említett esetben tehát a tanúként beírtak valószínűleg „segédek” voltak. Lehet, hogy ez a magyarázat arra, miért szerepel itt három tanú: Gottlieb Mihály és Róth Ábrahám nem volt közeli rokon, míg Márton a vőlegény bátyja, tehát ő nem számíthatott tanúnak. Igen ám, de akkor meg az a gond jelenik meg, hogy mivel *a tanú nem lehet egyben eskető is, így Gottlieb Mihály sem lehetett tanú*. A végén azt kell megállapítanunk, ha ez a gondolatmenet logikus, hogy nemhogy három, valójában egy tanú volt jelen ennél az esküvőnél, Róth Ábrahám. A kérdés valószínűleg úgy oldható fel, hogy az anyakönyvből bejegyzett tanúk az állam szempontjából tanúk lehettek, míg zsidó szokás szerint nem. Egy utolsó gondolat ezzel kapcsolatban: ha ez így volna (egy tanú), akkor az esküvő érvénytelen.³⁹

Beck József az esketést követően a feleségéhez Tarpára költözött. Itt ugyanaz a furcsaság történt, mint Herman és Krausz Anna esetében: a férj követte a feleségét.

³⁹ Erről a témáról részletesebben olvashatnak a Magyar-Zsidó Szemle, 5 (1888), pp. 229–232.

A fentiek szerint igencsak fontos volt felkutatni Beck József halotti bejegyzését azt remélve, hogy abból kiderül végre, hogy mikor született és ki volt az anyja.

2.2.4. Beck József halotti bejegyzése

Ezek után tehát nem maradt más, minthogy Beck József halotti anyakönyvét vegyem vizsgálat alá.

Az anyakönyvi bejegyzés hatalmas meglepetést tartalmaz az elhunyt anyja tekintetében, lássuk: (26.a. és 26.b. képek)

Beck vármegye.
város.

Halotti anyakönyvi kivonat.

Folyószám	A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	Az elhalálozás ideje (év, hó, nap, napok, óra)	Az elhalt				Az elhalálozás helye, ha az elhalálozás nem az elhalt lakásán történt	A halál oka
			családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakhelye	vallás	életkora	házastársának családi és utóneve		
79.	1919 október 5.	1919 október 4. délután 11. óra Békéscsaba október 4. délután 11. óra Kisvárd	Beck József Kereskedő Pápa.	Mis.	65 éves	Fischer Evelin	Beck Herman néni Beck Anna HIVATALOSAN: KRAUSZ ANNA A KUTATÁSAIM SZERINT: BEK AMÁLIA	szülői vágykímélés

Aláírás előtti esetleges megjegyzések. Aláírások.

*Moskoricz Herman, sk.
Békéscsaba.*
*Gabány József, sk.
Békéscsaba.*

Utólagos bejegyzések. Kiegészítések.

1. sz. bejegyzés 1919. október 5. a.

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a tanú i
anyakönyvi kerület halotti anyakönyvével ^{találkozó} megegyez

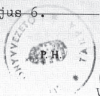
Kelt *Pápa* 1940. május 23.

Gabány József
anyakönyvezés.

13. r. sz.
M. kir. állami nyomda. Budapest, 1938. — 214.
17. sz. minta az A. U. 115. §-ához.
10 darab ára 12 fillér.

26.a kép. Beck József halotti anyakönyve 1940. évben kiállítva

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye		
Anyakönyvi hivatal: Tarpa	Anyakönyvi szám: 79/1919.	
Az elhalt		
családi és utóneve:	Beck József	
családi állapota:	nős	
születési helye:	--	
születési ideje: (életkora)	65 éves	
halálesetnek helye:	Tarpa	
halálesetnek ideje:	1919 év október hó 4 nap Szerkilencszáztizenkilenc, október, négy.	
apjának családi és utóneve:	Beck Herman	CSALÁDTÖRTÉNET SZERENT: KRAUSZ ANNA az anyja KÖZTÁRSASÁGI SZERENT: BEK ANNÁJA az anyja
anyjának családi és utóneve:	Roth Anna	
házastársának családi és utóneve:	Fischer Eszter	
Megjegyzések:		
Kelt. Tarpa, 1996. május 6.		
 UARONK ADELŐV VASICSEK ANDRÁS anyakönyvvezető		

26.b kép. Beck József halotti anyakönyve
1996. évben kiállítva

1919. október 4-én Tarpán meghalt Beck József. A halotti anyakönyvben az anyja neve helyén Róth Anna szerepel, noha az „anya”, Krausz Anna csak öt hónappal azelőtt hunyt el (27. kép), tehát ekkor még mindenkinek tudnia kellett, hogy ki volt József anyja.

1919	május 4. nap d. e. 5-óra	Beck Hermanné Krausz Anna Beregvári Elek, i. d. e.	85 éves	Beck Hermanné Krausz Anna	néhai Krausz Anna néhai Krausz Anna	Krausz Anna néhai Krausz Anna	Krausz Anna néhai Krausz Anna
------	-----------------------------------	--	------------	------------------------------	---	-------------------------------------	-------------------------------------

27. kép. Beck Hermanné Krausz Anna halotti anyakönyve, 1919

Ez igaz, különös tekintettel arra is, hogy az apa és férj (Herman) mindketőjüket túlélte. A probléma meglétét és ismeretét alátámasztja az a tény, hogy a halálesetét nem József családja, hanem az elhunytnak a felesége oldalán lévő egyik sógora, Markovits Herman jelentette be. Tehát a családfő halálát nem a Tarpán élő felesége, gyermekei vagy unokái jelentették be az anyakönyvvezetőnek.

Talán maga József rendelkezett úgy, hogy ki jelentse be a majdani halálesetét, hogy ne legyen kellemetlen a gyermekeinek bediktálni azt, hogy az elhunyt anyja nem az apja egyetlen felesége volt. Emlékezzünk csak vissza az 1879 évben kötött házasság közreműködőire: Gottlieb Mihály volt az eskető, rajta kívül Beck Márton és Róth Ábrahám voltak az igazi tanúk. Kapóra jöhetett mindez, amikor Beck József földi életét kellett lezárni megnyugtató módon: mivel tudták, hogy nem az apja felesége (Krausz Anna) az anyja, hát adott volt kiindulni az esketés adataiból, hiszen az esketéskor az egyik tanút a férj, a másik tanút a feleség családjából szokták állítani. Így történhetett talán, hogy Beck József anyja családnevét Róth Ábrahám neve után néhai Róth Annának írták be. Beck József szerencséje az volt, hogy fél évvel korábban halt meg Krausz Anna, mint ő. Nem tudom elképzelni, mi történt volna akkor, ha Krausz Anna túléli őt. Akkor megoldhatatlan helyzet állt volna elő, mert Beck Herman feleségéről, Krausz Annáról (akit mindenki Beck József anyjának gondolt) nem lehetett volna azt állítani, hogy néhai. Mivel azonban Anna a sors kegyéből hamarabb halt meg néhány hónappal, mint József, lehetett a halotti anyakönyvi bejegyzést azzal magyarázni, hogy elírás történt a családi névben.

Beck József sírköve ma is áll Tarpán. (Lásd, Függelék 3. „Sírkövek”-nél a 3. számú sírkő.) Ükapám iránt érzett tiszteletből (vagy talán az együttérzés szó a helyes), közlöm a sírfeliratot és fordítását:

*P' N' (= Poh Nitman)
Ish holach bederech tomim
morenu harav Yehuda
ben morenu harav Zvi (Herschel) Hakohen z'l
Niftar mimochros yom hakipurim yud alef T-ishri
T N TS B H (=Tihye nishmosay tsruro bitsror hachayim)*

*Itt nyugszik
egy férfi, aki jól és helyesen élt.
Ő ami tanult Rebbénk, Yehuda,
az áldott emlékü Rabbi Tzvi haKohen fia,
aki Yom Kippur napját követő napon hunyt el
Lelke pihenjen az élők között.⁴⁰*

⁴⁰ A felirat 1919. október 5-ére utal, mert a polgári időszámítás szerint ugyan október 4-én hunyt el, azonban mivel ezen a napon éjjel 23 órakor hunyt el, a zsidó időszámítás ezt már a következő napra teszi.

Térjünk vissza ezután a konkrét kutatáshoz. Beck József halotti bejegyzésének megismerése után azt volt érdemes kutatni, hogy Beck Herman halotti anyakönyvében egyrészt ki szerepel feleségként, másrészt kik voltak a szülei: van-e utalás arra, hogy Salamon volt az eredeti családi név (Krausz Anna halotti anyakönyvében rendezettek a bejegyzett tények).

2.2.5. Beck Herman halotti bejegyzése

1920. május 19-én, egy nap híján 68 évvel az első esketése után Beregszászban meghalt az akkor kisbirtokosként nyilvántartott Beck Herman. (28.a. és 28.b. kép)

Bereg
Beregszász varmegye-
város.

Halotti anyakönyvi kivonat.

Folyó- szám	A bejegyzés idője (év, hó, nap)	Az el- halozás idője (év, hó, nap, napszak, óra)	Az elhalt					Az elhalozás helye, ha az el- halozás nem az elhalt lakásán történt	A halál oka
			családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakhelye	valtása	élet- kora	házastársának családi és utóneve	szüleinek családi és utóneve		
169	1920. május 19.	1920. május 19.	Beck Herman kisbirtokos Beregszász	sz.	68 éves	női Krausz Anna	női Beck József női Salamon Mirjam	Valójában: Salamon Jónás Valójában: Klein Mária / Mirjam	leggyöze- ggyöze
Altlrás előtti esetleges meg- jegyzések. Aláírásk.			Utólagos bejegyzések. Külszámok.		Bizonyítom, hogy ez a kivonat a Beregszászvárosi anyakönyvi kerület halotti anyakönyvével megegyező. Kelt 1920. ápr. 27.				
Klein					 17. sz. minta az A. U. 115. sz. hósz. 10 drab árú 12 fillér				

28.a. kép Beck Herman halotti anyakönyvi kivonata, 1942

Halotti anyakönyve szerint a felesége Krausz Anna, szülei pedig Beck József és Salamon Mirjam voltak! Ebből kiderült, hogy 1852–1919 között csakis Krausz Anna volt a felesége, s ez igaz volt. Azonban a szüleinek nevével már gondok akadtak: az anyjából „csináltak” Salamon családbelit... Ezen nem csodálkozhatunk, hiszen mindenki tudta, hogy elsőfokú rokonságban álltak a Salamonokkal, s mindenképp az anyát kellett Salamon családbelinek bejegyezni, hiszen ha az apját írták volna be annak, akkor kiderült volna, hogy a névváltoztatást sem-

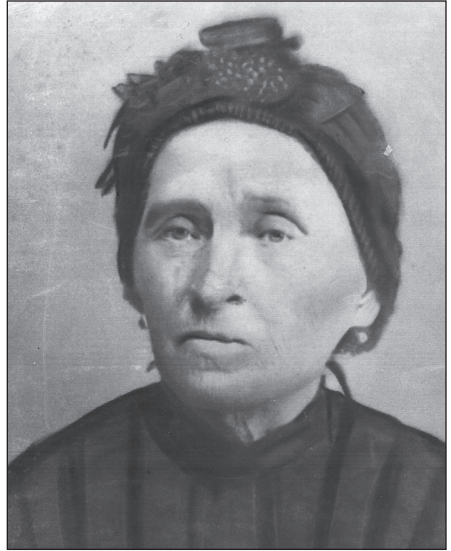
100									
169	1860 Mirjam 20. 19. d. e. 6. évi	Beck Herman, ir. keresletben gyalogolt Beck József, ir. d. e.	90 évi	szüke Abauer szüke	szüke, Beck József szüke Salamon szüke	Valójában Salamon Jónás és Klein Mária / Mirjam	Begyűjtő szüke		

28.b. kép Beck Herman halotti anyakönyvi kivonata, állami másolati példány

mivel nem lehet igazolni, ami beláthatatlan következményekkel járt volna. Más-
 képp: mivel soha nem kértek engedélyt a névváltoztatásra, emiatt nem lehetett
 azt bejegyezni, hogy Beck Herman apja Salamon József (vagy Jónás) lett volna.
 Egy kis hazugság a történet végébe belefért: Salamon Jónás és Klein Mirjam, az
 igazi szülők ettől még békében nyugodhattak.⁴¹

29. kép Beck Herman 1827/35–1920
(Fred Gross magántulajdona)

30. kép Beck Hermanné Krausz Anna 1838–1919
(Fred Gross magántulajdona)

⁴¹ Salamon Jónás sírköve, Kántorjánosi: Sírkő függelék 1. kép.

Beck Herman sírköve ma is áll Beregszászban, a neve a felirat szerint Tzvi ben Yehuda HaKohen. Tzvi polgári megfelelője a Herman, apja, Jónás héber neve Yehuda lehetett. A felirat megjegyzi, hogy Herman „*Idősen, és érett korában*” hunyt el. Valóban, 85–93 éves lehetett halálakor.⁴²

Igen ám, de én, mint leszármazó és családkutató, ezek után nem nyugodhattam, míg ki nem merítettem az összes rendelkezésre álló kutatási lehetőséget. Ezek egyrészt a közvetett bizonyítékok felkutatását jelentették (lásd később), másrészt a „biológiai” eredetű minták vizsgálatát, azaz a hivatalos, és rendkívül szigorúan elvégzett, polgári és büntetőeljárásokban bizonyítékként felhasználható iratokat adó igazságügyi orvosszakértői vizsgálatokat.

2.3. IGAZSÁGÜGYI ORVOSSZAKÉRTŐI VIZSGÁLATOK ELEMZÉSE AZ X KROMOSZÓMA VIZSGÁLATÁT MEGELŐZŐEN

A fentiek ismeretében továbbra is feltételeztem, hogy a földesúri (Beck–Degenfeld) családból lehetett valaki az apja vagy az anyja Beck Józsefnek, másképp a „névadást” semmivel nem tudtam magyarázni. Nézzük, milyen vizsgálatokat folytattam le az ügy tisztázása érdekében!

2.3.1. Y kromoszóma vizsgálat

Tekintettel arra, hogy törvénytelen gyermekek esetében általában az anya a biztos, és az apa nem, elvégeztem az Y kromoszóma vizsgálatot. Egyrészt a Beck családon belül három különböző ágon (nem csupán Beck József fiági leszármazói között), másrészt a Degenfeld családon belül.

A kérdés az volt, hogy a Degenfeld-Schonburg Y kromoszóma és a saját Beck Y kromoszóma eltérése miatt milyen eredményt fog hozni a családon belüli távoli ágak Y kromoszóma vizsgálata. Az eredmény magáért beszél, 100%-os egyezés van mindhárom Beck minta között, amelyeket Magyarországon, Csehországban és az USA-ban vizsgáltak. Ezzel szemben a Degenfeld Y kromoszóma a 13 vizsgált helyen 8 alkalommal adott más eredményt, ami egyértelműen kizárta a fiági rokonságot a Degenfeldekkel a névadó ágon.

⁴² Beck Herman sírköve Beregszászban, lásd: Sírkő függelék 2. kép.

A vizsgálatban részt vett Beck családtagok rokoni viszonya:

Salamon Jehuda (Jonas) ha Kohen (1792–1850)

Beck (Salamon) Naftali ha Kohen (1828–1915)

Beck (Salamon) Mordechaj (1855–1934)

Beck Izidor Israel (1883–1945)

Beck Chaim (1913–1973)

(3) BM (1942) USA

Beck (Salamon) Herman ha Kohen (1827/35–1920)

Beck József (1852/53–1919)

Beck Dezső (1879–1944)

Beck (Bilek) Béla (Vojtech) (1914–1997)

(2) BV (1948) Csehország

Beck (Bárdos) Móric (1886–1944)

BJ (1920–2015) Magyarország

Locus	1. BJ (Magyarország)	2. BV (Csehország)	3. BM (USA)	vélhetően Degenfeld Y kromoszóma
DYS19	14	14	14	14
DYS385a	13	13	13	13
DYS385b	15	15	15	14
DYS389i	13	13	13	12
DYS389ii	30	30	30	28
DYS390	23	23	23	22
DYS391	10	10	10	10
DYS392	11	11	11	11
DYS393	12	12	12	13
DYS437	14	14	14	16
DYS438	10	10	10	10
DYS439	13	13	13	11
DYS448	21	nem vizsgálták	21	20

2.3.2. Arcantropológiai vizsgálat

2.3.2.1. A vizsgálatok

A következő ésszerű és elérhető vizsgálat az arcantropológiai igazságügyi szakértés keretébe tartozott. Felkutattam Barabás Miklós festményét, amelynek akkori címe „Degenfeld család” volt. Tekintettel arra, hogy a festményen ábrázolt arcok egyértelműen hasonlítottak a családom tagjainak arcára, szakértői vizsgálatot kezdeményeztem, amelynek egyik megállapítása a következő volt:

„A fentiek alapján »nem zárható ki«, hogy a Beck család felmenői között a Degenfeld család valamelyik férfi tagja, vagy maga gróf Degenfeld-Schonburg Imre, vagy bökönyi Beck Paulinától származó fia, gróf Degenfeld Gusztáv szerepel.”⁴³

Hasonló eredmény született más összevetésekből:

„A haj színe, minősége, a szem színe, a homlokhatár helyzete, a szemöldök megjelenési formája, a felső szemhéj redőzete, összességében az orr, az orrgyök, orrhát, orrhegy, az alsó ajakpír magassága, az áll megjelenési formája, a philtrum mélysége, az ajak-állgödör helyzete jellegek Dr. JM⁴⁴-t gróf Degenfeld-Schonburg Imréné Beck Paulinához hasonlónak teszik.”

Az úgyszintén Degenfeld leszármazó Tisza családból kapott minták alapján a következő eredmény született (Dr. Várkonyi Sándor az édesapám):

„A fentiek alapján, összevetve valamennyi adatot, a legtöbb hasonlóság Dr. Várkonyi Sándor és Tisza István leszármazója között van. Néhány jelleget megtalálható gr. Tisza Istvánnál is, de egy-egy tulajdonságban BJ-hez is hasonlóságot mutat. A leírt hasonlóságok természetesen a véletlennek is köszönhetőek – miután nem egzakt vizsgálat módszerekkel, hanem jobbra szubjektív megítélésen alapulnak –, de »nem zárható ki« az egy családból való származás lehetősége sem.”⁴⁵

Ezután Beck Paulina egyik unokája, és Beck József egyik fia képének összehasonlítására került sor:

„Az értékelést nehezítő fent említett körülmények ellenére Bárdos (Beck) Mór és ifj. Degenfeld-Schonburg Imre között rokonság feltételezhető.” Bárdos Mór Beck József fia volt.

⁴³ A bevezetést nem időrendi, hanem logikai sorrendben ismertetem a kutatási eredményeket, itt tehát a kérdés még az volt, hogy lehetett-e Beck József apja Degenfeld Gusztáv

⁴⁴ Dr. JM egy Csehországban élő Beck-ági rokonom.

⁴⁵ BJ Beck József legidősebb fiú unokája volt.

2.3.2.2. Valóban Bek arcvonásokról van-e szó?

a.) *Miért éppen Tisza István arcképét vizsgáltam?*

Ennek két oka volt: egyrészt, mert laikus szemmel is látható a hasonlóság Tisza István és édesapám között, másrészt Tisza egyik dédunokája vett részt a vizsgálatokban, így nyilvánvaló volt, hogy Tisza István vizsgálatától nem lehet eltekinteni.

b.) *Miért nem vizsgáltam a vizsgálati alanyok mindkét szülőjének arcképét?*

Tisza István szüleinek arcképeit nem hasonlítottam össze István fiukkal, s így felmerülhet a kérdés, hogy mi van, ha Tisza István arca valójában az apjára hasonlított, s így az eredmény téves következtetésekre adhat okot. Erre azt a választ tudom adni, hogy a képekre nézve Tisza István szubjektíve (számomra) inkább az anyai család vonásait hozta magával (pl. vessük össze nagynénje, Degenfeld Emma arcképével az övét), valamint a korabeli források is inkább az anyjával való hasonlóságot emelik ki. Így például Schmidt Henrik (1877–1953), aki hat évig volt Tisza István fiának nevelője, s aki jól ismerte Tiszát, édesapját (Tisza Kálmán miniszterelnököt) és édesanyját (Degenfeld Ilona) is, így ír: „...*Első pillanatra nem is tudjuk, melyek azok a vonások, amelyek édesanyjára emlékeztetnek. De amint kezdjük vizsgálni a nagy embert, kitűnik, hogy mind több és tulajdonság az, amelyet mégis csak anyjára kell visszavezetnünk...*”⁴⁶. A szöveget azért tartom különösen érdekesnek, mert az ember azt várta volna, hogy a nagy hírű apához hasonlítja majd a fiát, ami megfelelt volna a korszak „ideáljának”. Ezzel szemben Schmidt egyértelműen az anyához hasonlónak írta le a Tisza Istvánt. Amúgy pedig a szakértői értékelés minden – nem vizsgált – körülménytől független volt, ha nem így lett volna, akkor értékelhetetlenné válna, s akkor fel lehetne vetni annak a kérdését is, hogy pl. Édesapám esetében miért nem vizsgálta a szakértő a nagyapám arcképét (apám anyai ágát vizsgáltam a kutatásban).

Lényegében tehát arról van szó, hogy egy bizonyítási eljárást annak áttekinthetősége és a költségtakarékosság elve miatt célzottan kell elvégezni. Úgy érzem, hogy nem mulasztottam, amikor nem tettem azt, hogy minden vizsgálati alany összes ősének arcképét vizsgálatra bocsátom. S ha még ez sem volna elég, a többi (nem arcantropológiai) vizsgálat, amelyek objektívebbnek mutatkoznak az arcok összehasonlításánál, *ugyanazt az eredményt hozták fel.*

⁴⁶ Schmidt Henrik: Tisza István boldog évei. Stúdium Kiadó, Budapest, 1923. Reprint, 2011. 24. p.

c.) Károlyi Gyula arcképe

Károlyi Gyula miniszterelnök (Nyírbakta, 1871 – Budapest, 1947) elsőfokú unokatestvére volt Tisza Istvánnak, mégpedig úgy, hogy az édesanyák voltak testvérek: Károlyi Gyula anyja Degenfeld-Schonburg Emma volt.

Ha Károlyi időskori arcképére ránézünk (fiatalkori képet nem sikerült találnom), szembeötlő a hasonlóság Tisza Istvánnal. Ezt nem csak én mondom, hanem a kortársak is, legalábbis így írt erről Püski Levente „A Horthy-korszak szürke eminenciása Károlyi Gyula (1871–1947)” című könyvében: „...*Nem vált ugyan Tisza István hívévé... Mellesleg... rokonságban álltak egymással, és a kortársak szerint Károlyi külsőleg is egyre jobban kezdett hasonlítani rá...⁴⁷*”

d.) Hogy is mutatható ki a Bek-jelleg genalógiai eszközökkel?

Miután talán sikerült az Olvasót egy kicsit megzavarni ezekkel az adatokkal, el kell mondanom, hogy ezek alapján a Bek-jelleg valóban kimutatható!

Ugyanis ha

- Tisza István és Károlyi Gyula arcképe hasonlít egymásra, akkor azt anyjuktól örökölhették (azaz nem Tisza vagy Károlyi vonalon), mivel az édesanyák Degenfeld-Schonburg lánytestvérek voltak;
- *Tisza István és dédunokája arca hasonlít édesapám (és más családtagok) arcához*, akkor az nem jöhet más vonalom, csak Bek oldalról, hiszen édesapámnak sem Tisza, sem Teleki, sem Degenfeld-Schonburg őse nem volt.

A fentiek alapján azt gondolom, hogy a kimutatott hasonlóságok Bek-jellemzők voltak, s így a szubjektív elemeket tartalmazó arcantropológiai szakvélemény erősebbé vált.

2.3.2.3. A vizsgálat közvetett eredménye

Az eljáró szakértő az eredmények ismeretében – azok pontosítása céljából – a testi kromoszómák és *ujjlenyomatok vizsgálatát javasolta*, s ez meg is történt.

2.3.3. Testi kromoszómák vizsgálata

A vizsgálat úgyszintén a „*lehetőség*” eredményt hozta ki. Eredménye (ekkor még azzal a feltételezéssel, hogy Degenfeld Gusztáv volt Beck József apja) szabad átfogalmazásban, rövidítésben:

⁴⁷ Szillett Korszerű történelmi életrajzok, Kronosz Kiadó–Magyar Történelmi Társulat, Pécs–Budapest, 2016. 35. p.

„Mivel Dr. Várkonyi Sándor néhány kromoszómája hasonlít Beck József testvérének unokája kromoszóma képéhez, de egyben gróf Tisza István leszármazójáéhoz is, ez valószínűleg úgy lehetséges, hogy Beck József apja, Degenfeld-Schonburg Gusztáv, anyja, Krausz Anna lehetett, míg Beck József testvérének apja Beck Herman, anyja Krausz Anna lehetett.” Itt Tisza István egyik dédunokájának a segítségével tudtam a vizsgálatot megtenni.

2.3.4. Ujjlenyomat vizsgálata (és a kromoszóma vizsgálat lényege)

Ezután került sor az ujjlenyomatok levételére, amelynek eredménye az előzőekhez hasonló lett: „a rokonság vélhetően fennáll a két család között” „rokonságot feltételeznek”.

„Eszерint a jobb kéz II-es, III-as, IV-es, V-ös ujj ábrája nagyfokú, a bal kéz III-as, IV-es, V-ös ujj ábrája kisméretű hasonlóságot mutat Dr. Várkonyi Sándor és Tisza István leszármazója vonatkozásában. A mintairányítottság, a genotípus egyező, a TRC és KI-index értékek szoros egyezést mutatnak. A bal tenyér fővonalának lefutása egymáshoz közelálló.” (Ez nagyon érdekes volt, a tíz ujjból nyolc ujj nagyon hasonló volt édesapám és a Tisza leszármazó között.)

„A bőrlécvizsgálat (ujjlenyomat, tenyérnyomat) során feltárt azonosságok, és az észlelt kromoszóma polimorfizmus alapján a rokonság vélhetően fennáll a két család között.” „A Q-sávval értékelt kromoszóma polimorfizmusok közül kiemelendő a 13, 22, kromoszómák szoros egyezése, a 14-es kromoszóma teljes egyezése. (Az egyik 21 kromoszóma is hasonlóságot mutatott a két mintában)”

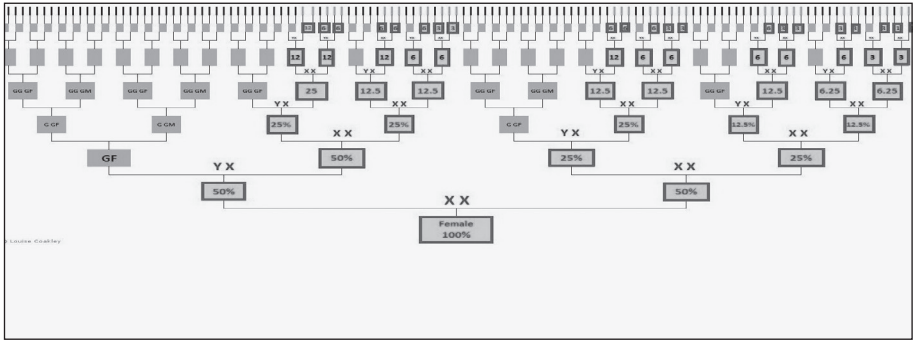
„A leírt hasonlóságok – különösen az ujjlényomat-vizsgálati eredmények és a kiemelt kromoszómákra tekintettel – rokonságot feltételeznek”.

2.4. X KROMOSZÓMÁS IGAZSÁGÜGYI SZAKÉRTŐI VIZSGÁLAT ELEMZÉSE

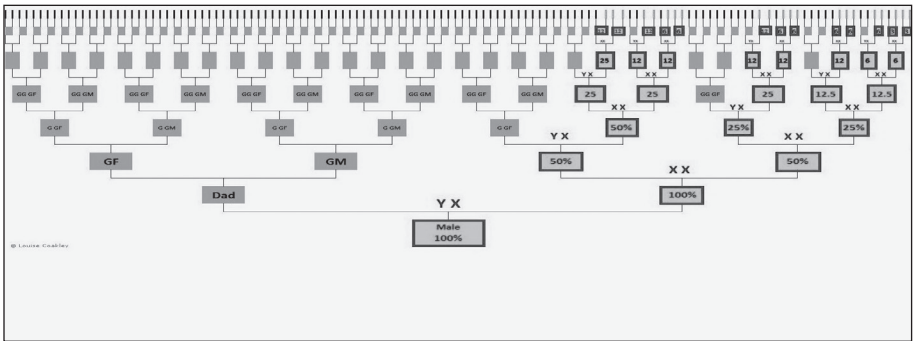
Mindazok után, amelyeket a fentiekben bemutattem, és főleg arra tekintettel, hogy a fiági leszármazást a szakértő kizárta, végképp nem maradt hátra más, mint arra következtetni, hogy Beck József anyja a „gyermektelen” Beck Amália lehetett.

Mivel Amáliának nem született leánya (József lehetett az egyetlen gyermek), ezért a mitokondriális DNS vizsgálatra nem kerülhetett sor. Szerencsémre Beck Józsefnek több lánya született, akiknek ma is élnek női ágú leszármazottai, s ugyanez mondható el a Degenfeld-Schonburg családról is. Ez tette lehetővé az igen bonyolult X kromoszómás vizsgálatot.

Az X nemi kromoszómáról korábban már írtam, nem ismétlem meg újra. A lényeg, hogy generációról generációra váltáskor az átadott kromoszómák átadási esélye feleződik (mert az anya vagy az apai vagy az anyai kromoszómát adja át), ráadásul az X kromoszómák a nőkben egymással rekombinálandhatnak, azaz részleteket cserélhetnek. Emiatt az X kromoszómás vizsgálatok esetében azt a 12 részletét vizsgálják a kromoszómának, amely a legkevésbé szokott rekombinálandni, ezért találhatóak a szakvéleményben... /12 számarányok (százalékok), amely azt jelenti, hogy a két minta 12 helyén hány helyen volt azonosság. Nők esetében a feleződés:

Férfiak esetében a feleződés:

Képek forrása: <http://www.genie1.com.au/blog/63-x-dna>

A fentiek alapján jól látható, hogy hogyan csökken a lehetősége annak, hogy két mintában *azonos* X kromoszóma legyen megtalálható. Emiatt nyomatékosan jelezni kell, hogy az a tény, hogy a családon belül az egyes mintaadók között 0–12 közötti egyezés mutatkozik, az nem a rokonságra ad felvilágosítást, hanem az X nemi kromoszóma jellemzőire.

15 személy adott mintát a vizsgálathoz, 7 fő a Degenfeld-Schonburg családból, 6 fő Beck József leszármazói közül és 2 fő kontroll-mintaként Beck József testvérének leszármazói közül. Személyhez fűződő jogok védelme miatt a vizsgálatban résztvevők azonosíthatatlanságát garantálva közlöm az eredményeket. A kódszámok a résztvevő személyt jelentik, lásd a családfát.

A személyi mintákból kimutatott genetikai profilok összehasonlító elemzése során a következő személyek vonatkozásában mutattak ki egyezőséget (a sorszám a személy kódszáma a vizsgálatban):

Személyek kódszáma	Kapcsolat erőssége
3.,15.	között 12 lokuszon
10., 14.	között 12 lokuszon
4., 6.	között 11 lokuszon
9., 10.	között 6 lokuszon
1., 7., 12.	között 6 lokuszon
1., 3.	között 6 lokuszon
3., 10.	között 5 lokuszon
3., 11.	között 3 lokuszon
4., 6., 9., 10.,14.	között együttesen 3 lokuszon
3., 10., 14., 15.	között együttesen 3 lokuszon

A lokusz (génhely) a gén vagy egyéb fontos szekvencia elfoglalt helyét jelenti a kromoszómán.

Ez azt jelenti, hogy az itt fel nem sorolt kapcsolatok (kódszámmal jelölt személyek közötti azonosságok) nem létezőnek tekinthetők. Az, hogy két – okiratokkal is igazoltan – rokon mintája egyetlen mintával sem egyezik, az valójában a matematikai valószínűség érvényesülését jelenti. Ez tehát nem a rokonság hiányát jelenti, hanem egyszerűen csak azt, hogy az X kromoszómáik nem hasonlítanak egymásra.

Különleges eredménynek számít a 12/12 és 11/12 arányú egyezés. Ezek minden esetben nagynéni, és unokahúg (unokaöccs) kapcsolatból származnak, ami jól mutatja, hogy a közeli rokonoknál az azonosság aránya matematikailag is magasabb, mint a távolabbi rokonoké.

Rátérek az eredmények ismertetésére. Rengeteg biostatistikai számítást végeztek el a szakértők (mindenkit mindenkivel hasonlítottak), de értelemszerűen csak azt kértem a szakértőtől, hogy a legközelebb álló mintákra vonatkozó számításokat ismertesse és értékelje. Emiatt került sor a szakvélemény két megállapításra:

- a.) 3 (Degenfeld család) és 10 (Beck család) kapcsolatára;
- b.) 3, 15, (Degenfeld család) 10, 14 (Beck család) párok kapcsolatára.

Mivel a 3. számú Degenfeld és a 10. számú Beck leszármazó mintáiban 5/12 (!) arányú egyezés mutatható ki (ami 41,67%-os azonosságot jelent ötödfokú rokonok között), az ő genetikai rokonságukat nem zárja ki, de meg sem erősíti a szakvélemény. (Meg kell jegyezni, hogy egy apa és fia esetében, amikor 100%-os az Y kromoszóma azonossága, a vélemények csak 98%-os valószínűségről beszélnek). Magyarul: *a szakvélemény szerint lehetséges, hogy Beck Amália volt Beck József anyja, másképpen: az biztos, hogy nem zárható ki a feltételezés, de azt igazságügyi szakértői előírások alapján megerősíteni nem tudja.* Hasonló eredmény született 3. és 15. számú Degenfeld, valamint a 10. és 14. számú Beck párok vonatkozásában, ahol 3/12-es egyezést találtak (ez még mindig 25%-os egyezés), jól mutatja a matematikai „feleződés” belépését. Itt jelzem, hogy ez már hatodfokú rokoni kapcsolatnak számít, és itt is 25%-os volt az egyezés.

Nagyon fontos, hogy annak az előzetes valószínűsége, hogy a kérdéses rokonsági kapcsolat fennállása esetén a 3. Degenfeld leszármazó és a 10. Beck leszármazó ugyanazon X kromoszómás tulajdonság-együttessel rendelkezzen 1/256-hoz a valószínűsége volt a rendelkezésre álló családfa alapján – ez egy elméleti a priori valószínűség. Ez másképp úgy fejezhető ki, hogy legalább 256 – X kromoszómával vizsgálható – főt kellett volna kiállítani a Beck családból a 10. sorszámú Beck leszármazó generációjából ahhoz, hogy 1, a 3. Degenfeld leszármazóéval teljesen azonos X kromoszómára bukkanhassunk. Az 1/256 nem populációs valószínűség, hanem a családfa alapján kalkulált elméleti a priori valószínűség arra, hogy az X kromoszómák véletlenszerű szétválása a családban milyen eséllyel eredményezi a két személyben azonos kromoszómák átörökítését. Ez – mármint ennyi egyén vizsgálata – önmagában is képtelenség, különösen, ha azt is tudjuk, hogy a Beck családban ebből a generációból egyedül a 10. számú Beck leszármazó él, illetve, hogy a történelem során összesen nem volt több 10–20 főnél több, akiket ezekkel a feltételekkel vizsgálni lehetett volna. Emiatt ez az eredmény a várt eredményt messze meghaladóan pozitívnak minősül a megítélésem szerint.

A fentiek szerint, ha abból indulok ki, hogy pl. egyes Degenfeld másodfokú unokatestvérek között 0/12-es eredmény született, és figyelembe veszem a

korábban felsorolt további szakvélemények, okiratok és más bizonyítékok sorát, a véleményem az, hogy a 3. Degenfeld leszármazó és a 10. Beck leszármazó közötti ötödfokú! (vélelmezett) rokonság melletti 41,67%-os azonosság nem lehet a véletlen műve, hanem ennek az az oka, hogy közös őseik vannak. A két személy teljes ősfájának ismeretében állítom, hogy az arisztokrata 3. mintájú személy és a zsidó származású 10. mintájú személy közös őse kizárólag csak Beck Pál és Bárczay Anna lehettek! Az ősfák személyhez fűződő jogok védelme miatt nem publikálhatóak.

3. Rész: A közvetett bizonyítékok és érdekes tények

Megismerve a legendát, az azzal összefüggő tényeket, szakértői vizsgálatokat, meg kell állapítani, hogy minden adat egy irányba mutat, azonban nincs olyan bizonyíték, ami közvetlenül igazolná a feltevésemet. Emiatt – mint egy perben – a közvetett bizonyítékokat kell segítségül hívni, amelyek megismerését követően az Olvasó, mint a bíró eldöntheti saját maga tekintetében, hogy kétséget kizáróan bizonyítottam-e a rendelkezésre álló eszközökkel a feltevésemet, vagy sem.

Vegyük sorra a fontosabb közvetett bizonyítékokat!

3.1. BECK CSALÁDDAL KAPCSOLATOS KÖZVETETT BIZONYÍTÉKOK, ÉS ÉRDEKES TÉNYEK

3.1.1. Beck József születésének időpont-számítása, és a keresztnév

3.1.1.1. A születés időpont számítása

Igen érdekes következtetésre juthatunk, ha megvizsgáljuk az összes olyan irat tartalmát, amelyben Beck József életkorára utalnak.

3.1.1.1.a. Tények

1. Egy gyermek akkor (volt) törvényes, ha a házasságkötéshez képest legalább 7 hónapra született;
2. Az anyakönyvekben (születési, esketési, halálozási) a bementett életek alatt általában a már betöltött életévet értjük (logikusan).

3.1.1.1.b. Beck József születésének kiszámítására alkalmas dokumentumok

- a.) Beck József 1919.10.04. napján halt meg, és a halotti bejegyzés szerint 65 éves volt, *akkor* $1919-65 = 1853.10.04 - 1854.10.04.$ között kellett születnie.
- b.) 1879.02.11-én Beck József és Fischer Eszter házasságkötésekor a vőlegény 24 évesnek mondta magát, *azaz* $1879-24 = 1854.02.11. - 1855.02.11.$ között kellett születnie.
- c.) 1882.01.21-én Beck József, Gizella nevű lánya születésekor 26 éves volt, *azaz* $1882-26 = 1855.01.21. - 1856.01.21.$ között kellett születnie.

Megjegyzem, hogy ez a születési bejegyzés a születést követően 19 évvel

került utólagos anyakönyvezésre Tarpán (1903), amikor a szülők életkorában könnyebb volt a tévedés, akkor 1–3 év semmit nem számított a szülők életkorával kapcsolatban.

- d.) 1896.03.31-én Beck József, Laura nevű lánya születésekor (betöltött) 42 évesnek mondta magát, *azaz 1896-42= 1853.03.31. – 1854.03.31. között kellett születnie.*

Megjegyzem, hogy a többi gyermek jórészt 1895 előtt született, akkor nem jegyezték be a szülők életkorát, így ezen születések adatait nem lehet itt felhasználni.

A rendelkezésre álló 4 számítási adat alapján a legvalószínűbb, ha az 1854-es évet tekintjük kiindulási pontnak a születés tekintetében.

3.1.1.1.c. Számítási lépcsők

1. Ha abból indulunk ki, hogy Beck Herman és Krausz Anna első anyakönyvben bejegyzett gyermeke, Beck Katalin (született: 1854.08.10.) és József édestestvérek, akkor *az előbb kimutatott 1854-es év Beck József születésére nem tartható*, tekintettel arra, hogy Katalin született ebben az évben (aki szükségképpen 1853 novemberében–decemberében fogant). Utána legkorábban kb. 1854 novemberében–decemberében foganhatott a következő gyermek, aki 1855 augusztus–szeptember körül született, s így is történt, ekkor születhetett Beck Lajos (Salamon Dávid néven), így kizárt, hogy Beck József Beck Katalin után születhetett volna 1855-ben. *Eszerint Beck József 1854–1855 években nem születhetett.*
2. Mivel Katalin 1854.08.10-én született, és ahogy írtam, 1853. novemberében foganhatott (eltérés néhány hét lehet), emiatt a Beck Józsefnek, ha ő is Krausz Anna fia lett volna, legkésőbb 1853 augusztusában meg kellett volna születnie.
3. Vizsgáljuk meg ezt a legkésőbbi, 1853. augusztusi időpontot. Salamon Herman és Krausz Anna 1853.05.20-án kötötte második házasságát. *A házasságkötés és az augusztusi időpont között 3 hónap telik csak el, tehát József ezen második házasságból biztosan nem születhetett törvényesen!*
4. A fentiekből logikusan csak az következhet, hogy József már a második házasság (1853.05.20.) előtt született, és a második házasság az ő törvényesítésére irányulhatott.
5. Feltételeztem tehát, hogy a második házasságra József legitimációja miatt volt szükség. Ennek oka pedig az lehetett, hogy József az első házasságból (1852.05.20.) sem származott törvényesen. Ennek a legva-

lószerűbb oka az lehetett, hogy nem tudták igazolni azt, hogy az első házasságkötéshez képest 7 hónapnál rövidebb időn belül született. Ez időben kifejezve azt jelenti, hogy 1852 decembere előtt kellett születnie (1852 május 20. + 7 hónap = 1852 december 20.).

3.1.1.1.d. *Eredmény*

Tekintettel arra, hogy az anya 1852-ben kb. 15 éves volt csupán (azaz épp szülőképes korba lépett), és arra, hogy nem valószínű, hogy a szülők az igen vallásos közegben több mint egy éven át „cipeltek” magukkal egy törvénytelen gyermeket, *nagyon valószínűnek látszik, hogy József születése az első házasságkötés (1852.05.20.) körül történt, azaz 1852 márciusában – júniusában.* Ez egybeesik a majd később említésre kerülő Csepely József, 1852. április 3-i születésével

3.1.1.1.e. *Sorkatonaság*

Meg kellett vizsgálni, hogy a korszakban, és az esetünkben Bek József a házasságkötése előtt milyen iratokkal tudta magát igazolni. Házasságkötés után már a házassági anyakönyvi kivonatóval igazolhatta magát.

- 1.) Anyakönyvi kivonat: ilyennel nem rendelkezett;
- 2.) Vándorkönyv: 1816–1872 között alkalmazták a Magyar Királyi Helytartótanács 1816. június 16-i rendelete értelmében. Mivel Józsefnek nem volt iparos, kézműves szakmája, ilyennel biztosan nem rendelkezett;
- 3.) Útlevél: ezt azok számára állították ki, akik elhagyták az állandó lakóhelyüket, és külföldre mentek. Nincs tudomásom ilyen iratról, nem is valószínű, hogy József külföldre utazott volna, miközben még csak tanuló volt;
- 4.) Igazolójegy: Az 1857. február 9-én kiadott, 31. számú császári rendelet és végrehajtási rendelkezés értelmében belföldi utazásra, 1 éves tartamra adták ki. Ilyen iratról nincs tudomásom, de mivel tanuló volt, nem valószínű, hogy belföldi utazásokat tett volna házasságkötéséig.
- 5.) *Katonai sorozásra vonatkozó főszolgabírói igazolás* a férfiak esetében. Ez az, ami számunkra érdekes lehet, mivel a házassági bejegyzés szerint szolgabírói igazolást mutatott be az esketésekor. Erről érdemes egy kicsit elgondolkodni:⁴⁸

⁴⁸ Nagy Pál–Papp József: Személyazonosító okmányok a XIX–XX. századi Magyarországon. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXIX; 401–427.

Bek József az 1879. évben kötött házasságakor a kisvárdai szolgabíró által kiállított igazolvánnyal (tehát nem születési anyakönyvvel) igazolta magát, amely 1875. január 11-én kelt. Az igazolvány (melynek tartalma nem ismert) keltezéséből és az esketés időpontjából következik, hogy az *igazolványt nem az esketéshez kérte ki*.

Az igazolvány (igazolás) kikérésének mindenképp hivatalos oka kellett, hogy legyen, s ezt, figyelemmel a keltezésre, az újoncozásra vezetem vissza, tehát arra, hogy vélhetően Bek Józsefet 1874–1875-ben sorozták volna katonának.

A korabeli sorozási szabályok szerint három évkört soroztak mindig (valójában ez azt jelenthette, hogy három év alatt előbb vagy utóbb be tudták sorozni a fiatal férfiakat). A Budapesti Közlöny 1875. január 1-i számának 2. oldalán olvashatjuk, hogy 1875-ben az 1855, 1854 és 1853 években született hadkötelezetteket sorozták be.. Vonatkozó jogszabály az 1868. évi XL. törvénycikk „a véderőről” 3.§-a: „A hadseregbe, hadi tengerészetbe vagy a honvédségbe lépés kötelezettsége (2. §) kezdődik azon naptári év január hava 1-től, a melyben a hadköteles élte 20-ik évet betölti.” Ugyancsak a jogszabály rendelkezik arról, hogy minden évben három korosztályt kell sorozni. Ugyancsak a jogszabály 42.§-a rendelkezik „A hadkötelezettnek jelentkezése az ujoncállítási lajstromba való beíratás végett” szabályáról ilyen módon:

42. § A legközelebbi rendes állításra megjelenni köteles és erről eleve értesített korosztályok mindenik hadkötelezettje tartozik magát *a megelőző év november havában, beíratás végett, illetékes községi vagy tartózkodási helyének előljárójánál, akár írásban, akár személyesen jelenteni*; ha pedig ezt a nélkül, hogy legyőzhetetlen akadályok hátráltatták volna, elmulasztandja: a további törvényszerű eljárásra veendő tekintet nélkül, száz forintig terjedhető pénzbírsággal, vagyontalanság esetében pedig húsz napig tartható fogsággal büntetendő.

Eszerint Bek József 1874 novemberében jelentkezett az újoncozás miatt a kisvárdai szolgabírónál. Ez teljesen reális, figyelemmel arra, hogy az igazolást 1875. január 11-én keltezték.

A 43.§ ír az igazolás kiadóinak felelősségéről:

43. § A községelőljárók és az anyakönyvvezetők az ujoncállítási lajstromokhoz tőlök kivántató *segédokmányok valóságáért s előbbieket az előállított egyén személyazonosságáért felelősek*; és tartoznak a politikai hatóságoknak az ujoncállítási végrehajtására vonatkozó mindennemű hivatalos eljárásaikban segédkezet nyújtani.

Ha valaki nem jelentkezett, annak komoly következményei lehettek:

47. § A ki az ujonczállítási bizottság előtt megjelenni tartozik, de kielégítő mentség nélkül elmarad, ujoncszökevénynek, a ki pedig őt ebben tudva elősegíti, a szökésben bűnrészesnek tekintetik, s mint ilyen az alább megszabott büntető eljárás alá esik. Az oly ujoncszökevény, a ki szolgálatra alkalmasnak találtatik, ha kimaradását az ebbeli vizsgálaton igazolni nem tudja, de önként jelentkezett, a rendes sorkatonai szolgálat tartamán felül egy évet, ha pedig nem önként jelent meg a sorozásnál, két évet tartozik még szolgálni; ha végre szolgálatképtelennek találtatik, három hónapig terjedhető fogsággal sujtandó.

Eszerint jelentkezni kellett a sorozásra, különben komoly bajba kerülhetett az ember.

Mivel 1875-ben az 1853–1855 között születetteket sorozták, ez azt jelenti, hogy Bek József 1875-ben töltötte be a 20 (1855), 21 (1854) vagy 22 (1853) életévét. A sorozás során a három korosztályból *sorshúzással* sorozták be a férfiakat.

Korábban bemutattam, hogy 1855-ben és 1854-ben biztosan nem születhetett Bek József. 1853-ban pedig csak akkor születhetett törvényesen a második házasságból, ha azt állította a hatóságnak, hogy 7 hónapra született az 1853. május 20-i esketéstől számítva. Mindent összevetve, ha Bek József meg akart felelni a családi születési sorrendnek is, az igazolványban a születésének időpontját 1853. december 21–31. közé kellett volna tenni (hiszen Katalin 1854. augusztus 10-én született.)

Azonban, mivel az igazolást Bek József 1874-ben kérte ki, és 1875-ben sorozták, ez csak azt jelentheti, hogy az *igazolványa szerint* 1855-ben született! (Hiszen az 1854 és 1853 években születettek első sorozása 1874 és 1873-ban történt, hiszen akkor töltötték be a 20 életévüket, tehát ha József ezekben az években született volna, az igazolását 1874 vagy 1873 év januárjában adták volna ki.)

A lényeg:

- korábban az 1855, 1854 éveket a születésből kizártam,
- annak, hogy a „szülei” második házasságához képest 7 hónapra szülessen, és ez még épp beleférjen az 1853-as évbe (december 21–31), nagyon kicsi a valószínűsége, *különös tekintettel arra, hogy húga, Katalin 1854. augusztus 10-én született, tehát neki 1853. november – 1854. január között kellett volna megfogannia.*

Mindez tehát arra utal, hogy Bek József igazolásában (ha azt a sorozáshoz állították ki) az szerepelhetett, hogy 1855-ben született. Ez pedig hamis adatok igazolását jelentette.

3.1.1.1.f. *Hamis adatok igazolásának következménye (sorozás után)*

Az igazolással Bek József végre és végérvényesen rendezni tudta jogi helyzetét. Ettől kezdve ez az igazolás adta meg számára a törvényes gyermek pozícióját, hiszen ha 1855-ben született, akkor semmi gond nincsen a származásával. Ez a kellemes állapot két esetben tört meg, mutatva ezzel az igazolás hamis voltát: az esketésekor nem íratta be az anyja nevét, és halálakor nem az anyja neve került be a halotti anyakönyvi kivonatába. Abban az esetben, ha 1855-ben született volna, nem ő lett volna a legidősebb gyermek (mint ahogy azt a családban tartották), és mivel legalább egy idősebb testvérének kellett lennie (Katalin), méginkább megmagyarázhatatlanná válik, hogy az anyja neve miért nem azonos a többi testvére anyja nevével.

3.1.1.1.g. *Milyen jelentősége volt az esketéskor a „tanulói” állapotnak?*

A korábban írottakat fenntartva, vizsgálnom kellett, hogy mi értelme volt annak, hogy az esketési bejegyzésben „tanuló”-ként szerepelt Bek József. Az az előbbiek alapján világos, hogy ez az „állapot” csakis jesivában való tanulmányokat jelenthetett, azt azonban nem, hogy miért nem írták be azt pl. mint általában, hogy kereskedő, vagy szatócs. Abból nem lehetett megélni, ha valaki tanuló volt, s itt épp házasságkötésről, azaz családalapításról volt szó!

A megoldást a korában is hivatkozott, 1868. évi XL. törvénycikk „a véderőről” 25.§-a adja meg. Lássuk mi szerepel ebben:

25. § *Minden törvényesen bevett egyház és vallásfelekezet papjelöltjei és növendékei, ha a hadseregbe (haditengerészetbe) vagy a honvédség közé besoroztattak, hittudományi tanulmányaik folytathatása végett szabadságra bocsáttatnak.*

Éz felettébb érdekes, de mit is jelent valójában?

A kérdést úgy a következőképp tették fel a zsidó felekezet tagjai a vallás- és közoktatási miniszterhez:

- a) a jesivák növendékei bírják-e ugyanezt a jogosultságot (kedvezményt),
- b) ha igen, akkor mely jesivák azok, amelyek tanulóira ez kiterjed?

A válasz az volt, hogy igen, (több év kitöltése után) kiterjed a jesiva hallgatóira is, és az 1866. évi 73.788. számú helytartótanácsi rendelet meghatározta, hogy melyek ezek a jesivák. Összesen 31 ilyen jesivát sorolt fel, *s ezek közül az egyik (25. szám alatt) a Weinberger S. rabbi által vezetett kisvárdai jesiva volt, a másik (21. szám alatt) a Schwarz A. L. által vezetett beregszászi, ahol a tarpai esketést anyakönyvezték.*

Éz viszont nyilván azt jelenti, hogy Bek József az esketéséig nem szolgált katonaként, hivatkozva a jesivabeli tanulmányaira! Így valóban kerek lesz a történet, hiszen ugyanaz történhetett, mint az 1990-es rendszerváltást megelőző idő-

szakban velem: soroztak, de mivel igazoltam, hogy felsőoktatási irányba megyek, végül elengedtek a kötelékből. Bek Józsefet tehát nagy valószínűséggel összeírták, sorozták, ehhez kiváltotta a korábban meghatározott igazolást, majd vélhetően a kisvárdai jesiva igazolásával mentesült a tényleges katonai szolgálat alól. Ezért nem azt írták be az esketésnél, hogy kereskedő, hanem, hogy tanuló!

Hogy mindennek van-e köze a történetünkhöz, nem tudhatom, de az biztos, hogy a seregben sokkal kevésbé lett volna védett Bek József, mint a zsidó közösségben.⁴⁹

3.1.1.2. A „József”, mint keresztnév

A jelen munkában forrásként többször felhasznált Tárkány mű is megemlíti azt az általánosényt, hogy régen az újszülött annak a szentnek a nevére kapta, akinek a napján született, vagy ha ilyen nem volt, a legközelebbi (nemének megfelelő) szent nevére.⁵⁰ Mivel nem gondolom, hogy a névválasztásnak ez lett volna az oka (azonban a gondolatot érdemes rögzíteni), annyit érdemes itt megemlíteni, hogy József napja március 19-e, mely igen közel esik a 3.3.1. pontban tárgyalt, (1852.) április 3-án született Csepely József születésének napjához.

3.1.2. Gyulaháza és a család mozgása

Az 1853. évi esketés után Salamon Herman a feleségével Gyulaházára költözött, ami a kisvárdai rabbiság alá tartozott, s itt született első gyermekük, már Bek néven (Katalin, 1854). Ez önmagában szokatlan volt, mivel szinte mindig a feleség követte a férjet annak lakóhelyére. A gyulaházai költözés vélhetően azt a célt szolgálta, hogy ne a Kántorjánosi ellátó anyakönyvvezető mátészalkai rabbiság kezelje a pár gyermekeivel és életével kapcsolatos bejegyzéseket, hanem a kisvárdai Weinberger rabbi, aki esetleg tudhatott a problémákról.

Mivel az emberi emlékezet korlátozott pontossága tekintetében azt az általános és a család által szilárdan állított tény is vizsgálnom kellett, miszerint a család Beregszászban élt.

Ez a tényállítás csak részben bizonyult valóságnak, és ez a kutatás szempontjából nehézséget okozott, mivel igen hosszú idő elteltével tudtam csak rekonstruálni, hogy mi is történt a családdal az 1853. évi esketés után. Ennek összefoglalására a következő pontok adnak eligazítást.

⁴⁹ Bánóczy József: „A jesibák és talmud-tórák.” Magyar Zsidó Szemle, 1884.

⁵⁰ Tárkány Szűcs Ernő: Magyar jogi népszokások. Bp., 2002, 146.

3.1.2.1. Gyulaházán való tartózkodás ideje 1853–1879

Ennek megállapítását különféle iratok és tények tették lehetővé.

<i>Év</i>	<i>Esemény</i>
1854	Bek Katalin születése
1856	Salamon Dávid születése, aki (itt nem kifejtve) azonos a későbbi Bek Lajosként ismert testvérrel
1857–1860	nincs ismert gyermek, de ekkor már biztosan nem születhetett József
1861 körül	Bek Mária születése (lehetséges, hogy 1859–1861 évben született)
1863 körül	Bek Hanna születése (lehetséges, hogy 1861–1863 évben született)
1864	Bek Salamon Sámuel születése
1867	Bek Hersko születése
1869	Bek Izidor születése
1875	a gyulaházi választói névjegyzékben szerepel Bek Herman ⁵¹
1876	végrehajtási ügyben, Gyulaházán, mint gyulaházi lakosnál tartanak foglalást ⁵²
1876	Bek Henrik születése
1878	Bek Móric születése
1879	Február 11-én Mezőtarpán nősül Bek József, ahol gyulaházi születésűnek és lakosnak írták be, és szüleinél sem jelöltek meg más lakóhelyet.

A fentiek szerint az állítható, hogy 1854. augusztusa és 1879 februárja között Gyulaházán élt Bek Herman.

3.1.2.1. Kisvárdán való tartózkodás ideje 1884–1912

1884	Hartman Ferenc (Beregszász) és Bek Hanna (Gyulaházán született, Kisvárdán lakik) házasságot kötnek Kisvárdán, ahol a feleség szüleihez nincs más lakóhely bejegyezve.
1887	Bek Salamon Sámuel kisvárdai lakos feleségül veszi a bökönyi (!) Stern-Csillag Rózát, s a férj szüleihez nincs más lakóhely bejegyezve.

⁵¹ MNL SZSZB Megyei Levéltár, IV.B.403; 1875 év 87. pall. 11. sorszám

⁵² 2753 forintra becsült ingóságai tekintetében (Budapesti Közlöny; 1876, 9135. oldal) lásd 24. kép.

38. szám.

Kelt: Gyulaházán
 1899. évi augusztus 17. napján
 Megjelent az állami anyakönyvezés előtt
 Beck Hermann
 a kinek állása (foglalkozása): önálló kocsáros
 lakóhelye: Kisvárdai
 s a ki halálát anyakönyvező személy: asszony

és bejelentette a következő haláleset:

családi és utóneve: Beck Heinrich
 vallása: római katolikus
 állása (foglalkozása):
 lakóhelye: Gyulaháza
 születéshelye: Gyulaháza
 életkora: 2 (két) éves,
 házastársának családi és utóneve:

atyjának családi és utóneve, állása (foglalkozása) és lakóhelye:
 Beck Hermann önálló kocsáros
 anyjának családi és utóneve, állása (foglalkozása) és lakóhelye:
 Beck Hermannné Farkasné
 helye: Gyulaháza
 ideje: 1899. évi augusztus 17. napján dél
 óra: 10 óra

Megjegyzés: A halálát anyakönyvező személy a halálát bejelentéskor a következőképpen foglalta fel:
 Beck Hermann 1899. augusztus 17. napján Gyulaházán meghalt.
 Felolvastatván

helybenhagyott és aláírattatva

H. János Beck Hermann
 anyakönyvező bejelentő

Az első példánnyal való megegyezés hitelekül.

Kelt: Gyulaházán, 1899. évi július hó 17. napján.

H. János
 anyakönyvező

31. kép Beck Heinrich halálának utólagos anyakönyve

1899. július 17-én valamilyen okból kifolyólag Gyulaházán utólagosan bejelentette Bek Herman, hogy fia, Heinrich 1878-ban 2 éves korában Gyulaházán (ismeretlen okból) elhunyt. A bejelentéskor kisvárdai lakos, és önálló kisvárdai kocsmáros volt a foglalkozása⁵³

⁵³ 38/1899 Gyulaháza állami halotti anyakönyvek 31. kép

1906: a kisvárdai választói névjegyzékben szerepel Bek Herman⁵⁴

1912. július 15-én Kisvárdán hunyt el Beck Sámuel, Bek Herman és Krausz Anna fia. A bejelentő Herman volt, így feltételezhető, hogy ekkor is Kisvárdán élt.

A fentiek szerint az állítható, hogy 1884–1912 között Kisvárdán élt Bek Herman. Mivel az 1895 után keletkezett kisvárdai zsidó anyakönyvek mind elvesztek, így 1895-től kezdve nem lehet nyomunkövetni anyakönyvekből a család mozgását.

3.1.2.3. Beregszászban való tartózkodás ideje 1919–1920

A fentiek alapján kiderült, hogy Bek Herman és Krausz Anna beregszászi tartózkodását csak a kettőjük halálesetével tudom bizonyítani, és azt vélelmezem, hogy idős korukra, lányukhoz, Hartman Ferencnéhez költöztek:

1919 Bek Hermanné Krausz Anna halála

1920 Bek Herman halála

Azt, hogy lányukhoz költöztek közvetetten az bizonyítja számomra, hogy ennek a Hartman Ferencnének a ma élő leszármazójánál bukkantam rá Bek Herman és Krausz Anna 1880-as évekből származó fotóira, valamint mindkettőjük jorcájt-táblájára, mely olyan remek műalkotás, hogy érdemes a jelen munkában közölni.⁵⁵

32. kép Beck Herman és Krausz Anna Jorcájt-táblája

⁵⁴ MNL SZSZB Megyei Levéltár, IV.B.403; 1906 év 89 pall.

⁵⁵ 32. kép; (Fred Gross magántulajdona)

A történetünk szempontjából „kritikus” időszakban, ami az 1854–1879 közötti időszakot öleli fel, a bizonyítékok arra utalnak, hogy Bek Herman és családja nem költözött Beregszászba (attól még lehetett ott kis birtoka), hanem Gyulaházán élt. Emlékeztetőül: 1854: az első bejegyzett gyermek, Bek Katalin születése; 1870: Bek Amália halála és 1879: Bek József esketése Mezőtarpán. A kérdés az, hogy miért akkor költöztek Kisvárdára, miután Bek József megházasodott. Erre egy nem bizonyítható, de logikusnak tűnő válasz lehet az, hogy a Degenfeld–Bek családtól a támogatást addig kapták, míg családot nem alapított Bek József.

3.1.2.4. Miért éppen Gyulaháza?

3.1.2.4.1. Gyulaházával kapcsolatos lényeges tények

Látva azt, hogy Gyulaházához mennyire ragaszkodott Bek Herman fel kellett tenni a kérdést, hogy miért éppen Gyulaháza lett az a hely, ahol letelepedtek. Ebben a részben erre próbálok – néha kissé talán túlzó módon is – magyarázatot találni.

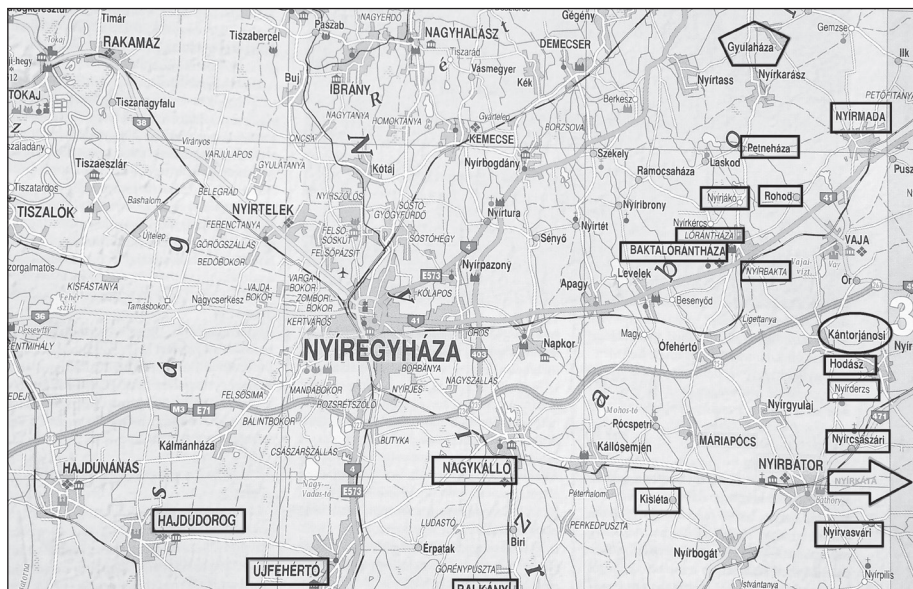
Fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy az ifjú pár (Salamon Herman és Krausz Anna) sem nem a férj lakóhelyén (Kántorjánosi), sem a feleség lakóhelyén (Kisvarsány) nem telepedett le. Ezt szokatlannak tartom, és az ügy ismeretében azt kell gondolnom, hogy ez nem véletlen, és az oka, hogy a közösségeik szeme elől egy kicsit rejtve legyenek. Ugyanakkor arra is utalnom kell, hogy az 1848. évi zsidóösszeírás során Gyulaházán sem a Salamon sem a Krausz család nem képviseltette magát, így Gyulaháza 1848–1849-ig nem volt egyik család számára sem lényeges hely.

Legjobb, ha abból indulunk ki, hogy Gyulaháza hol is található. Kántorjánositól (Salamonéktól) északra, 28 km-re, Kisvarsánytól (Krauszéktól) 20 km-re nyugatra. Jól látható tehát, hogy nagyjából olyan távolságra telepedtek le mindkét településtől, ami már nem a közvetlen szomszédság, de azért ahhoz elég közel vannak, hogyha szükség van valamire, azt azért gyorsan el lehessen intézni.

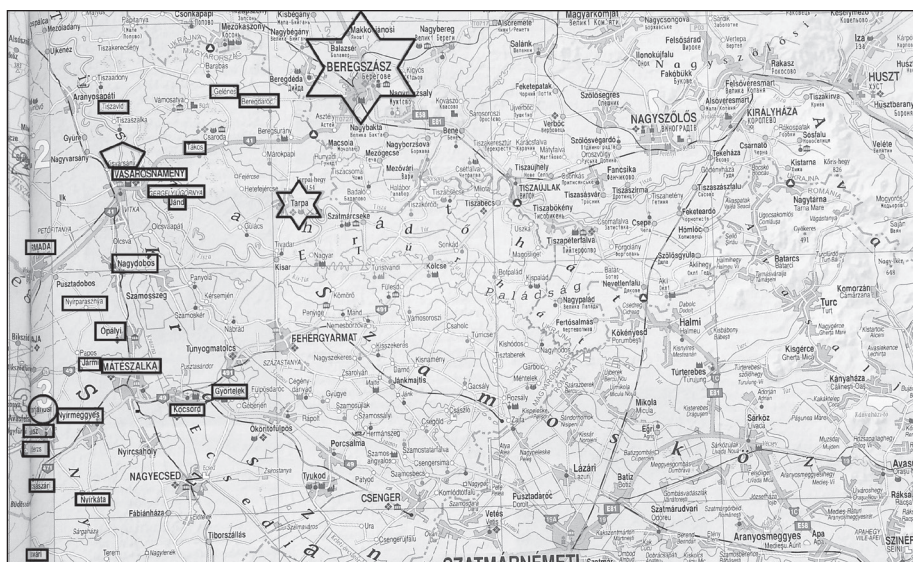
Fel kellett tennem a kérdést, hogy miért nem Kisvarsányban, és Kántorjánosiban telepedett le Hermann a feleségével. Kisvarsány könnyebben magyarázható, hiszen az a feleség lakóhelye és az esetek túlnyomó többségében a házaspár a férj lakóhelyén kezdte meg a közös életét.

Kántorjánosival már gondban vagyunk, itt különös okot kellett feltételezni, amelyet úgy érzem, megtaláltam, amikor a környékbeli Degenfeld (korábban Bek) birtokokat térképen bejelöltem, s megnéztem, hogy Kántorjánosihoz képest ezek merre találhatóak. A birtokok: Nyírcsászári, Nyírkáta (akkor: Gebe),

Hodász, Nyírmegyes, Nyírvasvári, Nyírbakta, Lórántháza, Rohod, Nyírbákta, Nyírdersz, és természetesen Kántorjánosi. (33.a. és 33. b. kép)

33. a. kép Kántorjánosi és tőle nyugatra elhelyezkedő Bek–Bárczay, majd Degenfeld birtokok
(Forrás: A Kárpát-medence örökségturisztikai atlasza, Talma Kiadó)

33. b. Kántorjánosi és tőle keletre elhelyezkedő Bek–Bárczay, majd Degenfeld birtokok
(Forrás: A Kárpát-medence örökségturisztikai atlasza, Talma Kiadó)

Kántorjánosi pontosan a birtokok középpontjában található, északra tőle 13,5 km-re található Nyírjákó, délre 20 km-re található Nyírvasvári. Ha Bek Hermannék el akartak tűnni a Degenfeld–Kuun–Bek család szeme elől, ki kellett lépniük ebből a körből, véleményem szerint ezért nem Kántorjánosiban telepedtek le. Ugyanakkor Nyírjákó már csak 16 km-re van Gyulaházától, tehát itt is érvényesült a korábban említett elv: ne túl közel, de ne túl távol maradjanak a Degenfeld–Kuun–Bek családtól.

Eszerint a hely megválasztása teljesen beleillik az általam feltételezett történeti eseményekbe.

3.1.2.4.2. Gyulaháza és a Degenfeld–Kuun–Bek család kapcsolata, valamint a Krausz család esetleges szerepe

Ezt követően azt kellett megvizsgálnom, hogy Gyulaházához van-e bármilyen kapcsolata a Degenfeld–Kuun–Bek családnak, illetve azt, hogy a Krausz család játszhatott-e szerepet a lakóhely megválasztásában. A Degenfeld–Kuun–Bek vonatkozásban találtam ilyen kapcsolatot, azonban mivel ezek nem bizonyíthatóak, hanem csak feltételezhetőek, itt inkább csak a lehetőség fennállásaként említem őket, s nem mint bizonyítékokat. A Krausz család vonatkozásában a családunk birtokában fellelt szerződésekről teszek említést.

a.) Kazinczy Anna Iphigénia (1817–1890)

Kazinczy Iphigénia Kazinczy Ferenc (1759–1831) lánya volt, aki a Bek–Bárczay családdal való kapcsolatot apjától, Kazinczy Ferenctől (1759–1831) örökölhette.

Kazinczy Ferenc igen sokszor emlegette Bek Pált a leveleiben és feljegyzéseiben, akivel a kapcsolata még 1777. évre nyúlik vissza, amikor is Mária Terézia egyik vejénél jártak közösen követségben. A leveleket főleg Bárczay Ferencnek írta, akivel nagyon jó viszonyban volt, ezekben Bárczay Annát, aki később Bek Pál felesége lett „Náninak” szólította, nyilvánvalóan jól ismerték egymást. A kapcsolat fennállásának igazolására néhány levélrészlet Kazinczytól:

Kazinczynak Bárczay Ferenchez 1804.04.21. napján írt leveléből két igen fontos tény derül ki: egyrészt az, hogy Bek Pál 1804. Húsvétján Nyírbaktán református vallást vett fel (addig tehát evangélikus volt), és az, hogy Kazinczy szerint hamarosan elveszi feleségül Bárczay Annát (Nánit).

1813.06.16. napján Kazinczy Ferenc által írt levélből tudjuk, hogy gróf Dessewffy Samu a szabolcsi megyegyűlésen Bek Pálnak felrótta, hogy a kormány összes előterjesztését helyeselte. A levélben Bek Pál nemességével kapcsolatos problémákra utalva így emlékezik Kazinczy:

„Nem csudálom, úgy monda a gróf, hogy a Consil. Úr a mi constitutióinkat nem tartja méltónak védelmezni, melyet a mi eleink vérontással szerettek, holott a maga armálisán még nem száraz a porzó.”

1814.02.20. napján estélyt rendezett Bek Pál, ahová félig hívatlanul érkezett Kazinczy Ferenc. Az estély olyan fényűző volt, és a társaság is olyan előkelő (pl. Batthyány Aloyz, Tiszáék stb.), hogy erről Kazinczy legalább (azaz általam ismert) hét levélben, hét különböző személynek számolt be róla. Idézek Gr. Gyulay Karolinának 1814.03.16.-án Széphalmon írt leveléből:

„...Házamtól régen nem távoztam el, de Februariusnak 20dikán este Debreczen-be értem. A' Sógor asszonyomat kísértem addig, ki mintegy másfél hónapot mulatván itt, visszament Krassóba. — Az én Mariem (testvére Sophienak, most D'Ellevauxné) el vala törödvé, 's lefeküdt, én pedig kimentem barátimat látni, 's Consiliárius Beck Pál mellett elmenvén, kedvem jött felmenni hozzájuk. Cselédjei az első szobában nem mondák mi történ a' háznál, benyitám az ajtót, 's hatvan embert leltem ott nagy csendben. Éppen muzsikálni 's azután tánczolni akartak. Zavarba hozott a' váratlan meglátás. A' Nagysád' kedves rokona, valamint az anyja is, nagy keggel fogadtak. Náni meghízott 's igen megszépült. Susie is szép. Egy kéz felvett 's által ada a' másíknak. Beck azt hitte, hogy én itt kit-kit ismerek, 's kitől-kitől ismertetem, és így bé nem mutatott. Fel 's alá járván vele sok ideig, kérdém, ki az a' magába borult összegörbedett öreg Úr. Gróf Batthyáni Aloyz volt, hazánknak 1790-ben első nagyságú csillaga. Repültem felé, 's megkövettem, megvallottam, hogy reá nem ismertem. Most ez sétált velem közel egy fértályig vagy még tovább. — Ah, édes Lolott! mely keserves tapasztalás! ez az Úr túlélte magát. Egykor lelkeink egy hangot adtak: most egyetlen egyben sem közelíthettek egymáshoz, még abban sem, hogy ő a' vakságnak, melyet én sem szeretek, igen nagy ellensége. De kívánhatni-e hogy esze mindennek legyen?...A' vacsoránál szomszédja voltam Grófnéjának, ki Szapáry leány, testvére a' Palatínus Fő Udvari Mesterének, 's ezzel kedvesebb Conversatióm vala, mint férjével. A' tánczolók között jelen volt a' Polixén' fíja, Ujházy László, egy igen derék ifju. Ezt úgy néztem, mint fiamat, ő engem úgy, mint atyját. Nekem nagy érdemem az, hogy a' jó ifjakat distinguálok, 's szíkrát lobbantok szívükbe. Ott vala Tisza is, a' Teleki Lajos unokája. Szólék ezzel is. Ez is szép ifju, és jó. — Debreczeni estvén szép estve volt...”

1820.01.10. napján Kazinczy, tőle szokatlan módon gúnyosan írt Bek Pálról Nyomárkay Józsefnek írt levelében:

„A szerencse egyetlen fíját, Ő Cs.K. Apostoli Fels.Camerariusát, Mélt. Beck Pál Urat, az Úr éltesse, s engedje, hogy Fő ispánunk legyen 300 esztendő múlva”.

1820.03.31. napján Kazinczy (nyilván Bek Pált ért támadások miatt) Dessewffy Józsefnek írt levelében váratlanul védelmébe veszi Beck Pált, azonban ezt oly módon teszi, hogy ő is kétségbe vonja származását. Ezt írja:

„Hunyadi János és Beck Pál, s Drevenyák Ferencz, mind hárman születés, birtok nélkül való emberek, s nem érdemlették-e mit nyertek?”⁵⁶

A fenti (és az itt nem ismertetett) forrásokból kiderül, hogy Kazinczy egész életében szorosán követte Bek Pál és Bárczay Anna életét. Ha ez így volt, akkor azt is feltételezhetjük, hogy erről a gyermekei is tudtak, így Iphigénia is.

Kazinczy Iphigénia 1836-ban feleségül ment Becske Lajoshoz (1811–1887), majd pedig *Gyulaházán telepedtek le*, s itt születtek gyermekeik: Becske Ferenc Bálint (1837–1912), Lajos (1839–1839), Lajos (1840). A család Gyulaházán élt tovább is. Ha tehát Bek Pálnak Kazinczy Ferenc ismerőse volt, úgy könnyen lehet, hogy Kazinczy Iphigénia pedig Bek Paulinának és Amáliának lehetett ismerőse, korban Paulinával volt szinte egyidős. Ráadásul az 1839-ben született Lajos gyermekének osdolai Kuun László és felesége Gyulay Konstancia is keresztszülei voltak, róluk a naplóíró Gyulaynál emlékezem meg, itt elég annyi, hogy Gyulay Konstancia a naplóíró Lajos édestestvére volt.⁵⁷

b.) Vay Eveline Éva (1828–1908)

Vay Eveline (Kazinczy közeli rokona, anyja, Kazinczy Zsófia révén) 1846-ban feleségül ment Czóbel Imréhez (1819–1906), és Anarcson telepedtek le, ami 5 km-re található Gyulaházától. Egy 1880 évi végrehajtási ügyből egyértelműen kiderül, hogy rendelkeztek gyulaházi birtokkal. Egyes feljegyzések szerint Vay Eveline és Beck Paulina (Paulina halála miatt legfeljebb 1846–1856 között) barátnők voltak, valószínűleg innen származik Vay Eveline és Beck Paulina lányainak, Czóbel Minkának és Podmaniczky Gézáné Degenfeld-Schonburg Bertának e szoros barátsága. Erre utal a Czóbel levelezést katalogizáló Margócsy József cikkének (Az anarcsi Czóbel család iratai) egy bekezdése:

„...Az akkori Nyírbaktához (Baktalórántháza) kapcsolódik egy másik nagyobb levéltömeg dátumozása. Az idősebb Degenfeldné Eveline-nel levelezett, leánya pedig Minkával, – főleg már abban az időben, amikor D. Berta férjhez ment b. Podma-

⁵⁶ http://irodalom.arts.unideb.hu/kutatas/textologia/kazinczy_levelezese.php

⁵⁷ Iphigénia testvére volt Kazinczy Lajos, aki 1848-ban Gyulaházán élt. Pest eleste után a 48. honvédszázalajat (lásd.: a szabadságharc-rész a tanulmányban) a Központi Mozdó Seregbe sorolták, amelyet ekkor már ez a Kazinczy Lajos alezredes vezetett. Őt a tizenötödik aradi vértanúként ismerjük, miután 1849. október 25-én golyó által kivégezték Aradon.

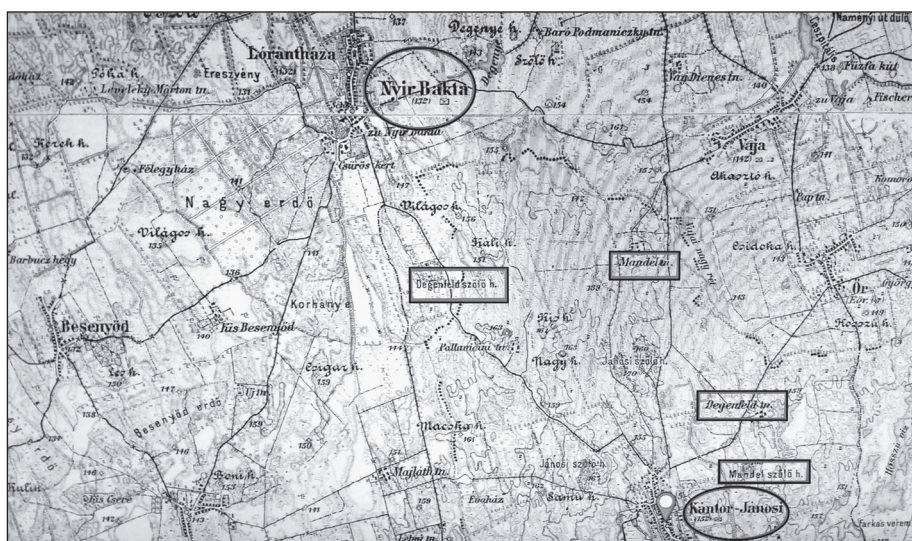
niczky Gézához s Kiskartalról írt, ahol egyébként Büttner is nagyon meleg, megértő otthonra talált...⁵⁸”

Az idősebb Degenfeldné (más nem lehet) csak Bek Paulina lehet, az ifjabb Degenfeldné Karacsay Melania volt, akinek nem volt kapcsolata a Czóbelekkel. Az előbbieket szerint tehát Bek Paulina (és Amália?) Vay Evelinnel kapcsolatban állt, akinek volt gyulaházi birtoka.

Ugyancsak említésre méltó, hogy Vay Eveline lánya, Czóbel Emma (1850–1949) Huszár Imréhez ment feleségül (1846–1891), akiket kifejezetten gyulaházi birtokosként tartottak nyilván.

c.) Mandel Jakab (1832–1890)

Ahogy írtam korábban, Mandel Ábrahám lehetett a legfőbb kapcsolata Bek-Bárczay házaspárnak a helybeli zsidóság irányába. Ennek az Ábrahámnak volt a fia Mandel Jakab (1832–1890), akinek rengeteg gyulaházi birtoka volt. Leginkább azt tartom valószínűnek, hogy Bek Herman a vele egykorú Mandel Jakab valamelyik házában élhetett a családjával. (Mandel és Degenfeld birtokok egymás mellett. 34. kép)

34. kép Degenfeld és Mandel birtokok egymás mellett a III. katonai felmérés idején.

⁵⁸ <http://www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/311-334.pdf>

Érdemesnek tartom az 1871 évi gyulaházi kataszteri térkép egy szegletét bemutatni⁵⁹. Ezen a képkockán – mivel birtokaik egymás mellett voltak – a történet három szereplőjének is feltűnik a neve: Mandel Jakab (Mendli Jákob néven), Kazinczy Iphigénia és Liphthay Károly, ez utóbbi volt az, aki 1876-ban Bek Herman

35. kép Mandel, Kazinczy és Liphthay birtokok egymás mellett.

ellen indított végrehajtási eljárást. Ugyancsak ő lesz az, aki 1887-ben Mandel Jakab öccse, Mandel Pál (1839–1908) ellen indult az országgyűlési választásokon, és akkor ő nyert a nyírbátori körzetben. (Mandel Pál szintén országgyűlés képviselő volt, első alkalommal 1875–1887 között a nyírbátori körzetből, majd 1892–1897 közötti országgyűlésen az alsó-lendvai kerület képviselőjeként).

d.) Krausz Izrael (1810–?), Bek Herman apósa

A végére hagytam a legvalószínűbbnek tűnő okot. Máshol írom (lásd.: 2.2.1.5. pont), Krausz Izrael, Bek Herman apósa, 1866. január 31-én több haszonbérleti szerződést is kötött, ahol a haszonbérbe adó zágoni báró Szentkereszty Zsigmondé született gróf Haller Anna volt (képviselte: Balla Ferenc). Mindhárom szerződés három gyulaházi birtokra vonatkozott, és 6-6 évre szólt, valamint említésre kerül, hogy a haszonbérbe vett legnagyobb birtok a bérleti szerződés(ek) megkötésekor már Krausz Izrael bérleményében voltak. *Hogy ez a bérlemény mióta állt fenn, azt nem tudni, így logikailag a legutolsó helyre kerülhetett csak a leginkább*

⁵⁹ MNL S 79 No 872-2 a 42. kép; <https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/26814/view/?pg=0&cb-box=-1003%2C-4402%2C3985%2C-25>; 35. kép

ésszerűnek tűnő magyarázat. Ugyanis nem tudjuk, hogy 1854-ben, amikor Bek Katalin született, Krausz Izrael gyulaházi haszonbérlő volt-e vagy sem. Ha nem volt az, akkor az ideköltözésnek nem ez az oka. Ha haszonbérlő volt, akkor lehetséges, hogy az ok ilyen egyszerű. Izraelről etekintetben csak azt tudjuk, hogy 1848-ban a zsidó összeírásakor Kisvarsányban volt „tehetős bérlő”.

Krausz Izrael halotti bejegyzését nem sikerült megtalálnom, lehetséges, hogy hetven éves korát is betöltve követte fiát, Krausz Benjámint Amerikába (lásd.: 3.1.3.2.), vagy olyan helyre költözött, ahonnan jelenleg nem, vagy csak töredékesen érhetőek el az izraelita anyakönyvek (pl. Kárpátalja, Ukrajna).

3.1.2.5. Miért éppen Krausz Izrael lánya lett Bek József mostohaanyja (körülmételés és pidjon-probléma)?

Többször felmerült eddig is, hogy miért éppen Krausz Izrael lánya lett Salamon Herman felesége. Itt – a tanulmányban egyébként említett egyéb okok mellett – egy nagyon kézenfekvő okot tudok említeni.

Amikor a gyermeket át kellett adni Salamon Hermannak, a temérdek gond mellett a lehető legkomolyabb problémát az jelentette, hogy nyilvánvalóan nem volt körülmetélve, pedig 1Mózes 17:10, és 12 így ír (Károli Biblia) erről:

„Így tartsátok meg szövetségemet, amelyet veletek és utódaitokkal kötök: metéljétek körül nálatok minden férfit!”

„Nyolcnapos korában körül kell metélni nálatok minden fiúgyermeket nemzedékről nemzedékre, akár a házban született, akár pénzen vásárolták valami idegentől, aki nem a te utódaid közül való.”⁶⁰

A körülmetélést a mohel végezhette, aki valójában bármelyik erre képzett, és vallás szempontjából is feddhetetlen férfi lehetett. Így Hermannak valahogy úgy kellett a kisleány körülmetéltetnie, hogy annak ne menjen híre. *Ennek egyetlen megoldása szerintem az lehetett, hogy egy olyan mohelt keresett, akinek elemi érdeke fűződött a titok megtartásához.* Vajon ki lehetett ez az ember?

A körülmetélést ráadásul a minjan jelenlétében hajtják végre, ami tulajdonképpen a gyülekezetet jelenti, ami tíz felnőtt zsidó férfi együttes jelenlétét kívánja meg. Ez a létszám szükséges bármiféle szentnek tartott szertartás (dvárim sebikdusá) elvégzéséhez. *Ugyanakkor, ha a körülmények olyanok, hogy nem lehet vagy nem tanácsos a minjánt összehívni, elegendő, ha a mohél az apa jelenlétében végzi a brit milát.* A körülmények megítélése szubjektív, így az előző gondolathoz kapcsolódva azt lehet mondani, hogy egy olyan mohelt kellett találni, aki minjan nélkül hajtja végre

⁶⁰ <http://zsido.com/fejezetek/a-szuleset-2/>

a nyolc napnál jóval idősebb gyermek körülmetélését, s a titkot meg is tartja. Újra fel kell tennem a kérdést, hogy ki lehet ez az egyébként feddhetetlen zsidó ember?

A válaszom: *ez a valaki a gyermeket befogadó, azt magáénak valló „anya” rokona kell, hogy legyen, a legjobb, ha az apja, akinek a gyermek így az unokája lesz!* Ez az ember csak nem fogja a titkot kifecsegni, hiszen ezzel saját maga hozna szégyent a családjára.

Miután ezt sikerült kikövetkeztetnem, megnéztem, hogy ahol a Krausz család anyakönyvezette magát, a kisvárdai zsidó anyakönyvekben van-e valami árulkodó jel ezzel kapcsolatban. Mit gondolnak, mit találtam?

Kisvárdán 1852–1853 évben 3 olyan bejegyzést találtam, ahol a mohel egy Krausz F., és 2 bejegyzést, ahol a Krausz J/I. Vajon kik lehetnek ők?

Az 1848. évi összeírás Kisvárdán a Krausz család törzsére a következő alapadatokat mutatja:

Törzsapa:	Krausz Lázár (1783) – Rebeka (1788)
Fiai:	Krausz Ferenc (1805)
	Krausz Izrael (1810), ő Krausz Anna apja

Így tehát azt kell megállapítanom, hogy az 1852–1853 években (de aztán nem!), Krausz Anna nagybátyja és apja mohelkedett Kisvárdán.

Az öt alkalomból két alkalommal biztosan rokon esetében vállalták a mohelkedést:

1852.05.04. Braun Lázár (apja.: Márkus, anyja: Kraus Rézi), mohel Krausz Ferenc⁶¹

1853.07.21. Fried Márkus (apja.: „M”, anyja Krausz Pepi), mohel Krausz Izrael⁶² Mindebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy vélhetően rokon családnál vállalták a körülmetélést, így lehet, hogy a másik három alkalom esetében is rokonról van szó, de ez nem derül ki az egyszerű születési bejegyzésből (Frenkl, Beggy?! és Steiner gyermekek).

Ezt erősíti meg ez az érdekes bejegyzés:

1857.07.28. Krausz Rebeka (apja: Izrael, anyja Sali „Krausz”), „mohel” (!) Krausz Izrael. Ez azért érdekes, mert kislány esetében nincs körülmetélés, így ez a bejegyzés arra utalhat, hogy maga az apa volt az, aki a leánya névadásánál fő szerepet játszott. Ez mutathatja azt, hogy Krausz Izrael nagyon keményen tartotta a családot az ellenőrzése alatt.

⁶¹ MNL OL FILMTÁR A 3519 121.

⁶² MNL OL FILMTÁR A 3519 127.

Annak, hogy 1853 után egyetlen alkalommal sem mohelkedett Krausz Ferenc és Izrael, az okát nem ismerem, Izraelről tudjuk, hogy az 1860-as évek végén még élt. A mohelkedés megszűnésének egy lehetséges oka rejtőzhet ebben az ügyben: ha mégis kitudódott, hogy szabálytalanul végezték el a körülmetélést, nyilvánvalóan nem kereste meg őket senki ezek után...

Térjünk vissza a mózesi törvényhez egy pillanatra, mert azt mondja, hogy *„Nyolcnapos korában körül kell metélni nálatok minden fiúgyermeket nemzedékről nemzedékre, akár a házban született, akár pénzen vásárolták valami idegentől, aki nem a te utódaid közül való.”*

A törvény második része nagyon érdekes, a közösségbe bekerülő fiúgyermeket akkor is körül kell metélni, ha azt pénzen vásárolták idegentől (aki nem a te utódaid közül való). Szerintem ez arra utal, hogy a nem zsidó gyermeket is körül kell metélni, ha a közösségbe kerül, azért, hogy ott is maradhasson.⁶³

Összefoglalva a körülmetéléssel kapcsolatban tett megállapításokat: adott egy gyermek, aki nincs körülmetélve, apja kohanita, és kell egy olyan anyát találni, aki feleségül megy hozzá, a gyermeket első gyermekének ismeri el, és a körülmetélést is el lehet intézni titokban. Ha ezt vesszük alapul, akkor a földesúri családdal (mint gazdag bérlő) kapcsolatban álló, jó módú Krausz Izrael és lánya tökéletes választás lehetett, hiszen Izrael maga, mint mohel (esetleg a bátyja), a körülményekre hivatkozva az apa jelenlétében titokban elvégezhette a körülmetélést, és azt, ami történt bizonyára titokban tartotta, s mivel kohaniták voltak, pidjonra sem volt szükség a gyermek egy hónapos korában.

Mit lehet erre mondani?

Megint minden egy irányba mutat.

Érdeemes megnézni ezek után, hogy található-e bármi olyan irat, ami különbséget mutat ki Krausz Anna fogadott fia és természetes gyermekei között. Ilyen adataira a kivándorlási iratok között bukkantam.

⁶³ Röviden érinteni kell az elsőszülött kiváltásának intézményét is, a pidjon háben parancsolatnak megfelelést: „...az ember elsőszülöttjét meg kell váltanod ...egy hónapos korukban váltsd meg... öt ezüst sékelre... a szent sékel szerint...” (4Mózes 18:15–16) Ez egy ünnepség alkalmával történik, amikor is az apa egy bizonyos összeget ad egy erre kiválasztott kohanita férfinak. A dolog elemzésétől eltekintek, mivel a pidjon nem érinti a kohanitákat, azaz kohanita család gyermeke esetében az elsőszülöttnél ez fel sem merül. Mivel a Salamonok kohaniták voltak, így legalább ezzel nem kellett foglalkoznia Hermannak, ami nagy szerencse volt, mivel a pidjont mindig ünnepség keretében hajtják végre, azaz nem lehet „titokban” megcsinálni, mint a körülmetélést. Érdeemes volt azonban ezt is feleleveníteni, hogy a zsidó egyházjogban járatos Olvasók értsék, hogy miért nem számoltam ezzel a problémával a mi esetünkben. (<http://zsido.com/fejzetek/ot-ezustert-kivaltva-elsoszulottek-kivaltasa/>)

3.1.3. Kivándorlás

3.1.3.1. Négy kivándorlás elemzése

Tanulságos volt az amerikai emigrációval kapcsolatos néhány adatot megvizsgálni: Beck Herman és Krausz Anna fiai, *Izidor* és *Móric*, valamint unokáik, Beck József fia *Dezső* és Beck Lajos fiának, *Árminnak* az iratairól van szó. A többiek vagy nem emigráltak, és a Holocaust áldozatai lettek, vagy 1944 előtt haltak meg, esetleg 1944 után emigráltak.

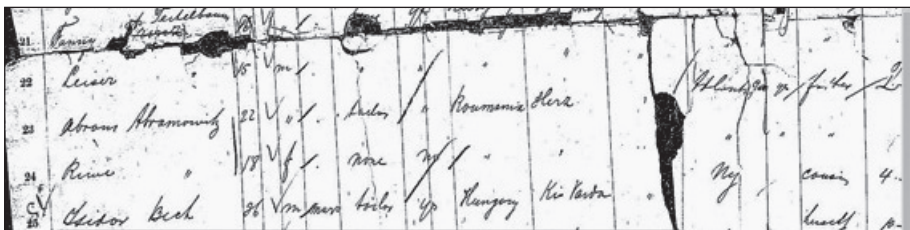
A családi kapcsolat (itt külön sorszámokkal ellátva) tehát a következő:

Beck Herman

1. Beck József (anyja: szerintem Bek Amália, mostohaanyja: Krausz Anna)
 - 1.1. Beck *Dezső*, emigrálni próbál 1907-ben
2. Beck Lajos (anyja: Krausz Anna)
 - 2.1. Beck *Ármin*, emigrál 1907-ben
3. Beck *Izidor* (anyja: Krausz Anna), emigrál 1900-ban
4. Beck *Móric* (anyja: Krausz Anna), emigrál 1906-ban.

Emigrálásuk időrendjét követve közlöm az Ellis Islandon talált adatokat.⁶⁴

Beck Izidor (1869–1964) 1900. augusztus 7-én indult Rotterdamból az S.S. Amsterdam fedélzetén az USA-ba. Az utaslista adatai alapján Beck Izidor ekkor 36 éves szabó, házas ember, aki Kisvárdán lakott Magyarországon utoljára. A döntő adat ezután olvasható, ahol meg kellett adni, hogy kihez utazott, azaz, ki fogja őt befogadni. Az adat a következő: az utazás költségét négy (4) unokatestvére fizette, és nagybátyjához, a New Yorkban élő „B. Kraus”-hoz utazott. Le is telepedett, a családja 1901-ben követte őt az S.S. Statendam hajó fedélzetén. Kraus „B” (Benjamin) az anyai nagybátyja volt, és anyai unokatestvérei voltak azok, akik a költségeit állták (ez a nagybátyja 1848–1851 között születhetett, mert nem található az 1848-as összeírásban, illetve az 1851-től kezdődő anyakönyvekben). Izidor nem tért haza, családja ma is az USA-ban él.⁶⁵

36.a. kép Beck Izidor kivándorlási iratai.

⁶⁴ <http://libertyellisfoundation.org/passenger>:

⁶⁵ Beck Izidor kivándorlási irata 36.a. és 36.b. kép

LIST OR MANIFEST OF ALIEN PASSENGERS FOR THE UNITED STATES

Required by the regulations of the Secretary of Commerce and Labor of the United States, under Act of Congress approved February 20, 1907, to be delivered

S. S. I. A. GASCORNE

sailing from *Gene*

3 NOV 1907

190

1		2		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
NAME IN FULL				Age	Sex	Color of Hair	Color of Eyes	Complexion	Height	Build	Place or People	Last Permanent Residence	Final Destination
No. of Pass.	Family Name	Given Name	Tra. No.	Yrs. in U.S.	Mar. Sta.	Occupation	Religion	Prof. or Sect.	Education	Place of Birth	Country	City or Town	State
1	Gymoti	Lajos	1020	28	M						Hungary	Budapest	USA
2	Beck	Anna	1021	34	F						Hungary	Budapest	USA
3	Krausz	Benjamin	1022	23	M						Hungary	Budapest	USA
4	Krausz	Lajos	1023	23	M						Hungary	Budapest	USA
5	Krausz	Anna	1024	23	F						Hungary	Budapest	USA
6	Krausz	Benjamin	1025	23	M						Hungary	Budapest	USA
7	Krausz	Lajos	1026	23	M						Hungary	Budapest	USA
8	Krausz	Anna	1027	23	F						Hungary	Budapest	USA
9	Krausz	Benjamin	1028	23	M						Hungary	Budapest	USA
10	Krausz	Lajos	1029	23	M						Hungary	Budapest	USA
11	Krausz	Anna	1030	23	F						Hungary	Budapest	USA
12	Krausz	Benjamin	1031	23	M						Hungary	Budapest	USA
13	Krausz	Lajos	1032	23	M						Hungary	Budapest	USA
14	Krausz	Anna	1033	23	F						Hungary	Budapest	USA
15	Krausz	Benjamin	1034	23	M						Hungary	Budapest	USA
16	Krausz	Lajos	1035	23	M						Hungary	Budapest	USA
17	Krausz	Anna	1036	23	F						Hungary	Budapest	USA
18	Krausz	Benjamin	1037	23	M						Hungary	Budapest	USA
19	Krausz	Lajos	1038	23	M						Hungary	Budapest	USA
20	Krausz	Anna	1039	23	F						Hungary	Budapest	USA
21	Krausz	Benjamin	1040	23	M						Hungary	Budapest	USA
22	Krausz	Lajos	1041	23	M						Hungary	Budapest	USA
23	Krausz	Anna	1042	23	F						Hungary	Budapest	USA
24	Krausz	Benjamin	1043	23	M						Hungary	Budapest	USA
25	Krausz	Lajos	1044	23	M						Hungary	Budapest	USA
26	Krausz	Anna	1045	23	F						Hungary	Budapest	USA
27	Krausz	Benjamin	1046	23	M						Hungary	Budapest	USA
28	Krausz	Lajos	1047	23	M						Hungary	Budapest	USA
29	Krausz	Anna	1048	23	F						Hungary	Budapest	USA
30	Krausz	Benjamin	1049	23	M						Hungary	Budapest	USA

39. kép Beck Dávid Dezső kivándorlási irata

Ha a fenti adatokat összevetjük, a következőket állapíthatjuk meg:

- Beck Herman és Krausz Anna két fia (Izidor és Mór) Krausz Benjáminhoz, az anyai nagybátyjukhoz ment ki New Yorkba, és valószínű, hogy Beck Herman és Krausz Anna Lajos fiuktól származó unokájuk (Ármin) is ezt az utat járta be. Ők, akik mind valóban Krausz-leszármazók voltak, letelepedtek, és nem tértek vissza Magyarországra.
- Beck Hermannak Beck Józseftől származó legidősebb fiú unokája, aki nem volt Krausz Anna vészerinti unokája, nem tudott az USA-ban maradni, visszatért Magyarországra.

Megjegyzés: az előbb említett Beck Izidor, akinek a születését Kisvárdán utólagosan anyakönyvezték 1891-ben,⁶⁹ 1912-ben Manhattanben (New York, USA)

⁶⁹ MNL OL FILMTÁR A 3519 384., 40 kép.

3.1.3.2. Krausz Benjámín

Az 1848/49 évi zsidóösszeírásban nem található, így ezután után kellett születnie. Mivel az 1851-ben kezdődő születési anyakönyvekben sem szerepel, így a legvalószínűbb, hogy 1850-ben született. Anyakönyvi adatok hiányában azt kellett vizsgálni, hogy születtek-e gyermekei a környéken, s ha igen, akkor hol.

Krausz Benjáminnak három gyermekét sikerült azonosítanom két feleségtől, ami önmagában még nem volna értékes információ, az azonban igen, hogy *mindhárom gyermek Gyulaházán született, ott, ahol a Krausz családból rajta (Benjáminton) kívül csak Bek Hermanné Krausz Anna élt!* Ez egyértelműen alátámasztja a szoros kapcsolatot, s azt, hogy a Gyulaházán élt Krausz Benjámín volt az, aki fogadta Krausz Anna természetes gyermekeit és nem fogadta Bek József legidősebb fiát. Sajnos egyik feleséggel kötött házasságát sem sikerült megtalálnom.

Az adattár kedvéért a következő gyermekekről van szó.

Gyulaháza

- 1868.04.21. Ignác, apja: Benjámín, anyja: Betty⁷⁰

Az 1868-ban született gyermek bábája ugyanaz a Deák Ferencné, akinél Beck Izidor, Herman és Krausz Anna Izidor nevű fia 1869.09.29-én született. Különösen érdekes, hogy az utólagos bejegyzés szerint a körülmétélést Izidornál az apa, Beck Herman végezte el. Ez a körülmételés témájában írt pont szempontjából elgondolkodtató. (lásd: előbb, emigrációnál és a 3.1.2.5. pontot)

- 1877.02.11. Lajos, apja: Benjámín, anyja: Spira Katalin⁷¹
- 1883.06.24. József, apja: Benjámín, anyja: Spira Katalin,⁷² Ez a József lesz 1912-ben Beck Izidor második házasságánál tanú Manhattanben.

Az 1883-ban született gyermeknél beírták a körülmételő nevét, aki nem más, mint Mandel Jakab (lásd: 3.1.2.4.2.c. pontban). Meg kell jegyezni, hogy azt nem lehet tudni, hogy itt a korábban birtokosnak írt Jakabról van-e szó, vagy az 1881.03.06-án Gyulaházán Grauszfeld (Groszfeld) Zalival házasságot kötött Jakabról (született: 1852, apja Salamon, anyja Braun Pepi; foglalkozása: tanító⁷³)

1883 után Krausz Benjámín nevű apának nem születik gyermeke a környéken, feltehető tehát, hogy 1884 után emigrált. Kivándorlási iratait nem találtam Ellis Islandon, ennek több oka lehetett: egyrészt elkallódhatott, vagy az adatfelvétel során más nevet mondott be, vagy a nevet elértették (láttam

⁷⁰ MNL OL FILMTÁR A 3519 183.

⁷¹ MNL OL FILMTÁR A 3520 277.

⁷² MNL OL FILMTÁR A 3520 316.

⁷³ MNL OL FILMTÁR A 3518 439.

már Kraus-t Gros-nak beírva), illetve lehetséges, hogy nem Ellis Islandon keresztül vándorolt be. Ellis Island 62 év alatt 12 millió bevándorlót fogadott, azonban volt még egy nagyon fontos bevándorlási központ, az 1855-ben megnyitott, Manhattan sziget déli csücskén lévő Castle Garden. Itt 8 millióan léptek be Amerikába, míg 1890-ben bezárták a létesítményt, és mindenkit ebben a térségben Ellis Islandre irányítottak. Castle Garden adatai között kutatva 1884–1900 között mindösszesen 7 Krausz nevű bevándorlót találtam, akik Magyarországról jöttek, de egyikük sem volt Benjámín. Ezekon kívül más bevándorlási lehetőségek is adódtak, ezek kutatása azonban meghaladta a téma kereteit. Ugyanakkor 1894-ben Brémából érkezett New Yorkba Kraus Benjámín felesége és fia József. A családfő nyilvánvalóan előttük érkezett Amerikába, tehát a kivándorlás 1884–1894 között történhetett.

A család sorsa később is követhető. Az 1905. évi New York állami összeírásban, New York Manhattan részében megtaláltam a családot, Benjámín ekkor még biztosan élt, ami igazolja, hogy 1906-ban valóban ő lehetett az, aki fogadta az emigráló Beck Mórt (lásd: korábban). Ezt támasztja alá, hogy az 1910-es, azaz a tizenharmadik amerikai általános census során szintén Manhattanben írták össze Benjámint a feleségével és József fiukkal.

Az 1905-ös adatok pontosabbak az 1910-nél, ezért ezeket közlöm:

1905. évi census, Manhattan, New York

- Benjamin Kraus, Manhattan, 55 (1850), Magyarország, családfő
- Katy Kraus, Manhattan, 50 (1855), Magyarország, feleség
- Joseph Kraus, Manhattan, 22 (1883), Magyarország, családfő fia

Az adatok igazolják, hogy miért nem található Benjámín az 1848/49 évi összeírásban, és az 1851-től kezdődő anyakönyvekben: valóban 1850-ben született. Benjámín foglalkozása cigarettagyártó, szatócs és „homemaker”, amelynek fordítása kétséges, így ennek lehetséges jelentéseit most nem ismertetem.

További adatok a Krausz leszármazókkal kapcsolatban is előkerültek. A New York City Municipal Deaths 1795–1949 gyűjteményben mindhárom Krausz gyermek megtalálható, a következő adatokkal (a neveket a magyar névalakkal adom meg):

Név	Született	Elhunyt	Családi állapot	Temetve
Krausz Ignác	1869.04.24.	Bronx, New York, 1924.08.19.	nős	L.I.Mt. Carmel
Krausz Lajos	1877.09.08.	Manhattan, New York, 1942.12.08.	nős	Mt. Ararat Cem.
Krausz József	1884.05.27.	Brooklyn, Kings, New York, 1948.02.29.	nőtl.	Mt. Ararat Cem.

Az adatokból látható a családkutatás egy komoly nehézsége: egyik férfinél sem pontos a születés dátuma, de mivel a szülők neve is szerepel a kimutatásban, egyértelműen róluk van szó. Ignác esetében is Katalin az anya, akit hol Krausznak, hol Sha(o)pironak írtak, a Spira név úgy tűnik, nem volt kimondható és leírható. Krausz Benjámin a Mount Zion Cemeteryben temették el (†Maspeth, Queens, New York), ugyanott, ahol az általa fogadott Beck Izidort, és annak néhány családtagját. A családi kapcsolat így örökre megmarad, ráadásul 2017 májusában sikerült megtalálni Benjámin ma élő leszármazóit Amerikában, így a kutatómunkám a ma élő Beck rokonok számára lehetőséget ad arra, hogy a Krausz leszármazókkal 150 év eltelté után kapcsolatba kerülhessenek. Beck Hermannak kb. 700 leszármazóját sikerült felkutatnom akik közül több százan ma is élnek.

3.1.4. Beck József gyermekeinek a neve

Beck József láthatóan kerülte a gyermekei névadásánál azt, hogy a szüleinek, nagyszüleinek a nevét (Jónás, Izrael, Sarolta, Mirjam) adja nekik névként. Íme a névsor: a korábban említett Dávid Dezső (1879), Gizella (1882), Sámuel (1883), Mária (1884), Móric (1886), Kálmán (1888), Frida (1893), Laura (1896), Szeréna (1901) és Izidor (1902).

Az, hogy a névadásnál ennyire kerülte a szülők, nagyszülők neveit, nagyon szokatlan egy korabeli zsidó család esetében. Ez arra is utalhat, hogy ezzel jelezte, hogy ő nem úgy része a családnak, ahogyan az elsőszülött fiúk általában. Ez utalhat arra, hogy gyermekei születésekor már tudomása volt arról, hogy nem Krausz Anna az anyja.

3.1.5. Beck József foglalkozása

Beck József 1882-ben szatócs, 1884–1888 között kereskedő, 1896-ban Ugocsa vármegye italmérési felügyelője, 1901–1902 között Uray Imre gőzmalmában mázsáló, alkalmazott, 1919-ben pedig kereskedő volt. Családi visszaemlékezés szerint lókereskedéssel foglalkozott. Ez azért lehet érdekes, mert Degenfeld-Schonburg Gusztáv és fiai igen sokat foglalkoztak lótenyésztéssel és lóversenyztetéssel. Az viszont megállapítható, hogy Beck József nem volt módos ember, míg apja, Herman úgy tűnik nála jobb anyagi körülmények között élt.

Nem tudom mivel magyarázni, hogy miért nem József, hanem a felesége alapított közkereseti társaságot 1913-ban a lányukkal, és annak férjével (vejük) közösen. A beregszászi törvényszék 1913. április 10-i végzése szerint Nagyszőlős főteleppel jött létre a cég, amelynek jegyzéséből egyébként kizárták Fischer Esz-

Beregszászi törvényszék	1913. április 10. 11195. sz. 669/1	Klein Ignáczné és társa	Főtelep Nagyszőlős	pp Klein Ignác.	Közkereseti társaság, mely 1913. évi április hó 9-én vette kezdetét. Tagjai: Klein Ignáczné szül. Beck Mált nagyszőlősi és Beck Józsefné szül. Fischer Eszter mezőtarpai lakos órákereskedők, kik közül Beck Józsefné a cég képviselőiből és jegyzéséből ki van zárva.	VIII/1863/913
-------------------------	------------------------------------	-------------------------	--------------------	-----------------	--	---------------

42. kép Beck Józsefné társasági szerződése

tert (akkor mezőtarpai órákereskedő). A cégvezető Klein Ignác volt.⁷⁴ Akárhogy is történt, enélkül valószínűleg nem találkozhatott volna dédapám, Rosenthal Ábrahám (1893–1944) nagyszőlősi órás-ékszerész dédanyámmal, Beck Laurával, úgyhogy hálás vagyok ennek a közkereseti társaság létrejöttének. (A családi elbeszélés szerint 7 évig udvarolt Ábrahám Laurának, majd 1920-ban vette feleségül. 1913-tól 1920-ig pont hét év telt el. Házassági anyakönyvüket lásd.: 43. kép)

УКРАЇНА
"ПОВТОРНО"

СВИДОЦТВО ПРО УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ
РОЗЕНТАЛ

Громадянин Абрагам Ігорович
який народився 28 травня 1893 р.
місце народження

і громадянка Б Е К
Лаура Йохерівна
яка народилася 28 березня 1896 р.
місце народження

уклали шлюб 30.03.1920 р. тридцятого березня тисяча дев'яцот двадцятого року
(цифрами і прописком)

про що в книзі реєстрації актів про укладення шлюбу
19 20 року березня місяця 30
зроблено запис за № 28

Після укладення шлюбу присвоєні прізвища:
чоловікові РОЗЕНТАЛ
дружині РОЗЕНТАЛ

Місце реєстрації актів громадянського стану у Виноградівській райдержадміністрації Івано-Франківської області
Ужгород 19 вересня 19 96 р.

В.О. Засідуючий адмінком

43. kép Rosenthal–Beck házassági anyakönyv 1996 évben kiadva

⁷⁴ Központi Értesítő 1913, 38. évf. 32. szám. 879., 42. kép

3.1.6. Beck Herman adatai

Korábban említettem, hogy Herman halotti anyakönyvével kapcsolatban milyen (tudatos) félreírás történt, itt azonban összefüggéseiben mutatom be az összes vele kapcsolatos problémát.

Figyelembe véve az 1848. évi zsidó összeírás, Beck Herman házassági anyakönyveinek tartalmát, valamint a halotti anyakönyvében felvett bejegyzéseket, látható, hogy egyértelmű (tudatos) elírás történt halálakor:

	1848 évi zsidó összeírásban Salamon Herman adatai	Adatok Salamon Herman házasságkötésénél	Adatok Beck Herman halotti anyakönyvében
Apja	Salamon Jónás	Salamon J.	Beck József
Anyja	Nincs beírva, elhunyt (?)	Klein Marie (Mirjam)	Salamon (!) Mirjam
Szül. éve	1833/34	1835/36 ill. 1836/37	1830

Megjegyzem, hogy Beck Herman 1875. évi kisvárdai választójogára vonatkozóan a következő bejegyzés szerepel a nyilvántartásban: (született) Gyulaházán, 48 éves (tehát kb. 1827-ben született). Eszerint 1851-ben, amikor Amáliával kapcsolatba került 23–24 éves lehetett volna. Eldönthetetlen a kérdés azonban, ha az 1827–1837 között megadott születési időpontokat nézzük, a halálesetkor bejegyzett 90 életév valós lehetett, tehát kb. 1830-ban szülehetett. Ha ez így volt, akkor az esketésekor beírt 16 év tudatos elírás lehetett, amennyire tudták, közelítették az igen fiatal Krausz Anna életkorához az övét.

A halotti bejegyzésnél tudatos elírás oka az lehetett amit már korábban említettem: nem tudták törvényesen igazolni a Salamon – Beck névcserét, de mindenki tudta, hogy Hermannak szülői szinten Salamon rokonsága volt (a család egy része nem változtatott nevet), így (hogy jogi probléma nélkül lehessen a halálesetét anyakönyvezni) az édesanyát nevezték el Salamon családbelinek.

3.1.7. Kapcsolat a Mandel és más családdal

A Mandel család több dokumentum és irodalmi forrás szerint igen jó, mondhatni szoros kapcsolatban állt a bökönyi Bek, majd a Degenfeld családdal, így érdemes volt azt vizsgálni, hogy a Salamon családdal volt-e valami kapcsolatuk, hiszen, ha volt, akkor a Salamonok rajtuk keresztül kerülhettek legkönnyebben a földesúri családdal kapcsolatba.

A történet akkor kezdődött, amikor Mandel Simon földesúri engedéllyel 1816-ban megalapította Nyírbátorban a zsidó közösséget. Az ő fia volt Mandel

Ábrahám, aki hosszan bérelte a kántorjánosi birtokot a Bek földesúri családtól. Talán ők lehettek azok, akik közvetítettek a földesúr és a zsidók között. Később, Ábrahám egyik fia *kántorjánosi Mándy* néven nemessé lesz, Pál fia pedig országgyűlési képviselő, és a grófi család egyetlen fiának, Degenfeld-Schonburg Gusztávnak a barátja. A kapcsolatuk olyannyira bizalmas lehetett, hogy vele és más családtagjával több közös vállalkozásba fogtak. Erre jó példa, hogy a nyíregyháza-mátészalkai vasútvonal építésére engedélyt herceg Odescalchi Gyula (Degenfeld-Schonburg Anna férje, Gusztáv sógora), gróf Tisza István (Degenfeld-Schonburg Ilona fia, Gusztáv unokaöccse, majdani miniszterelnök) és Mandel Pál együtt kapott.⁷⁵

Mandel Ábrahám a felesége, Kepets Johanna révén került sógorságba a Salamon családbeliekkel, ahol a családfő Salamon Jónás volt (1850. április 12-én halt meg, Kántorjánosiban temetve, lásd: korábban) A sógorság úgy állt fenn, hogy Jónás testvérének a felesége volt egy Kepets lány. Jónás halála után talán Mandel Ábrahám segíthette a Salamon fiúkat érvényesülni. Lehetséges, hogy ő volt az, aki 1850–1851 körül bemutatta az egyik főszereplőnket, Salamon Hermant a grófi udvarban.

Mandel Ábrahám felesége, Kepets Johanna életével kapcsolatban, annak halálhíre mond sokat: 1886-ban, amikor elhunyt, a temetésén a rabbi mellett a nyírbátori református lelkész, Szikszay József is beszédet mondott, és sokan jelen voltak a város részéről. Azt azonban hozzá kell tennem, hogy a lelkész annak a Nyírbátori Takarékpénztárnak volt a vezérigazgatója egyben, amelynek a gondnoka Mandel Ábrahám volt.⁷⁶

A másik konkrét kapcsolatról már említést tettem, de itt újra felidézem és adatokkal egészítem ki: Újfehértón, 1887. december 20-án Beck Herman egyik fia, Sámuel feleségül vette Csillag Rózát aki Bökönyben született, akinek az apja Csillag Sámuel bökönyi gazdálkodó, anyja Mandel Emília volt. A Csillag család korábban a Stern nevet használta, és ez talán rokonságot is jelenthet a felek között, mivel Sámuel anyjának, Krausz Annának az anyja is Stern volt. Nem derült ki pontosan, hogy Mandel Emíliának milyen rokoni kapcsolata volt Mandel Ábrahámmal, de tudomásom szerint minden Mandel ugyanabból a családból származott a környéken.

Még egy szó a Mandelekről: Mandel Ábrahám öccse, Eduárd, 1850-ben malmot, majd pedig 1851-ben (a mai napig utódaiban is létező) olaj-és szeszgyá-

⁷⁵ 1886. november 12.; 43540 számú engedély; <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0019/26.html>

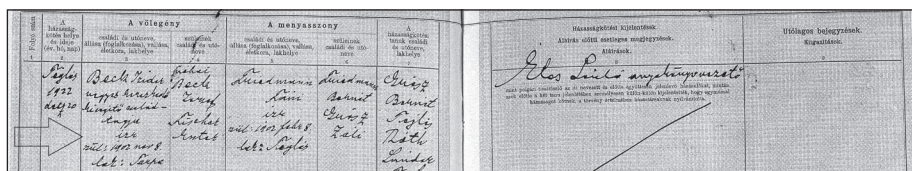
⁷⁶ Nyírvidek, 1886, 7. évfolyam, 1886. január 24., 4. szám

rat, valamint serfözdét alapított, így nyilvánvalóan kapcsolatban állt a környék földesuraival, hiszen egy zsidónak akkoriban a földesurak ellenében nem sok esélye lett volna.

Meg kell említeni, hogy a korábban a Kántorjánosi birtokkal kapcsolatban hozott szépirodalmi szövegben feltűnt bérlővel is rokoni kapcsolatba került Herman családjá. Rosenfeld Sámuelnek volt a fia Rosenfeld Soma, aki 1846-ban született, és 1869. augusztus 8-án, mint téglási kereskedő feleségül vette Krausz Jeanette-et, aki 1851-ben született Kisvarsányban, és aki Beck Hermanné Krausz Anna unokatestvére volt. Apja, Efraim lehetett Krausz Anna apjának, Izraelnek a testvére. Ez is bizonyíthatja a számunkra kritikus 1852–1853 évek utáni kapcsolatot a grófi uradalommal.

3.1.8. Közvetlen kapcsolat Téglással

Beck József legkisebb fia, Izidor (született 1903-ban) 1922. december 20-án Tégláson feleségül vette Friedmann Sárát (44. kép). A források szerint ugyanitt,

44. kép Beck–Friedmann házasság, 1922.

1943-ban hitoktató volt, majd miután családját (feleségét, gyerekeit) elveszítette a Holocaust során, emigrált Izraelbe.⁷⁷

Izidor az esketéskor is Tarpán élt, 100 km-re Téglástól, ráadásul ekkor még csak 19 éves volt, és a bejegyzés szerint „vegyeskereskedő kíségető családtagja”. (1925-ben Tégláson óras tanuló volt). Arra tudok gondolni, hogy az apja 1919 év végi halála után – amikor még kiskorú volt – valamilyen megoldást kellett találnia a jövőjét illetően. Hova fordulhatott volna, mint oda, ahonnan (esetleg) korábban támogatást kaptak? Téglás a Degenfeldek központi birtoka volt. Ez az esketés tehát lehet egy újabb jel a Degenfeld családdal való kapcsolatra. A vegyeskereskedést (szatócstboltot) özvegy édesanyja, Fischer Eszter vitte.⁷⁸(45. kép). Halotti anyakönyvét lásd.: 46. kép.

⁷⁷ Molnár János: Zsidók adatgyűjteménye Tégláson; 14. sz. melléklet 57. oldal

⁷⁸ Melléklet: 45, az 1924. évi név és címtárból

TARPA. Gg., Szatmár-Ugocsa-
Bereg adm. prov. verein. Kom. Bez.
Tiszahát, 3600 Einw. HK. Debrecen.
Oberstuhlrichteramt: Beregszász.
Gemeindenotär, Matrikelamt, ref. Ger. (Grundbuchsamt), Finanzdir.: Nyiregyháza.
Bezirksger.: Vásárosnamény.
Staatsk., Schulinsp.: Csaroda.
Gend. Bez.-Komdo. Vásárosnamény (Str. Ágerdömajorzáhony).
 Elementarschule, Bank, Sparkasse, Feuer-

Szatócsok (Krämer): özv. Beck Józsefné — özv. Berkovics Zsigmondné — Fisch József — özv.

45. kép, Beck Józsefné Fischer Eszter szatócs Tarpán, 1924-ben

Міністерство юстиції України
Відділ реєстрації
актів громадянського стану
Виноградівського районного
управління юстиції
Закарпатської області

г. 07 1999 р.
№ 156

295540 м. Виноградів, вул. Миру, 65
тел. 2-25-66

ДОВІДКА

Видана гр. ЦІРОК ЄВІ ЙОСИПІНІ

в тому, що гр. БЕК ЙОЖЕФНЕ прізвище, ім'я, по батькові лівооче прізвище ФІШЕР ЕСТЕР прізвище, ім'я, по батькові

номер /да/ " 19 " серпня 1943 року, у віці 82 років

про що у юстиї реєстрації актів про смерть, у відділі реєстрації актів громадянського стану Виноградівського районного управління юстиції Закарпатської обл., України реєстрації актів громадянського стану

Проведений відповідний запис " 20 " серпня 1943 року за № 216

Причина смерті Порок серця

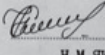
Місце смерті місто Виноградів Закарпатської обл., Україна

Реєстрація проведена відповідно до ст.158 Кодексу про шлюб та сім'ю України.

Задт.

Керівник органу
реєстрації актів
громадянського стану

Н. М. ЯКОБ

46. Beck Józsefné Fischer Eszter (†1943) halotti anyakönyvi kionata, 1999.

Az, hogy Beck József halála különféle folyamatokat indított el a családban, az természetesnek tűnhet, de érdemes egy másik példával is megvilágítani. Dédanyám, Beck Laura (1896–1933) nem a legidősebb lány volt a családban, aki még nem ment férjhez. Dédapám állítólag 7 évig udvarolt neki, mivel József nem engedte, hogy feleségül vegye a lányát addig, amíg az idősebbek férjhez nem mentek, ahogy erről már korábban írtam. (Lásd 42. kép, házassági anyakönyv) Nos, miután 1919. októberben Beck József meghalt, Rosenthal Ábrahám és Beck Laura 1920. március 30-án Nagyszőlősen összeházasodtak, nem várva meg, míg a többi lány (Gizella, Máli) férjhez ment volna. Ez mindössze négy hónappal a menyasszony apja halála után történt.

3.1.9. Miért éppen a Salamon család vette fel a nevet

Amennyiben valaki egy másik családot felkér arra, hogy vegye fel a nevét, annak komoly oka kell, hogy legyen, és a felkért család esetében pedig komoly érdek kell, hogy azt elfogadja. Mivel a Bek földesúri családnak szerte voltak birtokai, ezért azt a települést kell megvizsgálni (Kántorjánosi), ahol Salamon Hermannék éltek.

Kántorjánosiban az 1848-as zsidó összeírásban 35 család szerepel, 152 fővel, ami elég magas számnak tűnik, ebből következik, hogy itt vélhetően régóta éltek zsidók (ez így is van, 1771-től fennmaradt valamennyi összeírásban „Jánosiban” éltek zsidók).

A 35 családból 6 család volt Salamon vezetéknévű, és néhány másik családban a feleség viselte ezt a nevet. Ez arra utal, hogy mivel az idősebb Salamon családfők Bujban születtek, itt egy nagyobb „bevándorlás” történt az 1830-as években (mivel az 1828-as országos összeírásban nem mutatható ki ennek a családnak az itt tartózkodása). Érdemes megismerkedni a 35 család családfőjének adataival (az összeírás sorrendjében):

Név	Életkor	Származási hely	Foglalkozás
Dávid Áron	27	Tunyog	kocsmáros (?)
Lázár Ferenc	30	Panyola	kereskedő
Ábrahám Jákob	27	Iklód	szántóvető
Salamon József	48	Jánosi	kereskedő
<i>Salamon Jónás</i>	<i>56</i>	<i>Búj</i>	<i>haszonbérelő</i>
Bindel Jakab	50	Lengyelország	kereskedő
Klein Ábrahám	60	Megyes?	kereskedő
Klein Majer	53	Megyes?	szántóvető
Klein Áron	25	Megyes?	<i>árendás (azaz valójában haszonbérelő)</i>
Salamon Mihály	25	Jánosi	szántóvető (nem tudni, Salamon Jónás rokona-e)
Klein Sámuel	24	Jánosi	boltos
Klein Salamon	35	Jánosi	kocsmáros?
Rozenberg Mihály	45	Sátoraljaújhely	szabó
Jákob Mózes	30	Őr	béres
Burger József	39	Oros	szücs
Jákob József	29	Őr	kereskedő
<i>Salamon Antal</i>	<i>20</i>	<i>Jánosi</i>	<i>szántóvető (azonosíthatóan Salamon Jónás fia)</i>
Weisz Izsák	34	Iklód	kereskedő
Antseli Soma	52	Jánosi	kereskedő
Geberman Mihály	30	Őr	kereskedő
Izsák Jákob	32	Lengyelország	tanító (!) (felesége Salamon Zsuzsanna)
Antseli Ádám	25	Jánosi	szücs
Blau Salamon	35	Kisvárd	szántóvető
Farkas Sámuel	61	Lengyelország	koldus?
Antseli Majer	35	Jánosi	kereskedő
Klein Izsák	22	Jánosi	kereskedő
Jákob Izsák	22	Dobos	kereskedő
Weisz Mózes	93	Döge	földműves
Szúnyog Izsák	31	Iklód	kocsmáros
Salamon Ábrahám	35	Iklód	kereskedő (nem Salamon Jónás családja)
Márton József	33	Iklód	kereskedő
Blau József	51	Pest	kereskedő ?
<i>Salamon Bernát</i>	<i>34</i>	<i>Búj</i>	<i>haszonbérelő</i>
Antseli Ábrahám	42	Jánosi	kereskedő
Geberman Izsák	60	Jánosi	koldus

Salamon Jónás második felesége, akit minden bizonnyal Jánosiban vett feleségül Klein Mirjam volt, aki ekkor (1848–1849) nem élt, mert nem szerepel az összeírásban.

Az adatok szerint összesen 3 család volt haszonbérlő, Salamon Jónás (Herman apja), Salamon Bernát (véltetően Jónás első feleségétől, még Bújban született fia), valamint Klein Áron. Nem igazolható, de igen valószínű, hogy Klein Mirjam ennek az Áronnak a nővére esetleg nagynénje lehetett. Lényegében tehát azt mondhatjuk, hogy a haszonbérlés (árrenda) egy családhoz tartozott, a Salamon–Klein családhoz.

Ez azért lényeges, mert míg a többi foglalkozású zsidóval (szűcs, kereskedő, földműves, boltos) nem kellett szerződést kötnie a földesúrnak (vagy legalábbis nem látszik indokoltnak), addig a haszonbérlőkkel részletes szerződéseket kötöttek és komolyak voltak az elszámolások is. Ez pedig arra utal, hogy az összes, Kántorjánosiban élő zsidók közül csak a Salamon–Klein családnak volt *szükséges*, hogy valódi kapcsolata legyen a földesúrral, a többinek nem. Mivel Salamon Jónás volt a rangidős, vélhetően ő volt az, aki bejáratos lehetett (magától vagy esetleg a Mandelek segítségével, lásd: ott) a földesurakhoz, akik ekkor a Bek–Degenfeld és Bek–Kuun házaspárok voltak.

A dőlten szedett három Salamon családja egészben vagy részben felveszi majd a Bek (Beck) nevet, a többi úgy tűnik nem, ez is arra utalhat, hogy a másik Salamonok esetében csak névrokonság áll fenn. Salamon Antal lesz a Barkaszóba távozó család ősatya, ott Beck Naftali néven élt és születtek a későbbiekben a gyermekei (feleségétől, egy Kepets lánytól, lásd: ott).

Minden itt elmondott tény azért fontos, mert igazolja, hogy nem véletlenszerű volt a kapcsolat, nem arról van szó, hogy a 35 családból igen sokan voltak földesúri haszonbérlők, s közülük véletlenül a Salamonokat „szemelte ki a földesúr a névadásra”. Arról van szó tehát, hogy már 1848-ban jól körülhatárolható volt azok köre, akik Kántorjánosiban szükségszerűen kapcsolatban kellett, hogy álljanak a földesurakkal. 1851-ben, amikor ükapám József megfogant, nem kellett ezek szerint Nyírbaktán bemutatkozniuk.

3.1.10. Miért kellett egyáltalán nevet adni bármelyik családnak

Látszólag nem tartozik a tárgyhoz, azonban közvetetten mégiscsak szoros kapcsolatba hozható a tárgyalta eseményekkel Kocsord ügye.

Kocsord Teleki Anna (1771–1841) hozománya volt, amit Degenfeld-Schonburg Miksával (1766–1816) kötött házasságakor hozományként vitt a házasságba. Amint korábban olvashattuk, Imre fiuk kárpótlást kapott a kocsordi birtok

után, ami legkésőbb mindkét szülője halálakor egészben vagy részben (inkább egészben) a tulajdonába került. Ez az évszám az anyja halálának éve: 1841.

1841-ben Imre már Bek Paulina férje volt, tehát ettől kezdve – ahogyan Paulina hatalmas birtokai – Kocsord „közös” birtokuk lehetett.

A probléma lényege az, hogy Kocsordon (már) 1828-ban a zsidó családfők között található Beck Márton, majd 1848-ban összeírták Bek Sárát (25 éves), aki egy Bek Rebeka nevű leány (3 éves) anyja. Ezután pedig az anyakönyvezés kezdetétől számítva ott szerepel a család az anyakönyvekben Beck/Bek/Bekk névalakkal, így pl. 1851-ben születik egy Bek Amália (szülei: Márton, Horowitz Sára). Nincsenek sokan, de legalább negyed évszázaddal korábban (1828) már Becknek hívják őket, mint a Salamonokat (1853–1854), akiknek semmi közük nincs hozzájuk, ez teljesen egyértelműen kiderül az anyakönyvekből.

A kérdés pedig az, hogyha a Kántorjánosiban élő Salamon családtól összesen 20 km-re Kocsordon élt egy Beck család, akiknek a földesura szintén Degenfeld Imre (és Paulina) volt, akkor – ha csak a név megőrzése lett volna a cél – lett volna-e értelme a Salamonokat ugyanennek a névnek a felvételére buzdítani?

Nyilvánvalóan nem.

3.1.11. Egy megmagyarázhatatlannak tűnő egybeesés

A 2.2.3. pontban részletesen elemeztem Beck József és Fischer Eszter 1879. február 11-i esketésével kapcsolatos iratok tartalmát, azonban itt folytatni kell egy rendkívül érdekes tény vizsgálatával.

A családok leginkább az esküvők alkalmával jönnek össze, ezek azok az alkalmak, amikor még a zárkózottabbak is előmerészkednek, és megmártóznak a családi összetartozás érzésében. Ez alól a zsidók sem kivételek, sőt, bizonyos értelemben a kohanitáknál (mint a jelen esetben) méginkább lényeges ez az alkalom. Ők ugyanis temetésekkor nem léphetnek be a temetőbe, így az esküvő az, amikor hosszabban kereshetik a rokonság társaságát.

Épp ezért, ahogy ma is, az esküvőkre időben kimentek a meghívók (akár szóban is), és igen nagy udvariatlanság volt az, ha valaki alapos indok nélkül nem jelent meg. Ennek egyrészt emberi, másrészt anyagi okai is vannak, s így a lényeg valóban az, hogy az esküvőkre „el kellett menni”.

A rokonság így áll fenn:

Salamon Dávid ? (1756)

Salamon Ábrahám (1788) – Sári Rebeka

Salamon, majd Beck Mátyás (1830–1895) – Weisz Jetty

Beck József (1855/56–1918) – Schwarz Hanna

Salamon Jónás (1792–1850) – Klein Mirjam

Salamon, majd Beck Herman (1827/35–1920) – ? – Krausz Anna

Beck József (1852/53–1919) – Fischer Eszter

Feltehetjük a kérdést magunkban, hogy mekkora annak az esélye (a véletlennek), hogy ugyanabban a családban, ugyanolyan nevű (József) két férfi, akik jogállása azonosan „tanulói” (azaz tanulmányokat folytattak), pontosan ugyanarra a napra tegye az esküvőjét? (Az pedig már csak megkoronázza az esetet, hogy gyakorlatilag egy időben születtek és egy éven belül is haltak meg.)

Szerintem az esély nulla, ilyen nem létezik. Ha pedig ezt így gondolom, akkor vizsgálnom kellett azt, hogy

- mi lehetett a célja ennek, és
- mi lehetett az az igen nagy ok, ami ezt eredményezte.

A céllal kapcsolatban szerencsés helyzetben vagyok, mert nem fogadom el, hogy véletlen esetről van szó, csak egy célt tudok elképzelni, azt, hogy elkerüljék, hogy a rokonság keveredjen, hiszen nyilvánvalóan mindenki a közelebbi rokon esküvőjére ment el.

Ha pedig ez volt a cél, akkor annak igen nagy oka kellett, hogy legyen, mégpedig az, hogy tudták (!), hogy a mi Beck Józsefünk származásával kapcsolatban igen nagy a probléma, és nem akarták, hogy botrányba fulladjon az esküvő. Ez nagyon is logikusnak hangzik, hiszen nem tudhatjuk azt, hogy Salamon Herman, amikor felvette a Beck nevet, vajon mivel vette rá Salamon Mátyást ugyanerre! Mindent el tudok képzelni, így azt is, hogy elmondta neki, miről van szó, és sok pénzt ajánlott fel a névcsereére, s azt is, hogy nem mondott igazat, s az igazság később derült ki. Még azt is el tudom képzelni, hogy Herman kérésére nevezte el Józsefnek a fiát, s ennek az oka az volt, hogy Herman ezzel is zavart akart kelteni: ugyanabban a családban, nagyjából ugyanakkor született azonos nevű két fiú „jól jöhetett” neki.

Biztos vagyok abban, hogy az olvasó számára ez egyáltalán nem volt felesleges kitérő, noha megoldással nem szolgáltam.

3.2. TÖRVÉNYTELEN GYERMEKEK, ERKÖLCSI KÉRDÉSEK, ÉS AZ ÖZVEGYSÉG

3.2.1. Törvénytelen gyermekekről általában

Gyakoriság szerint

Anya: *leánygyermek vagy hajadon asszony*
Gyermek családi neve: *az anya családi neve*
Gyermek elhelyezése: *anya, vagy anya családja*
Apa személye: *általában nem ismert, ritkábban bejegyezték anélkül, hogy a gyermeket elismerte volna magának, még ritkábban ismert, és elismeri a gyermeket*

Anya: *férjezett asszony (házasságtörés)*
Gyermek családi neve: *az anya családi neve*
Gyermek elhelyezése: *anya, vagy anya családja*
Apa személye: *általában nem ismert, ritkábban bejegyezték anélkül, hogy a gyermeket elismerte volna magának, még ritkábban ismert, és elismeri a gyermeket*

Anya: *özvegyasszony, amennyiben a gyermek a férj halálát követő 9 hónapon túl született*
Gyermek családi neve: *az anya családi neve*
Gyermek elhelyezése: *anya, vagy anya családja*
Apa személye: *általában nem ismert, ritkábban bejegyezték anélkül, hogy a gyermeket elismerte volna magának, még ritkábban ismert, és elismeri a gyermeket*

Anya: *elvált asszony, amennyiben a gyermek az életközösség megszűnését követő 9 hónapon túl született*
Gyermek családi neve: *az anya családi neve*
Gyermek elhelyezése: *anya, vagy anya családja*
Apa személye: *általában nem ismert, ritkábban bejegyezték anélkül, hogy a gyermeket elismerte volna magának, még ritkábban ismert, és elismeri a gyermeket*

Anya: *leánygyermek, hajadon, férjezett, elvált, özvegy*
Gyermek családi neve: *az apa családi neve*
Gyermek elhelyezése: *esettől függően anyánál, apánál, rokonoknál stb.*

Apa személye:	ismert, és elismeri a gyermeket
Anya:	<i>1895. október 1. után, ha az anya és az apa csak egyházi esküvőt tartott</i>
Gyermek családi neve:	<i>az anya családi neve</i>
Gyermek elhelyezése:	közösen nevelik
Apa személye:	ismert, és elismeri a gyermeket

Esetünkben (az eltérések jelezve)

Esetünkben a következő tényezők nehezítik és teszik szükségessé a kutatásokat:

Anya:

- *özvegy, a gyermek a férj halálát (1849) követő 9 hónapon túl (1852) született*
- *meddőnek ismert és annak tartott,*
- *szüléshez koros (45-46 éves)*

Anya és apa társadalmi helyzete:

- *anya arisztokrata (nemes, grófné)*
- *apa közrendű*

Anya és apa vallási helyzete:

- *anya protestáns*
- *az apa izraelita*

Szülők vallása a gyermek szempontjából:

az izraelitáknál a gyermek az anya vallását követi

Gyermek elhelyezése:

az apánál, aki két házasságkötéssel próbálta legalizálni a gyermeket (1852. május 20. és 1853. május 20.), azaz ezáltal a gyermeknek egy jog szerinti anyja is lett, aki az apa felesége volt.

Az apa személye: ismert

Az anya személye:

nem ismert (titkolt) (több okból, de különösen a vallási következmények miatt)

Gyermek családi neve:

mivel az apa is felveszi az egyébként titkolt anya családi nevét (!), a gyermek családi neve végül mégiscsak az anya családi neve lesz (véltetően azért, mert az eredeti név olyan gyakori volt a zsidóknál, hogy az anya a névváltoztatással próbálta biztosítani azt, hogy a későbbiekben támogatni tudja a gyermekét titokban).

A mi esetünkhöz hasonló jellegű, és a közvéleményhez eljutott esetről egyről tudok, ami érdekes módon földrajzilag a közelben történt: a Kisvarsányban lakó (onnan

származó) református nemes Hunyady Margit (1854–1906) színésznő, aki 1873-ban Szathmáry Árpádhoz ment feleségül, törvénytelen gyermeket szült az izraelita Bródy Sándor (1863–1924) írónak. A gyermek református vallásban nevelkedett, az anyja családi nevét kapta, ő volt Hunyady Sándor (1890–1942) író, aki 10 éves volt, amikor megismerte az apját, s megtudta, hogy félig zsidó származású.⁸¹

3.2.2. Erkölcsi tényezők

Felvetésem, miszerint törvénytelen viszonyt folytatott volna az özvegy grófné Bek Amália, nyilván többekben ellenérzést szült. Szeretném bemutatni, hogy akkoriban sem szent emberek éltek, s minden korban megestek az ilyen esetek, noha az tény, hogy olyan formában, amiről én beszélek, nem találtam másik esetet.

A fentiek alapján tudni kell, hogy a földesúri házakkal összefüggésbe hozható néhány törvénytelen szülés. Ezzel semmi mást nem állítok, csak azt, hogy ami megtörténhet egy szobalánnyal, az megtörténhetett az úriasszonyokkal is. A két központi hely anyagát, Téglás és Lórántháza református anyakönyveit vizsgáltam meg.

Érdeemes a számokon elgondolkodni: 1840–1855 között Tégláson 27, Lórántházán pedig 16 törvénytelen gyermek született (összesen 43), ezekből az anyakönyvekből egyértelműen a kastélyhoz köthetően több esetet lehetett találni: Varró Erzsébet (szakácsnő) törvénytelenül szült 1841 és 1842 években (keresztanyaságot Végessy Anna vállalta, róla lesz még szó), Lukács Katalin („szolgálatban lévő személy”) törvénytelenül szült 1843-ban, Bodnár Anna („szolgáló”) törvénytelenül szült ikreket 1845-ben, Szász Júlia (szakácsnő) törvénytelenül szült 1853-ban, Kovács Zsuzsa („szolgáló”) törvénytelenül szült 1853-ban.

Ezzel szemben a kisvárdai zsidó anyakönyvekben 1851–1860 között összesen egyetlen törvénytelen születés került bejegyzésre. Ez azt mutatja, hogy a zsidó közösségben a törvénytelen kapcsolatból való születés jóval súlyosabb megítélés alá eshetett. Azt nem tudhatjuk természetesen, hogy a zsidó anyakönyvekben hány másik ilyen születést titkoltak el, de a tény az, hogy a zárt zsidó közösségben úgy tűnik jobban tudtak magukra vigyázni a nők.

Országos statisztikával is rendelkezem, ez is igen beszédes: a Nyírvidék című folyóirat 1887. január 30-i számában közli, hogy *1852–1855 között 73 439 törvénytelen születést jegyeztek be országosan az anyakönyvekbe* (1856–1859 között már 124 468 a szám és 1880–1883 között pedig 164 331 gyermek számított törvénytelennek).

⁸¹ <http://mek.oszk.hu/01100/01149/html/hunyady.htm>

Érdeemes idézni a fenti cikk tartalmi részéből, hogy láthassuk, milyen komoly kérdésről is van itt szó:

„...Születésére nézve mindenki egyforma.” Így tanítja ezt a törvények törvénye, a könyvek könyve: az evangélium. És az ember, aki oly büszke származására, féltékeny erkölcsére és becsületére; aki lépten-nyomon avval dicsekszik, hogy benne az égi szikrából is van valami; hogy őt a humanitás ragyogó napja hevíti: lábbal tiporja ez evangéliumi igazságot.

Köztudomású dolog ugyanis, hogy a törvénytelen gyermek nem számít a társadalomban. A társaságokból s bizonyos megtisztelő hivatalokból kíméletlenül ki van zárva. Mindenki megveti, aki elég szerencsés volt törvényes házasságban élő szülőktől származni. Gúny, megvetés, néhol szánakozás az ő osztályrésze. A családi élet boldogító melegét ő nem élvezzi. Atyja nincs, anyja a – bukás, a bűn! S amilyen helyzete van neki a társadalomban, mint eltaszított, lenézett és megutált embernek: oly tragikus sors jut az anyának is, akinek bűne a legtöbb esetben csak az, hogy nő; hogy nem tudván ellentállani a kísértés daemonának: egy öntudatlan perczen elbukott.

Hány ily boldogtalan nőt tett már gyermekgyilkossá a bukás fölötti szégyen, a világ igazságtalan előítéletétől való félelem s a szegényteljes élet előli menekülés ösztöne?!

Hány jobb sorsra érdemes, ambitívus, tehetséges ifjú kezébe adott forgópisztolyt a tudat, hogy ő törvénytelen, hogy ő fattyú-szülött?! Hány jóra való egyént szorított le már egyes pályákról a törvénytelen származás?!

Hány ferde és visszás helyzetet teremtett már és teremt naponkint e megoldatlan kérdés?!”

Felmerülhet a kérdés, hogy megismerve a helybéli adatokat (Téglás, Lorántháza, Kisvárd), van-e országos adat? Erre vonatkozóan fontos információ olvashatunk a Nyírvidék 1882. november 5-i számában, ahol az szerepel, hogy az 1850-es években évi átlagban 25.163 törvénytelen gyermek született az országban, s ezek esetében a csecsemőhalandóság egy éves korig 10,68%-al nagyobb volt, mint a törvényesen született gyermekek esetében.

Mindezek felsorolása azért volt lényeges, hogy bemutassam, hogy a törvénytelen kapcsolatok és annak következményei nem voltak ritkák.

3.2.3. Törvénytelen gyermekek, és velük kapcsolatos bűncselekmények

A 18–19 században gyakori volt, hogyha egy várandós egyedülálló nő nem tudta a saját és magzatának helyzetét „törvényesíteni” házassággal, akkor valamilyen módon, erőszakos úton megszabadult a gyermekétől. Ez történhetett a terhesség alatt (magzatelhajtás), és a szülés után (csecsemőgyilkosság). Ez igaz lehetett a

házasszonyokra is (pl. ha a férje a fogantatás időszakában távol volt tőle, és ezt mások is tudták), vagy az özvegyekre, akik a férjük halála után 9 hónapot meghaladó időpontban születtek.

A problémával – miután nem kevés büntetőeljárás keletkezett ilyen ügyekben – Mária Terézia kezdett foglalkozni és uralkodói rendeleteket bocsátottak ki ezek tárgyában. Az első ilyen rendelet 1769. november 13-án kelt:

„Egyébként, nehogy ezek a fattyugyerekek akár anyjuk méhében, akár mesterégesen előidézett korai szülés avagy más erőszakos módokon, akár anyjuk méhében, akár megszületésük után a szegényezésnek vagy a büntetéstől való félelemnek áldozatai legyenek, ...ezentúl minden hatóságnak kötelessége lesz ezeket a teherben lévő elhagyott személyeket szemmel kísérni, és amennyiben alapos gyanú merül fel, hogy csakugyan terhesek, szüleiknek vagy ilyenek nem létében annak a családfőnek, akinek házában élnek, lelkükre kötni, hogy a legnagyobb gondnal figyeljék a szülés idejét. Az ilyen terhes személyt, valahogy el ne küldjék, hanem vagy tartsák odahaza, vagy más tisztességes keresztény embernél helyezték el őket, nehogy bármiféle baja essék a megszületendő gyermeknek. ...azok a férfiak, akik gyermekeikről azt állítják, hogy törvénytelen ágyból születtek, az 1769. november 7-én közzét királyi elhatározás értelmében minden világi és egyházi büntetéstől mentesek lesznek, azok ellenben akik más helyre kiteszik a csecsemőt, súlyosan fognak bűnhődni”⁸²

Emellett megtiltották, hogy a terhes nőket megvesszőzni vagy más megszegyenítő büntetéssel sem szabad (ezért) sújtani.

Az előbb említett rendelkezés azért nagyon lényeges, mert előfordult, hogy a csecsemőgyilkosság miatt elítélt nőt halálra ítélték (pallos által).

A témában érdeklődőknek javaslom Szoboszlav György Csaba doktori disszertációját *„A közösség egyén feletti kontrollja a kora újkori Szabolcs vármegye falvaiban, mezővárosaiban”*.⁸³

Amália számára ez és más hasonló rendeletek írhatták elő, hogy milyen jogi helyzetbe került. Nem lehetett könnyű, hiszen a társadalmi és vallási különbségek miatt az apával nem állhatott ki közösen vállalni a gyermeket. Arra pedig, hogy ők ketten házasságot kössenek, elsősorban felekezeti okokból, másodsorban mindkét család józan felfogott érdeke miatt nem kerülhetett sor.

Az, hogy Amália erőszaknak lett volna kitéve fel sem merülhet. Egyrészt, ha így lett volna, nyilván nem „adta” volna a nevét a gyermek apjának, másrészt nem hagyták volna megtorlatlanul, és rendkívül hangos per lett volna belőle,

⁸² Siklóssy László fordítása, Forrás pl. Keresztény Leányanyák Nemzeti Szövetsége, <http://kelenesz.blog.hu/>

⁸³ ELTE, BTK, 2010

igen súlyos ítélettel. Minden jel arra mutat, hogy kölcsönös akaratból keletkezett a kapcsolat.

3.2.4. Beck Amália és Salamon Herman megismerkedésének legvalószínűbb időpontja

Nyilvánvalóan felvetődik a kérdés, hogy mikor ismerkedhetett meg Amália Hermannel. Az itt írtakat gondolatébresztőnek fogalmaztam meg, mivel semmivel nem lehet alátámasztani őket, kivéve, hogy logikailag illeszkednek a történetbe.

Úgy vélem, hogy egy földesúri ház, kastély egy védett terület volt, ott nem nagyon fordulhattak elő ismeretlenek, idegenek. Ugyancsak logikus azt gondolni, hogy 1852-ben egy 45 év körüli özvegy grófné nem kocsikázik ki egy pásztorórára a nála (testvérénél?) haszonbérllőként élő zsidókhoz. Így aztán két lehetőséget látok a megismerkedésre: egyrészt, ha valaki bemutatta Hermant a földesúri kastélyban, a másik pedig, hogy valamilyen rendkívüli eseménynek kellett történnie, amikor a megismerkedés megtörténhetett.

A bemutatás megtörténhetett, erre leginkább Mandel Ábrahám és családja tűnik alkalmasnak. A kérdés az, hogy mi érdeke fűződhetett Ábrahámnak, hogy Hermant bemutassa a földesuraknak. Mivel erre nem tudtam választ adni, hajlok arra, hogy a konkrét ismerkedést inkább valamilyen rendkívüli eseményhez kössem. Ha az időszakot szemügyre vesszük, azonnal adódik, hogy az 1848–49-es szabadságharcra és következményeire gondoljunk. Két lényeges dolog történik 1849-ben: egyrészt meghal Kuun Gergely, másrészt letartóztatják Degenfeld Imrét, majd Haynau közreműködésével halálra is ítélik. Nem hiszem, hogy tévednék abban, hogy a két nővér 1849 év végén, 1850 elején (mikor Gergely halott, és Imrét halálra ítélték) végül egymásra találhatott, s mivel a birtokok igazgatását úgy tűnik Nyírbaktáról intézték ügyvédek, vélhetően ekkor együtt tartózkodtak a kastélyban. Érdemesnek tartom megjegyezni, hogy ez az az időszak, amelyre Herman apjának, Salamon Jónásnak a halála is esik (1850. április 12.) Ez volt az az időszak, amikor az özvegy Amália egyetlen sógorát, Kuun Kocsárdot 1851. október 7-én kötél általi halálra ítélték, majd 20 év várfogságot kapott a szabadságharcban nyújtott szerepe miatt.

Mivel Degenfeld Imre *a külföldi rokonság közreműködése folytán* (érdemes észben tartani, hogy I. Stuart Jakab leszármazójaként a brit trónöröklési listán is szerepelt Imre) csak 1850. július 31-én szabadult, *1849 év vége és 1850 nyarának közepe között a kastélyban nem volt férfi, s ez – a körülményeket is figyelembe véve – rendkívüli események tekinthető.* Nagy a valószínűsége, hogy a hatalmat Bárczay

Zsuzsanna gyakorolhatta, aki ugyan (mint azt bemutatom a jelen dolgozatban) ekkor is rendkívül agilis lehetett, azonban mégiscsak egy idős hölgy volt, aki nem lehetett ott mindenhol.

Nyilván akadhatnak igen szemfüles családkutatók, akik rábukkanhatnak a pesti Kálvin-tér református anyagában Wesselényi Miklós harmadik gyermekének, a posztumusz (apja halála után született) Helena születési anyakönyvére, amely 1850. május 26-án kelt, ahol a keresztszülők között feltűnik Degenfeld Imre is, miközben előbb írtam, hogy 1850. július 31-ig börtönben raboskodott. Ha figyelmesen olvassuk a bejegyzést, kiderül belőle, hogy a gyermeket a házcseledek jelenlétében keresztelték meg, „halálra vált betegem”. Ezután az olvasható, hogy „*utóbb beirattak: Herczeg Lubomirsky György, Sanguszko Izabella hercegnő, Gr. Degenfeld Imre, B. Bruckenthal Anna.*” Láthatjuk, „utóbb” írták be Degenfeld Imrét, s így nincs ellentmondás Imre szabadulásával kapcsolatban.⁸⁴

Visszatérve a történethez, valahol ott lehet az igazság, hogy Mandel Ábrahám előbb bemutatta Hermant, majd 1849 decembere és 1850 augusztusa között, amikor a grófnék Nyírbaktán tartózkodtak, a szabadabb bejárás következtében Amália valóban találkozhatott Hermannal, esetleg akkor, amikor annak apja már nem élt. Felhívnám a figyelmet arra, hogy a kastély és Kántorjánosi központja összesen 10 km-re vannak egymástól. Ezt a távolságot két óra alatt gyalog is kényelmesen meg lehet tenni.

Ismétlem, mindezt csak felvetésnek kell kezelnünk, azonban bemutattam, hogy volt egy fél évnyi idő, amikor „könnyebben” ismerkedhettek meg egymással. Ki tudja, lehet, hogy apróbb szolgálatokat tettek nekik a zsidók, akinek mindenhol éltek rokonaik. Lehet, hogy egyszerűen csak a háztartáshoz szükséges áruk beszerzése volt az ok, amiért a kapcsolat létrejött. Nem az ok a lényeg, hanem az, hogy az ok létrehozta a lehetőséget egy „szabadabb” kapcsolatfelvétellel. Mivel Beck József 1852. április elején szülehetett, a fogantatása 1851 nyarának közepén történt, elmondható, hogyha igaz az előbbi felvetésem, akkor Amália és Herman kapcsolata egy éve tarthatott. Ezt pedig azért írtam le, mert sokkal jobban el tudom képzelni azt, hogy egy titkos, elhúzódó kapcsolatot tartottak fenn, mint azt, hogy csak egyszer találkoztak, s eszüket veszítve egymáséi lettek.

Ha ez így volt (azaz, hogy 1850-ben már tartott a kapcsolatuk), és kitudódott, akkor az rendkívül súlyos esetnek tűnhetett a közvélemény szemében, hiszen a Kuun Gergely halála utáni gyászév nem telt el. Érdemes ezért egy kicsit foglalkozni a közvélemény kérdésével is.

⁸⁴ MNL OL FILMTÁR A 619 521.

3.2.5. Bűn, vétek és a közvélemény

Tárkány már említett könyvének 783–792. oldalai kalauzolnak el bennünket a korabeli bűn, vétség fogalmainak, s a közvélemény rendkívüli fontosságának megértéséhez.

A bűn vagy vétek olyan magatartás volt, amit a közvélemény elítélt, s ez nem mindig esett egybe a törvényi szabályozással, ahogyan ma sem. Döntő volt akkor is, hogy ki, mikor, milyen körülmények között, hol követte el a cselekményt. A mi esetünkben a paráznaság kérdése a döntő, hiszen házasságon kívüli szexuális kapcsolatról van szó. A források a családi étellel kapcsolatos vétek esetében arra utalnak, hogy ezeket inkább az idősebb asszonyok tartották fontosnak, ami logikusnak is tűnik.

A közvélemény rendkívül kegyetlen módon tudta érvényre juttatni önmagát, s ennek a mi esetünkben esetleg figyelembe vehető formáit szeretném felsorolni:

a.) *Kapcsolatmegszakítás, „kinézés”*

Ez önmagán túl jelenthette például a köszönés nem fogadását, levelek bontatlan visszaküldését és a teljes figyelmen kívül hagyást stb.

A mi esetünkben Amália életéről a források semmit nem beszélnek, úgy vélem, hogy őt az eset után teljesen figyelmen kívül hagyták.

b.) *Megszólás, hírbehozás, kibeszélés*

Ezek előfordulhattak, de nem tudni róla.

c.) *Csúfolás*

Ilyen volt, ha papírgolyócskákat dobáltak be az ajtón, ablakon, amire ráírták a bűnt magát. Tárkány jelzi, hogy a debreceni református kollégium könyvtárában több kéziratban megtalálható ez a megszegyenítő formula. Tárkány további csoportjainak ismertetését mellőzöm, mert azok inkább a köznép tagjaira vonatkoznak. Amália esetében egyetlen esetben mutatható ki a teljes megszegyenítés, mégpedig az, ami a húga, Paulina halotti értesítőjével történt (lásd: 3.4.7.).

3.2.6. Hol szülhetett Beck Amália?

Igen fontos kérdés mindig, hogy a szülés hol és kinek a közreműködésével történjen. Különösen fontos lehet ez olyan esetben, amikor nem kívánt terhességből származik a gyermekáldás.

Az irodalomból és történelmi leírásokból kitűnik, hogy a jómódú polgárok és az arisztokraták ilyen esetben általában a lakóhelyüktől távolra, sokszor kül-

földi üdülőhelyre utaztak, ahol hónapokig tartózkodtak, pihentek, s nem mellesken ott születték meg a gyermeküket, akit rábíztak megfelelő kezekre, majd ezután hazatértek a nyaralásból, és minden ment tovább.

Amália esetében is fel kell tenni ezt a kérdést. Mivel a szabadságharc után vagyunk néhány évvel, sógora életfogytig tartó börtönbüntetését tölti (Kuun Kocsárd), másik sógorát épp nemrégiben szabadították meg a halálos ítéletől (Degenfeld Imre), úgy vélem nem voltak adottak a lehetőségek az utazgatásra.

Amália három helyen lakott huzamosabb ideig: Bályok, Téglás és Bak valamint talán Debrecen).

Bályokon kizárható, hogy meg tudta volna szülni a gyermeket, hiszen semmilyen segítségéről nem tudunk, a családjából senki nem élt ott rajta kívül. Debrecenben a Bek-palota a város középpontjában áll ma is, akkor részben bérlők lakták, így ez sem tűnik olyan helynek, ahol biztonságosan titokban szülni lehetne.

Téglást ritkábban használta a család, és akkor is inkább a Degenfeldek, és nem is találtam utalást arra, hogy esketése után itt előfordult volna rendszeresen.

Marad hát a kényelmes, és minden igényt kielégítő Bakta (Nyírbakta, Lórántháza, ma Baktalórántháza), ahol valóban a családjá körében és a hozzá lojális emberektől segítve szülhetett. Úgy gondolom, hogy a szülés itt, Baktán történt.

Ezt az is valószínűvé teszi, hogy Bakta mellett van Kántorjánosi, ahol a gyermek apja élt, s így ez a hely volt az, ahol a leggyorsabban, és legbiztonságosabban lehetett a gyermeket az apának átadni. Ugyancsak ezt támasztja alá, hogy a gyermek apja felvette az anya családi nevét, azaz minden jel arra mutat, hogy Amália tartani akarta a kapcsolatot – bármilyen közvetett módon – a gyermekével.

A fentiek alapján tehát nem számítok arra, hogy a jövőben előkerül olyan feljegyzés, anyakönyv vagy irat, amely a szüléssel kapcsolatosan valamilyen – Baktához képest – távoli helyet említ.

3.2.7. Nemesség a művelődéstörténet szemével

Megismerve a legfontosabb tényeket, s előkészítendő a továbbiakat, érdemes néhány – a művelődéstörténet által megfogalmazott – idézetten elgondolkodni.⁸⁵

„A rendi társadalomban különösen a nemesség körében... nagy jelentősége van a rokonságnak (atyafiságnak), azon belül inkább a vér szerinti, mint a házassági rokonságnak...”

⁸⁵ Magyar Művelődéstörténet. Budapest, 2000. 288–290. oldal

„A nemesség családalapítása... a család nevének fenntartását is célozta...”

„A nemesi családok... távoli ágazatokkal, ötöd–hatod fokú unokatestvéreiket is számon tartották... A rokonoknak erkölcsi kötelességük volt egymást támogatni...”

„A rokoni érzés ápolását társadalmi intézmények sora támogatta. Kevés túlzással állíthatjuk, hogy ennek érdekében minden alkalmat megragadtak...”

„A rokonság legáltalánosabb találkozási alkalmai az élet nagy fordulóihoz kötődtek... a temetésen erkölcsi kötelesség volt megjelenni, az elhunytnek végső tiszteletet adni.”

A probléma ezzel csak az, hogy nem tudok arról, hogy bárki komolyan vizsgálta volna a nemesek, arisztokraták törvénytelen gyermekeinek a sorsát, s ezek az idézetek nyilvánvalóan a törvényes és elismert rokonságra vonatkoznak.

3.2.8. Az özvegyasszonyok néprajzi megközelítésben

Miután megismertük az erkölcsi vonatkozásokat és a nemességen belüli elvárásokat, általában érdemes áttekinteni azt, amit a korabeli viszonyok között az özvegyasszonyokról érdemes tudni. A Magyar Néprajzi Lexikon szócikkének lényege – tekintsünk el attól, hogy itt egy grófnéről van szó – a következő (kiemelések tőlem):

„...a törvényes házasságban élő asszony családi állapota férje halála után. Az özvegyasszony társadalmi helyzete általában hátrányos a házasságban élő, férjes asszonyokkal szemben, de e hátrány nagyságát nagymértékben befolyásolja az özvegyasszony kora, gyermekeinek száma, valamint vagyoni helyzete. Ha fiatal vagy előnyös adottságokkal rendelkezik, vagy tekintélyes vagyona van, olyan esélyekkel köthet házasságot, mintha leány lenne... Az özvegyasszonynak szerény öltözetűnek, visszahúzódónak, igénytelennek kellett lennie. Nyilvános mulatságokon mértékkel vehetett csak részt, új házasságkötési szándékát csak közvetett jelekkel nyilváníthatta...”

Az özvegyasszony, hacsak nem vagyonos vagy nem egy nagycsalád irányítója, védtelen, kihasználható, a társadalomnak nem teljes jogú tagja... Az özvegyasszonyt a férfiak olyan személynek tartották, akivel könnyen lehet szexuális kapcsolatba kerülni... A vagyonos vagy kiváló tulajdonságokkal bíró, az elfogadott erkölcsi normákat betartó özvegyasszony a társadalom szemében elismerést, tekintélyt szerezhett magának, sőt gyermekeinek életét is befolyásolhatta, irányíthatta. Végső soron társadalmi helyzete és egyéni adottsága együttesen határozták meg a közösségben elfogadott helyzetét.”

Bek Amália a gyermek születésekor idős volt, gyermektelen, vagyoni helyzete a társadalmilag indokolt helyzethez képest sokkal rosszabb volt. Visszahúzódó volt (már életében is), és a lexikon szavaival élve védtelen, kihasználható lehetett. Ami

a szexuális kapcsolatokat illeti, a lexikon állítását el tudom fogadni, sőt, az még az általam körülírt esetben is beleillik.

3.2.9. Miért nem volt megoldás a dajka fogadása vagy a lelencházba adás?

A nem kívánt vagy árva gyermekek sorsa a korszakban tragikus volt. A szakirodalom szerint:

„A megesett lányoknak és családjuknak elemi érdekük volt, hogy megváltozott állapotukat eltitkolják, vagy valamilyen úton meg nem történtté tegyék. Ha nem sikerültek a különböző magzatelhajtó praktikák, akkor megszületett a gyermek. Ha sikerült mindvégig titokban tartani a terhességet, akkor a szülés után a leányanya maga vagy gyakran az anyja, esetleg a bába megölte a csecsemőt. Nem tudjuk, hány újszülött esett áldozatul ennek a gyakorlatnak. A periratokon kívül csak a más jellegű forrásokból sejthetjük még, hogy jelentős számban.”⁸⁶

Maga az a tény, hogy a Salamon család a nevet Bekre változtatta, lényegében csak úgy nyer értelmet, ahogyan azt említettem: a gyermeket, aki Bek Amália egyetlen gyermeke lehetett, biztonságba kellett helyezni, oly módon, hogy később – valamennyire – támogatni is lehessen őt. Emiatt nem lehetett alkalmazni a kor két „intézményét” a *dajkaságot* és a *lelencházat*.

A csecsemőket (főképp, ha törvénytelen gyermekek voltak) szokás volt szoptató dajkának adni. A mi esetünkben ez felért volna egy beismerő vallomással, így nyilvánvalóan nem lehetett alkalmazni. A főúri házakban a dajkák nem szoptató dajkák, hanem olyan nők voltak, akik végig részt vettek a gyermek nevelésében, mint pl. hg. Odescalchi Gyuláné Degenfeld Anna dajkája, Skodacsek Paulina volt, említtem a 3.4.10. pontban. A szoptató dajkákkal kapcsolatban ráadásul az volt a helyzet, hogy fizetségért vállalták a feladatot, és a náluk lévő csecsemők 2/3-a egyéves kor előtt általában meg is halt, mivel nem látták őket el rendesen, sőt, gyakran halálra éhezettették. Kossuth Lajos így írt erről a Pesti Hírlapban 1841-ben a „*Halottasházak*” című vezércikkben:

„ideje nyíltan kimondani, hogy az egészségi politika általában véve honunkban a legnyomorultabb lábon áll; bölcsőtől kezdve egész síriglan. Ez az, mi a gyermekgyilkolást előidéz; s mi azt gondoljuk, teljesítő kötelességünket, ha rém gyanánt hóhért állítunk a háttérbe. Az anyátlan gyermekek gyámoltalan serege segélyért sír föl az égre s az emberekhez; és mi azt gondoljuk, megtettünk mindent, amit tennünk kell, ha

⁸⁶ Deáky Zita: A szoptatás, a dajkaság és a csecsemőhalandóság kérdései az orvostörténeti forrásokban (19. század első fele; Erdélyi Múzeum Egyesület 2003. 1-2; http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/25670/EM_2003_1-2__012_Deaky_Zita-A_szoptatas_a_dajkasag.pdf?sequence=1)

bérdajkához adtuk, kinek szabott bére évnegyedenként 4 pengő frt; és nem vesszük szemügyre, hogy e négyforintos dajkák kezei között (valóságot mondunk, s nem nagytítást) száz gyermek közül 80–90 elhal; a százból felmaradott tíz pedig kikerülvén a dajkakezekből, talán az utcán fagy meg!”

A dajka alkalmazása tehát minden szempontból (beismerés, gyermek veszélyeztetése) elvetendőnek kellett lennie Amália számára.

Maradt ezen kívül a lelencházba adás lehetősége, azonban az ide bekerülő csecsemőkkel való bánásmódot senki nem ellenőrizte, jó részük itt is elhunyt nagyon rövid idő alatt.⁸⁷ Ebből is láthatjuk, hogy az egyetlen felelős megoldás, amivel Amália:

- a.) megóvta a gyermek életét,
- b.) saját magát nem lehetetlenítette el a főurak és mások előtt,
- c.) a Degenfeld családot sem hozta lehetetlen helyzetbe,
- d.) biztosíthatta folyamatosan a gyermek anyagi támogatását,
- e.) *a gyermek apját nem kényszerítette a hatóságok előtti eljárásra* stb.

az volt, hogy a gyermeket az apának adta oda, s felvetette vele azt a nevet, amit a környéken mindenki, mint a földesúr nevét ismerte: a Bek családnevet.

Az apa pedig, hogy mindaz, amit előbb felsoroltam meg is valósulhasson

- a.) megbízható apóst és feleséget keresett magának pillanatok alatt,
- b.) a gyermeket a sajátjaként, mint elsőszülöttet nevelte fel, ezáltal (elsőszülöttség kihangsúlyozása) különös védelmet adott számára.

Hogy miért történhetett mindez így, egy lehetséges és számomra igen valószínű megoldást mutatok be a következő részben: a Csepely-problémát.

3.3. A BECK ÉS DEGENFELD CSALÁDDAL KAPCSOLATOS ÉRDEKES TÉNYEK, KÖZVETETT BIZONYÍTÉKOK

3.3.1. A Csepely Károly József probléma

Az itt közölt, talán túlzóan hosszúnak tűnő leírás egy kisfiú történetét írja körül, aki lehetséges (ez csak egy erős feltételezés), hogy a halálával játszott központi szerepet Beck József ügyében.

⁸⁷ Szűcs Lászlóné Siska Katalin „Az árvaszékek története és jogi szabályozása Szabolcs megyében 1848–1880 között.” PhD-értekezés, Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Kar Jogtörténeti Tanszék; Miskolc, 2000.

3.3.1.1. Tények

- 1) Csepely József uradalmi bíró és Végessy Anna (korábban a grófi udvarban szobalány) második gyermeke, Csepely Károly József 1852. április 3-án Nyírbaktán született.⁸⁸ Keresztzülei Klobusiczky József és Degenfeld-Schonburg Imréné Bek Paulina voltak; (49. kép)

8	Ápril 3.	Károly, József	Csepely József Végessy Anna	némes némes	reform.	Lórántháza Lórántháza	Klobusiczky József Békóczy Bek. Paulina
9.	Ápril 16.	Ezsebet	Bartus György	polgár	reform.	Lórántháza	Móro Andras.

49. kép Csepely Károly József születési anyakönyve

- 2.) a gyermek neve mellett a születési anyakönyvben † jel látható, ami arra utal, hogy elhunyt;
- 3.) Öt hét múlva, 1852. május 10-én májgyulladásban (ez lehetett a szüléssel kapcsolatos fertőzés miatt) Végessy Anna váratlanul meghalt.⁸⁹ (50. kép)

4.	Mári 24.	Károly Andras f. Andras	polgár	Károly	Ker.	májgyulad.	Máj 10	Máj 21.	örökös.
5	Ápril 20	Bartus György f. Erzsébet	polgár	Lórántháza	1 hét	kelevény	Máj 20	Máj 22	örökös.
6.	Május 9.	Károly Andras f. Erzsébet	polgár	Lórántháza	1 hét	kelevény	Máj 10	Máj 20	örökös.
7.	Május 12.	Végessy Anna Csepely József f. Erzsébet	polgár	Lórántháza	2 hét	kelevény	Máj 10	Máj 12	örökös.
8.	Május 12.	Peter f. Peter	polgár	Lórántháza	20 óra	májgyulad.	Máj 10	Máj 12	örökös.
9.	Május 14.	Békóczy Erzsébet f. Julia	polgár	Lórántháza	2 hét	kelevény	Máj 12	Máj 13	örökös.
10	Június 20	Anna f. ...	polgár	Lórántháza	6 hét	hmlé	Jún 13	Jún 14	örökös.

50. kép Csepely Józsefné Végessy Anna halotti anyakönyve, 1852.

- 4.) Tíz nappal Végessy Anna halála után 1852. május 20-án Kisvárdán házasságot kötött Salamon Herman és Krausz Anna.

A fenti adatsorban található információk felvetették, hogy nincs-e összefüggés a Csepely gyermek halála, és Salamon Herman és Krausz Anna házasságkötése között, tekintettel arra, hogy az anyakönyvben szereplőknek szoros kapcsolata állt fenn Bek Amáliával (id. Csepely József, Végessy Anna és Bek Paulina), és az események gyakorlatilag egymást követően történtek, ráadásul olyan időpontban, amely egybeesik Bek József születésével (lásd: korábban). Érdekesnek tartom, hogy a Csepely gyermek és a (Salamon) Bek József keresztnéve (részben) József azonosak.

⁸⁸ MNL OL FILMTÁR A 2470 464., 49. kép

⁸⁹ MNL OL FILMTÁR A 2470 504., 50. kép

3.3.1.2. Kiegészítő tények

3.3.1.2.a.) Baktalórántházán 1852 első felében született, és † jelzéssel ellátott újszülöttek halotti bejegyzései

Szükséges volt megvizsgálni, hogy a baktalórántházi születési anyakönyvben az újszülött neve mellé felvett „†” jelzésnek *valódi tartalma volt-e*. Az alábbi összeállítás a vizsgálat eredményét mutatja be:

A születés napja	Név / apja keresztnéve	A halálest napja
1852.01.23.	B. Tóth István (István)	1853.09.22.
1852.02.02.	Bakti Sámuel (József)	1859.07.22.
1852.03.13.	Bakti Zsuzsanna (Bakti Sára)	1853.11.06.
1852.03.19.	Kócs András (András)	1852.03.26.
1852.04.03	Csepely Károly József (József)	hiányzik
1852.04.09.	Bartus Erzsébet (György)	1852.04.20.
1852.04.24.	Kócs Zsuzsanna (István)	1852.05.09.
1852.04.27.	Vida István (Péter)	1852.05.12.
1852.04.30.	Bardi Zsuzsanna (Ferenc)	1853.08.21.
1852.05.04.	Ribóci Julianna (Ferenc)	1852.06.14.
1852.05.10.	Nagy Péter (Mihály)	meghalt, mint katona, Bécsben
1852.05.17.	Kócs István (József)	1853.12.17.
1852.05.29.	Laskai Julianna (Ferenc)	1854.11.16.
1852.06.17.	Nagy Sándor (István)	1852.06.30.
1852.06.23.	Sütő Julianna (József)	1852.07.06.

A fentiekből kiderül, hogy az összes kereszttel jelzett újszülött gyermek halálestét anyakönyvezték 1852–1859 között, *egyedül Csepely Károly Józsefét nem*.

Ezután azt kellett kizárnom, hogy a halálest bejegyzése figyelmetlenségből maradt-e ki, s ennek legjobb módja az volt, hogy megnéztem, született-e idősebb Csepely Józsefnek később másik József (Károly) fia. *Csepely Józsefnek 1856.06.28-án született újabb József nevű fia*, aki 1856.07.18-án meghalt. Már ez is elegendőnek mutatkozott annak megállapítására, hogy az első József nevű gyermek valóban meghalt, de valamiért kimaradt a halotti anyakönyvből. Folytatva a kutatást azt találtam, hogy egy *harmadik József nevű fia 1863.09.25-én született* (az ő – azaz az apa – 1863.05.15-i halála után) és 1863.10.02-án halt

meg. Nyilvánvaló tehát, hogy az 1852-ben született József nevű fia valóban meghalt annak ellenére, hogy nem anyakönyvezték a halálesetét.

3.3.1.2.b.) *Bek Paulina keresztanyasága*

Figyelemmel arra, hogy Csepely József halálesete nem került elő, és a keresztanya Bek Paulina volt, meg kellett vizsgálni, hogy Paulina milyen gyakran vállalt keresztszülőséget.

Paulina keresztszülőként a következő esetekben fordul elő a téglási és nyírbaktai anyakönyvekben:

Téglás (általában a grófi udvar tisztviselőinek gyermekeinél jelennek meg):

1832.07.22.	Demén Karolina	Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina ⁹⁰
1833.11.24.	Nagy Julianna	Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina ⁹¹
1834.04.30.	Danich Károly	Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina ⁹²
1835.09.20.	Beke Imre	Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina ⁹³
1838.05.10.	Tóth Imre	Degenfeld-Schonburg Imre és „Paulina” ⁹⁴
1844.04.26.	P. Nagy Sára	Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina ⁹⁵
1847.03.27.	Fekete Béla	Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina ⁹⁶
1851.10.03.	Legoza Ferenc	Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina ⁹⁷
1853.08.21.	Fekete Géza	Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina ⁹⁸

Összesen 9 alkalommal, *minden esetben Degenfeld-Schonburg Imre oldalán* (aki egyébként feltűnően sokszor vállalt keresztszülőséget különféle keresztanyákkal, de főleg Bek Pálnéval és Bárczay Zsuzsannával).

Nyírbakta

1834.07.02.	Csepely Pál	Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina ⁹⁹
1839.07.12.	Beniczky Amália	Degenfeld-Schonburg Imre és Beck Paulina ¹⁰⁰
1852.04.03.	Csepely Károly József Klobusiczky Imre és Bek Paulina	¹⁰¹

⁹⁰ MNL OL FILMTÁR A 2429 67.

⁹¹ MNL OL FILMTÁR A 2429 69.

⁹² MNL OL FILMTÁR A 2429 70.

⁹³ MNL OL FILMTÁR A 2429 73.

⁹⁴ MNL OL FILMTÁR A 2429 80.

⁹⁵ MNL OL FILMTÁR A 2429 190.

⁹⁶ MNL OL FILMTÁR A 2429 196.

⁹⁷ MNL OL FILMTÁR A 2429 196.

⁹⁸ MNL OL FILMTÁR A 2429 205.

⁹⁹ MNL OL FILMTÁR A 2470 424.

¹⁰⁰ MNL OL FILMTÁR A 2470 428.

¹⁰¹ MNL OL FILMTÁR A 2470 464.

Összesen 3 alkalommal, ebből kétszer a férjével, és egyetlen esetben a férje nélkül: Csepely Károly József születésekor.

Megállapítható tehát, hogy:

- Bek Paulina a férjéhez képest jóval kevesebbszer vállalt keresztszülőséget, nyilván csak akkor, amikor azt fontosnak tartotta;
- Bek Paulina összesen 12 alkalommal szerepel keresztanyaként az anyakönyvekben;
- Bek Paulina háromszor annyi alkalommal vállal keresztanyaságot Tégláson, mint Nyírbaktán, ez arra utal, hogy Téglás volt fontosabb számára;
- *Bek Paulina egyetlen alkalommal nem a férjével vállalta a keresztszülőséget, ez az eset pedig Csepely Károly József 1852-es születése.*

Mіндеzt látva, *teljesen egyértelmű, hogy különlegesen fontos lehetett az 1852-es születésnél a közreműködése, melyet példátlanul, férje nélkül is elvállalt.* Felvetődhet az, hogy a férje 1852. áprilisában nem volt otthon, különösen, hogy abban az évben Brüsszelbe is ellátogatott ősszel Jósika Miklóshoz,¹⁰² aki 1852. október 1-én írja, hogy „A többi közt itt volt Degenfeld Imre is...”

A felvetést azzal tudom elvetni, hogy 1852. május 1-én kelt az a téglási presbiteri jegyzőkönyvi bejegyzés amely szerint Degenfeld Imre és Bárczay Zsuzsanna kötelezettséget vállaltak a debreceni református főiskola átalakítására. Ha tehát 1852. május elején otthon tartózkodott Imre, feltehető, hogy egy hónappal korábban is ott volt, és csak ezután indult Brüsszelbe.

Azt is meg kell jegyezni, hogy Klobusiczky József (és más Klobusiczky családtagok) sem ezen születés előtt, sem azután soha nem vállaltak keresztszülőséget Tégláson, Baktán.

3.3.1.2.c.) Csepely család és a földesúri család kapcsolata

Tekintettel arra, hogy 1852-ben Bek Paulina a férje nélkül is keresztszülőséget vállalt, azt kellett megvizsgálni, hogy a Csepely családnak milyen kapcsolata volt a földesúri családdal, és volt-e ebben a kapcsolatban valamilyen változás 1852 után.

Előzmények

Csepely Károly (1787–1861) Sárospatakon járt felsőbb iskolába, majd 1808. február 21-től Gibárton lett református tanító (praeceptor). Ezt követően Cserepeskenéz (ma: Újkenéz) református anyakönyvében szereplő bejegyzés szerint 1814. június 17-én Sárospatakról érkezett oda prédikátornak. 1816-ban itt születik

¹⁰² Jósika Miklós: „Idegen, de szabad hazában.” Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988. 52.

Károly nevű fia. Innen 1818 júniusában Lorántházára megy lelkésznek, ahol haláláig teljesít szolgálatot. Érkezése után itt született a történetünk szempontjából fontos József nevű fia 1818-ban (†1863), majd szép sorban a többiek. Egyik fia, Miklós, 1865. december 23-án hal meg Nyírbaktán, ekkor a lakóhelyeként Kisbégányt jelölik. Ez az adat látszólag nem fontos, valójában nagyon is az, amint azt látni fogjuk. Megbecsült volt a lelkész, két feleségétől származó gyermekei egy idő után olyan tisztességben részesültek, hogy keresztszüleik Bek Pál földesúri családjából kerültek ki. A Csepely család egy szegény nemes család volt.

A keresztszülőség a 19. század közepén komoly dolognak számított. Ha valakinek, aki csekély származással bírt, főrangú vagy elismert emberek voltak a keresztszülei, az az egész család megbecsülését jelentette.

Figyelemmel Csepely Károly József halálával kapcsolatos előbbi kimutatásra, érdemes megnézni azt is, hogy történt-e változás e fiúcska halála után a korábbi „gyakorlatban”, ami a keresztszülőséget illeti.

Lássuk:

Gyermek neve	Szülei	Születési idő és MNL forrás	Keresztszülők
Csepely József	Csepely Károly Udvarhelyi Terézia	Bakta, 1818.08.31. MNL OL 2470 410.	felsővályi Vályi József Szabó Karolina
Csepely Zsuzsa	Csepely Károly Udvarhelyi Terézia	Bakta, 1821.02.26. MNL OL 2470 413.	baji Patay István Ilosvay Polixena
Csepely Erzsébet	Csepely Károly Udvarhelyi Terézia	Bakta, 1827.01.10. MNL OL 2470 418.	Bek Pál Bárczay Zsuzsanna
Csepely Klára Amália	Csepely Károly Gáspár Erzsébet	Bakta, 1832.02.27. MNL OL 2470 422.	Jósa György Bek Amália
Csepely Pál	Csepely Károly Gáspár Erzsébet	Bakta, 1834.07.01 MNL OL 2470 424..	Degenfeld Imre Bek Paulina
Csepely István	Csepely Károly Gáspár Erzsébet	Bakta, 1836.11.09. MNL OL 2470 426	Kuun Gergely Beck Amália
Csepely Mária	Csepely József Végessy Anna	Bakta, 1851.01.24 MNL OL 2470 463..	Karnis János Csörge Zsuzsanna
Csepely Károly József	Csepely József Végessy Anna	Bakta, 1852.04.03. MNL OL 2470 464.	Klobusiczky József Bek Paulina
Csepely József	Csepely József Juhász Klára	Bakta, 1856.06.28. MNL OL 2470 466.	Bunyitai János Köröskényi Zsófia
Csepely Sándor	Csepely József Juhász Klára	Bakta, 1857.12.31. MNL OL 2470 468.	Bunyitai János Köröskényi Zsófia
Csepely József	néh. Csepely József Balog Erzsébet	Bakta, 1863.10.25. MNL OL 2470 474.	Tamásy János Kováts Zsófia

3.3.1.2.d.) *Római katolikus és görög katolikus keresztszülőség,
és egy érdekes bejegyzés*

Miután megvizsgáltam a református anyagot érdemes volt a kutatást a másik két nyírbaktai keresztény egyház iratainak vizsgálatával folytatni.

Görög katolikus születések

- 1839.08.21. Juhászovits Paulina
apja: György (görögkatolikus pap), anyja: Kamitzki Anna
keresztszülők: Degenfeld-Schonburg Imre és Beck Paulina ¹⁰³
- 1840.03.22. Melnik István
apja: Miklós (lovászmester), anyja: Regéczi Mária
keresztszülők: Degenfeld-Schonburg Imre és Beck Paulina ¹⁰⁴
- 1850–1858 között egyházi szláv nyelven vezették az anyakönyveket, amennyire ezt jól tudtam olvasni, nem találtam újabb keresztszülőséget a grófi pártól.
- Ugyancsak megjegyzendő, hogy Bek Amália nem tűnik fel a görögkatolikus felekezet anyakönyveiben.

Római katolikus születések

- 1834.07.25. Üveges Imre
apja: Ferenc, anyja Szalóky Erzsébet
keresztszülők: Degenfeld-Schonburg Imre és Beck Paulina ¹⁰⁵
- 1836.04.09. Malakovits Paulina
apja: József (kertész), anyja: Krausz Mária
keresztszülők: Degenfeld-Schonburg Imre és Beck Paulina ¹⁰⁶
- 1838.05.24. Malakovits János
apja: József (kertész), anyja: Krausz Mária
keresztszülők: Degenfeld-Schonburg Imre és Beck Paulina
helyett Széles Mihály és Kaunitz Jozefa ¹⁰⁷
- 1845.01.31. nemes Széles Etelka
apja: Mihály (ref., tisztartó), anyja Reisinger Mária (rk.)
keresztszülők: Degenfeld-Schonburg Imre és Beck Paulina ¹⁰⁸

¹⁰³ MNL OL FILMTÁR A 4610 551.

¹⁰⁴ MNL OL FILMTÁR A 4610 553.

¹⁰⁵ MNL OL FILMTÁR A 828 63.

¹⁰⁶ MNL OL FILMTÁR A 828 66.

¹⁰⁷ MNL OL FILMTÁR A 828 71.

¹⁰⁸ MNL OL FILMTÁR A 828 83.

1852.03.17.

Galvátsy István Pál

apja: István (rk., kulcsár), anyja Forgáts Zsófia (ev.)

keresztszülők: Degenfeld-Schonburg „Gusztí” és Bekk Paulina
helyett Kutrelnik Sámuel és Valacher Henrietta ¹⁰⁹

Nos, a két egyház anyagát megvizsgálva, láthatjuk, hogy Bek Paulina egyetlen esetet kivéve, mindig a férjével volt keresztszülő. Az egyetlen kivétel a római katolikus 1852-es születés, ahol egy nagyon érdekes bejegyzést láthatunk, mégpedig azt, hogy mégsem a fia és ő lettek a keresztszülők.

Érdeemes egy kicsit elgondolkodni ezen. 1838-ban egyszer előfordult, hogy a bejegyzés arról szólt, hogy Imre és Paulina helyett végül más lett a keresztszülő, de itt „legalább” együtt szerepelt a házaspár. Nyilvánvaló, hogy egy elvállalt, majd feladott keresztszülőségnek komoly oka kellett, hogy legyen, valami vis maior, elháríthatatlan külső erő.

Nézzük meg az 1852-es bejegyzést, amikor a fiával lett volna keresztszülő Paulina, és mégsem lett az. A dátum fontos: *1852. március 17. volt a keresztelés napja*, a születés napja nincs bejegyezve. Nyilván az történhetett, hogy a gyermek születése után megállapodtak a keresztelés időpontjában a keresztszülőkkel, a pap bejegyezte ezt előre, majd kénytelen volt javítást eszközölni, mert mégsem azok lettek a keresztszülők, akiket beírt. Emlékezzünk, 1852 április elején a református egyházban született Károly József esetében sem Degenfeld Imre a keresztapa. Ha a két bejegyzést összevetjük, akkor arra a következtetésre is juthatunk, hogy 1852 március–április hónapban Imre nem tartózkodott helyben, bár erre semmilyen adat nem utal, azonban ha így lett volna, az méginkább szokatlanná tenné a református Csepely Károly József keresztszülei személyét, *ugyanis ha Imre nem tartózkodott otthon, akkor a fia, Gusztáv volt a férfi a háznál, aki helyettesíthette az apját*. A római katolikus születésnél ez így is indult (helyettesítés), de a református bejegyzésnél egyértelműen nem, *tehát az az eset (Csepely születés) valóban különleges*.

Így annál inkább elgondolkodtató, hogy mi történhetett 1852. márciusának közepe előtt, ami miatt nem vettek rész az előre beírt keresztszülők a keresztelésen. Itt csak utalni szeretnék arra, hogy ez a körülmény beilleszthető a korábban írt és későbbiekben is fejtegetett gondolatmenetbe, miszerint Bek Amáliának valamikor 1852. márciusában kellett megszülnie Józsefet. Elképzelhetőnek tartom, hogy Paulina és Gusztáv emiatt a szülés miatt nem vállalta végül a keresztelést, lehetséges, hogy épp március 17-én szült Amália, és nyilvánvaló, hogy ebben az esetben Paulina helye nem a római katolikus templomban volt, hanem a baktai

¹⁰⁹ MNL OL FILMTÁR A 828 95.

kastélyban. Ezek alapján engedjék meg nekem azt a nem tudományos gondolatot fenntartani, hogy lehetséges, hogy Bek József 1852. március 17-én született.

3.3.1.3. A Csepely-kérdés értékelése

Az 1818-ban született József esetében jelzésértékű, hogy egy helyben elismert nevesember vállalta a keresztszülőséget, azon azonban nem kell csodálkozni, hogy a földesúri családból nem vállalta senki: alig néhány hónapja ismerték a lelkész apát, a keresztszülőség elvállalásához bizalom kell, és azt meg kellett szolgálni.

Az 1821-es születéskor az igen neves házaspár, Patay István és Ilosvay Polixena lesznek a keresztszülők, a Patayak a Bárczayak rokonai. Mindenképp magasabb rangú keresztszülők, mint az 1818-asak.

1823-ban ismét Vályi József, és Szénás Zsuzsanna lett a keresztszülő. Szénás Zsuzsanna volt a földesúri család egyik feje, ő ugyanis Bárczay Miklósnéként adott életet Bárczay Annának (Bek Pálné) és Bárczay Zsuzsannának. Szénás Zsuzsanna ekkor már Péchy Antal felesége volt. 1823-ban vitathatatlanul ő volt a legrangosabb személy Beck Pál mellett. Látható a komoly előrelépés.

1827-ben a családfő, Bek Pál, és sógornője, Bárczay Zsuzsanna lettek a keresztszülők. A Csepely család ezzel elérte a lehető legmagasabb szintű tiszteletet.

1832-ben Jósa György (Józsa Gyuri) és Bek Amália lettek a keresztszülők. Mivel Amália volt az időközben elhunyt Bek Pál fiúsított „örököse”, és Józsa Gyuri az ő udvarlója volt, így ismét a legmagasabb szinten tisztelték meg a Csepely családot. Felhívnám a figyelmet arra, amit a Degenfeld családnál majd hiányolok: itt a keresztségben megkapta a kislány Amália keresztnévét, amit a saját családjában soha senki.

1834-ben Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina a keresztszülő, ők az év június 23. napján házasodtak, tehát szemben a még férjezetlen Amáliával, úgy tekinthetjük, hogy ők ketten voltak a legrangosabb pár a keresztszülőséghez. Az sem véletlen, hogy „Pál” keresztnévet kapta a kislány: Bek Pál halála óta csak kislányok születtek a Csepely családban, ő volt az első fiúgyermek.

1836-ban a folyó év április 8-án házasságot kötött osdolai Kuun Gergely és Bek Amália lettek a keresztszülők. Mivel Amália volt a fiúsított lány, és férjhez is ment, ezzel „rangban” megelőzte hűgát, Paulinát, ennek megfelelően 1836-ban férjével ő volt a legrangosabb pár, aki vállalhatta a keresztszülőséget.

A folyamat különlegesen érdekes, és még érdekesebb, ha megnézzük, mi is történik ezután.

Az egész Csepely családból férfiágon Csepely Józsefnek (1818), és legifjabb öccsének, Istvánnak lett családja (Károlynak és Miklósnak nem). István gyer-

mekei valahol máshol születettek (de nem Nagyszalontán). Ezután tehát csak Csepely József gyermekeiről tudok írni.

Csepely Károly fia József Tégláson, 1849. május 7-én vette feleségül a szobalányként dolgozó (nemes) Végessy Annát.¹¹⁰ (51. kép) Végessy Anna ekkor Bek Pál özvegyének, Bárczay Annának és két lányának (a két grófnénak) a társalkodónőjeként szerepel a feljegyzésekben.

11.	Máj. 7-én	Jósa Csepely József	Végessy Anna	Levandhára Téglás	Levandhára Téglás	Levandhára Téglás	Levandhára Téglás
		Végessy Anna					

51. kép Csepely–Végessy házasság, 1849.

Az 1851-ben született Csepely Mária esetében már nem a földesúri házból kerülnek ki a keresztszülők, noha tíz nappal a gyermek születése előtt Degenfeld Gusztáv és Anna keresztszülei lesznek Vitéz lelkész gyermekének, tehát vélhetően helyben tartózkodtak.

Megi.: 1850 év végén született Szini János és Csepely Zsuzsanna gyermeke, és itt sem a földesúri család, hanem Vitéz János lelkész és Fekesházi Lajos lelkész felesége a keresztszülő.

Az 1852-ben született Károly József nevű gyermekkel kapcsolatos elemzést korábbiakban megadtam, a lényege azonban az, hogy Paulina és egy helyben ismeretlen ám ismert nemesi család sarja (Klobusiczky) vállalta a keresztszülőseget.

Az ezután született következő gyermek ugyancsak József (1856) nevet kapta, majd őt követte Sándor (1857) akiknek az esetében a keresztszülők: nemes Bunyitai János tiszttartó és nemes Köröskényi Zsófia lettek, míg az újabb József (posztumus, 1863) esetében már Tamásy János és Kováts Zsófia (Vitéz János lelkész felesége). Jól látható, hogy Csepely Károly lelkész halála után megszűnt a helybeli földesúri támogatás, ami a keresztszülőség vállalásában mutatkozott meg *Ezt a folyamatot egyetlen kivétel szakítja meg: Csepely Károly József születése. Ráadásul nem is a Degenfeld gyermekek, hanem maga a családanya, Bek Paulina jelentkezik keresztszülőnek!*

Megi.: Bunyitai tiszttartóként való megjelölése *nem azt jelenti, hogy ő itt, ennél a grófi udvarnál volt tiszttartó.* 1829-ben született az első gyermekük Pályinban, majd 1831-ben született a második gyermek Ungpinkócon, majd a harmadik 1833-ban Nagyszeretván, ezután 1836-ban Nyírtasson, már akkor

¹¹⁰ MNL OL FILMTÁR A 2429 215., 51. kép

is tisztartó volt, majd újabb három gyermeke született Nyírpazonyban és kettő Nyíregyházán. A gyermekei keresztszülei általában nemesek voltak: Vályi, felvinczi Balog, Héthy, tasnádszántói Becsky, pálótzi Horváth, Fábri, Majerszky és Gráf. Ezzel kapcsolatban, hogy miért éppen Bunyitaiék lettek a keresztszülők, lásd.: 4.2. pontban írottakat!

Ennek oka akár az is lehet, ami az egymást követő anyakönyvi eseményekből feltételezéssel kirakható: Bek Amália várandós lett Salamon Hermantól, de megvárták, hogy a gyermek élve születik-e. Miután élve született, kapóra jött, hogy Csepely Józsefnek és Végessy Annának néhány nap múlva megszületett Károly József nevű fia. Vélelmezem, hogy eredetileg azért vállalt keresztszülőséget Paulina, hogy esetleg ikerként beírassák az anyakönyvbe Amália fiát a Csepely gyermek mellett. Azonban Csepely Károly József azonnal meghalt, s ekkor Amália gyermekét átadták Csepely Józsefeknek (a lelkész lelkiismereti okból a keresztet odatette a születési anyakönyvbe, de a halotti anyakönyvbe nem írhatta be az esetet, mivel látszólag a gyermek élt). Ezután bekövetkezett a tragédia: 1852. május 10-én meghalt Végessy Anna, s a gyermeket a megtört férj és apa visszaadta Amáliának. Emiatt Salamon Herman összekapkodott 10 nap alatt egy esküvőt Krausz Annával (1852. május 20), ami természetesen érvénytelen volt, mert nem lehetett betartani például a kihirdetési szabályokat. Emiatt, a polgári időszámítás szerint napra pontosan egy év múlva újra házasságot kötöttek (1853. május 20.)

Visszatérve az alapproblémára, Bek Amália gyermekének átadási kísérletét a Csepely családba, az is alátámaszthatja, hogy Csepely József és Végessy Annának nem első gyermekénél (Mária, 1851) vállalták a földesúri családból keresztszülőséget, hanem a másodiknál (Károly József, 1852), és azt követően soha máskor.

Hogy a legnagyobb gondossággal járjunk el, megvizsgáltam, hogy Csepely Károly József (1852) születése után a földesúri család Nyírbaktán bárki másnál vállalt-e keresztszülőséget, és a következő eredményt kaptam:

Gyermek neve	Szülők	Hely, idő	Keresztszülők
Vitéz János ¹¹¹	Vitéz János lelkész, Kovács Zsófia	Bakta, 1852.08.08.	Degenfeld Ilona, Schwarz Imre (<i>S. Sámuel grófi ügyvéd fia</i>)
Vitéz Anna ¹¹²	Vitéz János lelkész, Kovács Zsófia	Bakta, 1855.06.09.	Degenfeld Gusztáv, Degenfeld Berta
<i>(Vitéz Anna a lelkész család utolsó gyermeke)</i>			
<i>Még 1852 előtt született a lelkész házaspár házasságából:</i>			
Vitéz Julianna ¹¹³	Vitéz János lelkész, Kovács Zsófia	Bakta, 1851.01.11.	Degenfeld Gusztáv, Degenfeld Anna

A lelkészi pár esketésekor (1849.11.14.) az egyik tanú Degenfeld-Schonburg Imre volt. Látható, hogy az új lelkész gyermekeinél nem Imre gróf és felesége voltak a keresztszülők.

A fentiek szerint állítható, hogy Csepely Károly lelkész halála után a földesúri család részéről egyetlen esetben vállaltak keresztszülőséget: Csepely Károly József (1852) esetében.

Csepely Miklós, aki Kisbégányban lakott az 1860-as évek közepén, aktívan részt vehetett Nyírbakta életében is. Vélhetően ismerte Osterlamm Karolinát is (lásd később), ezt támasztja alá a Vasárnapi Ujság 1860. évfolyamának 289. oldalán olvasható hír, miszerint a baktaiak a Széchenyi-gyászünnepegy alkalmával adományokat adtak a Magyar Tudományos Akadémia számára. Az adományozók között volt Csepely Miklós és Osterlamm Karolina is. Csepely István pedig, a legkisebb fiú, akinek Kuun Gergely és Bek Amália voltak a keresztszülei szép pályát futott be. A Protestáns Iskolai Lapok 1873-ban közlik nekrológját, amelyben megemlítik, hogy Csepel (!) István Baktalórántházán született, apja református lelkész volt, és gyermek-, valamint *ifjúkorát Dégenfeld Imre gróf házában „tehát a legmíveltebb körben élte le”*. Patakon, majd Debrecenben tanult, végül 1860-ban Nagyszalontára ment, ahol tíz évet gimnáziumban tanított, s halálával két fiút hagyott árván. Ezren vettek részt a temetésén, Szél Kálmán lelkész (1838–1928) (nem a politikus) temette, aki egyébként pedig Arany János veje volt, aki 1851-ben a Tisza fiúk nevelője volt, köztük Kálmánné is, aki aztán Degenfeld Ilonát vette feleségül. Szép nekrológ, csak elfelejtik, kik voltak a keresztszülei, és ismét csak az került közlésre, hogy Imre házában nevelkedett, ami persze tényszerűen igaz is lehetett.

¹¹¹ MNL OL 2470 464.

¹¹² MNL OL 2470 466.

¹¹³ MNL OL 2470 463.

3.3.2. Egy „megszervezhetetlenek látszó házasságkötés” problémái, 1852. május 20.

Vajon véletlen volt-e, hogy Krausz Anna lett Herman felesége, vagy valami különös ok eredményezte ezt?

A 3.1.2.5. pontban (pl. körülméletési probléma) már bőven érintettem a témát, itt inkább arról írok, hogy milyen szervezési nehézségek merülhettek fel.

Ha figyelembe vesszük a zsidó házassági szabályokat, akkor fel kell figyel-nünk arra, mi is történik a házasságkötés napja előtt (ide nem értve az állam ál-tal előírtak betartását). Az „aufruf”, amit „felhívásnak” fordíthatunk, azt jelenti, hogy *a vőlegényt a házasságkötést megelőző szombaton felhívják a Tórához*, ahol cu-korkával, édességgel dobálják meg, hogy a házassága is az legyen, ő pedig a Tóra olvasásában közreműködik. Emlékezzünk, a mi esetünkben az első házasság időpontja 1852. május 20-a csütörtök volt, az ezt megelőző szombat május 15-e volt. Ha figyelembe vesszük, hogy május 15-én már vőlegénynek kellett lennie, és tudnia kellett a 20-ai esketés időpontját (és helyes a feltételezés), akkor 1852. május 10. hétfő (Végessy Anna halála) és május 14. péntek közötti időszakban kellett „vőlegénnyé válnia” Hermannak. Azaz egy olyan korban, amikor nem volt telefon, email, az utak állapota általában rossz volt, a következőknek kellett megtörténniük kedd, de legfeljebb és péntek között:

- a.) *Végessy Anna halála (hétfő) miatt dönteni kellett a gyermek visszaadásáról Salamon Herman részére a Csepely, Degenfeld–Bek családtagoknak;*
- b.) *értesíteni kellett erről Hermant, és meg kellett vele értetni, hogy nincs más út, neki kell a gyermekkel tovább foglalkoznia;*
- c.) *Hermannak menyasszonyt kellett találnia, és meg kellett állapodnia annak apjával, feltárva a helyzet súlyosságát;*
- d.) *a leendő apóssal együtt be kellett jelenteni a kisvárdai rabbinak a jegyesség tényét, és a házasságkötési szándékot, és rá kellett venni, hogy a lehető legrö-videbb idő alatt (még ha ez nagyon szokatlan is), tartsa meg az esketést;*
- e.) *ki kellett hirdetni a zsinagógában az esketést, ellenkező esetben szombaton nem hívhatták volna fel a Tórához Hermant;*
- f.) *valószínűleg a gyermeket el kellett juttatni Krauszékhoz, és bizony komoly összeget kellett fizetni nekik, hogy az egyezséget biztosan betartsák. A „ko-moly összeg” megfizetése azért valószínű, mert, Krausz Izrael, Anna apja, már 1848-ban tehetős bérlőként szerepel a zsidó összeírásban, ami nem volt túl gyakori megjegyzés. Emiatt az „ár” magas lehetett, viszont pont ez biz-tosíthatta a gyermek biztonságos kimentését: a közösség egyik legtehetősebb*

zsidó polgárát valószínűleg kevésbé vették szájukra a népek, mivel függtek tőle! Egy szegény zsidó esetében ez nem így lett volna, hanem ellenkezőleg.

A fentiek alapján láthatjuk, hogy ennyi idő alatt egy házasságot összehozni, az maga a csoda lehetett, persze fogyatékos csoda, ami miatt majd meg kellett ismételní azt. Itt kell kitérnem arra, hogy miért nem valószínű, hogy Herman és Krausz Anna házassága tervezett lett volna, s csak be kellett venni egy olyan gyermeket, akit nem Anna szült. Ha ugyanis az esketés tervezett lett volna, akkor az szabályosan történt volna meg, s így nem lett volna szükség a megismétlésére. Mindig ugyanoda kerülünk vissza. Ugyanakkor nem felejtethjük el azt sem, hogy Krausz Izrael a Bárczay család részbirtokán élt (Kisvarsány), így aztán akár az is megtörténhetett, hogy nem is Hermann találta meg a feleségét, hanem a Bek lányok találtak rá Krauszekra, és letárgyalva velük az ügyet az eredményt közölték csak Hermannal.

3.3.3. Zsidók a földesúri udvar közelében

Vizsgálni kellett azt, hogy mennyire volt elszigetelt a Bek–Bárczay–Degenfeld földesúri család a zsidóktól, hogy megállapíthassuk, hogy Salamon Herman abszolút kivételnek számított-e, vagy nem volt különösen feltűnő a személye az úri környezetben. Itt egy olyan időszakról van szó, amikor egyértelműen az elkülönülés és a távolságtartás volt a jellemző a két társadalmi csoport között. Igen forrásszegény a kérdéskör, ezért érdemes azt a forrást megemlíteni, amelyik az 1840-es években a nyírbaktai kastély-építéssel kapcsolatban hozott adatokat:¹¹⁴ *Páll István: Uradalmi építkezés a nyírbaktai Dégenfeld birtokon az 1840-es években.* A cím itt is beszédes, mert Degenfeld birtokról ír A szerző az építési iratokat dolgozta fel, az ő adatai közül kiderül, hogy a kastéllyal kapcsolatba hozhatóan több zsidó család is élt itt az építkezéskor:

- a festő, szabó és szűcs zsidók házai (sajnos név nélkül);
- a földesúr árendába kiadott egy épületegyüttest Grósz Áronnak (két épület, istálló, raktár);
- Grósz József haszonbérlet (házat és istállót bérelt);
- Rosenbaum Dávid festőmester (kékfestő) a nagymadai házat bérelte.

Említésre méltó az a tény, hogy a helytörténeti irodalom szerint a téglási bor akkor lett híres, amikor a zsidók jóvoltából, mint kóser bor került Lengyelországba.¹¹⁵

¹¹⁴ Páll István: Uradalmi építkezés a nyírbaktai Dégenfeld birtokon az 1840-es években. Szabolcs-Szatmári Szemle 1985/3.; 6–12. old.

¹¹⁵ Tégási Dolgozatok 9. Molnár János; 36. old.

A történetünk időkorét követően is igen sok zsidóval állt kapcsolatban a földesúri család.¹¹⁶

Végezetül igen fontosnak tartom kitérni a Degenfeld családdal kapcsolatban álló orvoscsalád történetével kicsit bővebben megismerkedni, mert ez jól mutatja a vallási toleranciát a Degenfeld családban:

Dr. Korányi Sebald (1800–1885) családi neve eredetileg Kornfeld volt és Bécsből származott. Sebaldnak két bátyja volt: egyikük János (1795–1880), aki 1824-ben Szatmárnémetiben telepedett le, majd miután 1828-ban katolizált, a szatmári püspök udvari orvosa, végül megyei főorvos lett, másik pedig Viktor Móric (1796–1870), aki 1829-ben Máramarosszigeten telepedett le, 1833-ban katolizált, majd ő is megyei főorvos lett.

Sebald Prágában született 1800-ban, 1825 körül telepedett le Nagykállóban, itt vehette feleségül Kandel Annát (1848-ban is itt éltek Kandelek), majd 1837-ben katolizált az addig született gyermekeivel együtt, ezután 1848-ban ő kezdeményezte a családi névnek Korányira történő változtatását, s ebben az egész család (testvérei és ezek gyermekei) követte őt.

Sebald egyik fia a hírneves dr. Korányi Frigyes (1827–1913) Nagykállóban született, még zsidóként. 1844-től a pesti orvoskaron tanult, 1848. március 15-én az ifjak között volt a kezdetektől Táncsics kiszabadításáig, nemzetőr lett, majd visszatért Szabolcs megyébe. Itt 1848. augusztus 7-én kinevezték a honvédek orvosának, majd november 10-én a 48. honvéd zászlóalj alorvosának. Végül a szegedi 104. honvédzászlóalj főorvosaként éri a bukás. Diplomáját 1851-ben Pesten kapta meg, ezután Bécsbe ment műtősségédnek. Személye megbízhatatlan volt az akkori hatalomnak, így 1852-ben kitiltották Bécsből és Pestről is, ezért a sebészi pályáját otthagya, belgyógyászként kezdett praktizálni Nagykállóban.

1859-ben kezdte szervezni a helyi kórházat, legfőbb támogatója Degenfeld-Schonburg Imre volt. Kiemelném az előbbiekből azt, hogy Korányi Frigyes a 48. honvéd zászlóalj alorvosa lett, ott, ahol a történet több szereplője mind jelen voltak. Degenfeld Imrével olyan szoros volt Korányi Frigyes kapcsolata, hogy ő maradt haláláig a személyi orvosa.

Ezzel kapcsolatban még néhány érdekességről írnék. Bónis Sámuelné Darvas Erzsébet (1813–1900) életrajzában elmeséli, hogy férje, Sámuel (1810–1879), 1847. augusztus végén nagyon beteg lett, és négy orvos váltotta egymást a betegágya mellett Téten, a család kastélyában. Az orvosok között volt Korányi Sebald és Vandrák Miksa (róla később). Az orvosok megmentették Sámuel, s en-

¹¹⁶ Molnár János: Zsidók adatgyűjteménye Téglásról. Téglás, 1985.

nek a nemzet számára is fontos következményei lettek, ugyanis 1848. december 30-án Kossuth Lajos nyílt rendeletben országos biztosnak rendelte őt azért, hogy Ürményi Ferenc koronaőrrel együtt biztosítsa, hogy a Szent Korona és a többi koronázási jelvények Debrecenbe jussanak. A kalandos menekítés után a Szent Korona végül eljutott Kossuth-hoz Debrecenbe. Amiért ezt felhoztam, az az, hogy Korányi Sebald két fia (Frigyes és Adolf) Bónis Sámuel két lányát veszi feleségül. Látható, hogy a kapcsolat milyen szoros volt a két család között. A házasságok akkoriban igen nagy port vertek fel, mert hiszen egy kikeresztelkedett zsidó család házasodott össze egy jónevű magyar nemesi családdal. Bónis a Degenfeld családdal is különösen jó viszonyban lehetett. Két példát említenék: egyrészt a Szabolcs vármegyei református egyház gondnoka 1846–1860 között Degenfeld Imre volt, őt váltotta fel 1860-ban Bónis Sámuel. Másrészt Bónis Sámuel temetéséről szóló hírben¹¹⁷ megemlítik, hogy a koporsója mellett ült Batthyány Lajos özvegye, Tisza Kálmánné, Károlyi Tiborné és Degenfeld Imréné. Rajtuk kívül rengeteg politikus, és volt szabadságharcos katona, mint pl. Perczel Mór tábornok.¹¹⁸

Még egy érdekes összefüggés: Degenfeld-Schonburg Imre, mint főispán, Nagykovácsiban 1848. szeptember 4-én kibocsátotta az újoncösszeíró küldöttségekre vonatkozó rendeletét, ahol körzetekre leosztva került kijelölésre néhány személy, aki az összeírásért volt felelős. Nagymada (és Kismada), Pusztadobos, Vaja és Ór településeken (ez utóbbi alig 6 km-re fekszik a számunkra igen fontos Kántorjánositól) a bizottság tagja volt Vandrák Miksa. Gemzse, Gyulaháza (ahol elvileg Bek József született) és Karász településeken Dr. Korányi Frigyes, illetve Bökönyben (a Bek család innen írja a nevét), Geszterédén és Hugaajon két személy is bekerült a néhány fős bizottságba, aki számunkra fontos: Hegyi Mihály ügyvéd és Korányi Sebald.¹¹⁹

Szervesen nem kapcsolódik a témához, mégis, mivel a zsidóság magyarországi történetének egyik legfontosabb eseménye is kötődik a Degenfeldekhez, itt röviden megemlékezem róla: ez a *tiszaeszlári vérvád*. Ennek az volt a lényege, hogy azzal vádolták meg a zsidókat, hogy Solymosi Esztert a zsidók ölték meg 1882. április 1-én. Az ügy azzal függ össze, hogy Tiszaeszláron ezen a napon sakterválasztást (sakter = metsző, aki az állatok rituális levágására jogosult)

¹¹⁷ Fővárosi Lapok, 1879. 11. sz. 94. old.

¹¹⁸ <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/b/b02203.htm>; Gudenus János József munkái, így pl. <http://www.macse.hu/gudenus/mcsat/default.aspx>; <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/>; továbbá https://www.doki.net/tarsasag/nephrologia/upload/nephrologia/document/Dr_Koranyi_Frigyes_NTB.pdf?web_id=:stb.

¹¹⁹ Szabolcs vármegye 1848/1849-ben. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények, 22.

tartottak, és oda különféle településekről érkeztek jelöltek, és egyéb résztvevők. A kislány, tragikus módon éppen ezen a napon tűnt el. Elég annyit tudni, hogy a Királyi Ügyészség 1883. április 14-én benyújtotta a vádiratot a Nyíregyházi Törvényszékre amelyben Schwarz Salamont (Tiszalökről), Buxbaum Ábrahámot (Ibrányból), Braun Lipótot (azaz Lébit, Téglásról) és Wollner Hermann gyilkossággal vádolta (a többieket bűnrészességgel, bűnpártolással). Feltűnhetett az előbbi felsorolásból, hogy Braun Lipót Téglásról érkezett jelölt volt, ami a Degenfeld-Schonburg család fő központi birtoka volt a nyírbaktai mellett. Ez azért lényeges, mert a 19. század végi kataszteri iratok szerint Tiszaeszláron Degenfeld-Schonburg Gusztávné is birtokos volt, és feltételezhető, hogy 1882-ben is ez volt a helyzet. Amiért szóba hozom ezt az ügyet, az az ebből fakadó uszító és rosszindulatú hírkeltés, ami a családot ezzel kapcsolatban akkoriban érte: egyes munkák forráshivatkozás nélkül említést tesznek arról, hogy 1883 augusztusában a per bíróját Téglásra vendégségbe hívta Degenfeld-Schonburg Gusztáv. A bíró a kastélyban találkozott Tisza Kálmán miniszterelnökkel, Gusztáv sógorával, aki nyomást gyakorolt a bíróra azzal, hogy elmondta neki, hogyha elítéli a zsidókat, akkor a Rotschildok csődbe viszik a Monarchiát.¹²⁰

Számunkra az a lényeges mindebből, hogy Bek Pál és felesége, majd pedig a Degenfeld-Schonburg és a Tisza családok (ezt számtalan, itt most nem közölt korabeli forrás megerősíti) a körülöttük élő zsidókat megbecsülték, rájuk emberként tekintettek, sőt két Degenfeld – Imre ágához képest – oldalági férfi zsidó származású bárónőt vett feleségül. Ez az emberi viszony, mint láthattuk, hosszú időkre nyúlt vissza (pl. Mikszáth idézet). *Az itt, és máshol is hozott példák azt mutatják, hogy Salamon Herman „megjelenése” a földesúri közegben zsidóként nem volt különleges esemény.*

3.4. BECK AMÁLIÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ KIEGÉSZÍTŐ INFORMÁCIÓK

Mivel egy törvénytelen kapcsolat általában lélektani okokkal is magyarázható, ezért elengedhetetlennek tartom bemutatni, hogy pszichésen vélhetően mi vezethette Bek Amáliát arra, hogy Salamon Hermannal kapcsolatba kerülhessen. Az itt bemutatott tények nem kapcsolódnak erős szállal a történethez, azonban annak megértését nagyon is elősegítik.

¹²⁰ Zsidóság a dualizmus kori Magyarországon. Siker és válság. Pannonica Kiadó, Habsburg Történelmi Intézet. Szerk. Varga László, 2005.

3.4.1. Beck Amália udvarlóí, házasságkötése

1834-ben gróf Degenfeld-Schonburg Imre a két Beck lány közül nem az idősebb Beck Amáliát, hanem a húgát, Paulinát választotta nőül. Ez persze nem mehetett nagyon könnyen vagy túlságosan gyorsan:

Degenfeld-Schonburg Imre, miután a németújhelyi császári és királyi tisztí akadémián végzett, 1828-ban a Károly főhercegről elnevezett 3. számú ulánus (dzsidás) ezredhez került, s ennek hadnagyaként valamikor Hajdúhadháza vezényelték ki, s ekkor ismerte meg a lányokat. Arra nincs tényszerű információ, hogy Degenfeld-Schonburg Imre mikor jelent meg a téglási (vagy baktai) kastélyban első alkalommal, azonban egy időpontban már biztosan nagyon komoly volt a jelenléte: a téglási református anyakönyvben található egy bejegyzés 1832. július 22-én, amikor nemes Demjén Gábor tiszttartónak és Körtvélyesi Annának ikrei születtek, Karolina és Julianna,¹²¹ Karolina ke-

Bérm napja	Születik neve	Magazatosk neve.	Születés napja	P. Anyák s Anyák neve.
22	Tisztartó N ^o Demjén Gábor. Körtvélyesi Anna	Karolina és Julianna		Mélt. Gróf Degenfeld Imre. és Mélt. Beck Paulina Ríszarony. Tettes Józsa György és Mélt. Beck Amália Ríszarony.
	Augustus.			

52. kép. Beck Lányok és udvarlókik együtt keresztzsülok 1832-ben

resztszülei a 22 éves Degenfeld-Schonburg Imre és a 17 éves Beck Paulina (a későbbi házaspár), Julianna keresztzsülei Józsa György (lásd: pankotay Józsa családnál), aki egyébként majd Degenfeld Imre és felesége esküvői tanúja is lesz, és a 25 éves Beck Amália. Ez a bejegyzés arra utal, hogy az 1834. június 23-i Degenfeld-Beck esketés előtt már két évvel udvarolhatott Imre Paulinának, a nála nyolc évvel idősebb, hajadon nővére jelenlétében. Komoly udvarlás lehetett, amelyben Amália személye hátráltathatta az esketést, ugyanis az volt a

¹²¹ MNL OL Filmtár A 2429 67, 52. kép

szokásban, hogy az idősebb lánytestvérek mentek sorban férjhez, azután következtek a fiatalabbak.

Amália vélhetően nem akart hozzámenni a nehezen kezelhető Józsa Gyurihoz, valószínű, hogy Degenfeld Imrét szerette volna férjének. Miután Imre elvette Paulinát, a kérdés Imrével kapcsolatban eldőlt, és Amália nemsokára kikoszorazta Józsa Gyurit. Imre 1835-ben lemondott katonai rangjáról, és letelepedett felesége birtokán. Úgy tűnik, hogy ebben az időben Amália az ifjú párral élt egy kastélyban. Ez az állapot nyilvánvalóan nem volt sokáig fenntartható.

Rövid kitérő: Érdekes epizódnak tartom azt, amit Jászai Pál (1809–1852; történész, MTA tagja stb.) 1832. évi naplójában olvashatunk arról, hogy Beck Amália egyik kérője Matkovich Balázs volt, Matkovich István királyi ügyigazgatói ügyész, királyi táblai elnök stb. fia. A naplóíró 1832. szeptember 25-én (tehát a fentírt júliusi keresztelő után nem sokkal) hallotta, hogy Pesten találkozott a kérő anyja és húga (gróf Beleznay Ferencné Matkovich Apollónia) Bárczay Annával és Beck Amáliával. Apollónia olyan lehetetlen módon viselkedett („*hercegi pozitúrában*”), hogy Amália a testvér viselkedésével kapcsolatosan koszarozta ki a kérőjét („*Nem nekünk való emberek ezek édes anyám!*”) Lehetséges, hogy ez a meggondolatlan visszautasítás (hiszen nem Matkovich Apollóniához kellett volna feleségül mennie, hanem a testvéréhez, akivel lehetséges, hogy nem is találkozott) abból a reményből fakadhatott, hogy az igen szimpatikus és művelt Degenfeld-Schonburg Imre mégis őt választja, vagy esetleg valami csoda történik, és a valódi kérője, Józsa Gyuri megváltozik. Mint láthattuk, sem így, sem úgy nem történt.¹²²

Visszatérve a történehez, Amália igen nagy szégyenben érezhette magát, ezért maga is megházasodni iparkodott: 1836. április 8-án, 29 évesen, házasságot kötött gróf osdolai Kuun Gergellyel, akivel Bályokra költöztek.

Tekintettel arra, hogy az osdolai Kuunok messze laktak a Beck családtól, felmerül a kérdés, hogy a Kuun-Beck házasság hogyan jöhetett létre. A legvalószínűbb oknak a következőt találtam:

Gyulay Lajos naplójából kiderül, hogy 1834. június 22-én Kolozsvárott tartózkodott Degenfeld-Schonburg Ottó (1801–1849), Imre gróf bátyja, ugyanis 1834 nyarán Kolozsvárott tartották az erdélyi országgyűlést. A dátum lényeges, nyilvánvalóan ez lehetett az oka, annak, hogy másnap, június 23-án Tégláson nem jelenhetett meg Ottó az öccse esküvőjén. Látható, hogy milyen rossz időpont választás volt ez az esketésre: Erdélyben 1810–1811 években volt

¹²² Irodalomtörténeti Közlemények, 1897. Hetedik Évfolyam, 116.

utoljára országgyűlés, és az 1834. évi gyűlés ezért, és a reformkori változások miatt különösen fontosnak bizonyult, úgyhogy láthatóan szinte minden erdélyi főnemes megjelent azon. (Véleményem szerint nem véletlen az időpont megválasztása. Talán a „botránytól” tartottak, hogy a fiatalabb lányt veszi el Imre, nem tudni. Mindenesetre Imre további életpályájának ismeretében rendkívül szokatlan, hogy nem ment el az országgyűlésre.) *A lényeg azonban az, hogy ugyanitt augusztus 13-án beszédet mondott osdolai Kuun Gergely* (pontosabban a naplóíró Gyulay szavai szerint „helyes, de igen nevetséges, rossz előadás”-t), aki ekkor kormányzékai titkár volt (később Kraszna vármegyének erdélyi országgyűlési követe 1841-ben). Gergely gróf testvére, Kuun Kocsárd (Gotthard) 1823–1834 között Hunyad vármegyénél tisztviselő volt, majd az országgyűlésre követként érkezett, mint a reformok híve, és a szabadelvű ellenzék tagja. Az országgyűlésen lemondott követi állásáról, ami nagy port kavarhatott. A család ezzel felhívhatta a figyelmet magára. *Degenfeld-Schonburg Ottó* életrajzából kiderül (sajnos az időkorok nem pontosak), hogy császári és királyi kamarás, Középszolnok vármegye főispánja és *főkormányzékai tanácsos volt. Igen valószínű, hogy mint főkormányzékai tanácsos a keze alatt dolgozott Kuun Gergely.* Röviden: *feltételezhető akár az is, hogy Degenfeld Imre segítséget kért bátyjától, Ottótól, hogy a házasságkötéssel kialakult kellemetlen helyzetet valahogy segítse feloldani, magyarul: találjon férjet a „vénlány” Amáliának. Ottó pedig az országgyűlésen megjelent főurak közül kiválaszthatta a neki dolgozó neves családból származó, ám kevésbé tehetséges Kuun Gergelyt, akinek igen nagy megtiszteltetés lehetett az, hogy esetleg a Degenfeld-Schonburgok sógora lehet.*

Megjegyzem, hogy a házasságával, pontosabban sógorságával Kuun Gergely társadalmi szempontból valóban jól járhatott. Igen nívós társaságokban jelenhetett meg, erre példa, hogy 1844. augusztus 30. és szeptember 7. között Kolozsvárott részt vett az 1841-ben megalakult „*A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók*” ötödik nagy gyűlésén, s a listában „gazda”-ként szerepel. Elnökölt Teleki József (1790–1855) Erdély kormányzója, történetíró, jogász, az MTA társalapítója és első elnöke, és jelen volt Ottó gróf és még sokan mások neves családokból stb.

3.4.2. Családi viszály

3.4.2.1. *Harc a vagyonért (1799–1848)*

Röviden vázolnom kell, amit a kutatás során sikerült kiderítenem: egy súlyos családi viszály mérgezhette meg a család életét, amelyről a családról szóló források egyáltalán nem szólnak, s ezért arról csak néhány kortárs naplójából, illetve egy

per irataiból szerezhettem tudomást. Leginkább az vezethet az ügy megértéséhez, ha időrendben felsorolom az eseményeket:

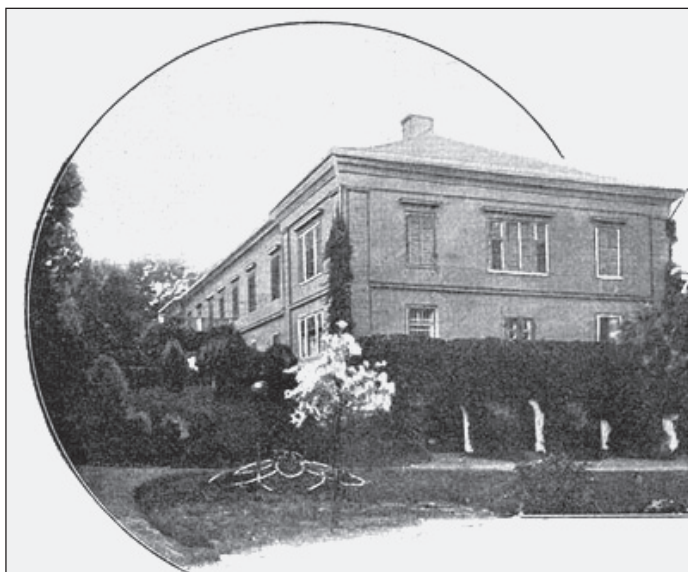
1. 1799-ben Bek Pál Bököny és Téglás birtoktesteket (tartozékaikkal) *fiági örökösödési joggal* kapta a királytól. Ez azt jelenti, hogy ha nincs fia az adományosnak, akkor minden visszazár a királyra, mert az adományt a lányok nem örökölhetik. Ez a birtoktest hatalmas volt és igen jelentős vagyont képviselt.
2. 1819-ben, már egyértelmű volt Bek Pál számára, hogy nem születhet fia, ezért *fiúsította Amáliát*.¹²³
3. *1827-ben, amikor meghalt Bek Pál, az előbbieket miatt minden bökönyi és téglási birtokot Amália örökölt*, a húgai, Johanna és Paulina semmit.
4. 1828-ban 20 évesen meghalt Bek Johanna.
5. *1829-ben hozzájárul Amália, hogy Paulinával 1/2 – 1/2 arányban használja a birtokokat*. Ezt a közös használati jogot kérte özvegy Bek Pálné Bárczay Anna jóváhagyatni az Államtanáccsal. A kérelmét elutasították.
6. 1834-ig a birtoktest kizárólagos ura Bek Amália volt, ezért ő számíthatott jó házasságra. Elutasította Józsa Györgyöt és másokat, érzésem szerint azért, mert reménykedett abban, hogy Degenfeld-Schonburg Imre őt fogja választani. 1834-ben, miután Degenfeld-Schonburg Imre mégiscsak a „szegényebb”, de sokkal szebb Paulinát vette feleségül, valamilyen okból kifolyólag (testvéri szeretetről szól az okirat, de a rábeszélés stb. sem zárható ki), a hajadon, és a korszakban vénlánynak számító *Amália nővéreleg adoptálta Paulinát (schwesterlich adoptiert, sororina adoptio)*, hivatkozással arra, hogy neki nem volt gyereke (magszakadás esete áll fenn). Az adoptálás a kérdéses birtokok felében történt.¹²⁴ A történeti források némi bizonytalansággal azt jegyzik meg, hogy az anyai eredetű Bakta (26 birtokból-faluból) és a Gelénes (25 birtokból álló) birtoktesteket a család Paulinának egészben hozományul adta. Itt csak arra tudok gondolni, hogy abból indultak ki, hogy Amáliáé a fiúsítás miatt a Bököny és Téglás birtoktest, akkor méltányos, hogy az anyai, legalább ennyire jelentős birtoktestet a testvér kapja meg. (A nyilatkozatot lásd a jelen fejezet végén.)
7. Az Államtanács végül úgy határozott, hogy amennyiben egy bizonyos összeget befizet *az Állam javára Bárczay Anna, akkor megválthatja a fele*

¹²³ MNL OL A 57 Libri regii 64. kötet 338–340. p.; MNL OL A 39 Acta generalia 1819/13375.; 1819/11.196.

¹²⁴ MNL OL A 57 Libri regii 66. kötet 912–913. p.; MNL OL A 39 Acta generalia 1834/12.11.

birtokot saját magára, mint az adományos Bek Pál özvegye (tehát nem Paulina javára).

8. *Nem sikerült kifizetni az összeget, és közben, 1836-ban férjhez ment Amália. Az Államtanács emiatt Bárczay Anna kérését (adoptálás elfogadása a birtok 1/2 részére) nem hagyta jóvá. Az indoklás szerint a fiúsított Amália hajadonként megtehetette, hogy adoptálja hűgát, de férjzettként a magyar törvények szerint már nem teheti, mert férje törvényileg a gyámja. Indokolják még azzal is, hogy most már férjzettként még szülhet fiút, és ezzel Paulina adoptációja semmissé vált.*
9. *Bek Pálné Bárczay Anna ezután bejelentette, hogy az egész birtokot (!) meg akarja váltani a maga részére özvegyi jogon. Az Államtanács ezt azzal hagyta jóvá, hogyha egy összegben kifizeti a 62,085.-Ft összeget, akkor a teljes birtok őt (!) fogja illetni.*
10. *Bárczay Anna többször halasztást kért és kapott. 1838-ban is ez történt, Bárczay Anna fizetési haladékat kér a rossz termésre hivatkozva. A 62 085 Ft-ból 26 000 Ft-ot tudott addig kifizetni. A kamara úgy látta, mivel eddig is fizetett, ezután is nyilván fog, és megadta neki egy évre a haladékat. Az ügy iratai itt érnek véget, de okom van feltételezni, hogy végül kifizette az egész birtokot, s ezáltal semmissé tette Bek Pálnak Amália lányára vonatkozó fiúsítását.*

53. kép. Nyírbakta kastély.

11. 1840-ben valószínűleg emiatt a kivásárlás miatt mondott le Amália az egész téglási és bökönyi birtoktestről (a gyermekeket szült) Paulina javára, mintegy jóváhagyva a kivásárlást.¹²⁵
12. Amikor 1848-ban meghalt Bárczay Anna, pontosan nem tudni, mit hagyott a lányaira, de vélhetően fele- fele arányban szerezhették meg azt, ami eredetileg egészben Amáliát illette.

1840-re tehát az a helyzet áll elő, hogy Bek Amália, aki a család fejének számított a fiúsítás folytán gyakorlatilag elvesztette majdnem minden volt és várományos birtokát:

- 1.) az anyai birtokokat (Bakta és Gelénes) a húga nászajándékban kapta az anyjától arra hivatkozva, hogy Paulinái Bököny és Téglás (az apai birtok),
- 2.) az apai birtokoknak (melyek korábban egészben őt illették) legjobb esetben is csak a felét szerezhette meg az anyja halála után.

Másképpen szólva (vélelmezés és kerekítés után) azt feltételezem, hogy az atyai és anyai birtokok 3/4 része Paulinához, 1/4 része Amáliához került a szülők halála után. Ez az egész ügy döntő lehetett a családi kapcsolatokra.

A következő két forrásból is arra következtettek, hogy Bárczay Anna átadhatta Paulinának az atyai birtokok egy részét, s ezidőtájt ő maga uralta a vagyont Degenfeld Imrével:

Nagykállóban 1845. december 20-án gyűlést tartottak a rossz termés miatt. Nagyjából 86 000 (!) szükségét szenvedő Szabolcs megyei embernek kellett segíteni valahogy. A tudósítás végén ezt olvashatjuk: „*e részben már száp nyilatkozatokat hallánk a gyűlés folytában Debreczen városa, gróf Forgách Miklós, özv. Bekk Pálné s gróf Degenfeld Imre képviselőiktől, kik megbízóik nevében kinyilatkoztatták, miszerint, nem számolván a megye segedelmezésére, jobbágyaikról magok fognak gondoskodni.*”¹²⁶ Nagykálló, 1848. szeptember 11.

„Gróf Degenfeld Imre panasza a bökönyiek termény és napszám szolgáltatásainak elmaradása miatt”, amelyben Beck Pálné mellett ő a panaszos, így vélhetően valóban átjegyezték Paulina tulajdonába az említett részeket.¹²⁷

Ugyancsak ebben az időben (1848) Degenfeld Imre egymaga 18 000 Ft kölcsönt adott Debrecennek!¹²⁸

¹²⁵ MNL OL A 57 Libri regii 66. kötet 911–914. p. Bécs, 1840.07.16. V. Ferdinánd.

¹²⁶ Nemzeti Ujság 1846. január 1.; 206. szám 3. p.

¹²⁷ MNL SZSZBML IV. B. 102. 1. köt. 1848. IX. 11. kb. jkv. 833. sz.

¹²⁸ Hajdú Bihar Megyei Levéltár Évkönyve VI., 1979, 178. p.

Érdemes itt megismerünk Beck Amália 1834-es nyilatkozatát:

„Fő Tisztelendő Tekéntetes Nemes Káptalan.

Alábbis megírott Néhai Édes Atyám Cs. K. Kamarás és Tanácsos, Téglassi és Bökönyi Bek Pál Urnak Hitvese Bárczai Bártzay Anna Édes Asszony Anyámtól származott leánya Téglassi és Bökönyi Bek Amália adom tudtára mindenkinek, akinek illik ez levelem rendiben, hogy én tekintvén, és éretten, józan megfontolván mind azon szoros vérségbeli egybekötést, melly engemet Kedves Testvérem Téglassi és Bökönyi Bek Paulinával Méltóságos Gróf Degenfeld Imre Úr Fő Herceg Károly nevét viselő Lándzsás Ezredbeli Fő Hadnagynak hitvesével oly közelről kapcsol öszve, mind kivált nevezett Édes Testvéremnek hozzám való igaz Testvéri szeretetét, hűségét, és ragaszkodását, mellyel irántam kisdedségétől fogva mindekkorig szüntelen és változtathatatlanul viseltetett, és mellyel irántam időről időre éltem minden környülményiben tettel és mind inkább meg mutatott, de szemem előtt tartván azon Gyermeki háladoságnak szentségét is, amellyel néhai Édes Atyám végintézetbeli utolsó akaratjának sérthetlenségéhez magamat mind Isteni, mind Emberi Törvények, mind a természet szavai szerént is alkalmaztatnom fedhetetlen kötelességem, azon Ttes Szabolch Vármegyében helyheztetett Téglass egész Mező-Városához, és Bökönyi rész Jóságához, mellyet tisztelt néhai édes Atyánk 1799ik Ezt. Martius 15 királyi adomány mellett fiú ága szerzett, és a mellyekre nézve Férfi maradékhoz való reménységtől megfosztván, engemet 1819ik Eszt. November 19ik költ Racfectionalis levél mellett fiává vön – halálához közelgetvén pedig, mint övé maga szerző, azon végrendelezését hagyta meg, hogy én, és édes Leány Testvérem Paulina minden javaiban, és különösen a Téglassi és Bökönyi Jóságaiban is egyenlően örökösödjünk és oztozzunk, mindazért tehát hogy néhai édes Atyánk ezen végrendeleti akaratját tartozó gyermeki tisztelettel tellyesítem – mind főképpen hogy édes testvéremnek hozzám minden időben kész szívvel bizonyított munkás hűségét és jóságát érdem szerént viszonzozzam és jutalmazzam, az érdekelt Téglassi, és Bökönyi jóságokhoz való jussomat s igazamat, édes Testvérem Téglassi és Bökönyi Bek Paulinával tisztelt Gróf Degenfeld Imre Úr Hitvesével a Hármaskönyv I. Része 37ik Titulusa 2ik Sphussa, nem különben ugyancsak a Hármaskönyv I. Része 66ik Titulusa hasonlatosságához képest – ezen soraimat Adoptionalis levelem által közölvén és megosztván – a Téglassi és Bökönyi Jóságoknak hasonfelére nézve minden hozzá tartozandókkal, úgymint jobbágyi és zselléri megült vagy pusztá helyekkel, mívelt vagy míveletlen majorságbeli földekkel, mezőkkel, szántó földekkel, kaszálókkal, legelőkkel, parlagokkal, erdőkkel, erdő helyekkel, irtásokkal, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel, szőlőt termő földekkel, minden fojó vagy álló s

halászóvizekkel, halászzattal, tavakkal, nádasokkal, csatornákkal, révvel, vámmal, malmokkal, s azoknak helyeivel, korcsma vagy vendégfogadó házakkal, mézsárszékkel Lakó és gazdasági mindenféle épületekkel, kertekkel, szóval minden névvel nevezendő tartozhatóságokkal Földes Uraságot illető haszon vételeivel, jussaival és jövedelmeivel, azok valóságos határik közt – ötet s mind két ágon leendő Maradékát ezennel örökösömmé vallom, és azt neki, s mind két ágra adom maradékainak Soronina Adoptionalis levelem által, most mindjárt symbolice által engedem, s azt a mikor kívánandják, s ha édes Anyánknak életében, vagy az én Férjhez menetelemig a jószágot közösen hagyván, annak csak jövedelméből venné ki részét, úgy mind édes Anyánknak nem reményelt halála, mind az én Férjhez menetelem esetén valósággal is kiszakasztom s által adom – egyedül a költsönös örökösödésbeli just, és helyiséggel semmit egyebet nem tartván fel magamnak és maradékaimnak, sőt, azon esetre, ha ne talán minden más egyenes örökös nélkül történe kimúlásom- akkorára ex nunc pro tunc többször illetett Testvéremmel Téglási és Bökönyi Bek Paulinát fent nevezett tisztelt Gróf Degenfeld Imre Úr Hitvesét a Téglási és Bökönyi jószágok más felére nézve is ezennel Örökösömmé fogadván és valván be – abban az esetben az egész Téglási és Bökönyi birtok a Hármaskönyv I. Rész 67ik Titulusa 2ik Sphussa rendelése szerint egyenesen ő rá, és mind két ágon bíró maradékaira és tellyességgel nem másra szályon által – tellyes hatalmat adván nekie, vagy successorainak arra is, hogy ezen örökösömmé fogadó Levelemre, Soraimra, Adoptiomra, a Hármaskönyv I.Része 64ik Titulusától fogva, akkor Ő Felségétől akár pedig a Hármaskönyv II.Részének 14ik Titulusának 40ik Sphussa szerént a Felséges Nádortól Consensust is kérhessen, s egyszersmind magamat ezen Soronina Adoptionalis levelemnek akármely hiteles helyen vagy személy előtt – amikor kedves testvérem Bek Paulina Asszonyinak, Méltóságos Gróf Degenfeld Imre Úr Hitvesének tetszeni fog – leendő örökös bevallására ezennel kötelezem.

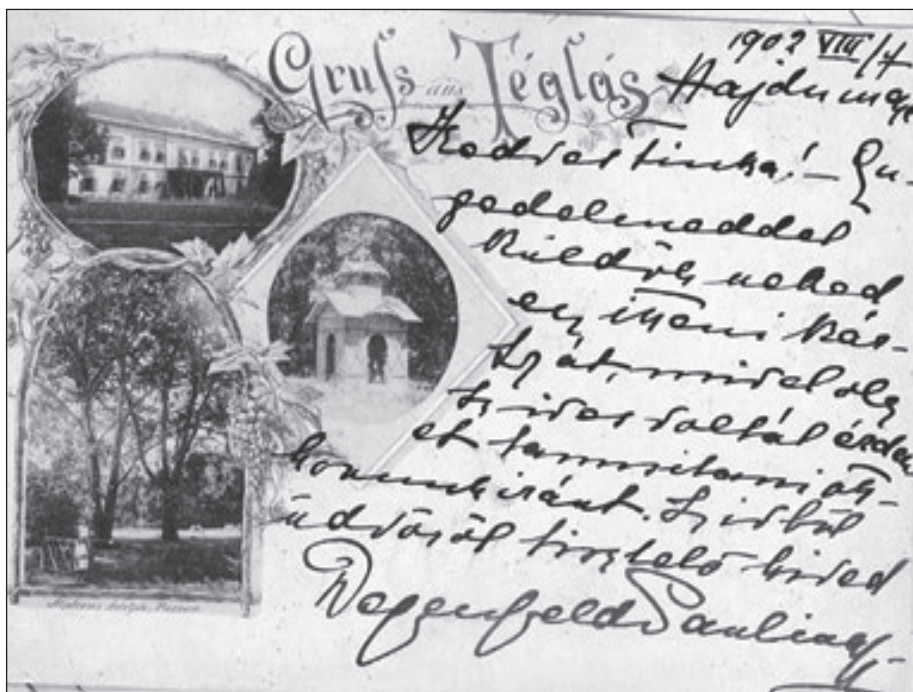
Többire különös tisztelettel maradtam.

A Fő Tisztelendő TTes NS Káptalannak. V.Olasziba december 11kén '834.

Alázatos szolgálója Bökönyi Bek Amália”¹²⁹

Váradolaszi ma Érolaszi nevet viseli, Romániában található 32 km-re Bályoktól, 15 km-re a magyar–román határtól. Ez azért érdekes, mert nem Téglás, Bököny vagy Bakta közelében lévő hiteleshelynél tett nyilatkozatot, hanem Bályokhoz közel, ami arra enged következtetni, hogy már ekkor (Paulina esküvője után) Bályok felé „tolta” őt a családja.

¹²⁹ MNL OL A 57 Libri regii 66. kötet 912–913. p.

54. kép Tégla kastély képeslepen

3.4.2.2. A küzdelem eredménye (1856–1857 évek bizonyítékai)

Az előbbieken arra próbáltam rámutatni, hogy Amáliát a családja módszeresen megfosztotta a vagyonától. Ez mindaddig – alapos indokokon nyugvó – vélelmezés, amíg konkrét bizonyítékok nem kerülnek elő. Szerencsére ezekkel is rendelkezem az alábbiak szerint: az 1853. március 2-án kiadott császári nyílt parancs szerint az úrbéri kapcsolatokból származó „jogok, járandóságok és kötelezettségek” megszűntek, s emiatt az úrbéres földek állami kárpótlás mellett a parasztok tulajdonába mentek át (kb. 10,2 millió katasztrális hold méretű terület Magyarországon). Tehát a nyílt parancs 26. §-a értelmében az úrbéri birtokok után állami kárpótlási tőkét ítéltek meg a földesuraknak. Ez egy rendkívül szerencsés lehetőség arra, hogy megállapíthassuk, hogy egy földbirtokosnak hol voltak a (főbb) birtokai, lévén nem maradt fenn általános földnyilvántartás, és az adatokat csak innen-onnan lehet szerencsével összeszedgetni.

A közlönyökben (az akkor már elhunyt, de 1854–1855 években még élt) Beck Paulina nevével lehet csak találkozni, Amáliát sehol sem említik. Lássuk

mely uradalmi birtokokra mekkora (kerekített) kárpótlást kapott Paulina (pontosabban: halála miatt Degenfeld Imre):

Esküllő, Pestere, Keszteg, Bályog, Széplak, Szoldobágy uradalmi birtokok után 39.088.-Ft¹³⁰ (55. kép)

10725 ft kárp. tőke :	
5) Gr. Degenfeldné szül. Beck Paulina	nak esküllői, pesterei, kesztegi, bályog, széplaki és szoldobágyi v. urb. birt. 390
ft 25 ⁵ / ₈ kr. kárp. tőke :	
6) Desseffy családnak pesterei kárp.	

55. kép. Budapesti Hírlap 1856. 1. szám (Újságrészlet)

Jákó 250.- Ft, Újfehértó 4.200.- Ft, Szakoly 2.100.- Ft, Nyírbakta és Lórántháza együtt 16.150.- Ft, Bököny 4.650.- Ft, Csobaj 2.625.- Ft, Téglás 33.600.- Ft¹³¹ (56. kép)

Mária, szül. Szt.-Miklós	Szakoly, Szabolcsmegye,	100	—
egenfeld Paulina született Beck	Nagy-Kállói járás	250	—
	Jákó	4200	—
	Újfehértó	2100	—
	Szakoly	16150	—
	Nyir-Bakta és Lórántháza	4650	—
	Sárosm. Nagy-Kállói járás	2625	—
	Bököny	33600	—
	Csobaj, Észak Bihar megye, Doroghi járás, Téglás, Észak Bihar megye, Debreczeni járás		

56. kép. Budapesti Hírlap 1856. 2. szám (Újságrészlet)

Mátészalka 125.- Ft, Császári (Nyírcsászári) 10.450.- Ft, Kántorjánosi 3.637.- Ft, Gebe 2.425.- Ft¹³² Nyírvasvári 9.600.- Ft, Hodász 1.625.- Ft, Derzs (Nyínderzs) 630.- Ft (57. kép)

Ujfalu Mihály	Nagy-Dobos Szabolcsmegye	2	250	—	1/5	n	Törz
Gróf Degenfeldné szül. Bek Paulina	Mátészalka	1	50	—	n	n	Kun Kov Mum (128) szonr
	Császári	25	9	10450	—	n	
	Kántor-Jánosi	67/8	4	3637	30	1/11	
	Gebe	45/8	1	2425	—	n	
	Nyir Vasvári	16	32	9600	—	n	
	Hodász	33/8	—	1625	—	n	
	Derzs	13/8	1	630	—	n	
	Jókay Ferencz	Köcsörd Römör	4/8	—	225	—	
		1	—	450	—	n	

57. kép. Budapesti Hírlap 1856. augusztus 7. (Újságrészlet)

¹³⁰ Budapesti Hírlap, 1856. 1. szám (újságrészlet, 55. kép)

¹³¹ Budapesti Hírlap, 1856. 2. szám (újságrészlet, 56. kép)

¹³² Budapesti Hírlap, 1856. augusztus 7. (újságrészlet, 57. kép)

Pere, Felső-Dobzsa, Szala, Alsó-és Felső-Szend, Fülökércs uradalmi birtokok után
 4.018.- Ft¹³³ (58. kép)

Székely Péter és özv. Okolicsányi- né szül. Székely Johanna	Perkupa	587	30		n 5	Jan. 14.
Gróf Degenfeld Imróné szül. Beck Paulina	Pere Felső-Dobzsa Szala Alsó- és F.-Szend Fülökércs	4018	45	1856. máj. 1.	n 20.	" "
Kormos Miklós árvái	Hernád-Zsadány	71	252 $\frac{1}{2}$		dec. 5.	febr. 5.

58. kép. Budapesti Hírlap 1856. szeptember 27. (Újságrészlet)

*Gelénes 24.942.- Ft, Vásárosnamény 1.200.- Ft*¹³⁴ (59. kép)

Gróf Degenfeld Imre ne- je született Beck Paulin	Ge ényes Vásár.-Namény	67 $\frac{21}{100}$ jtelek 27 3 jtelek	24942 42 $\frac{1}{2}$ 1200 —	ember 1.	11847 570	47 —	Gyön Bor utái
Neupauer Dienes, György.	Márok	4 $\frac{1}{2}$	1443 45	ember 1.	685	46 $\frac{1}{2}$	

59 kép. Budapesti Hírlap 1857. 8. szám (Újságrészlet)

Az előbbi összeállításban 157 535 Ft szerepel, ami hatalmas összegnek számított akkor. Ez az összeg mind Degenfeld Imréhez került, hiszen a felesége ekkor már nem élt, s ismétlem: *Beck Amáliát egyetlen esetben sem említik a források, sem a Budapesti Hírlap.*

Ha megnézzük a felsorolt birtokokat, kiderül, hogy Beck Paulinához került az általam ismert birtokvagyon egésze:

- A *Bályokot* (ott Bályog) tartalmazó listában szereplő birtokok a Beck lányok nagyanyjának, Szénás Zsuzsannának voltak a birtokai, így ezek *anyai* birtoknak számítanak.
- A *Nyírbaktát és Téglást* tartalmazó csoporthoz atyai és anyai birtokok is tartoznak:
 - atyai birtokok*, amelyeket Beck Amália örökölt meg az apjától fiúsítás révén, ám láthatjuk, ebben az időben már mind Paulináé voltak (!): Bököny, Téglás;
 - anyai birtokok* (Bárczay Miklós, a nagyapa, Haller-vonatról szerezte ezeket): Jákó, Szakoly, Bakta, Lórántháza;
- A *Kántorjánosit* (!) tartalmazó csoport valamennyi birtoka Bárczay, azaz *anyai birtok* volt.

¹³³ Budapesti Hírlap, 1856. szeptember 27. (újságrészlet, 58. kép)

¹³⁴ Budapesti Hírlap, 1857. 8. szám (újságrészlet, 59. kép)

- d.) A *Fülökércset* tartalmazó csoport valamennyi birtoka Bárczay, azaz *anyai birtok* volt.
- e.) A Tarpához kb 10–15 km-re található (!) *Gelénest* tartalmazó csoport valamennyi birtoka Bárczay, azaz *anyai birtok* volt. A gelénesi birtok nagysága impozáns. Nem megállapítható, de könnyen lehet, hogy szinte elért Tarpáig.

A fentiek szerint Beck Amália 1856-ban – pontosabban a kérelem benyújtásakor –, ami Beck Paulina halála *előtt* kellett, hogy legyen, semmilyen atyai vagy anyai birtokban nem volt érdekelt. A kérelem benyújtásának időszávjá a parancs kibocsátása és Paulina halála közötti időszak lehetett: 1854. január 16.–1856. január 1. Ez az időszak 2-3 évvel Beck József születése utáni időszak.

Érdemes megjegyezni, hogy 1856. szeptember 13-án Degenfeld Imre Kocsordra (5700 Ft) és Csengerújfalura (1000 Ft) kapott kárpótlást,¹³⁵ (60. kép)

1856. máj. 1.	10. november 10.	1872. január 20.	Kállay Leopold s több Kállay örökösök Ozv. Sulyok Mária svül. Kállay	Dura Lazári Ó-Pályi S. Imre-Oroszi	2 ³ / ₄ 1 1 ¹ / ₄ 3 ¹ / ₄	1 2 6	1237 600 1112 150	30 — 10 —	
1856. nov. 1	10. november 10.	1872. január 20.	Gróf Degenfeld Imre	Kocsord Csenger-Ujfalu	12 2	0	5700 1000	— —	60
1856. nov. 1	10. november 10.	1872. január 20.	Horváth István	Papus	5 ¹ / ₄	5	50 531	15	2

60. kép Budapesti Hírlap, 212. sz.; Hivatalos Értesítő

amely főképp Degenfeld-Schonburg birtok volt, de nem zárható ki, hogy Beck Pálnak is voltak birtokrészei itt. *Ugyanakkor a 6700 Ft kárpótlási összeg eltörpül a feleség részéről érkező 157 535 Ft-hoz képest. Az elhunyt feleség révén hozzá jutott kárpótlási összeg több mint huszonháromszorosa a sajátjának.* Érthető tehát, ha nem megyek el szó nélkül amellet, hogy e hatalmas összeg fele Amáliát illette volna.

Imre 1857 márciusában Csengerújfalura, júliusában Széplak, majd augusztus 2-án már, mint Bályok (!) közbirtokosaként úrbéri szabályozásban volt érdekelt.¹³⁶ (61. kép)

¹³⁵ Budapesti Hírlap, 212. sz.; Hivatalos Értesítő; 60. kép

¹³⁶ Budapesti Hírlap, 1857.03.19(64. szám) 560. sz. idézés (61 kép); (Csengerújfalura). Budapesti Hírlap, 1857.07.26.(169.szám) 733. sz. felhívás (62. kép); (Széplak), Budapesti Hírlap, 1857.08.02. (175. szám) 734. sz. felhívás (63. kép); (Bályok)

(560)	(1-3)
<p>179. A szathmári es. k. urbéri törvszék elhatározta: hogy f. évi máj. 4-n reggeli 9 órakor, Szathmar megyében kebelezett Csenger-Ujfalu községben tárgyalás tartassék azon kérvény felett, melyet hozzá gróf Degenfeld Imre, és több es. ujfalusi közbirtokosok mint felperesek, a volt jobbágyok ellen folyamatban levő urbéri rendező és tagosító perben megkísértendő barátságos egyesség, és az 1853-ik évi mart. 2-n kelt birtokrendezési es. nyiltparancs 27 §-sa értelmében megállapítandó birtok-arány végett, a n. t. nagyváradi es. k. urbéri főtörvényszéknek f. évi január 10-ről 8 sz. a. kelt rendelete következtében benyújtottak. Mindazok tehát, kik fekvő birtokhoz a nevezett községben bármínő igényt tartanak, a fenn kitett napon, a helyszínen leendő megjelenésre ol. kijelentéssel idéztetnek, hogy az akkor jelen levők által kötendő egyesség a meg nem jelenőket is kötelezni fogja.</p> <p>Szathmár, mart. 5. 1857.</p> <p style="text-align: center;">Cs. k. urbéri törvszék.</p>	

61. kép Budapesti Hirlap, 1857.03.19. (64. szám) 560. sz. idézés (Csengerijfalu)

1800	(1-3)
<p>733. Alulirt első folyamodású es. k. urb. törvszék által Dél-Bihar megyében a marjai al szbirói járásban fekvő széplaki közbirtokos gr. Degenfeld Schomberg Imre é Kabos József uraknak, a nevezett község obbi birtokosai és a volt urbéri lakosai ág ellen. Széplak mezőváros határána elyhatólagos urbéri szabályozása s elkülönítése tárgyában ezen es. k. urb. törvényszékhez benyújtott keresete folytán a közbirtokosok közötti arányosságuk a 1853. évi mart. 2-ki es. nyiltparancs 27-ik §-a az urb. ügyr. 159 §-ai értelmében barátságos egyesség utján elintézésére törvénynapján e f. 1857. sept. 3-ik napjánál e. g. órája, és annak si erüité esetében folytatólag folyamba tett urbéri szabályozás s elkülönítési perben a felek közötti barátságos egyességnek megkísértése pedig ugyancsak sept. 4-ik napjánál e. g. órája a helyszínen Széplakra tüstetik ki; ennek következtében mindazok a többször érintett Széplak helység ez jogot tartanak, a mondott helyen és időben, ezen es. k. törvszék részéről kiildött előadó tanácsos s bizottmány előtti sükséges okmányokkal ellátva személyesen vagy törvényes képviselőik által jelennek meg, és a további végzések átvételéig egy Nagyváradon lakó közös megkíséreltetett annál inkább jelenjenek ki, inthogy ellenkező esetben a további kezécsítések a pprtsnak a több pertársak elleni járást tárgyazó határozatai szerint fogmak közzéltetni.</p> <p>Végül megjegyeztetik, hogy ezen es. k. urb. törvszék, az illetők meg nem jelenése egy az egyesség nem sikerülte esetében a felhívott törvények rendelkezés kért, mindenesetre ideiglenesen intézkendő, egyezsemind a volt földesurak s jobbágyok közötti viszonyok végleges szabályozásához fogand.</p> <p>Nagyvárad, jul. 1. 1857.</p> <p style="text-align: center;">Cs. k. urb. törvszék.</p>	

62. kép Budapesti Hirlap, 1857.07.26. (169. szám) 733. sz. felhívás (Széplak)

(1854)

(1-3)

734. Alulirt első folyamodásu cs. k. urbéri törvszék által Dél-Bihar megyében a margittai cs.k.szbirói járásban fekvő Bályok községbeli közbirtokos gr. Degenfeld Schomberg Imre és Kabos József uraknak a nevezett község többi közbirkosai és a volt urbéres lakosság ellen, Bályok helység határának folytatatólagos urbéri szabályozása és elkülönítése tárgyában ezen cs. k.

urbéri törvszékhez benyújtott keresete folytán, a közbirtokosok közötti arányosságnak az 1853. mart. 2-ki cs. nyiltpar. 27. és az urb. ügyrts 159 §§. értelmében barátságos egyesség utjáni elintézésére törvéynapule f. 1857. évi sept. 7-dik napjának d. e. 9 órája; annak sikerülte esetében a folytatólag folyamba tett urbéri szabályozó s elkülönítési perben a felek közötti barátságos egyességnek megkísértésére pedig ugyancsak sept. 8-ik napjának d. e. 9 órája a helyszínére Bályokra kitűzetvén, ennek következtében mindazok, kik a többször érintett Bályok helységéhez jogot tartanak, a mondott helyen és időben, ezen cs.k.törvszék részéről kik. előadó tanácsos s bizottmány előtt szükséges okmányaikkal el látva személyesen vagy törvényes képviselőik által jelenjenek meg, és a további végzések átvétele végett egy Nagy-Váradon lakó közös meghatalmazottat annál inkább jeleljenek ki, minthogy ellenkező esetben a további kézbesítések a polgári perrtsnak a több pertársak elleni eljárást tárgyazó határozatai szerint fognak eszközöltetni.

Végül megjegyztetik, hogy ezen cs. k. urb. törvszék az illetők meg nem jelenése, vagy az egyesség nemsikerülte esetében is, a felhívott törvények rendeletéhez képest mindenestre ideiglenesen intézkedend, s egyszersmind a volt földes urak és jobbágyok közötti viszonyok végleges szabályozásához fogand.

N.-Várad, jul. 11-n 1857.

Cs. k. urb. törvszék.

Itt kell felhívnom egy furcsaságra a figyelmet: a Magyar Nemzeti Levéltárban van a „*Méltóságos gróf Dégenfeld Ottó ö nagysága bályogi uradalma belső udvarának térképe*” elnevezésű anyag. A térkép 1854-ben készült.¹³⁷ A felirat valóban Dégenfeld Ottót említi, ami minden bizonnyal tévedés, hiszen tudomásom szerint csak Degenfeld Imrének volt köze Bályokhoz, ráadásul Imre testvére, Ottó, ekkor már öt éve (†1849) halott volt. (Imre 1878-ban Bököny közbirtokosság elnökeként is tevékenykedett.)

Mivel több birtokot hiányoltam a felsorolásokból (pl. Almás, Tasnádszarvad), a kutatást folytattam, és a Magyar Futár egyik 1858-i számában bukkantam rá a megdöbbentő adatokra.

A zilahi cs. k. törvényszékre 1858. július 8-án jelentette be Degenfeld-Schonburg Imre a maga és gyermekei nevében a következő kárpótlási igényeket, melyeket szeptember 18-án tárgyalt a törvényszék: (64. kép)

- a.) *Almás (Nagyalmás), Dörzsök, Somály, Kémer, Porc, Markaszék, Cserost és Felső-Karnács birtokok* után 23 967 Ft és 31 kr. tőke és 10 018 Ft és 50 kr. khátr. (elmaradt kamat) iránt
- b.) *Tasnádszarvad, Kucsó, Ökörítő, Zálnok, Szakácsi és Oláhcsaholy birtokok* után 47 696 Ft és 59 kr. tőke, és 21 884 Ft és 14 kr. khátr. (elmaradt kamat) iránt.

<p>lnak patai, boosi, györgyfalvai, kispetrii és nyercei urb. jov. 5165 ft 15 kr tőke és 1040 ft 27 kr khátr. 2) ifj. Bethlen Józsefnek mező-nagy, mező-kooki és kakovai urb. jov. 4079 ft 26 kr tőke és 911 ft 41 kr khátr. 3) gr. László Mórinnak, szász-erkedi, oláh-solymosi és barátfalvai urb. jov. 8190 ft 46 kr tőke és 1348 ft 29 kr khátr. 4) Jekey Lajosnak mező-kapusi urb. jov. 2250 ft 23 kr tőke és 460 ft 54 kr khátr. 5) Jekeli Sándornak onaki és nagy-iklodi urb. jov. 1393 ft 17 kr tőke és 446 ft 46 kr khátr. Bejel. hn. jun. 20. tnap aug. 27. 1858.</p>	<p>jov. 47696 ft 59 kr tőke és 21884 ft 14 kr khátr. Bejel. hn. jul. 8. tgnap sept. 18. 1858.</p> <p>Ugyanattól öz. gr. Kemény Miklósné, gr. Teleki Polixénának pecselli urb. jov. 5360 ft 26 kr tőke és 1072 ft 27 kr khátr. Bejel. hn. jun. 15. tnap aug. 7. 1858.</p>
<p>A zilahi cs. k. tszéktől 1) Katona Istvánnak egerháti urb. jov. 1538 ft 27 kr tőke és 358 ft 13 kr khátr. 2) gr. Degenfeld Imre és gyermekeinek almási, dörzsöki, somalyi, kémeri, porci, markaszéki, cserosti és felső-karnácsi urb. jov. 28967 ft 31 kr tőke és 10018 ft 50 kr khátr. 3) Ugyanazoknak tasnádszarvadi, kucsói, ökörítői, zálnoki, szakácsi és oláh-csaholyi urb.</p>	<p>A k. tőke és 270 ft 15 kr khátr. 4) Marosi Józsefné, Pálffy Juliának veregyházi urb. jov. 443 ft 24 kr tőke és 88 ft 40 kr khátr. 2) Vizi Farkasnak gecei urb. jov. 672 ft 30 kr tőke és 189 ft 50 kr khátr. 3) gr. Bék Györgynök m. lapádi urb. jov. 4197 ft 6 kr tőke és 270 ft 15 kr khátr. 4) id. gr. Teleki Domokosnak, alamori, magi, celnai és sárdi urb. jov. 26679 ft 33 kr tőke és 4973 ft 36 kr khátr. Bejel. hn. jun. 30. tnap sept. 7. 1858.</p> <p>A brassói cs. kir. tszéktől Boér Károlynak n. berivoji és teleki recsei urb. jov. 1378 ft 25 kr tőke és 297 ft 50 kr khátr. Bejel. hn. jun. 30. tnap aug. 51. 1858.</p>

64. kép Dégenfeld Imrének a zilahi törvényszéken bejelentett igényei 1858-ban.

¹³⁷ MNL OL S 82 No. 121.

Az adatok letaglózóak, ezek az anyai birtokok mind körbeveszik Bályokot, s teljesen egyértelmű, hogy mind Amália kezében voltak korábban (Bályok központtal), s valahogy kimaradtak a korábbi kárpótlásból. Lehetséges, hogy azért, mert Amália megpróbálta ezeket a birtokokat megtartani magának, nem tudhatjuk.

Ha ezeket a számokat (csak a forintokat) összeadjuk, akkor ez újabb 103 565 Ft jövedelmet jelentett számukra. Érdemes tehát ismét számolni: Beck Paulina után az első körben *157 535 Ft, a második körben 103 565 Ft kárpótlást igényelt Imre, ami összesen 261 100 Ft. Ez azt jelenti, hogy a neki, saját jogon megítélt 6700 Ft harminckilencszeresét kapta meg az elhunyt felesége után.* Hogy fogalmunk legyen a területek nagyságáról, 1859-ben csak Bályokon 1631 hold birtoka volt Imrének.¹³⁸ Összehasonlításképp, 1825-ben Széchenyi István a Magyar Tudós Társaság (ma MTA) megalapítására összes jószágga egyéves jövedelmét ajánlotta fel, ami 60 000 Ft-ot tett ki...

Ha csak ezeket az adatokat ismerné az Olvasó, már akkor is teljesen egyértelművé válna számára, hogy Amáliát (akit ismétlem, sehol nem említenek) elképesztő vagyontól fosztottak meg akarata ellenére, vagy az ő szándékai szerint is.

Minden igyekezetem ellenére, ami *Amália* kárpótlásának felkutatására irányult, csak annyit tudtam kideríteni, hogy *ő csak az 1849-ben elhunyt férje után kapott kárpótlást*, amelyről a Genealogiai Füzetek 1904. november havi számának 148–149. oldalán olvashatunk. Eszerint (meg nem határozott időpontban) kárpótlást kapott *Kurety, Közép-Almás, Nagy-Almás, Balsa, Bakonya, Bozes, Bunyilla, Cseb, Csikmó, Erdőfalva, Glod, Algyógy, Homoród, Hosdó, Máda, Nádasdia, Nyírmező, Pojana, Porkura, Renget, Nagyrápolc, Kisrápolc, Tekerő, Valejepi és Vormaga* birtokrészei után. Nagyon fontos, hogy Amália tizenkettő oszloai Kuun rokonnal együtt kapott kárpótlást ezekben az apró birtokokban, ami feltételezi, hogy az összeg csekély lehetett, másrésztől visszautal a fő kérdésre, hogyha ő is birtokostársa lett volna Paulinának az atyai és anyai birtokokban, akkor őt magát is feltüntették volna a hirdetmények. Mivel ez nem történt meg, *ebből az következik ismét, hogy 1854–1858 években biztosan nem volt birtokosa ezeknek a birtokoknak.*

¹³⁸ Fényes Elek: Magyarország 1859-ben, Pest, 1859. 277. old.

3.4.2.3. *A küzdelem eredménye a családi borászatban (Tokaj–Tarcal, Nyírbakta és Tasnádszarvad)*

a.) Tokaj és Tarcal

A források Beck Pál születéséről azt írják, hogy az 1761-ben történt, Tokajban, ahol az apja református lelkész volt. Beck Pál azonban nem ekkor, és nem Tokajban született és az apja sem református, hanem evangélikus lelkész volt. Számomra azonban ebből az a fontos, hogy Tokajt erősen kötik a személyéhez. Nem véletlenül, itt komoly ingatlanvagyon és nagy szőlőket szerzett. Igen sok forrásban szerepel ez, például a Nemzeti Újság 1846. évi 2. számában írt cikke utalok, amely leírja, hogy Tokajban Széchenyi Istvánt Beck Pálné házához vitték, ahol tizenkét keresztény és ugyanennyi izraelita növendék leánya virágokkal várta. Más források sok helyen azt írják, hogy *a legnagyobb szőlőbirtokos is Beck Pálné volt*, azonban a halála után, az 1850-es évektől kezdve kizárólag Degenfeld Imrét nevezik meg birtokosként. Ez azt jelenti, hogy Tokajban sem maradt birtoka Beck Amáliának, azt is húga szerezte meg, s ennek révén a férje. Ennek máig kiható hatása az, hogy a Degenfeld-Schonburg család oldalága egy örökbefogadás révén, ezeken a területeken kárpótlásként kapott vissza jelentős területeket, értéket, s így sikerült létrehozni – mindenki örömére – a különleges szállodából, borászatból álló Gróf Degenfeld Szőlőbirtokot. 1858-ban például a „*Hegyaljai bormívelő egyesület*” bodrogkeresztúri borkiállításán említik az 1857-es tokaji kétputtonyos borát, valamint a tarcali 1857-es fagyos borát.

b.) Nyírbakta

A Borászati Lapok 1875. évfolyamának 177. oldalán azt olvashatjuk, hogy 1862-ben, Londonban, éremmel jutalmazták Degenfeld Imre nyírbaktai borát.

c.) Tasnádszarvad

Ugyancsak érdekesnek tartom ismertetni a Borászati Lapok 1859. évfolyamának 366. oldalán olvasható hírt, miszerint az „*Érmelléki borkereskedelmi társulat*” Debrecenben tartott borkiállításán értékelték a helybeli borokat az 1834–1858 közötti időszakra, s érdekes módon Degenfeld Imre 1841-es tasnádszarvadi bora is a legjobb minősítést kapta. Mivel Tasnádszarvad Bályokkal egy birtokcsoportban található, eredetileg Szénás birtok volt, szinte biztos, hogy az „*osztozásnál*” eredetileg Amáliánál maradt. Vélhetően az történhetett, hogy 1859-ben már Tasnádszarvad is Degenfeld Imre birtoka lévén, benevezette az 1841-es bort, s így nyert vele.

3.4.2.4. A küzdelem eredménye a későbbi sajtóban

Idéznék a Pesti Napló 1899. február 12. számából (5. old.), amely magyarázatra nem szorul:

„...A Degenfeld-Schonburg grófok magyar vonalából származik Degenfeld Ilo-na grófnő – Tisza Kálmánné – Degenfeld Imre gróf leánya. Tiszáné anyja, Beck Polin, a’ harmincas években egyik leggazdagabb partieja volt az országnak.”

3.4.3. Beck Amália és Kuun Gergely házassága

3.4.3.1. Érdekházasság

Magánvélekedések helyett Gyulay Lajos (1800–1869) naplóit, mint független forrás idézését választottam azért, hogy érthetőbb legyen mindaz, amit Bek Amália lelki egészségével kapcsolatban le kell írnom.

Gyulay Lajos 1843. március 3-én Nagypacalban ezt írta:

„...Széplakon akarék meghálni, de rosszabbnál rosszabb fogadók arra határoztak, hogy vezetőt vegyek fel és Bájogba menjek Kún Gergelyékhez. Lámpásokat gyújtva setétben és esős időben, így nagy bajjal Bájogig elbaktattunk, hol Kúnék igen szívesen fogadtak. Háládatosságból azért egy kissé meg fogom szólni őket. G. Kún Gergely egy spekulációs házasságot tett nőjének, Téglás örökös asszonyával, Békk Amáliával, ki szegény – nekem atyámfia – , csaknem boldogtalan, csúf és beteges. Kún Gergelynek magának is sokféle distractiói vannak, egyébaránt jó ember és nem is tudatlan. Bajosan tudnának megélni, ha egy sánta ördög kisasszony nem vinné a felügyeletet a háztartásban. Ő az, aki határtalanul forgatja a kormány pálcáját, a ház asszonya és ura felett. A sánta kisasszony szép nőtestvére volt a ház legérdekesebb személye, ki vacsora után gitározott és Kölcei, Vörösmarti dalait elénekelte...”

Látható, hogy a kortársak is érdekházasságnak tartották a kettőjük frigyét, ami igen megalázó lehetett mindkettőjük, de különösen Amália számára. Ez összecseng azzal, amit a vőlegény kiválasztásáról írtam (Gergely gróf Imre gróf bátyjának a beosztottja lehetett).

A legfontosabb két információ a következő:

- *Kuun Gergely spekulációs, azaz érdekházasságot kötött Beck Amáliával.* Ennek kiemelése azért különleges, mert a korszakban az arisztokrácia jórészt „érdekházasságokat” kötött, tehát Kuun Gergely és Bek Amália házassága valamiért ezen érdekházasságokat is meghaladó módon csak spekuláción alapulhatott, amiből következhet az is, hogy semmilyen érzelmi kapcsolat nem alakult ki közöttük később sem, vagy jelenthette azt, hogy

- a férj a nevet és a rangot hozta magával csupán, a feleség pedig a vagyont.
- *Bek Amália volt egyértelműen Téglás (és a vagyon) örököse (erre később térek ki).*

Felmerülhet a kérdés, hogy Gyulay Lajos mennyire tekinthető hiteles forrásnak a Kuun–Bek házassággal kapcsolatban. Erre a kérdésre szintén a naplókban található közvetett módon választ: Gyulay Lajos igen jó viszonyban volt Kuun Gergely testvérével, Kocsárddal, tehát nemcsak, hogy jól értesült lehetett az ügyről, hanem – barátságára is tekintettel – tárgyilagos is. 1838-ban még egy kis élcelődést is megengedett magának: „*Teleki Mihály és Kun Gothárd jutnak eszembe, kikben az irigység oly nagy mértékű, hogy el lehetne rólok mondani, hogy még azt is irigyelnék, ha egy kutya jól táncolna. Teleki Mihály irigyli Szécsényit, Kun Gothárd Vesselényit, korunk és hazánk két legnagyobb férfiait...*”¹³⁹ Az 1848–1849. években írt naplóiban pedig többször barátjának nevezi, és elég sokszor ír róla. Beszédesebben az, hogy hogyan írt, miután 1851 őszén (halálos ítéletét megváltoztatva) börtönbüntetésre ítélték Kocsárdot:

Oct. 10.

„*Szegeden, kocsimról egyenesen a' gőz hajóba költözködtem, mely a' Tiszán fel Szolnokig hozott, ott, vasutra kelve nyolcadnapra vagyis 7ted napra megérkeztem Pestre a' Tigris vendéglőbe tavalyi lakásom helyére, és azolta testvéreim: Wassné és Kunné társaságában teldegelnek a' szomorú napok. – Tegnap előtt olvastattott fel 17dikén Octobernek/ 38 politikai bűnösnek ítélete, azok közül sokan 10, 6, 4, és 2 évre ítéltettek! Köztük Nyári, Bonis, Josipovics, Luzínszky, Kun Gothárd, Bockó. Mikor lesz vége az üldöztetésnek? mikor fog a' kibékülés órája ütni?*”

Oct. 21.

„*Már kétszer voltam az új épületben bementi jegyért hogy a' foglyokat meglátogathassam, délután megint próbálok egyet, ha holnapra kaphatnék egyet. Kun Kocsárdot és Luzínszkyt szeretném ott meg látogatni.*”

Oct. 27.

„*Kávéházba menni ujságot olvasni és limonadeot inni. Holnapra, kaptam jegyet az Újépületbe, megfogom látogatni 6 évre elítélt szegény barátomat Kun Kocsárdot, bár Luzínszki Palival is találkozhatnám, ki 10 évre van elítélve. Irni sincs kedvem, fejem fáj, pipám nincs kitakarítva, mit csináljak?*”

¹³⁹ Naplók, 21. kötet 58.

Oct. 28.

„Tegnap valahára be tudék menni az ujj épületbe barátom Kun Gothárdot rab-ságában meglátogatva délután 2 től 3ig láthatók a' foglyok azok által, kik engedélyt kapnak meglátogathatásukra. — Egy szobába hivatnak le az olyanok — Ott lát-tam Beszét, Fiáthot, Hodosit, és vason még egy szerencsétlent, kiket szintén nejeik meglátogattak...”

Azt gondolom, hogy Gyulay nem hazudhatott egy ilyen jó barátja testvére-vel kapcsolatban az amúgy is magának írt naplójában, így észrevételeit hitelesnek fogadom el.

Térjünk vissza az eredeti gondolatmenethez. Ahogyan a zene pillanatnyi csendek nélkül nem létezhet, úgy a naplók esetében azt is vizsgálni kell, ha lehet, hogy mi az, amiről nem szólnak, bár szólhatnának. Személyes veszte-ségnek tekintem, hogy (az irodalomtudomány mai álláspontja szerint) Gyulay 1849. június 22. – 1850. augusztus 5. között nem vezetett naplót. Ez azért veszteség, mert nagyon érdekelne, hogy mit írt (volna) Kuun Gergely haláláról (1849. november 2.).

Még annyit: naplóját rendkívüli részletességgel vezette. Így például tőle is értesülünk arról, hogy 1849. április 14-én Debrecenben az ott ülésező ország-gyűlés kimondta a Habsburg-Lotharingiai ház trónfosztását:

„A Habsburg-Lothringeni ház a magyar nemzet elleni árulása, hitszegése és fegyvert fogása által, nemkülönbén azon merény által, miszerint az ország területi épségének eldarabolását, Erdélynek és Horvátországnak Magyarországtól elszakít-ását, és az ország önálló státuséletének eltörlését fegyveres erőszakkal megkísérteni, evégett idegen hatalom fegyveres erejét is a nemzet legyilkolására használni nem iszo-nyodott [...] ezen hitszegő Habsburgi-, s utóbb Habsburg-Lothringeni ház Magyar-ország [...] feletti uralkodásból ezennel a nemzet nevében örökre kizáratik, kirekesz-tetik [...] s az ország területéről s minden polgári jogok élvezetéből számkivettetik.”¹⁴⁰

A naplója szerint ezen az április 14-i napon „Három negyed 11-kor délelőtt érkezém meg Debrecenbe, és azonnal, pizskosan porosan, mint útról jöttem, a 11-órás gyűlésen megjelentem, mely legnevezetesebikének nevezhető, minden eddigi gyű-léseinknek. Kimondatott, a magyar nemzet függetlensége, az Osztrák háztól való elszakadása...”

Nem szeretnék elkalandozni nagyon, de azt meg kell említenem, hogy a napló szerint ezelőtt sokáig Kolozsváron tartózkodott, és onnan ment Debre- cenbe. Ha ránézünk a térképre, láthatjuk, hogy Kolozsvárról két út vezet Debre-

¹⁴⁰ Részlet a Függetlenségi Nyilatkozat szövegéből.

cenbe. Az egyik Nagyváradon át, a másik Zilah-Margitta útvonalon. Távolságra egyforma hosszú utakról van szó, viszont az utóbbi út áthalad Berettyószéplakon, ami 5–6 km-re van Bályoktól. Ha ez utóbbi utat választotta, akkor szerintem – a kor szokásának megfelelően – be is látogathatott a kastélyba.

Végezetül: a naplók 1868-ig íródtak, Gyulay Lajos 1869. március 19-én hunyt el, nem sokkal Amália halála előtt, így az ő halálesetéről nem írhatott már.

3.4.3.2. Gyermektelenség

Kuun Gergely és Bek Amália házasságával kapcsolatban a leglényegesebb tény az, hogy az gyermektelen maradt. Gergely gróf 1849. november 2-án, ideglázban örök-re lehunyta a szemét, s az özvegy, gyermektelen Bek Amália Nyírbaktára költözött vissza, ahol nagynénjével, a soha meg nem házasodott Bárczay Zsuzsannával töltötte napjai jó részét. Megjegyzem, hogy Gergely gróf testvére, Kuun Kocsárd, Hunyad vármegye főispánja meg sem nősült, gyermekei neki sem voltak. Nővérüknek, Kuun Amáliának Ugron Istvántól származtak csupán gyermekei, tehát ez a Kuun ág Gergelyben és Kocsárdban kihalt. Értelmetlen a gyermektelenség felelősét keresni, de esetünkben fontos rávilágítanunk, hogy a két Kuun férfitestvér egyikének sem született gyermeke, tehát élhetünk azzal a gyanúval, hogy akár velük kapcsolatban merülhet fel a nemzőképesség hiánya. Reménykedve a levéltári anyagok digitalizálásának hatalmas léptekben történő fejlődésében, nem zárható ki az, hogy valamikor előkerül Bek Amália neve az 1836 utáni időszakból a Franzesbad (Frantiskovy Lazne), Margit-sziget, Balatonfüred, Buziásfürdő vagy Szováta (Medve-tó) meddőségre javasolt vizeinek fürdővendégeként. Ez közvetetten utalhatna arra, hogy a helyzeten próbált segíteni.

Megi.: Katona Csaba „*Fürdővendégek Balatonfüreden (különös tekintettel Szabolcs megyére és Nyíregyházára)*” című írása mutatja, hogy nem reménytelen az ilyen adatgyűjtés. A tanulmányban szereplő adatok általában nem a teljes idényt mutatják be, hanem a lista felvételekor épp ott tartózkodók listáját adják közre. A minket érdeklő időszakból az 1840 és 1841-es év teljes. Az adatok azt mutatják, hogy Szabolcs megyéből kevesen utaztak Balatonfüredre.¹⁴¹

Végezetül azonban le kell szögezni, hogy *ha egy nő nem szül gyermeket, az még nem jelenti azt, hogy nem volt egyszer vagy többször várandós, és ez igaz lehet Amáliára is. Ki tudja, nem volt-e pl. sorozatos vetélése Kuun Gergely magzatjaival? A vetéléseket pedig nem jegyezték az anyakönyvek.*

¹⁴¹ Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv, XIV. Szerk. Galambos Sándor–Kujbusné Mecsei Éva. Nyíregyháza, 2000. 133–156.

3.4.3.3. Rossz házasság

Újra a már említett idézetet hozom példaként, csak mást emelek ki belőle.

Gyulay Lajos 1843. március 3-én Nagypacalban ezt írta:

„...Széplakon akarék meghálni, de rosszabbnál rosszabb fogadók arra határoztak, hogy vezetőt vegyek fel és Bájogba menjek Kún Gergelyékhez. Lámpásokat gyűjtva setétben és esős időben, így nagy bajjal Bájogig elbaktattunk, hol Kúnék igen szívesen fogadtak. Háládatosságból azért egy kissé meg fogom szólni őket. G. Kún Gergely egy spekulációs házasságot tett nőjének, Téglás örökös asszonyával, Békk Amáliával, ki szegény – nekem atyámfia, csaknem boldogtalan, csúf és beteges. Kún Gergelynek magának is sokféle distractiói vannak, egyébaránt jó ember és nem is tudatlan. Bajosan tudnának megélni, ha egy sánta ördög kisasszony nem vinné a felügyeletet a háztartásban. Ő az, aki határtalanul forgatja a kormány pálcáját, ház asszonya és ura felett. A sánta kisasszony szép nőtestvére volt a ház legérdekesebb személye, ki vacsora után gitározott és Kölcsei, Vörösmarti dalait elénekelte...”

Itt a legfontosabb:

- Beck Amália csaknem boldogtalan, csúf és beteges volt. A boldogtalan-ság itt több forrásból származhat: egyrészt a spekulációs házasságból, másrészt a gyermektelenségből, harmadrészt a férjével való hideg kapcsolatából. Az pedig, hogy a naplóiőr leírta, hogy „csúf” volt, eléggé elgondolkodtató, különös tekintettel arra, hogy rokonok is voltak, s ez így igen illetlen dolognak tűnik. Arra tudok gondolni, hogy valóban és látványosan csúf lehetett a naplóiőr szemében Amália. Felmerülhet a kérdés, hogyha tényleg ilyen volt, akkor Salamon Hermannak hogyan tetszhetett meg később. Itt nyilvánvalóan azt kell válaszolni, hogy egyrészt mindenkinek „más” lehet vonzó, azon kívül pedig nem zárható ki az sem, hogy ekkor épp beteg volt Amália, és váratlanul tört rá (napló ezt írja) Gyulay Lajos, tehát nem volt ideje „szépítkezni”. Végül az sem zárható ki, hogyha valaki megszabadul egy rossz házasságtól, kivirulhat. Bármi történhetett, én egyiket sem zárnám ki a lehetőségek közül.
- A házaspárt szinte fogságban tartotta a sánta „ördög” kisasszonyuk, akik a háztartást vezette. A szóhasználat kissé erős, úgy tűnik, hogy Gyulay a nő szépségideáltól eltérő hölgyekkel egy kissé zordan bánt.
- Nincs róla szó, de ismerve Bályok földrajzi elhelyezkedését, és a naplóiőr által írtakat, feltételezhetjük, hogy Amália nem élt társadalmi életet, hanem elzártan élt a férjével Bályokon, Nyírbaktán meg Tégláson.

Egy következő, rendkívül fontos, beszédes naplóbejegyzés ezt mondja Bárczay Annának 1848. december 15-én bekövetkezett halála után:

Gyulay Lajos, 1848. december 28-án ezeket írta:

„...Szomorú jelentést is kaptam, mely szerint az Öreg Beckné – Bárcai Anna – halálát jelentik gyermekei Kunék és Degenfeldék. Rokonom volt, de kevésé ismertem azért nyugodjék békében. Nagyon gazdag asszony volt, férje Beck Pál titkos politia emberének tartatott. Téglásan igen szép lakása volt, hol halála is történt a , nénémnek. A' megszűnt urberiségek lehet hogy siettették halálát. A' fukar és csakis gazdagságra vágyó embereknek nagy csapás is volt ez...”

„...Téglásba nem tudom ki fog beülni. Beck Pál, nem lévén fugyerméke, nagyobb leányát praeficiálta Amáliát, kit Kun Gergely vett el nőül, ez, azonban boldogtalan, nem is volt annyának kedveltje, azért azt beszélük – nem tudom igaz e vagy nem – hogy lemondattak vele kisebb nővére részére: Paulináéra, kit Degenfeld Imre vett el nőül, és kiknek öt gyermekük is van. Boldogtalanokat könnyű rá beszélni, rá szedni, és igen hihető hogy az meg is történt. Fel fog világosodni most – meglátjuk, ki fog beülni Téglásba? Ó gyarló emberek, ti rosz számítók! Azt hiszitek hogy állandó van e valami e világon?”

A fenti két 1848-as naplóbejegyzés rendkívül fontos a számomra, ezért röviden elemezni fogom őket.

Az első idézet Bárczay Anna halálával foglalkozik, s a következők derülnek ki belőle:

- készült gyászjelentés Bárczay Anna haláláról (nem maradt fenn), és azon első helyen Amália, második helyen Paulina szerepelt a gyászolók között;
- nagyon gazdag asszony volt, a férje, Beck Pál nem volt egyenes ember, legalábbis titkos utakon járt, és így halmozta tovább a vagyont;
- Téglásan szép volt a kastély;
- a vagyonsökkenést (megszűnt úrbériségek) siettették Bárczay Anna halálát, mert fukar természetű volt.

Kiolvasható tehát az, hogy a pénz és vagyon központi szerepet játszott Bárczay Anna életében. A naplóbejegyzés nem mond ellent Beck Pál (pl. *titkos politia*, utalás lehet a jakobinusok vélt elárulására, és az azt megelőző rendkívüli követségére Poroszországba, lásd: Családtörténet határok nélkül) és Bárczay Anna életrajzának, ezért azt hitelesnek fogadom el.

A második idézet különlegesen fontos számomra, mert előrevetíti mindazt, amiről később írni fogok. Ebből a következők derülnek ki:

- *nem lehet tudni, hogy Téglást* (esetleg ez jelentheti általában a vagyont) ki

- fogja örökölni. Ez arra utal, hogy nem voltak tisztázott viszonyok, illetve azt, hogy a két lány közösen biztosan nem akart együtt élni;
- *Beck Pálnak valóban nem volt fia, és Amáliát fiúsította (praeficiálta),* akit osdolai Kuun Gergely vett feleségül. Eszerint a fiúsítás ténye, és alanya teljesen ismert volt mindenki számára. Ez azt is jelenti, hogy családfőnek ebben a pillanatban (anyja halála után) csakis Amáliát lehetett volna tekinteni;
 - *Amália boldogtalan volt.* Korabeli gondolkodással a boldogtalansága egy dúsgazdag grófnénak a rossz házasságából fakadhatott, illetve – mivel a házasságok milyenségét szemérmesen leplezték akkoriban – a boldogtalanság egyenlő lehetett a gyermektelenséggel;
 - *Amáliát nem kedvelte az anyja.* Ez elképesztően súlyos kijelentés, főleg ebben a korban. Ez nagyon komoly ellentétet jelenthetett közöttük;
 - *A hírek szerint Amáliát lemondatták a testvére, Paulina javára.* Figyeljünk a szóhasználatra: „Lemondatták”, ez azt jelenti, hogy többen kényszerítették ki belőle a lemondást. Ez teljesen igazolja azt a birtoktörténeti feltevést, miszerint Téglás és Bököny birtokrészeket kivásárolta a lánya alól Bárczay Anna, egy részét elajándékozta Paulinának, a maradékot pedig örökségül hagyta. Úgy érthető a fogalmazás tehát, hogy az örökségéről lemondott a húga javára, aki már egyébként is tulajdonos volt... (lásd: korábban kronologikus sorrendben kifejtve)
 - *Paulinát Degenfeld Imre vette feleségül, akiknek öt gyermekük született,* szemben Amáliával akinek egy sem. Az, hogy a naplóró a „boldogtalanság – lemondás – Paulina javára, akinek öt gyermeke van” ívet használja a megfogalmazásban, talán a legfontosabb okra mutathat rá (újra): Amália a gyermektelensége miatt volt boldogtalan, a család pedig –, hogy nehogya valami butaságot csináljon – rávette arra, hogy a vagyont a húgának juttassa.
 - *A naplóró szerint a boldogtalanokat könnyű rábeszélni, rászédni, és ő úgy hiszi, hogy ez meg is történt.* A naplóbejegyzés időpontjában tehát úgy tűnik, hogy a boldogtalan Amáliát részben vagy egészben kisémmizték a legközelebbi rokonai, gyermektelen házassága miatt.
 - *A naplóró felteszi a kérdést, hogy Amália felismeri-e ezt a helyzetet, és anyja halála után elfoglalja-e Téglást.* Itt a naplóró ellentmond önmagának, hiszen, ha lemondott a javáról, hogy foglalhatná-e el Téglást? Erre egy ésszerű magyarázatot tudnék csak adni, mégpedig azt, hogy a lemondás a bökönyi részekre vonatkozott, Téglás pedig közös tulajdona lehetett a

húgával. Mivel ez nem érinti a lényegét, nem foglalkozom vele többet, csak azt jegyzem meg, hogy eszerint Amália nem Tégláson lakott, hanem Nyírbaktán vagy Bályokon.

Amália tehát az előbb írtakat is figyelembe véve egy, az anyja és testvére által nem szeretett, csúnya, beteges, érdekházasságban szenvedő gyermektelen, nagyjából 45 éves özvegyasszony lehetett, amikor találkozott Salamon Hermannal. Ez a lelkiállapot (sőt még kevesebb is) könnyen ráviheti az embert meggondolatlan lépésekre. *Különösen akkor, amikor meg lehetett győződve arról (hiszen ez volt akkoriban a közvélekedés is), hogy a gyermektelenségéről ő tehet, nem a férje.* Egy kis kaland beleférhetett az igen szomorú életébe. A nagyobb – megválaszolhatatlan – kérdés az (amiről előbb írtam néhány gondolatot), hogy Salamon Hermant mi vezette Beck Amália karjái közé.

Mivel sokat idéztem tőle, érdemes Gyulay Lajos és Bárczay Anna rokoni kapcsolatát feltárni: másodfokú unokatestvérek voltak:

Bárczay László – Szemere Klára

1. Bárczay László – Lónyay Klára

1.1. Bárczay Miklós – Szénás Zsuzsanna

1.1.1. *Bárczay Anna (1782–1848; Beck Pálné)*

1.1.1.1. *Beck Amália (Kuun Gergelyné)*

1.1.1.2. *Beck Paulina (Degenfeld Imréné)*

2. Bárczay Kata – Kácsándy László

2. 1. Kácsándy Zsuzsanna – Gyulay Ferenc

2.1.1. *Gyulay Lajos (1800–1869)*

3.4.3.4. Válás lehetősége

Felmerül a kérdés, hogyha ilyen rossz volt a házasságuk, miért nem vált el Amália és Gergely?

Erre több válasz is adható: egyrészt a korban igen ritka volt a válás, és biztos botrányt jelentett ezekben a körökben, másrészt úgy tűnik, mire elváltak volna, Amália vagyona töredékére apadt, s a megélhetése veszélybe is kerülhetett volna, harmadrészt ennek oka lehet az is, hogy Gergely 1849-ben elhunyt. A legfontosabb ok azonban az akkori válóokok szabályozásában rejlik.

Ebben az időben a hatályos jogszabály II. József 1786. március 6-án kiadott házassági rendelete volt, pontosabban az erre alapuló, 1790/91. évi országgyűlés által hozott szabályok (pl. XXVI. törvénycikk). A protestánsok esetében a házasságot felbontó okok a következők voltak: „*gyermekkor, hit-különbség, fennálló házasság, atya-fiság, sógorság, el-ragadás, házasság-törés, hitves-ölés, katonaság,*

esztelenség, személynek vagy szüzességnek el-vétése, erő-szak, félelem, alattomoság, háromszori hirdetés el-mulasztása, tehetetlenség, a hitves halálára való törekedés, elhagyás, meg-engesztelhetetlen gyűlölettség”¹⁴²

Ha végignézzük a bontóokokat, láthatjuk, hogy egyedül csak a meg-engesztelhetetlen gyűlölettség oka jöhetett volna számításba, aminek felvetése már önmagában is hatalmas botrányt okozhatott volna, s ezt nyilvánvalóan egyik fél sem kívánta. Félelmük alapos volt, mert híres válóper lett az 1843 nyarán és őszén Nagykárolyban folyt per Mándy Terézia és nemes Erdei József között, aki erre az okra hivatkozva kérte a gyermektelen házasság felbontását.¹⁴³

3.4.3.5. A gyermekek szeretete

Vizsgálnom kellett, hogy a gyermektelen Amáliának volt-e kapcsolata mások gyermekeivel. Ennek során igen érdekes tényekre bukkantam.

1844. november 18-án Beck Amália és férje, Kuun Gergely Bályokon óvodát hozott létre jobbágyaik gyermekei számára. Az óvoda a három grófi udvar egyikében került felállításra, ahol meleg ebédet is kaptak a gyerekek. 1847-ből fennmaradt adat szerint 24 fiú és 21 leány óvodást láttak el itt. A Pesti hírlap 1846. május 8-i (671. szám, 317. oldal) kiadásában számunkra nagyon érdekesen került a hír közlésre:

„Alakíták mélt. gróf Kun Gergely es szeretett nője, Beck Amália ő nagyságuk — mint a' bályogi urodalom' birtokosai. A' tisztelt grofnő' kegyelete, mellyel boldogult édes atyja, Beck Pal ur' kedves emlékét gyermeki szívében híven ápolta, ...kijelente szeretett férjének: hogy egy illy intézet' alapitasaban legczélszerűben gondolná elhunyt édes atyja' emlékét megörökithetni.”

Ez rendkívül fontos, mert

- a.) azt mutatja, hogy Amália nem zárkózott el a gyermekektől, hanem ellenkezőleg, annyi gyermekkel vette magát körül (jogszerűen), amennyivel csak tudta, különösen arra tekintettel, hogy unokahúgaival és unokaöccsével alig lehetett kapcsolata.
- b.) apja emlékének szentelte az óvoda alapítását! Ez akkor nyer különösen fontos üzenetet, amikor majd látjuk (alább), hogy anyja alig egy év múlva maga alapít óvodát Tégláson. Úgy gondolom, hogy Beck Pál emlékére

¹⁴² Örsi Julianna: A vallásilag vegyes házasságok kialakulásának folyamata és jellemzői. Ethnographia, 126. évf. 2015. 3. szám.

¹⁴³ Fazekas Rózsa – Kujbusné Mecsei Éva: Mindennapok Szabolcs és Szatmár megyében a XIX. században. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 18. Nyíregyháza, 2000. 304. old.

alapított óvoda világos jelzés: ő az apja igazi lánya, talán ezzel üzent az anyjának, aki hűgát, Paulinát szerette egész életében.

Az alapítás azért is nagy jelentőségű, mert 1847-re az egész Magyar Királyságban összesen 70 (hetven) óvoda létesült, s ebbe beletartozott például a 9 pesti, 4 budai, 2 óbudai, 3 pozsonyi, 2 debreceni, 2 szegedi, 2 temesvári óvoda is. Ebbe a sorba a 900 lakosú Bályok is bekerült Amália jóvoltából! Végül az óvodát 1849-ben bezárták a szabadságharc miatt (1848–49-ben a 70 óvodából 33 semmisült meg), ami nyilvánvalóan nagy csapást jelentett Amália számára.

Ezek a tények a fentiekén túl azért is nagyon érdekesek, mert a források Bárczay Annát és testvérét, Zsuzsannát emlegetik, mint akik óvodát alapítottak. Tégláson ma Bárczay Anna nevét viseli ez az intézmény. Mivel itt Amália anyjáról és nagynénjéről van szó, úgy tűnhet, mintha Amália másolta volna őket az alapítással. Azonban a tények mást mondanak: a téglási óvodát 1845. október 1-én alapították, 11 hónappal azután, hogy Amália megtette a maga alapítását Bályokon! Téglásra 1847-ben 73 fiú és 66 lány járt, ami nagyjából arányosan felel meg a bályoki–téglási jobbágyok létszámának. Megállapíthatjuk, hogy az időbeliség azt igazolja, hogy nem az anya és a nagynéni, hanem Amália járt elől az alapítással. Ennek ellenére ma semmilyen közterület, semmilyen intézmény semmilyen formában nem őrzi Amália emlékét.

Mindebből az a nagyon fontos, hogy vélhetően Amália volt az, aki vágyott gyermekekre, ezért tette az alapítványt. Az anyja, akinek négy gyermeke született, és nagynénje, aki már idős volt, egész más – ugyancsak nemes – szándékok által lehettek vezetve. A testvér, Paulina nem tűnik fel az óvodaalapítók között, de ez érthető, neki több gyermeke volt.

3.4.3.6. Kuun Gergely és Wesselényi Miklós levelezése

Kuun Gergely élénk levelezésben állt Wesselényi Miklóssal (1796–1850; „az árvi-zi hajós”), aki nyugati utazásai után az 1820-as években megalakította Zsibón az első erdélyi óvodát. Emiatt a kapcsolat miatt vélelmezhető, hogy Kuun Gergely és Amália közvetítésével került a Wesselényi-féle óvoda vezetője, Sebestyén Sámuel a megalakult téglási kiseddóvó élére. Emiatt még inkább igazságtalan, hogy Gergelyt és Amáliát sehol nem említik. A téglási óvoda is megszűnt az 1848–49-es szabadságharc során.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Rapos József: Brunswick Teréz grófhölgynek a legnagyobb magyar honleánynak élete és műve stb.; Pest, 1868.

Kuun Gergelynek Wesselényivel folytatott levelezése (gyakorlatilag ő lehetett Wesselényinek az erdélyi országgyűlésről tudósító barátja) ma a Kolozs Mezei Állami Levéltárban (Arhivele Nationale – Filiale Cluj) található.¹⁴⁵

A leveleket átolvasva Bek Amáliával kapcsolatban a legtöbb, ami említésre kerül az három levél zárásában található:

Bályok, 1848. január 7. „...*A Bárónét Nőmmel egygyütt tisztelvén maradok őszinte Barátod Kun Gergely*”

Bályok, 1848. február 4. „...*Bárónédat tisztelem, nőm szívesen köszönt, vagyok Barátod Kun Gergely*”

Bályok, 1848. március 9. „...*hogy itt Kraszna megyében 66. ujjontzot kell állítani, a megye óvást emelt... ezen ujjontzok az M.Országi nem pedig az Erdélyi ezredekben soroltatnak – Malim tisztel – én is bárónéd tisztelem – s vagyok barátod Kun Gergely*” (ez az egyetlen általam ismert irat, amiben keresztnevéen említi feleségét).

Ebből komoly következtetést nem lehet levonni, mivel említettem, hogy lényegében hivatalos ügyekről van szó, de az érdekes, hogy a többi levélben általában írja, hogy ő „tisztelem” a „bárónét”, de nem tesz említést a saját feleségéről. Sajnos a levelezés töredékes, hatalmas lehetett, de nem sok maradt meg belőle. Wesselényinek Degenfeld Max, Miklós, és Ottó által írt néhány levele is fellelhető, de a mutatók által jelzett, és Degenfeld Imrétől származó levelekből egyet sem találtam, aminek nem tudom a magyarázatát, csak sajnálkozni tudok e tény felett.

Egy keltezés nélküli levélben azt írja, hogy „...*A Krasznai Jóság megvétele tárgyában az Anyámnak írtam, de választ még nem kaptam... de reménységem, hogy a kantzák el küldésivel hat napot se kések, s akkor a ménlovat is megnevezhetem, mellyel ohajtanám a másik kantzámat meg hágatni, az alatt remélem, hogy Téglásról is veszek tudósítást – addig is maradok barátod Kun Gergely*” A levélből számomra az derül ki, hogy anyósa (akit itt „Anyámnak” nevez) nem válaszolt neki (ki tudja, válaszolt-e egyáltalán), és rajta kívül más kapcsolata nem volt Téglással, mert akkor utalt volna arra, hogy máshonnan is érkezhét híradás. Ugyancsak Bárczay Annával kapcsolatos utalás található a 3.4.4.1. pontban jelzett újabb, Wesselényinek írt levélben, amely levél nem található jelenleg meg Kolozsvárott.

3.4.3.7. A házasságokkal kapcsolatos vélemények a korszakban

Mivel megismerhettem Amália és férje házasságának főbb ismérveit, megvizsgáltam, hogy a korszakban általában mi volt a vélemény a házasságokkal kapcsolat-

¹⁴⁵ Correspondenta primita de baronul Wesselényi Miklós II.-Lit. K; 141., a Degenfeldekkel kapcsolatos levelek helye Lit. D; 135.

ban. Ezekből a forrásokból néhány igen érdekes idézetet érdemes megismertetni az Olvasóval.

Az első idézeteket Karacs Ferencné Takáts Éva (1780–1845) 1823-ban írt munkájából ismertetem:

„...*Ha a házasság mindenkor mind a két részről a szív megegyezésével köttetnék, úgy haszontalan dolog volna a házasságban lévők kötelességeikről valamit írni, mert az egymást igazán szerető házások egymás eránt való kötelességeiket örömmel teljesítik; de minthogy a házasságok nagyobb része rendszerént nem a szív hajlandóságán, hanem többnyire holmi spekuláción fundáltatik, sokan pénzt, nagy familiával való egybeköttetést keresnek; sokan hivatalokra való reménység, s más ilyen tekintetből határozzák magokat a házasságra, és ezáltal igyekeznek magokat boldogítani, nem gondolják meg, hogy a földön elérhető legnagyobb boldogság az egymást igazán szerető házások között lakik.*”

A leányok „*várakozásokban eltöltik sokszor a férfiaktól elejekbe szabott ifjúságnak hús esztendejét, és hogy ezektől mint vénleányok ne gúnyoltassanak, aki kezével megkínálja, azt sokszor szíve hajlandósága híre nélkül vagy a vénleányi titulustól való félelemből vagy szülei kényszerítéséből, akik ettől féltik, kezeket elfogadják.*”

„...*Egy férjhez menendőnek elmúlhatatlan kötelessége, hogy jövődöbeli férje előtt magát éppen úgy mutassa, mint amilyen, még titkos testi hibáit is valami szép móddal, ha maga általlaná, az egybekötés előtt mások által tudtára adni kötelessége.*”

„...*Feleségi, anyai és gazdasszonyi kötelességének teljesítése elmúlhatatlanul szükséges, mert ha ezt elmúlatják, nem tudom, micsoda jusson kívánják, hogy férjeik erántok való kötelességeket teljesítsék! Legelső kötelességek gyermekeik gondviselése.*”¹⁴⁶

Érdeemesnek tartom megjegyezni, hogy Karacs Ferenc Csokonai Vitéz Mihály diáktársa volt (a költő mecénása pedig Bek Pál volt), a család baráti köréhez tartozott Fáy András, Virág Benedek, *Kazinczy Ferenc* (Bek Pál jó ismerőse, ahogyan arról a jelen dolgozatban is írok), Vitkovics Mihály, Döbrentei Gábor, Kovács Pál, Bajza József, Kölcsey Ferenc és Vörösmarty Mihály. Mindezeket figyelembe véve, könnyen lehet, hogy akár kapcsolatban is állhatott Bárczay Annával és annak lányaival a Karacs család.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Takáts Éva: „Egy-két szó a házasságban lévő asszonyok kötelességeikről.” Tudományos Gyűjtemény, 1923. évi VIII. sz.

¹⁴⁷ Róluk bővebben: http://www.dabas.info.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=4187:karacsne-takacs-eva-palyafutasanak-dabasi-vonatkozasai&catid=388:telepuelesi-ertektar-nyilvantartas&Itemid=349

A második idézet Gigler József („Jodok”) tollából származik, írása a Honderű 1845 novemberi, decemberi számaiban jelent meg „*Szózatok hölgyeinkhez*” címmel:

„...*Férjhez menni vagy nem menni? Egyik legfontosabb kérdés nőre nézve... Szakasztják még vagy szelik ketté az álmodott üdvösséget, ha a szülői önkény, rang vagy pénzkórnak esik áldozatul a nő. Az erőltetett vagy elhibázott szent viszony szüntelen küzdelem, lemondások vagy nyomorok szakadatlan láncolata...*”

A harmadik idézet Héthegy Erzsébet (Cserei Drusiána) „A családi élet- s nevelésről Szabó Richardhoz” című írásából idézem, amely az *Életképek* folyóiratban Szabó Richárd által 1846 októberében közzétett vitairatára íródott:

„...*S emelett hányszor nem vezeti a leányt oltárhoz, ha nem az anyagi – mert ez, hála az égnek, korunkban megiritkult –, de az erkölcsi, talán még hatalmasabb erőszak; s hány szerető gyermek köt szíve elleni frigyét, hogy szülőit saját jövője iránt megnyugtassa; s hány csak azért is, hogy szűkölködő családjának terhelő ne legyen...*”

Az idézetek magukért beszélnek, azokat értelmezni itt nem szükséges.¹⁴⁸

3.4.4. Beck Amália és Paulina életminőségének jelentős különbségei

3.4.4.1. Gyulay Lajos, Széchenyi István és Podmaniczky Frigyes naplói, mint források

Gyulay Lajos 1841. január 25-én Kolozsvárott ezt írta:

„...*Naplómat mi töltse egyéb bé, mint a farsang. Tegnap Bánffy Miklós adott egy táncos estvélyt, melyben megint új jelenségek tűntek fel: Degenfeld Imréné (az én cousinom, Beck Pauline) meg a szép Haller Matild (Teleki Eduárdné). Elsőt nem láttam gyermekébe oltá, de nem tetszik nekem. Sok van benne, mit mű erdélyiekül úgy szoktunk nevezni: magyarországi. Nem lehet azt megmagyarázni, de olyasvalami, mi nem tetszik. Rossz németiség, pajkos magyarság, tánc és mozdulat. Erdélyben keveseket látunk a szomszéd hazából miveltebbeket, mert azok inkább Pest és Bécs felé húzódnak. Azért lett ezen helytelen, de minden erdélyi által érteni szokott kitétel: magyarországi, mi mindig rossz benyomást szokott tenni*”.

Ebből a következőket tudjuk meg Paulináról:

- farsangon vesz részt, tehát társadalmi életet él, *nincs elzárva a külvilágtól;*
- *viselkedése visszatetszést keltett, a szövegből az derül ki számomra, hogy*

¹⁴⁸ A téma fő forrása: A nő és hivatása, Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből 1777–1865. Szerk. Fábri Anna. Bp., 1999. 72–73., 75., 153. és 166. old.

kissé felszínes volt, és az erdélyiek számára úgy tűnhetett, hogy megjátszotta a nagyvilági arisztokratát, amivel megsértette őket.

Igazából nem kell ezen csodálkozni. Degenfeld Imre és Beck Paulina valóban az ország vezető rétegéhez tartozott. Erre utal például gróf Széchenyi István (1791–1860) 1847. augusztus 9-én írt naplóbejegyzéséből az, hogy megemlíti, hogy „Megnézem a hidat Degenfeld grófnéval!” A híd az épülő Lánchíd volt. A találkozót valószínűleg augusztus 6-án beszélhették meg, amikor Széchenyi Tégláson vendégeskedett Bárczay Annánál. A kapcsolat persze régi lehetett, mert Széchenyi apja és Beck Pál üzletfelek voltak valamikor.

Széchenyi István naplójában több más érdekes bejegyzés is szerepel, ezekből kiviláglik, hogy hogy Baktát mindig Degenfeld Imre birtokának írja le, mintha nem is létezne Beck Amália és a férje Kuun Gergely. Ez is arra utal, hogy a naplóbejegyzések időpontjában már valóban Degenfeld Imre és felesége uralta Baktát:

1845. október 4.

„Lónyai Györggyel átutazom Baktán, Gr. Degenfeld igazán kedves birtoka.” (itt még folytatódik a szöveg, azonban a Napló kiadásánál ezt kihagyták. Tudni kell, hogy a napló szinte egészében németül íródott, és annak „hivatalosan” legfeljebb az 1/3-át fordították le)

1846. július 31.

„Este Bakta...”, majd 1846. augusztus 1. „El Baktáról. Degenfeld Imrével. Téglás ebéd. Összetévesztem a tantit az asszonnyal.” (A „tanti” Bárczay Zsuzsanna volt, Bárczay Anna húga.)

Mindezt árnyalja, hogy Kuun Gergelynek és Beck Amáliának is jussa volt a birtokhoz, de erről gyakorlatilag minden korabeli és későbbi forrás is hallgat. Egy bizonyítékot találtam, ami erről, ez pedig Kuun Gergely Wesselényi Miklósnak írt egyik, a korábbiakban nem ismertetett levelének bevezetésében található. (Ebből a levélből értesül Wesselényi a környékbeli zavargásokról)

„Kedves Barátom!

Az új események következtében szükséges rendbeszedését gazdaságomnak elintézendő az anyámhoz kellett Téglásra mennem s e'volt oka annak, hogy tégedet sok körülményekről eddigelé nem tudósítottalak...

...Ezeket megnyugtatósodra írom, vagyok, barátod

Bályakon, Április 22. 1848-ban
Kuun Gergely.”¹⁴⁹

¹⁴⁹ Történeti Lapok, III. Évfolyam, 1876. december 10. K. Papp Miklós közlése 718–720. old.

Mivel Kuun Gergely anyja, Lázár Klára 1815-ben halt meg, az „anyám” kifejezés kizárólag Bárczay Annára vonatkozhatott. Viszonyukra a kifejezés használatából nem tudok következtetni, mindazonáltal érdekesnek tartom, ha a férj a felesége anyját a sajátjának nevezi, különösen ha ismerjük annak a feleség vagyonával kapcsolatos eseményekben való szerepét. Az azonban kiderül belőle, hogy Téglás ekkor egészben vagy részben mégiscsak Kuun Gergelyhez és Beck Amáliához tartozhatott.

A kialakult kép rendkívül érdekes a két leánytestvér vonatkozásában. Egyrészt van a fiatalabb, szép, édesanyja által dédelgetett, a nővérét is megelőzően jó házasságot kötött, öt gyermeket szülő, ám az apai vagyon örökösének nem számító Beck Paulina (a sikeres lány), és van az apja által fiúsított, anyja által nem szeretett, spekulációs házasságba belekényszerített, csúf, boldogtalan, beteges és gyermektelen, az apai vagyon örökösének számító, ám arról lemondott Beck Amália, a tökéletesen szerencsétlen és terméketlen nő.

Végezetül említést érdemel Podmaniczky Frigyes naplójának egy mondata is, amely így szól, 1848-as évről:

„A fiatal asszonyok társaságának tagjai a következők valának: Gróf Batthyány Lajosné, gróf Károlyi Györgyné, gróf Zichy Edmundné, gróf Zichy Manóné, gróf Szapáry Antalné, gróf Csekonics Jánosné, báró Orczy Pistáné, gróf Erdődy Jánosné született Raczynska, s ha esetesen (sic!) Pesten időzött, gróf Degenfeld-Schonburg Imréné”¹⁵⁰

Krúdy Gyula a „Budapest völegénye” című művében szinte szóról szóra vette át Podmaniczky naplóbejegyzését.¹⁵¹

3.4.4.2. Egyéb, az életmódbeli különbségekre utaló források

Miközben Beck Amália Nyírbaktán vagy Bályokon élt magányosan, addig testvére és családja Pesten sokszor múltatta az időt. Sőt, olvastam két, egymást követő levelet Beck Paulinától: egyiket 1853. szeptember 11-én Berlinből írta, a másikat 1853. szeptember 28-án Bécsből. Ezt, és a többi életmódbeli különbséget természetesen nem róhatjuk fel Paulinának, szerencsésének és tehetségének örülnünk kell. A különbségek bemutatása Amália lélektani szempontból való megértéséhez fontos.

¹⁵⁰ Podmaniczky Frigyes: Egy régi gavallér emlékei – Válogatás a naplótöredékekből 1824–1887, Fapados-könyv.hu

¹⁵¹ Krúdy Gyula „Budapest völegénye” Bp., 1973. 407. old.

Jósika Miklós (akit 1850-ben halálra ítélték a szabadságharcban játszott szerepe miatt) leveléből tudható, hogy őt 1854. augusztusának végén Beck Paulina és Degenfeld Gusztáv Brüsszelben, az emigrációban meglátogatta, majd pedig az egész Degenfeld család Ostendébe utazott. Téglástól Brüsszelig utazni hatalmas vállalkozásnak számított akkoriban:

„Bruxelles, 31. aug. 1854.

...*Ma múlt egy hete, Degenfeld Imréné és fia látogattak meg; az egész Degenfeld család, Palit is odaszámítva, Ostendébe(n) van, honnan visszatérve reméljük mindnyájokat láthatni...*”

1855. április 2-án pedig Brüsszelből írja Jósika Miklós, hogy „...*most ő Kölnben van... Degenfeldnével, ki itt töltött egy hetet, nem sok kellemest mesélvén a cara patriáról (a drága hazáról)...*” Ez a Degenfeldné is valószínűleg Paulina lehetett, aki tehát 1855 tavaszán is Brüsszelben, majd Kölnben járt.

Majd hírt ad arról, hogy „...*Otthon házasodnak: Odescalchi Gyula Degenfeld leányát veszi...*” (Ez szeptemberben történt meg, így Paulina addigra bőven hazaérhetett).

1855. október 1-én Párizsból írja Jósika Miklós, hogy betegsége miatt a Degenfeldekkel nem tudott találkozni. Hogy ezek Imre grófék lettek volna, nem tudom, de talán igen, ha Párizsba ment nászútra Anna és Odescalchi Gyula.¹⁵²

Vay Sándor tollából származó feljegyzést is érdemesnek tartok közlésre (a megfogalmazás közvetlenül Paulina tragikus halála előtt történt):

„*Az 1855-ik év farsangján Pesten feküdtem, mint dzsidás kapitány.*

Így történt az említett év farsangján is, mikor egy reggel meghívást kaptam Degenfeld Imre grófcsaládjához. A meghívó-levélkében meg volt írva, hogy gyermekből lesz ugyan, de tíz óra után a felnőttek fognak táncolni. A német színház primadonnáival torkig voltam, a tiszti kantin örökösen egyforma, lószagú viccei is úntattak már, így nagy örömmel fogadtam a meghívást.

Degenfeld Imre gróf és neje, a ritka kedves, művelt Beck Pauline, abban az időben a Béla utcai házukban laktak és termeik egyik kedvenc gyűlőhelye volt a pesti high lifének. A két hajadon leány, Ilona és a rendkívüli szépségű Anna – most Tisza Kálmánné és özvegy Odeschalchy Gyula hercegné – vonzották a jeunesse d'orét, amely minden alkalmat megragadott, hogy a Degenfeld-házat fölkeresse.

Midőn megérkeztem, a nagy szalon már telve volt. Egész kis angyaltáborot képezett ott a sok göndör fürtű leányka, apró, komolyan lépegető lovagjaikkal, akik csak arra vártak, mikor adja meg az öreg Bauvale, az 50-es évek arisztokrata táncmeste-

¹⁵² Forrás a levelekhez: Jósika Miklós „Idegen, de szabad hazában” Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988.

re, a jelt a francia négyesre. A honneuröket a ház két kisebbik leánya, Berta és Emma – ma báró Podmaniczky Gézáné és gróf Károlyi Tiborné – csinálták, a felnötteket a ház úrnője és hajadon lányai fogadták.

Csevegtünk, társas játékokat játszottunk – akkor még nem degradálódott le a társas-játék az iparos osztályhoz – midőn egyszerre csak nyílt az ajtó és négyen jöttek be. Egy öreg, de még mindig fiatalos élénkségű matróna – két ifjú és egy csodálatosan bájos leány. Mintha az ezeregy éjszaka meséinek tündére lett volna – soha, sem azelőtt, sem azután – nem láttam olyan csodálatosan bájos szépséget. Magas, barna ruha fedte elegáns, nyulánk termetét és inkább látogatáshoz, mint táncmulatáshoz volt öltözve. Az egyik ifjú alacsony, szikár ember volt, barna arccal, villogó sötét szemekkel, és első pillanatra elárulta a délolaszt. A másik magas, daliás, szemébe csíptetett monoklival, amelyet később is, haláláig viselt. A bemutatásnál megtudtam, hogy a nők Traun grófné és első házasságából származott leánya: Kendeffy Katinka grófnő, a férfiak: utóbbinak jegyese, herceg Ossuna, a monoklis pedig herceg Odeschalchy Gyula, aki már akkor erősen udvarolt későbbi nejeének, Degenfeld Anna grófnőnek.”¹⁵³

Érdekesnek tartom megjegyezni, hogy Kiss Bálint mihálydi református lelkész Debrecenben 1852-ben kiadott ünnepi egyházi beszédeit „Nagyméltóságú Gróf Dégenfeld Schonburg Imre úr Ő Nagyságának a vallás egyik rendületlen fényoszlopának; „s hozzá méltó nőjének méltóságos Bökönyi Bekk Paulina grófnő Ő Nagyságának, a’ vallásosság’, S női minden erények’ lehető tökélyes jelképének, mint kegyelmes urának „s Aszszonyának mély tisztelete jeléül ajánlja”. Ha azt gondolnánk, hogy ez már egy kicsit sok, elgondolkodhatunk azon, ami a Falusi Gazda 1866. évfolyamának 29. számában került közlésre Nagy Ferenc által, rajzzal: „Paulina (Degenfeld Imre grófnő) barack”. Tíz évvel a halála után egy gyümölcsöt neveztek el Bekk Paulináról!

3.4.4.3. Arcképek

Bek Amáliáról vagy nem készült fénykép, festmény, vagy nem maradt fenn, vagy ha megmaradt is, nincs azonosítva az ő arcképeként. Igen nagy veszteség ez számomra, különösen ha azt is figyelembe veszem, hogy Bek Józseffel is ugyanez a helyzet, miközben Hermanról és Krausz Annáról találtam képet. Ez különösen akkor nagy hiány, hogyha tudjuk, hogy Barabás Miklós 1850-ben, Bárczay Anna halála után – nyilvánvalóan Paulina megrendelésére – elkészítette a (bevételeit tartalmazó könyve szerinti megfogalmazásban) „Beckné, Degenfeldné anyjának

¹⁵³ Gróf Vay Sándor munkái, hatodik kötet 7–8 oldal; <http://mek.oszk.hu/10300/10344/10344.htm>

arczképe”-t, amely vízfestmény volt. A megfogalmazás kizárólag Bárczay Annára illik, és mivel Degenfeldné anyjaként azonosítja, ezért gondolom, hogy Paulina rendelte meg a képet. A kép sajnos nem ismert, vagy elveszett, vagy lappang, vagy mint Barabás Miklósnak ismeretlen nőt ábrázoló képeként ismert. Magyarul: az elhunyt Bárczay Annáról készül kép, míg az 1870-ben elhunyt Amáliáról sem festmény, sem fénykép nem marad fenn, noha az 1850–60-as években igen gyakori volt már a portréfotózás. Barabás egyébként elképesztő mennyiségű portrét (több százat) festett, és a paletta rendkívül széles volt: Batthyány Lajostól az 1852-ben megfestett „Goldstein József 14. éves izr. kántor arczképe”-ig terjedt. Megfestette a Degenfeld család más tagjait, a Tiszákat, Arany Jánost, és szinte mindenkit, aki számított a korban. Vélelmezem, hogy Imrét és Paulinát is megfestette, de ennek nyomát nem találtam, de ez kevésbé számít, mivel a „A Degenfeld gyerekek” című képe sem szerepel a saját bevételi listájában.

Barabás Miklós biztosan ismerte Kuun Gergelyt, erre utal maga a festő az emlékirataiban, s emiatt akár készíthetett festményt róla és a feleségéről (Amáliáról), csak ez feledésbe merült:

„1828. év őszén Enyedről Kolozsvárra mentem, a hová Horváth Lázár invitált, a kivel Szebenben ismerkedtem meg. Ő nagyon biztatott, hogy Kolozsvárt jó dolgom lesz. Petricsevich Horváth Lázár bemutatott édes atyjának Horváth Dánielnek, a ki szívesen fogadott. Kolozsvárt akkor divat volt az előkelő házaknál, hogy két-három vendégnek külön terítettek. Alig volt olyan előkelő ház, hogy ott egy-két guberniumi cancellista ingyen kosztot ne kapott volna. Horváth Dániel is ilyen nyílt házat tartott és meghívott állandó vendégének az asztalához. Székely Dániel, Székely Bertalannak az édes apja, a kit én még Enyedről ismertem s a kinek ekkor gróf Kun Gergelynél ingyen lakása volt, egy udvari szoba, meghívott, hogy jöjjek hozzá, ne lakjam vendéglőben. Székely ekkor még fizetés nélküli cancellista volt...”¹⁵⁴

Érdemes megjegyezni, hogy a Degenfeld gyerekekről és apjukról jó néhány képet (festmény, fotó) lehet találni:

Így például Orlai Petrich Soma festőművész (1822–1880) Toldy Ferenc (Schedel Ferenc; 1805–1875 irodalomtörténész, kritikus stb.) barátja volt, akit Toldy minden módon támogatni próbált, így megrendelőket is próbált neki találni az 1850-es évek elején, amikor a portréfestészetre kevesen áldoztak. Kísérletei rendre eredménytelenek maradtak, kivéve Degenfeld Imre és családja esetében, akik hajlandónak voltak megrendelni portrékat. Annyi rekonstruálható Orlai pénztárcönyvéből, hogy két portré is elkészült 1852-ben. A bejegyzés sze-

¹⁵⁴ Budapesti Szemle. 1902. 109. kötet, 301–303. szám 301. szám; Barabás Miklós Emlékiratai

rint Debrecenben 40 forintot kapott ifj. Degenfeld Gusztáv portréjáért, a másik portréra sajnos csak utalás történik, nem tudni kit ábrázolt. A főbb forrás Toldy Ferenc levelezésében található:

- 1851. december 1. Pest (Orlay 2127/1927) *Toldy megrendelőket keres Orlainak, a téglási Degenfeld család kerül szoba.*
- 1852. február 9. Pest (Orlay 2128/1927) *a Degenfeld családról van szó, Orlait be fogják nekik mutatni*

Barabás Miklós 1854-ben lefestette az öt Degenfeld testvért. (Utaltam rá, hogy a festményt mind a mai napig a képzőművészeti szakma hibásan „Degenfeld család” név alatt idézi, noha általam bizonyítást nyert, hogy azon nem a szülők és három lányuk, hanem az öt testvér látható, és már „Degenfeld gyerekek” címen szerepel a kiállításon a Herman Ottó Múzeumban). A kép a téglási kastély parkjában a híres platánfa alatt készülhetett, késő nyári hangulatban.

1860-ben készült el Vízkelety Béla festménye, amelyről Rohn Alajos készített litográfiáját. A képen a következő személyek kerültek megfestésre: *A középen álló, karddal esküt tevő csoport tagjai balról: Podmaniczky Frigyes báró, Podmaniczky Ármin báró, Festetics Béla gróf, Zichy Manó gróf, Károlyi Viktor gróf, Szapáry Géza gróf. Előttük térdel Károlyi Gyula gróf. Az előtérben jobbra ül Zichy Pálné Korniss Anna grófnő és Kinsky Irma grófnő balra herceg Odescalchi Gyuláné Degenfeld Anna grófnő. Mögötte Csekonics Andrásné Liphay Leona grófnő és Orczy Irma grófnő. A kép bal szélén Festetics Gyula, fölötte, a bástya kapujában Keglevich Béla gróf, előtte Degenfeld Emma grófnő láthatók. A kép jobb szélén Odescalchi Gyula herceg és Andrássy Aladár gróf emeli magasra kardját.*¹⁵⁵ Láthatjuk, hogy két Degenfeld lány is felkerült a kor ismert arcai közé.

Degenfeld Annáról (eltekintve Barabás Miklós 1854-ban az öt testvérről festett képétől (lásd 1. kép) a leghíresebb képet Giergl (Györgyi) Alajos festette 1862-ben. Nagyon népszerű szépség lehetett, pl. Sarkady István az „*Arany hullámok a történelem tengeréből*” című művét, Reményi Ede „*Mazurka (ábránd) zongorán*” című alkotását is neki ajánlotta.

A Pesti társaság középpontjába kerültek a lányok, ezt a következő idézetekkel támaszthatjuk alá:

„Az 1864. február 11–14. között megrendezett vásár a Lloyd-palota földszinti termében zajlott, ahol tizenkét boltban árulták portekájukat a pesti társaság legismertebb hölgyei. A belépőjegyet a két tisztes matrónától, Batthyánynétól és Damja-

¹⁵⁵ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:V%C3%ADzkelety_B%C3%A9la_festm%C3%A9ny_Zr%C3%ADnyi_esk%C3%BCje_Rohn_alajos_litogr%C3%A1f%C3%A1ja.jpg

nichnétől vehették át a látogatók. A fehér kötényes Odescalchi hercegné süteményt, sert, pástétomokat és likört árult falatozójában, Hollán Ernőné két bájos fiatal lány társaságában sorsjegyek vásárlására igyekezett rábeszélni az érdeklődőket. A legnagyobb visszhangot kiváltott esemény a férfi divatcikkeket árusító Degenfeld Emma és Zichy Pálné Kornis Anna boltjában történt, a kivált a vagyonosságukról a hölgyek előtt ismert férfiak itt a legsajátságosabb alkukat tették.”¹⁵⁶

Malcher osztrák fotóművész 1867-ben Münchenben kiadott egy albumot, amely a nevezetesebb osztrák szépségek arcképcsarnokát (Szépek Albuma) tartalmazta, s ebben szerepeltette Odeschalchi-Degenfeld Anna hercegnőt. 1867-ben Pesten is készültek hasonló albumok. Egyik ilyen a „Szépek albuma” volt, ahol az album első oldalán báró Sennyey Pálné, és herceg Odeschalchi Gyuláné, valamint gróf Degenfeld Ilona látható nemzeti öltözetben.

A felsorolásokból hiányzik Degenfeld-Schonburg Berta, aki a képek alapján – a többi lánytól eltérően – nem volt szépnek mondható, ráadásul ő volt az, akit inkább az utazások és a tudomány érdekelt. Podmaniczky Gézával – Degenfeld Imre ajándékaként – világ körüli nászúton járt, Japánba is utaztak (!), és aztán (gyermektelenül) a csillagászáttal kezdett foglalkozni. Ő örökölte meg Nyírbaktát a szerencse kegyéből, mivel Imre minden gyermeke nagyon kötődött a baktai kastélyhoz, s így sorshúzással döntötte el, hogy ki mit kapjon. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy még a 21 században is számon tartják a családot, Berta révén, aki a kiskartali Podmaniczky kastélyban 1885-ben magáncsillagvizsgálót építtetett. Családi nevét 2005 óta egy kisbolygó is viseli: 2005. március 31-én Sárnecky Krisztián, az általa felfedezett kisbolygónak (117711) a Degenfeld nevet adta.¹⁵⁷

Az arckép hiánya különösen akkor szembeötlő, ha tudjuk, hogy Amáliának nem kellett volna Pestre vagy Bécsbe utaznia, ha portrét akart volna készíttetni magáról, mint ahogyan azt rendkívül sokan megtették a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből. 18 fényképészeti vállalkozást találtam, amelyek Amália közelében, élete utolsó évtizedében kezdték meg a működésüket (zárójelben az üzlet nyitásának éve:

- a.) *Debrecen* 7 üzlet, Egey István (1858), Gondy Károly és Egey István 3 üzlete (1864), Letzter Testvérek (1860), Müller Lajos (1860), Simonyi Antal (1863)

¹⁵⁶ Forrás, Fotóművészet folyóirat 2007/4 L. évfolyam 4. szám: http://www.fotomuveszet.net/korabbi_szamok/200704/fotografiai_a_hon_oltaran?PHPSESSID=0d486fe8f5a286ae94d43321dcf1bd2d

¹⁵⁷ Forrás pl. <http://100hires.hu/cikkek/grof-degenfeld-schonburg-berta>, vagy <http://magnasfertya.blogspot.hu/2008/11/grfn-tvcs-mgtt.html>

- b.) *Szatmár(németi)* 4 üzet, Baksa Lajos (1868), Egey István (1860), Strnistic Frigyes (1868), Kováts Károly (1860)
- c.) *Nagyvárad* 4 üzet, Kizsel és Körösi (1860), Lojanek János (1863), Mezey Lajos (1852), Sztupa Andor (1865)
- d.) *Nagykároly* 2 üzet, Egey István (1860), Kohn Ignác (1863)
- e.) *Kisvárdal* üzetGrünfeld Mór (1866)¹⁵⁸

A Degenfeld-Schonburg lányokról fotókat az „Arcképek függelékben” találják meg.

3.4.4.4. Harang és egyéb emlékek

Beck Paulina és Beck Amália „elismertsége” holtukban is olyan, mint életükben. Sok példát hoztam fel arra, hogy Paulina milyen népszerű volt (folytatom ezután pl. a 3.4.7. pontban), s ez ma is így van: a téglási és nyírbaktai kastélyban van róla elnevezett szalon, helyiség, míg Amáliáról sehol senki nem emlékezett meg eddig. Célom, hogy Amália is megkapja a hűgához hasonló elismerést, ennek érdekében a kastélyokban igyekezni fogok valamilyen (még ha kicsi) emléket állíttatni neki. A különbséget jól szimbolizálja Degenfeld Imre nagyszerű férfiúi tette, hogy felesége váratlan, és tragikus halála után Bochumban (Észak-Rajna-Vesztfália, Németország) egy 94 kg-os acélharangot öntetett az emlékére, amelyet – ha megrepedt állapotban is, de – ma is őriz a baktalórántházi református egyház. A harangon a következő olvasható:

*„A NYÍRBAKTA LÓRÁNTHÁZI REFORMÁTUS EGYHÁZ SAJÁTJA
ÖNTETTE GRÓF DEGENFELD SCHOMBERG IMRE
ELHUNYT NEJE SZÜLETETT BÖKÖNYI BEK PAULINA EMLÉKÉRE
1856
ISTEN ÁLDD MEG A MAGYART”¹⁵⁹*

3.4.5. Beck Amália és Paulina az 1848–49. évi szabadságharcban

Ahol említik a családot, ott mindenhol Degenfeld Imre (és néhol) Beck Paulina története olvasható a szabadságharcval kapcsolatban. Degenfeld Imréről igen sok forrás áll rendelkezésre ebből a korszakból, Beck Paulinával kapcsolatban azt emelik ki, hogy a 48. honvédszászlóalj zászlóavatásán ő volt a „zászlóánya”, azaz, aki a zászlószentelés után jelmondatot tartalmazó szalagot fűzött fel a zászlóra.

¹⁵⁸ <http://mnm.hu/hu/muzeum/muzeumi-informaciok/fenykepeszek-es-mutermek-adatai-kutatoknak>

¹⁵⁹ Képen itt nézhető meg: <http://users.atw.hu/reformatusbhaz/templkepek/harangok/harangok.htm>

Úgy tűnhet, mintha Amália és férje passzív szemlélői lettek volna az eseményeknek, de ez nem igaz. A valóságban ők is komoly kockázatot vállaltak. Erről az a forrás emlékezik meg, amely az 1849. augusztus 13-i világosi fegyverletétel után történt esetet írja le, ami nem sokkal Kuun Gergely halála előtt következett be:

„...Paczalról egy napon kirándulást tettünk Bályokra, gr. Kún Gergelyékhez. Bályok Biharmegyében a Berettyó partján fekszik, Margitához három órányira s gr. Kún Gergely Kún Kocsárdnak testvérbátya volt. Bályokon a kastély tele volt menekülőkkel, hölgyekkel s urakkal, ott volt Kún Kocsárd, a Veér testvérek, gr. Teleki György és mások, a hölgyek közt özv. Kendeffy Farkasné s két leánya. Ott is rémület honolt és szomorúság, mint azon időben minden magyar háznál. Kún. Kocsárdot nem sokára el is fogták Mónos-Petriben, közel Margitához Klobusiczky Ágoston házában, mikor éppen a derék házi úr menekülő vendégeivel ebédnél ült.”¹⁶⁰

Felhívnam a figyelmet arra, hogy a naplóíró említi Gergely testvérét, Kuun Kocsárdot, akit „Hunyad megye Széchenyije”-ként emlegettek. Kocsárd 1848-ban Hunyadvármegye követe, majd főispánja, Szászvárosszék forradalmi kormánybiztosa, a szabadságharc egyik fő támogatója volt. 1849 őszén esett fogságba, 1851. október 7-én kötél általi halálra ítélték, majd kegyelemből 20 év várfogságra és teljes vagyonek kobzásra ítélték. Végül 1856-ban szabadult komáromi börtönéből. Nyilvánvaló a bejegyzésből, hogy Gergely is híve volt a szabadságharcnak, különben nem menekültek volna ennyien hozzájuk („a kastély tele volt menekülőkkel”).

Ugyancsak közvetetten utal a szabadságharcra való kapcsolatukra Gelenczei Pál (1818–1883) *keresztyszülőségének feltűnése a bályoki anyakönyvben, 1848. július 14-én* (nemes Mihályi Elek Paulina lányának keresztapja). Gelenczei 1818-ban Szilágysomlyón született, apja a Bánffy családnál dolgozott mérnök-ként. Pál a zilahi református gimnázium (1833–1836) után Pesten tanult, és 1841-ben mérnökként végzett. 1845-ben Tisza Lajos (Tisza Kálmán testvére) fiainak tanára volt, és a pesti Iparegyesületnél volt tanár 1848 közepéig. *Ekkor Kossuth pénzügyminisztériumában hadi-tanfolyamon tanított* (egyben számvevőségi titkár), majd Gödöllőre ment, ahol 1849. március 25-én elfogták, Budára vitték és pert indítottak ellene. Végül felmentették, s 1851-ben Ludányba ment Gyürky Pál belső titkos tanácsos családjához tanítónak. 1852-ben Debrecenbe költözve előbb ideiglenesen, majd állandóan tanára lett a református kollégiumnak, majd a reáliskola igazgatója volt 1874–1883 között. Linzbe utazása alatt ott halt meg, és ott is temették el. Minket ebből annyi érdekel, hogy nyilvánvalóan Kuun Gergely és Amália vendégeként tartózkodhatott Bályokon 1848-ban, mi-

¹⁶⁰ Dr. Kuun Géza „Gyermekeim” című visszaemlékezése; Erdélyi Múzeum XXI. kötet, 1904. 10. füzet

kor keresztszülőséget vállalt, s ekkor – vagy közvetlenül ezután – már Kossuth pénzügyminisztériumában tartott hadi oktatást. A kapcsolat Amália révén állhatott fenn, ugyanis Bek Amália keresztapja Tisza László volt, s ennek fiánál (Lajos) volt tanár Gelenczei Pál.¹⁶¹

Tovább színesíti a képet, ha megnézzük, Bályok miként vett részt a szabadságharcban, ugyanis az egyértelmű, hogy a földesúr magatartása meghatározó ilyen esetekben. A forrás Ármós Endre cikke „*A nemzetőség szervezése 1848/49-ben Bihar megye Érmelléki járásában*”¹⁶² Bályokon az 1848. évi országgyűlési választókerületi összeírás során 907 választásra jogosult személyt írtak össze, ez a lakosság létszámára ad valamilyen támpontot.

Az 1848. május havi első összeírás során a bályoki nemzetőrök adatai a következők: összesen 53 fő lépett be nemzetőrnek, ezek közül 20–22 évesek 15 fő, 23–25 évesek 6 fő, 26–30 évesek 11 fő, 31–40 évesek 14 fő, 41–49 évesek 7 fő volt, 50 év felett nem találhattunk nemzetőrt. Az 1848. júliusi összeírásban 14 (nyilván új) fő szerepelt, míg a decemberi adat 90 főt adott ki, ez utóbbi a korábbi táblázatokat és más településeket is figyelembe véve magas számnak tekinthető. A számok alapján azt mondhatjuk, hogy a bályokiak kivették a részüket a szabadságharcból, s ez vélhetően csak úgy történhetett, hogy a földesuraik (Kuun Gergely és Bek Amália) is pártolták a fegyveres felkelést.

Végezetül annyit jegyeznék meg, hogy 1848-ban az érmelléki református egyház egyik világi tanácsbírája is volt Kuun Gergely, ami – másképp nem is lehetett volna – szintén arra utal, hogy Gergely nem élt mindentől teljesen elzárt életet.

3.4.6. Beck Amália és Beck Paulina viszonya Amália özvegyé válásakor

Ebben kérdésben nem várt helyen bukkantam némi információra. Ez pedig Degenfeld Ilonának Bárczay Zsuzsannához (a Tántihoz, azaz nagymama hűgáéhoz) 1849. november 9-én írt levele, amely elgondolkodtató abban a tekintetben, hogy milyen lehetett a viszony Paulina és Amália között.

Nyírbaktáról írja Ilona Bárczay Zsuzsannának, hogy

„*Anyám mint alkalmasint tudja Bájokon van, tegnap ment el és hetfüre jön vissza...*”

A levél szerint 1849. november 8-án (csütörtökön) indult Bályokra Paulina. Ha tudjuk, hogy Amália férje 1849. november 2-án hunyt el, akkor biztosak

¹⁶¹ A Debreceni Városi Főreáltanoda Értesítője az 1883–84 tanévről, Debrecen, 1884.

¹⁶² Bihari Diéta II. Szerk. Matolcsi Lajos, Debrecen, 1999.

lehetünk abban, hogy ez az utazás abból az okból történt, hogy Paulina a megözvegyült nővérét felkeresse. Ez érdekes több okból:

- egyrészt azért, mert Kuun Gergelyt november 4-én eltemették, tehát a temetésen nem vehetett részt Paulina (az nem valószínű, hogy elszietett a temetésre, majd visszazaladt Baktára, ahonnan ismét lóhalálában tért volna vissza Bályokra),
- másrészt pedig azért, mert a levél szerint az anyja már hétfőn (november 12-én) visszatér Baktára, tehát összesen legfeljebb 3–4 napot töltött a két testvér együtt.

Ez azt mutatja, hogy a testvérek alig voltak együtt néhány napot, ami jórészt nyilvánvalóan a jogi ügyek intézésével telhetett el, így nagy lelki támaszra nem számíthatott Amália (bár az is igaz, nem tudni, ki akarta, hogy így legyen). Arra, hogy itt jogi ügyek sokasága kerülhetett elő, Beck Paulina 1850. május 18-i levele tanúskodik, amelyet lányának, Degenfeld Ilonának írt, amiből kiderül, hogy Hegyi Mihály ügyvéd Bályokon tartózkodik. Nyilvánvalóan a friss özvegy Beck Amáliával (pontosabban vélhetően a két testvér közös birtokainak ügyeivel) kapcsolatosan voltak teendői.

Számomra az előbbieket azt mutatják, hogy a viszony nem volt felhőtlen, ami teljesen összhangban áll a korábban leírtakkal, azzal, hogy Amáliát nem szerették a családban, érdekházasságra kényszerült, vagyonának jó részét az anyja közreműködésével kivették alóla stb.

3.4.7. Bek Amália nyilvános megszegényítése

Bek Paulina alig negyven évesen, 1856. január 1-én, két nap szenvedést követően agyvérzésben meghalt. A történetünk ismeretében érthető (de meg nem bocsátható) az, hogy Imre gróf nem íratta fel Beck Amáliát a felesége halotti értesítőjére (65. kép). Paulinának apai és anyai oldalról közeli rokona egyedül csak Amália volt, s még így sem kerülhetett fel a gyászolók közé. Aki látott halotti értesítőt (gyászjelentés), az tudja, hogy a 19 században a testvéreket mindig, de néha még az unokatestvéreket, nagybácsikat és nagynéniket is feljegyezték azokra.

Gróf DÉGENFELD-SCHOMBERG IMRE, maga és gyermekei AUGUST, ANNA — herceg ODESCALCHI GYULA neje; — ILONA, BERTA és EMMA nevében, mélyen megszorodott szívvvel jelenti feledhetlen neje és gyermekei forrón szeretett anyjának.

HÖRÖNTI BEK PAULINÁ

élte 38-ik boldog házasságra 21-ik évében, rövid két napi betegség után agyvelő szélhűdésben történt gyászos kimúltát.

A boldogultnak hideg tetemei f. hóval 12 órakor a helyét hitvallású egyház szertartása szerint koporsóba záratván, a családi sírboltha fognak leszállíttatni.

Pest, Jan. 1. 1856.

Forrás: 856. Eszék Eszaki közepregyeje.

65. kép Bek Paulina halotti értesítője

Megj.: Paulina halotti értesítőjét Pesten nyomtatták és keltezték, talán ezért olvasható néhol, hogy Paulina Pesten hunyt el. Mivel azonban a bejegyzés a téglási református anyakönyvben szerepel¹⁶³ és Pesten sem a Kálvin téri és

1856.	2.	Jan. 1.	Mélt. Bölcsője: Bek Paulina. Mélt. Gróf Dégenfeld-Schomberg Imre deák neje.	Sevárszék- lyei Téglás. Lakhely Ny. Bakó.	No. 434	agyfűhűdés.	Téglás. Jan. 7.	M. J. J. J. J. Kovács József Debreceni úti Sik.
-------	----	---------	---	---	---------	-------------	--------------------	--

66. kép Beck Paulina halotti anyakönyve, 1856.

Rákóczi úti református, sem a Deák téri evangélikus anyakönyvben nincs bejegyezve a haláleset), feltételezhető, hogy a halál bekövetkezte valóban Tégláson történt és nem Pesten. A bejegyzés szerint Bek Paulina lakhelye Nyírbakta volt, ugyanaz a hely, ahol – úgy tűnik – nővére is élt. Így még inkább nehezményezhető a halotti értesítő hiányos tartalma. Paulina nagy temetést kaphatott, január 7-én Révész Bálint (1816–1891) debreceni lelkész temette. Nem teljesen világos számomra, hogy miért nem a helybeli lelkész volt az eltemettető, bár ennek oka az is lehetett, hogy már Bárczay Zsuzsanna halotti beszédét is Révész Bálint írta, és – akkor még mint debreceni főiskolai tanár – együtt temette Zsuzsannát Kovács József helybeli lelkésszel Tégláson. Úgy tűnik, ebből a szem-

¹⁶³ MNL OL Filmtár A 2429 321.; 66. kép.

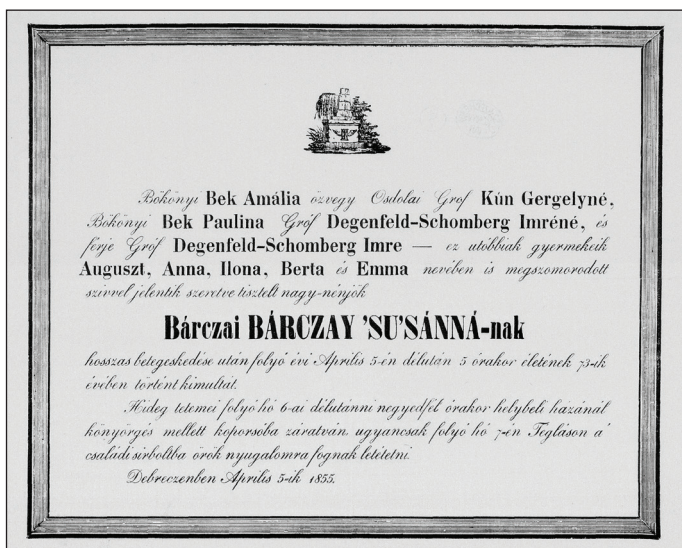
pontból a családhoz kötődött, pl. 1856 nyarán Tisza Lajost temette el (és írt gyászbeszédet, amit ki is adatott), 1861-ben Teleki László emlékbeszédét adta ki, majd 1863-ban Tisza Lajosné Teleki Julianna halotti egyházi beszédét is ő írta, és adta ki. Amália halálakor azonban nem tűnik fel a neve a feljegyzésekben.

Azt hiszem, hogy az itt írt tény teljesen egyértelművé teszi azt, hogy Amáliát (sógornőt, nagynénit) a Degenfeld család kitagadta. Ezt támasztja alá egy igen közeli haláleset folytán kiadott másik halotti értesítő esete. 1855. április 5-én hunyt el Bárczay Zsuzsanna, Amália és Paulina nagynénje¹⁶⁴. Az ő halotti érte-

1855.	1855.	Nagyajós Bárczai, Bárczai Julianna Kisasszony.	Babaközi Nagyasszonyok Kisasszonyok Kisasszonyok Kisasszonyok Kisasszonyok Kisasszonyok	no. 73.	hosszas korvadási.	1855. április 5-én	Közzéadás helyétől kezdve 1855. április 5-én Közzéadás helyétől kezdve 1855. április 5-én
-------	-------	---	---	---------	--------------------	--------------------	--

67. kép Bárczay Zsuzsanna halotti anyakönyve

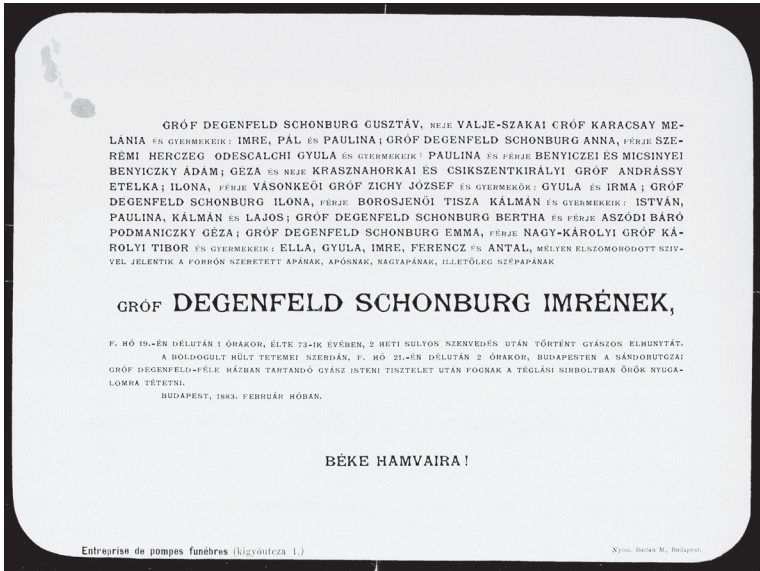
sítőjén, ahogyan az illett és szokásban volt, a legidősebb, legközelebbi rokonnal kezdődött a gyászolók sora, s ez nem más volt, mint Beck Amália... (68. kép.) Bárczay Zsuzsanna halála után úgy tűnik nem maradt pártfogója Amáliának.

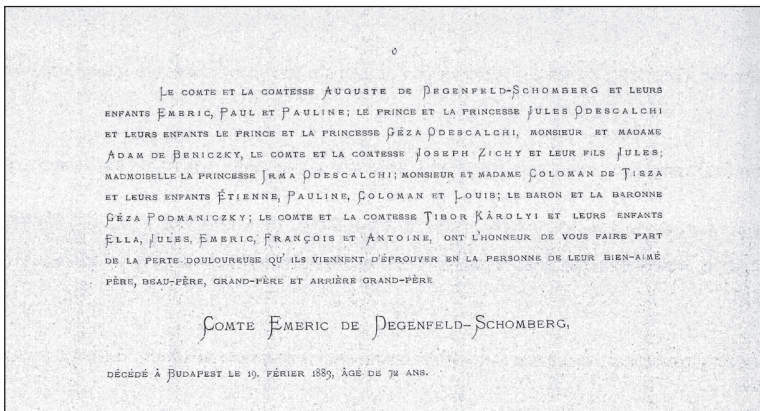
68. kép Bárczay Zsuzsanna halotti értesítője, 1855.

¹⁶⁴ MNL OL Filmtár A 2429 315.; 67. kép

Megj.: Érdemes megtekinteni Degenfeld-Schonburg Imre gyászjelentését, ez is igen gazdag adatokban (69.a. és 69.b. képek)

69. a. kép. Degenfeld-Schonburg Imre halotti értesítője, 1883. magyar nyelvű

69. b. kép. Degenfeld-Schonburg Imre halotti értesítője, 1883. francia nyelvű

A nyilvános megszégyenülés valósága kézzelfoghatóbb lesz, amikor rájövünk arra, hogy a *Degenfeld család igen elismert család volt a korszakban*. A kortársak is megemlékeztek Paulina haláláról. Az általam talált, a halál időpontjához legközelebbi (1856 január közepe) irat Teleki László levelezésében lelhető fel, amelyben Teleki megemlíti a Degenfeld család szörnyű nagy veszteségét, azt hogy Paulina két nap alatt halt meg. Azt írja, hogy Paulina *pokolvar* egyik fajtájában halt meg.

Ugyanerről Jósika Miklós Brüsszelben (!), 1856. január 30-án így ír levelében: „...*Innen ezúttal egy egész tömeg halálhírt fogsz venni: ...azóta Degenfeld Imréné Beck Paula is megholt, pár óra alatt pokolvarban.*”¹⁶⁵

Említésre méltó az is, hogy a „*Kornizs Ilona*” című Erdély 17. századáról szóló regényt Dózsa Dániel (1821–1889; aki a szabadságharc bukása után, mint politikai üldözött a baktai kastélyban talált menedékre), Beck Paulina emlékezetének ajánlotta.

Érdekesnek tartom, hogy a közvélekedés egy része Beck Paulina halálát Haynau számlájára írta. Állítólag miután Haynau (1786. október 14–†1853. március 14.) Szabolcs vármegyében 1852-ben 220 000 Ft-ért (egyres források 200 000 Ft-ot írnak) gróf Majláth Antal Nagygéc (ma Csengersima) és Kisszekeres birtokait megvette, rendszeresen látogatta Degenfeld Imrét. A látogatásokkor Paulina és a gyerekek soha nem jöttek elő, ám egyszer egy kocsizörgést a család annak hitt, hogy Imre érkezett meg, kiszaladtak a kocsihoz, ahonnan Haynau szállt ki. Paulina ekkor elájult. Lássuk, mit írt erről a Pesti Hírlap:

„*Fölkeresi* (azaz Haynau) a *szomszédos Baktán Degenfeld Imre grófot*... *Ennek neje, Beck Paulina Zsuzsánna, akinek nem sikerült idejekorán visszavonulnia lakosztályába, Haynautól meglepetvén, ájulásba esik, megbetegszik és 1856. január 1-sején 41 éves korában történt elhunytáig sohase nyeri vissza többé egészségét.*”¹⁶⁶

3.4.8. Beck Amália utáni öröklési lehetőség a törvénytelen gyermeknek

Nyilvánvalóan felmerül az a kérdés, hogy a botrányon túl, miért volt létfontosságú a Degenfeld–Beck házaspárnak, hogy Amália gyermekét teljes biztonsággal elkülönítsék Amáliától.

Az ok igen egyszerű: Amáliának még úgy is lehetett vagyona, hogy az történt vele, amit korábban leírtam (atyai vagyomból való kiforgatása), és ennek sorsa nyilvánvalóan nem volt mindegy a család számára. Itt ugyanis öröklési kérdések felmerülésétől is tartani lehetett. A házasságon kívüli gyermekek 1848

¹⁶⁵ Jósika Miklós: „Idegen, de szabad hazában.” Bp., 1988. 178. old.

¹⁶⁶ 1899. október 8-i száma 21. évf. 279. szám, 17. old.

előtt ugyan egyik természetes szülőjüktől sem örökölhettek semmit¹⁶⁷, azonban az Osztrák PTK (mely 1853. május 1-én lépett hatályba és 1861-ig volt kötelező)¹⁶⁸ nem zárta ki az öröklés lehetőségét az anya vagyona tekintetében!

Megalapozottnak tűnhetett a Degenfeldek aggodalma a hatályos törvények ismeretében, s ezt a későbbi szabályok is feltétlenül igazolták: 1861-ben Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat fogadtak el, amely a kérdésben így rendelkezett *„Az anyára nézve, a házasságküli gyermekek, a szabadon előörökíthető vagyonbani öröködést illetőleg, a törvényes gyermekekkel egyenlő jogokkal bírnak.” Ezt állítólag úgy alkalmazták, hogy ez a jog akkor illette meg a törvénytelen gyermeket, ha az anyának törvényes gyermekei nem voltak.* Ha innen nézzük a dolgot, akkor mindenkinek nagyon oda kellett figyelnie arra, hogy nehogy kiderüljön az, hogy Beck Józsefnek ki az anyja!

A veszély komolyságára utal, hogy 1906. november 9-én a Kúria 79. számú döntvényében kimondta, hogy a végrendelet nélkül elhalt anya hagyatékára nézve a törvénytelen gyermeknek törvényes leszármazó létezése esetén is van törvényes öröklési joga!

Itt tehát megmutatkozik, hogy a legfőbb veszély a családra nem a botrány, hanem a vagyoni kérdés volt. Ha nem vigyáztak volna, akkor egy zsidóval kerülhetett volna közös vagyonba a grófi Degenfeld család. Ha valami, akkor ez valóban kezelhetetlen botrányt okozhatott volna. Mindenképp ki kellett tehát kerülni ezt a csapdát, ha Imre gróf és Beck Paulina a lányait jól akarta kiházasítani (ez amúgy tökéletesen sikerült).

3.4.9. Beck Amália a nem létező nagynéni

A családi kapcsolatok mélyebben leginkább a levelekben és a naplókban kutathatók a 19. században, valamint a névadások és a keresztszülőségek tudnak informatívak lenni. Kísérletet tettem ezek vizsgálatára is, ennek az eredménye a következő:

3.4.9.1. Levelezés

Degenfeld-Schonburg Imre, Beck Paulina, Degenfeld-Schonburg Ilona, Degenfeld-Schonburg Ágost (Gusztáv) és Bárczay Zsuzsanna töredékes levelezését elolvasva *egyetlen egy esetben sem találkoztam Beck Amália említésével, vagy rá*

¹⁶⁷ Hármaskönyv I. rész 106. és 108. cikk

¹⁶⁸ A házasságon kívül született gyermekek jogállapotáról. Tanulmány; Deés, Demeter és Kiss Könyvnyomda, 1883.

való utalással. A legtöbb, ami hozzá köthető az az, amikor a gyermek Ilona írja a Tántinak (Bárczay Zsuzsannának), hogy az anyja Bályokra ment...

Beck Amáliától semmilyen levelet nem tudtam felkutatni, csak egy peranyagot, amelyben az elhalt férjének a szabadságharc miatt elkobzott birtokai miatt pereskedett (1851-ben és a következő években) arra hivatkozva, hogy igen rossz anyagi helyzetben van.

3.4.9.2. Napló(k)

Sajnos csak Degenfeld-Schonburg Berta (később Podmaniczky Gézáné) 1859–1863 között vezetett többnyelvű, kézirásos naplóját sikerült felkutatnom. Mástól eddig nem találtam naplót, valószínűleg néhány lappanghat magángyűjteményekben. Amennyire el tudtam olvasni a gyorsírással és több nyelven írt naplót, azt mondhatom, hogy *egyetlen egyszer sem találkoztam Beck Amália említésével*, ami szintén arra enged következtetni, hogy tudatosan írták őt ki a családból. Gondoljunk ismét bele: a Degenfeldek a vagyonuk és hatalmuk nem kis részét azért tudták megszerezni, mert Beck Amália vagyonához részletekben hozzájutottak, amely talán az osdolai Kuun vagyon jó részét is tartalmazta. Hogy mindezek ellenére nem vettek róla tudomást, akkor ennek igen komoly oka kellett, hogy legyen.

Engedtessek meg, hogy idézzek Degenfeld-Schonburg Berta naplójából egy részletet amelyet 1860. január 13-án írt: *„...Tökéletes boldog ez életben soha nem leszek, látom, érzem. Ha anyám volna nem mennék soha férjhez, s talán boldog lehetnék. De így?”*

Berta sorai a teljesen elárvult lány sorai. Ha annyira fájlalta anyja korai elvesztését (hogyne fájlalta volna), nem lett volna kézenfekvő az anyja egyetlen testvére, az egyetlen nagynénje, Beck Amália szeretetét keresni, aki ráadásul velük lakott az év nagy részében?

3.4.9.3. Névadás a Beck-Degenfeld családban

Vegyük sorra a Beck-Degenfeld család nőtagjait a vizsgált időszakban: Beck Amália Karolinához viszonyítva a női rokonság:

- két nagyanyja: Várady Anna és Szénás Zsuzsanna
- anyja: Bárczay Anna, ennek testvére Bárczay Zsuzsanna
- testvérei: Beck Anna (1806–1806), Beck Anna Johanna (1808–1828), Beck Zsuzsanna Paulina (Degenfeld-Schonburg Imré)
- unokaöccse és húgai: *Degenfeld-Schonburg Gusztáv Ágost Géza Kristóf* (Karacsay Melanie) ennek lánya: Paulina Anna Melánia Melitta, *Degenfeld-Schonburg Anna Zsuzsanna Rozália Augusztá* (hg. Odescalchi Gyula)

la) ennek lányai: Paulina Anna, Ilona Paulina, Irma Paulina Anna Ilona, *Degenfeld-Schonburg Ilona Johanna Jozefa Matild* (gr. Tisza Kálmán), ennek lánya: Paulina, *Degenfeld-Schonburg Berta Klára Matild Ferdinanda* (b. Podmaniczky Géza), *Degenfeld-Schonburg Emma Zsuzsanna Katalin Júlia* (gr. Károlyi Tibor), ennek lánya: Gabriella

A lista beszédes: egyetlen olyan leány sem viseli még sokadik ranghelyben sem az Amália vagy a Karolina nevet, akinek Beck Amália Karolina lehetett volna a „névadó” rokona.

Ez megint nem lehet véletlen.

3.4.9.4. Beck Amália, mint keresztszülő a családban

Amáliát soha senki nem kérte fel keresztyánának, helyette Bárczay Zsuzsannát (Tánti) kérték fel erre a tisztségre Paulina két gyermeke, Degenfeld-Schonburg Gusztáv 1836-os, és Degenfeld-Schonburg Emma 1844-es születésekor. Amáliát az unokahúgai, unokaöccse gyermekeinek születésekor sem kérték fel, hogy legyen keresztyana.

Mivel a keresztszülőség (akkoriban biztosan) nem csupán formalitást jelentett, hanem tényleges kötelezettséget, feltehetjük a kérdést, hogy az 1783-ban született Bárczay Zsuzsanna vagy az 1807-ben született Beck Amália lehetett volna képesebb a keresztyanaságra, ha netán történik valami a gyerekek szüleivel?

Itt azonban meg kell állnunk, ugyanis egy alkalommal mégiscsak felkérték Amáliát és férjét keresztszülőségre a családhoz közelálló személy esetében: Szilágyosmlyón 1839. május 24-én született bodosi Józsa Dániel fia Aurél, s az ő keresztszülei Gergely és Amália lettek. Ennek az Aurélnak a legidősebb nővére volt Józsa Efurozina (Hegyi Mihályné), aki bizalmasa lehetett Amáliának. Erre a későbbiekben még visszatérek. Elmondható azonban az, hogy a családon belül soha nem volt keresztyana Amália.

3.4.10. Beck Amália halálával kapcsolatos fontos tények

1870. január 30-án Nyírbaktán (ma Baktalórántháza) meghalt Beck Amália¹⁶⁹ (70. kép)

1870 Január 30	Beck Amália női nemesi Szilvia György Bodossai özvegy	Szilvia Bodossai 16 n.	n	16 n.	Tudósítások.	Beck Amália Február 1.	Beck Amália Február 1.	Szilvia Bodossai női nemesi Szilvia György Bodossai özvegy
-------------------	---	------------------------------	---	-------	--------------	---------------------------	---------------------------	--

70. kép Beck Amália halotti anyakönyve, 1870.

¹⁶⁹ Bakta, MNL OL FILMTÁR A 2470 687. 70. kép

Halálakor a 10 számú házban lakott, ami az 1870-es összeírásban Degenfeld-Schonburg Imre tulajdonában álló „lakház”-ként szerepelt (a 9 szám „lakház, gazdasági épület és udvar” megnevezéssel, a 11 szám „lakház és udvar” jelöléssel található az összeírásban). (71. kép) A 10. számú ház melletti házakban földművesek,

Folyószám	Helység neve	Szelvény		Birtokrészle		A lakház		A ház emeleteinek száma	Az épület neve
		száma	száma	száma	száma	tulajdonosának kereszt- és vezetékneve	A ház emeleteinek száma		
	Nyír Bakta	3	1	8	Degenfeld Imre Graf	1	lakház, gazdasági épület és udvar		
	dette		2	10	Degenfeld Imre Graf		lakház		
	dette		4	9	Degenfeld Imre Graf		lakház		
	dette	2	13	11	Degenfeld Imre Graf		lakház és udvar		
	dette		15	13	Degenfeld Imre Graf		lakház malom		
	dette		18	12	Degenfeld Imre Graf		lakház gazdasági épület és udvar		
	dette		20	14	Degenfeld Imre Graf		lakház gazdasági épület és udvar		
	dette	6	37	16	Degenfeld Imre Graf		lakház és udvar		
	dette		28	10	Met. h. l.		lakház		

71. kép Nyírbakta ingatlanösszeírása, részlet, 1870.

szolgálók, csikósok laktak, de ez a ház valószínűleg valamennyire fontosabb ház lehetett, mert itt halt meg 1863-ban Osterlamm Karolina, Amália társalkodónője, 1864-ben itt született holtan Tisza Kálmán és Degenfeld-Schonburg Ilona lánya, 1868-ban itt halt meg Skodacsek Paulina, aki herceg Odescalchi Gyuláné Degenfeld-Schonburg Anna szolgálatában álló dajka volt (később, 1879-ben itt hunyt el az urasági szakács, Fekete István is). Nem tudni, lehetséges, hogy a kastélyhoz tartozott ez az épület, de az biztos, hogy nem egyedül Beck Amália rendelkezése alatt állt, és nyilvánvalóan nem a főépületet jelentette. Úgy tűnik, kegyelemkenyéren élhetett Nyírbaktán. Még egy adatot tartok fontosnak ezzel kapcsolatban megemlíteni: *Degenfeld-Schonburg Imrénének Amália halálának évében csak Nyírbaktán 56 ház volt a tulajdonában, ez nagyjából az összes ház felét tette*

akkor ki. A nyilvántartás, szerintem még Amália – részleteiben egyáltalán nem ismert – hagyatéki eljárásának befejezése előtt keletkezett, ezért ezek az ingatlanok már Amália életében is Imre gróféi lehettek.¹⁷⁰

Visszatérve Beck Amália temetéséhez, az ezzel kapcsolatos bejegyzések nem fogalmaznak világosan. A nyírbaktai halotti anyakönyv szerint Vitéz János lelkész temette február 1-én Nyírbaktán, majd megjegyzik ugyanott, hogy a holttestet Bályokra vitték. A bályoki anyakönyv szerint február 4-én temették el helyben, ott viszont Bod József volt a lelkész (igen hosszú időn át, 1831–1875 között). Annyi bizonyos, hogy egy obelisz alakú sírkövön ma is az ő és férje neve szerepel a bályoki temetőben. Úgy tűnik, hogy 4-én temették Bályokon, ahol jelen lehetett a nyírbaktai lelkész is, mert ő a következő nyírbaktai temetést február 7-én celebrálta.

Halotti értesítője vagy nem volt, vagy nem maradt fenn. Azon a véleményen vagyok, hogy nem volt, mivel mindenki másé (aki az 1860–1870-es években és később hunyt el) fennmaradt.

Remélem, hogy a protestáns szokások szerint (amit a temetőikben a feliratokban látni szoktunk) „A.B.F.R.A.” búcsúztatták, azaz „A Boldog Feltámadás Reménye Alatt”.

3.4.11. A családi kriptá és Beck Amália

Tárkány Szücs Ernő könyvéből idézek (194. oldal): *„A család rendszerű temetkezés nyomai szinte az egész országban fennmaradtak. A családok ugyanis közös sírban, egymás mellé óhajtottak temetkezni, és ezt a hagyományos igényt semmiféle külön rendelkezés nem volt képes megváltoztatni.”*

Ezt az idézetet szem előtt tartva érdemes megemlékezzünk arról, hogy Beck Amália haláláig kiket helyeztek el a téglási családi kriptába (6 fő): (A téglási sírról készült képet, lásd.: Sírkő függelékben)

- Beck Pál (1758–1827)
 - Beck Anna Johanna (1808–1828) (Beck Pál és Bárczay Anna lánya)
 - Beck Pálné Bárczay Anna (1781–1848)
 - Bárczay Zsuzsanna (1783–1855) (Bárczay Anna testvére)
 - Degenfeld-Schonburg Imréné Beck Paulina (1815–1856) (Beck Pál és Bárczay Anna lánya)
 - Kun Zsigmondné Ravazdy Katalin (1775–1826; a kriptába hozták 1838-ban, Bárczay Anna elsőfokú unokatestvére)

¹⁷⁰ MNL S 79 No. 902/3. Lakházak kivonata Nyir Bakta adóközség birtokrészleti jegyzőkönyvéből; 71. kép.

Látható, hogy a Beck családból egyedül az 1808-ban született és ugyanakkor elhunyt Beck Annát nem temették ide, (azért, mert a kripta a halálakor még nem állt, csak azt követően 20 évvel épült meg). Rajta kívül csak Beck Amália az, aki nem itt nyugszik. El lehet gondolkodni azon, hogyha áthozatták a család távolabbi rokonának, Ravazdy Katalinnak testét a családi kriptába, nem lehetett úgy, hogy ő is itt kívánt volna nyugodni? A magam részéről azt gondolom, hogy (legalábbis a férje halála előtt) Amália mindenképp ebbe a kriptába akart temetkezni.

Nézzük meg kiket temettek ide Beck Amália halála után (5 fő): gr. Degenfeld-Schonburg Imre (1810–1883), gr. Degenfeld-Schonburg Gusztáv (1835–1896), hg. Odeschalchi Gyuláné Degenfeld-Schonburg Anna (1836–1925) (Imre lánya), Károlyi Tiborné Degenfeld-Schonburg Emma (1844–1901) (Imre lánya), Degenfeld-Schonburg Gusztávné Karacsay Melánia (1846–1939).

A téglási sírkő képét a „Sírkő” függelében találhatják meg.

Látható, hogy – Amáliát kivéve – Podmaniczky Gézáné Degenfeld-Schonburg Berta és Tisza Kálmánné Degenfeld-Schonburg Ilonán kívül mindenkit itt helyeztek a családból örök nyugalomra. Berta a krakkópusztai (Nógrád) Podmaniczky kriptában, Ilona pedig Geszten nyugszik a Tisza kriptában. Érdekes, hogy a helyben lakók azt vallották, hogy állítólag 14 koporsó állt a kriptában, tehát (ha igazak ezek az emlékek), 3 koporsóról nem tudjuk, hogy kit őrizhetett.

1998-ban exhumálás után *további* Degenfeld leszármazókat és házastársait temették együtt el a téglási temetőben.

Mindent egybevetve kizárólag Amália és férje nyugszik a családból a mai magyar határokon kívül a bályoki temetőben, s csak a helybeliek nagylelkűségének köszönhető, hogy síremlékük fennmaradt. Erre nem jó magyarázat az, hogy Kun Gergelyt 1849-ben ott temették el, s így a felesége is mellé temetkezett. Ha Ravazdy Katalint exhumálni lehetett azért, hogy a családi sírboltba kerüljön, Amália férjét is nyugodtan át lehetett volna vitetni Téglásra, hogy majd mellé temetkezzen Amália. *Ugyancsak el lehetett volna szállíttatni Algyógyra, a családi temetkezőhelyre Kuun Gergely porhüvelyét, s oda is temetkezhett volna később Amália. Itt, Algyógyon nyugszik pl. testvére, Kuun Kocsárd (1803–1895), unokatestvére Kuun Farkas (1810–1872); az előbbinek fia Kuun István (1843–1904) stb. Külön kiemelném, hogy testvérét, Kuun Kocsárdot első ízben Szászvárosban (ahol elhunyt) temették el, de már a partecédulán is jelezték: „Porrészei ... a szászvárosi protestánsok sírkertjébe fognak ideiglenesen nyugalomra helyezettetni.”* (Húga, Ugron Istvánné Kuun Amália †1871, az Ugron család családi kriptájában, Bögözön került végső nyugalomra).

Visszatérve Gergelyhez és Amáliához: ők idegen helyen, egyedül nyugszanak, elfeledve. Sem a feleség, sem a férj családja nem tartotta fontosnak (lehetőségnek), hogy őket a családi kriptájukba temessék. Úgy vélem, az okot ebben a munkában tártam fel, amely az Amáliával történt esetben keresendő.

3.4.12. Beck Amália örökre kiírása a család történetéből sajtó, történettudomány)

A sajtó és a történetírók akarva akaratlanul is kitörölték Amália emlékét a köztudatból. Igen sok példát lehetne felhozni, most néhány álljon itt emlékeztetőül, hogy hogyan szűnhet meg valaki, aki rangban és vagyonban valamikor elől állt.

Amália fiúsításának tényét, udvarlóit, Józsa Gyurit és Matkovich Balázst majdnem minden feljegyzés tévesen Beck Paulina kérőjének írták, tehát a történelem már az udvarlótól is megfosztotta őt. Ennek pompás összefoglalását adja a Pesti Hírlap 1901. december 24-i száma mely egy cikkben emlékezik meg az akkor elhunyt gróf Károlyi Tibornéről (Degenfeld-Schonburg Emma). Így írnak Beck Pálról, Paulináról:

„Téglási Beck Pálnak, a duggazdag urnak, fia nem lévén, annak idején praeficiáltatta leányát s erre a szelid, kedves leánykára nézett az egész óriási Beck-vagyon. Jelentkeztek is a téglasi kastélyban egyre a kérők, köztük Matkovich Balázs, akinek egyik nővérét a hatalmas Beleznay Sámuel gróf fia bírta nőül, sőt Józsa Gyuri is, az országos hírvü parlagi gavallér. Beck Pál, épen úgy mint leánya, nem nézték a külső fényt, az üres csillogást, de mind a ketten belső értéket követeltek attól a ferfutol, aki a praefecia kezével szívét is elnyerheti. Ilyen ember volt Degenfeld Imre gróf.¹⁷¹”

Röviden emlékeztetnék arra, mi nem valós ebben a történetben:

- nem Paulinát, hanem a nővérét, Amáliát fiúsította (praeficiálta) Beck Pál;
- nem Paulinára „nézett” a hatalmas vagyon, hanem Amáliára, és nem csak „nézett”, hanem át is szállt;
- Matkovich Balázs és Józsa Gyuri nem Paulina, hanem Amália kérője volt;
- Beck Pál 1827. március 27-én hunyt el, ekkor még a láthatáron sem volt Degenfeld Imre, így hát nem Beck Pál volt, aki Paulinával együtt „kiválasztotta” Imrét;
- 1834-ben, amikor Beck Paulinát feleségül vette Degenfeld Imre, a fiúsított vagyon egésze Amáliáé volt, így azt akkor nem „kaphatta meg” a gróf Paulina kezével együtt.

¹⁷¹ Pesti Hírlap 1901. december 24-i száma 7. old.

Ugyancsak elgondolkodtató az cikk a Vasárnapi Újságból, arról, hogy mit írtak Nyírbaktáról:

„Nyírbakta régebben Bárczay-féle, azelőtt gr. Haller-Károlyi birtok volt. Majd Beck Pálra jutott neje, Bárczay Anna után. Innen gr. Degenfeld Imrere, ki az egyetlen Beck leányt vette nőül. Jelenleg b. Podmaniczky Gézáné szül. gr. Degenfeld Berta tulajdona”.¹⁷²

Majd ugyanitt a debreceni Beck-palotáról:

„Építette a múlt század végén és a jelen század elején Tégláson lakott Beck Pál királyi kamarás, vagyonos és kitűnő reformált vallású magyar nemes... Beck Pál egyetlen leányát, Paulinát vette nőül gróf Degenfeld Imre, a miniszterelnök nejének édes atyja.”

Igen, nem sokkal Beck Amália halála után azt írták, hogy Degenfeld-Schonburg Imre feleségül vette Beck Pál *egyetlen* leányát...

A köztudatban valószínűleg az alábbi – egyébként méltán híres – nagyszerű munka rögzítette a tévedést:

Bekk (Bökönyi)

*Bekk Pál II. József császár idejében telepedett le Szabolcs vármegyében s 1799-ben bökönyi előnév adományozása mellett Bököny helysége nyert adományt, ezen kívül Bihar vármegyében Bályok, Esküllő és Kalota helységeken bírt földesúri joggal. Családja egyetlen leányával magvaszakad. A birtokot a Degenfeld grófok örökölték.*¹⁷³

3.4.13. Degenfeld-Schonburg Imre vagyona Amália halála után

Degenfeld-Schonburg Imre igen nagy vagyona tett szert ügyessége, rátermettsége, de egyértelműen a felesége és szerintem részben Amália vagyona révén. Erre egy példát szeretnék felhozni: miközben vidéken rendkívül jelentős méretű birtokai és vagyona voltak, 1872–1874 között a pesti palotanegyedben, a Nemzeti Múzeum mellett Ybl Miklós tervei alapján a ma a Bródy Sándor utca 14. szám alatt található palotát építtetett (Degenfeld-Schonburg, Tisza-palota). A kivitelező Wechselmann Ignác volt, aki 1856-ban a Dohány utcai zsinagóga építésére érkezett Bécsből, mint egyszerű építőmester, s aztán szédítő karriert futott be. A Bródy Sándor (régen Főherceg Sándor) utcai részen volt a főbejárat. Itt élt és halt meg Tisza Kálmán miniszterelnök (is). (72. kép)

¹⁷² 1885. XXXII. évf. 48. szám, 771. oldal

¹⁷³ Bihar vármegye és Nagyvárád. Szerk. Borovszky Samu. Magyarország vármegyéi és városai. Bp., 1901.

72. kép Degenfeld-palota (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest gyűjtemény, Klösz György)

Hogy mindezt miért tartottam fontosnak itt közölni? Egyszerűen azért, mert a tervek benyújtása 1872 nyarán történt, és könnyen elképzelhetőnek tartom azt, hogy ehhez az elképesztő anyagi költségeket igénylő vállalkozáshoz a szükséges tőkét részben az 1870-ben elhunyt Amália vagyonából finanszírozta. Sajnos semmilyen hagyatéki iratot nem találtam eddig Amáliával kapcsolatban, de mivel a bályoki kastély (ma: Románia, Bályok, Petőfi Sándor utca 51.) Károlyné Degenfeld-Schonburg Emma tulajdona lesz majd, érthető a feltételezés, hogy Amália a családra hagyta a vagyonát.

Visszatérve a palota építéséhez: eredetileg Steinbach Alajos kereskedő tulajdona volt, akinek utódaitól 1868. február 8-án megvásárolta Zaitz József és felesége, akik végül háromszoros áron, 1871. február 22-én adták el Degenfeld Imrének. (Aki végül 1872 februárjában lett a bejegyzett tulajdonos.) *A vétel tehát Amália halálát követő 13 hónappal következett be. Nem zárható ki, hogy a hagyatéki eljárás eddig tartott.*¹⁷⁴

¹⁷⁴ Dubniczky Zsolt: A pesti mágnásnegyed kialakulása, doktori disszertáció, 2012: <http://doktori.btk.elte.hu/hist/dubniczkyzsolt/diss.pdf>; és általában: <http://kep-ter.blogspot.hu/2014/09/degenfeld-odescalchi-palota-brody.html>

Degenfeld Imre halálakor a Fővárosi Lapok elég indiszkrét módon azt közölte, hogy tudomása szerint Degenfeld Imre hétmillió forint értékű vagyont hagyott örökül, egyenlő arányban a gyermekeire. A hagyatékot nem részletezi, de vélhetően ez csak a pénzbeli vagyon lehetett. 1883 körül a virilisek már éves 1000 Ft jövedelemmel szavazhattak, 100 Ft körül volt egy község éves adója, 1 Ft volt egy tenyészbika, 5 Ft egy éves újság előfizetés stb., ebből talán az következik, hogy a 7 millió Ft közepes méretű vagyonnak számított már önmagában is. Érdemes volt hát felkutatni a hagyatéki iratokat.

3.4.14. Degenfeld-Schonburg Imre hagyatékának felosztása

Degenfeld Imre hagyatékának felosztása az 1883. október 3-án Budapesten tartott családi ülés eredményeképp létrejött „osztályos megállapodás” a következőkben leírt módon történt meg¹⁷⁵

- 1.) Degenfeld-Schonburg Gusztáv a lánytestvéreivel nem osztozott a bizonyos birtokokban (lásd: nála)
- 2.) A Degenfeld-Schonburg Gusztáv kizárólagos tulajdonú birtokain kívüli többi birtokot a leánytestvérek I–IV csoportra osztva adták ki egymásnak.
- 3.) A négy (lányoknak járó) csoport kisebb, fel nem sorolt ingatlanok haszonvételeit a lánytestvérek közösen kezelték, és egymás között egyenlő arányban osztották fel (stb.)

Az alábbi felsorolásban az okirat szövegét követtem, ezért nem szedtem abc-rendbe a birtokokat:

- gr. Degenfeld-Schonburg Gusztáv:
Kizárólagosan őt illető birtokok: Téglás, Gyulahalma, Hadház, Eresztvény, Bököny, Szegegyháza, Újfehértó, Tiszavid, Hajdúdorog.
- hg. Odescalchi Gyuláné Degenfeld-Schonburg Anna:
Ő szerezte meg az úgynevezett I. csoport ingatlant, és kapott még az értékbecsléseknek megfelelően 4630 forint 23 kr-t. Birtokok: 1. Sajóvamos, 2. Császári (Nyírcsászári), 3. Gebe (Nyírkáta), 4. Hodász, 5. Nyírmedgyes, 6. Nyírvasvári, 7. Csengerújfalú, 8. a budapesti Sándor utcai palota (!).
- b. Podmaniczky Gézáné Degenfeld-Schonburg Berta:
Ő szerezte meg az úgynevezett II. csoport ingatlant, és fizetett még az értékbecsléseknek megfelelően 5404 forint 14 kr-t. Birtokok: 1. Kartal,

¹⁷⁵ MNL OL P 416 60. csomó, No. 164.

Mindszent (ezek Verseg mellett találhatóak), 2. Nyírbakta, Lórántháza, Rohod, Jákó (Nyírjákó), 3. Gelénes, Beregdaróc, Tákos, 4. a debreceni kis ház.

- gr. Tisza Kálmánné Degenfeld-Schonburg Ilona:
Ő szerezte meg az úgynevezett III. csoport ingatlant, és kapott még az értékbecsléseknek megfelelően 6947 forint 43 kr-t. Birtokok: 1. Nagygyanté, Kisgyanté, Mezőgyán, 2. Kocsord, Györtelek, Mátészalka, 3. Csonkapapi, Hetyen, Barabás, Tiszaadony, Tizsakerecseny, Farnos (?), Vásárosnamény, Jánd, Beregsom, Mezőkaszony, Barkaszó, 4. Szakoly, 5. Tokaj, Tarcál, Erdőbénye, 6. Csobaj, 7. Nagykálló, 8. a debreceni nagy ház.
- gr. Károlyi Tiborné Degenfeld-Schonburg Emma:
Ő szerezte meg az úgynevezett IV. csoport ingatlant, és fizetett még az értékbecsléseknek megfelelően 6173 forint 53 kr-t. Birtokok: 1. Tiszatarján, Tisztaló (Tisztató?), 2. Bályok, Berettyószéplak, Porc, Somály, Nagyalmás, Alsókaznacs, Kémer, 3. Tasnádszarvad, Érszakácsi, Oláhcsaholy, Zálnok, 4. Esküllő, Kalota, 5. Kántorjánosi, Nyírderzs, 6. debreceni birtok, 7. a budapesti Akadémia utcai bérház.

A felsorolásból jól kivehető a Kántorjánosit is tartalmazó birtokcsoport (lásd: korábban), valamint jól kivehetőek a bályoki birtoktesthez tartozó birtokok is. Az is látszik, hogy Kuun birtokokat nem tartalmazott a hagyaték, ezért azokat Bek Amáliától vagy nem örökölte meg Degenfeld Imre, vagy eladta őket korábban. A birtokviszonyok jobb megértése érdekében a 73. képen adom közre Bályok és környéke Bek-Bárczay, majd Degenfeld birtokait.

Itt kell emlékeztetnem az Olvasót arra, hogyha a korábban írtak szerint Bek Amália birtokairól nem mondott volna le a húga és a férje javára, a korábban, 1836-ban tett nyilatkozatát soha nem vonta vissza, melyből újra idézek:

„...ötet s mind két ágon leendő Maradékát ezennel örökösömmé vallom, és azt neki, s mind két ágra adom maradékainak Soronina Adoptionalis levelem által, most mindjárt symbolice által engedem, s azt a mikor kívánandják, s ha édes Anyánknak életében, vagy az én Férjhez menetelemig a jószágot közösen hagyván, annak csak jövedelméből venné ki részét, úgy mind édes Anyánknak nem reményelt halála, mind az én Férjhez menetelem esetén valósággal is kiszakasztom s által adom- egyedül a költsönös örökösödésbeli just, és helylyiséggel semmit egyebet nem tartván fel magamnak és maradékaimnak, sőt, azon esetre, ha ne talán minden más egyenes örökös nélkül történne kimúlásom- akkorára ex nunc pro tunc többször illetett Testvéremmel Téglási és Bökönyi Bek Paulinát fent nevezett tisztelt Gróf Degenfeld Imre Úr Hitvesét a Téglási és Bökönyi jószágok más felére nézve is ezennel Örökösömmé fogadván és valván be...”

Ez tehát azt jelenti, hogyha maradt is valami birtoka Bek Amáliának 1870-es halálának időpontjáig, azokat a Degenfeld család örökölte meg.

3.4.15. A TURUL folyóirat cikke

A történet kereteit meghaladóan érdemes megemlékeznünk egy igen érdekes közleményről, amely a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság híres lapjának, a TURUL-nak a 1904/4. számában jelent meg.

Eszerint: „*A napi sajtóban újabban mind gyakrabban merül fel az az állítás, hogy gróf Tisza István nagyanyja zsidó volt. Ez merőben téves. A történelmi igazság a következő: Szülők: I. Bökönyi Bek Pál, Hajdú-Téglás örökös ura, cs. és kir. kamarás (hogy lehetett volna zsidó!)...*” stb.

A TURUL itt részletesen megadja a hírbe hozott nagymama ősfáját, aki nem más, mint bökönyi Beck Paulina, Amália húga. A TURUL-nak igaza volt, a Beck leszármazó miniszterelnök semmilyen ágon nem volt zsidó származású, azonban el tudom képzelni, hogy lehetett valami „zsidós” ügy a család körül, ami akár lehetett a mi családunk ügye is.

Hiszen amit már két ember tud, az már nem is titok.

3.4.16. Egy elvakult szerző káros gondolatai – Pezenhoffer Antal

Az előbb írt „zsidós ügy” továbbélésében nagy szerepe van Pezenhoffer Antalnak (pap, majd az esztergomi érseki könyvtár könyvtárosa, 1893–1973), aki a fő művében (nem tudni pontosan, melyik kötetet mikor írta, de vélhetően 1945-1960

között készült el az egész sorozat), a magyar történelemmel foglalkozik és kitér Tisza István „zsidóságára” is. Érdekes kommentár nélkül idézni néhány sorát, melyet bizonyos körök ma is hitelesnek és útmutatónak fogadnak el, az I. és a XIII kötetből:

„A kálvinista és annyira jellegzetesen magyarnak tartott gróf Tisza István-nál is több közöm van a magyar fajhoz és vérhez. Az ő anyja ugyanis Degenfeld volt, annak anyja pedig Beck (zsidó, ő hozta a vagyont).”¹⁷⁶

„Mindenesetre nagyon tanulságos, hogy azok, akik mágnásainkban az ösök közt még elvéve egy-egy Festetichet, Wenckheimet, Hoyost vagy Harruckernt is olyan nagy bűnnek tartanak, azok nemcsak a Rákócziak, Báthoryak, Wesselényiek, Telekiek idegen eredetét fel se veszik, hanem még a teljesen idegen vérű Petőfin, Bemen, Damjanichon, Martinovicson, Klapkán, Knézichen, Toldy Ferencen, Liszt Ferencen, Semmelweisen, a majdnem teljesen idegen Kossuthon, Görgeyn se talál-
nak semmi megbotráncozni vagy kifogásolnivalót, nem is szólva arról, hogy Rákóczi Ferencben nem kifogásolják a Skerlecz mamát, Tisza Istvánban pedig a Degenfeld anyját és Beck nagyanyját.”¹⁷⁷

„Egész másképpen volt a szülőházamban, Zalaszentgróton. Ez hajdan Batthyány-birtok volt, de azon tönkrementek (bizonyára nem jobbágyaik túlságosan lelketlen kiszípolyozásától), az uradalmat zsidó, majd gróf Károlyi Imre vette meg. Ez épp ellentéte volt Festetich Taszilónak. De bizonyára nem függetlenül attól, hogy az anyja Degenfeld-lány volt (kálvinista), annak az anyja pedig Beck (Izrael nemzetségéből származott). Egyébként unokatestvére volt Tisza Istvánnak, mert annak az anyja is Degenfeld-lány volt, tehát az ő nagyanyja is zsidó vérű volt.”¹⁷⁸

„És Károlyi Imre a zsidó őseitől – sajnos az életrealitáságon és nagy gazdasági érzéken kívül – a bujaságot is örökölte. Neki is szeretője volt a felesége mellett, a gögje pedig még sokkal nagyobb volt mint a Festetich Taszilóé, mert a Festetich herceg nem is volt gögös olyan értelemben, hogy hetvenkedett volna s másokat vele megsértett volna. De hogy a mágnás még akkor is különb a Jászai Mariknál, ha egy gróf Károlyi Imre képviseli őket (Degenfeld és Beck vérséggel), mutatja, hogy ő Jászai Mari természetlen fajtalanságaival szemben még így is sok gyermeket nevelt, néha még ő is eljárt templomba (amit Jászai Mari, rendkívül vallásos apja nevelése ellenére se tett meg, öregségére és elszegényedve pedig mind egyházasabb érzületű is lett.”

¹⁷⁶ Pezenhoffer Antal: A magyar nemzet történelme. I. kötet, 80. oldal

¹⁷⁷ Uo. XIII. kötet, 15. oldal

¹⁷⁸ Uo. XIII. kötet, 28. oldal

A szerző aztán hasonló stílusban folytatja az okfejtéseket, amelyeket nem kívánok a munkámban bemutatni. Az azonban leszögezhető, hogy valamiért (talán épp miattunk) a közgondolkodás része volt Tisza István zsidó származása, mégpedig Beck vonalon.¹⁷⁹

3.5. EGY ÉRDEKES HIRDETMÉNY

Ha eddig nem tette fel a kérdést az Olvasó, hogy van-e közvetlen okirati bizonyíték, most már biztosan hiányolja azt. Így van, közvetlen bizonyítékkal nem rendelkezem (hogy is lehetne!), ám kell-e közvetlenebb bizonyíték a DNS vizsgálatok eredményénél? Mivel azonban minden szálát el kell varrni, mégiscsak ismertetni fogok egy „iratot”, ami esetleg Bek Józsefet összekötheti Bek Amáliával, vagy a Degenfeldekkel. Teszem ezt különösen azért, hogy ne feledkezsek meg erről arra az esetre, ha a jövőben újabb és újabb levéltári anyagok válnának elérhetővé a történelmi Erdély területén. Miről is van szó?

A Budapesti Közlöny 1880. évi 1. számának 99. oldalán a következő hirdetményt találhatjuk: a nagyszebeni magyar királyi postaigazgatóságnál 1879. október havában kézbesíthetetlen postaküldeményként tartották nyilván a következő küldeményt (10. szám alatt a hirdetményben, lásd 74. kép):

„Ajánlott levél, Kolozsvárról Bek József számára Szilágysomlyóra, mely írásbeli közleményt (azaz levél) tartalmaz.”

* 619		H I R D E T M É N Y			1--1
5596. A nagyszebeni magyar királyi postaigazgatóságnál a következő kézbesíthetetlen postaküldemények vannak : (1879. október haváról.)					
Szám	A küldemény neve	Feladási hely	Cím e	Tartalom	Posta fél/kr
1	„ajánlott levél	Nagyszombat	Speich Regina, Bucarest	Írásbeli közlemény	---
2	„ „	„	Német Sáva, Grajova	„ „	---
3	„ „	„	Chlissmann Antal, Bpest	„ „	---
4	„ „	„	Deak Ferencz, Balass	„ „	---
5	„ „	„	Filipp Jozsef, Kolozsvár	„ „	---
6	„ „	Abróhánya	Roman Katalin, Kútás	„ „	---
7	„ „	Kolozsvár	Ferencz Jakab, Sz. Udvartóly	„ „	---
8	„ „	„	Nagy Lajos	„ „	---
9	„ „	„	Magyar Balázs, Dabas	1 fénykép	---
10	„ „	„	Bek József, Sz. Somlyó	írásbeli közlemény	---
11	„ „	„	Kuchta Ferencz, Taja	„ „	---
12	„ „	„	Német József, Triest	„ „	---
13	„ „	„	Grunstein Samu, Solymon	„ „	---

74. kép Beck József hirdetmény, 1880.

A hirdetmény felhívja az ismeretlen feladót, hogy hat hónap alatt forduljon a postaigazgatósághoz maga igazolásával, hogy a küldeményt visszakaphassa. A hirdetmény kelte 1879. december 11.

¹⁷⁹ A magyar nemzet történelme I. és XIII. A katolikus Egyház és a Habsburg-ház történelmi szerepe/Történelmi apologetika. Pilisszentlélek, 2006. Letölthető: <http://mek.oszk.hu/04200/04245/pdf/>

Az az egész rövid, szinte észrevehetően hirdetmény nagyon érdekes, ezért érdemes részleteiben is megvizsgálni.

3.5.1. Nagyszében

Ebben az időben Pozsony, Kassa, Buda, Szeged, Sopron, Temesvár, Pétervárad, Eszék, Varasd és Nagyszében rendelkezett postairányítási és ellenőrzési joggal. Mivel Szilágysomlyó és Kolozsvár egyértelműen Nagyszébenhez van legközelebb, a küldeményt ezért tarthatták itt nyilván.

3.5.2. A közlemény részleteinek vizsgálata

3.5.2.1. A címzett

A címzett neve egyértelműen Bek József. Amennyiben „Beck” néven szerepelne, úgy az kevésbé volna feltűnő.

3.5.2.2. A feladó

A feladó egyértelműen ismeretlen, ezért is bocsátották ki a hirdetményt.

3.5.2.3. A levél típusa

A levél ajánlott levél, amit csak a címzettnek lehet kikézbesíteni, így vélhetően fontos iratról van szó. Az természetesen nem derül ki, hogy korábban átvett-e bármilyen küldeményt Bek József.

3.5.2.4. Az időpont

A levél 1879 októberében maradt kézbesítetlen, a hirdetményt 1879. december 11-én bocsátották ki.

Az időpont azért érdekes, mert Bek József 1879. február 11-én nősült. A nősülése után Mezőtarpára költözött a feleségéhez, tehát 1879 októberében nem valószínű, hogy máshol tartózkodott volna, mint Mezőtarpán.

3.5.2.5. A címzés helye

A levelet Szilágysomlyóra küldték. Ez több szempontból is érdekes, úgymint:

- a.) Szilágysomlyó 30 km-re található Bályoktól (míg Kisvárdra 150, Gyulaháza 140, Nyírbakta 120, Kántorjánosi 110 km-re);
- b.) Szilágysomlyón született (és hunyt el) Jósa Eufrozina (családtörténetét lásd: 5.1. alatt), aki bizalmasa volt Bek Amáliának. Ezt több tényből is tudhatjuk, így pl.:

- Eufrozina öccse, Jósa Aurél itt született 1839. május 24-én, keresztszülei Kuun Gergely és Bek Amália voltak;
 - Jósa Eufrozinának Hegyi Mihállyal kötött házasságát Kuun Gergelynek és feleségének köszönhetik, ők „hozták össze a párt” és Gergely volt az egyik esküvői tanú;
 - Hegyi Mihály a Bek–Degenfeld család fő ügyvédje, minden ügyeik ismerője volt;
 - Eufrozina Bályokon és Baktán többször vállalt keresztszülőséget;
 - az 1860-as években Hegyi Mihály és Eufrozina ez utóbbi rokonának keresztszüleiként szerepeltek.
- c.) Ebből az a lényeges, hogy Amália bizalmasának családja Szilágysomlyón lakott. Feltételezhető, hogy miután Paulina 1856-ban, Amália 1870-ben, és férje, Hegyi Mihály 1877-ben elhunyt, maga is tartósan visszaköltözött Szilágysomlyóra és ott, valamint Debrecenben élt. Eszerint 1879-ben is leginkább itt tartózkodhatott. Igen fontosnak tartom megemlíteni, hogy Eufrozina élete során folyamatosan jótékonykodott, és vagyonokat kitevő adományokat adott általában egyházi célra. Ez azért fontos, mert ebből arra lehet következtetni, hogy szíven viselte a nehéz sorsú emberek gondjait. Igazán nehéz sorsnak tartom azt (a feltételezéséből indulva ki), ha valaki arisztokrata anya gyermekeként egy zsidó családba lett kitéve, különös tekintettel arra, hogy csak az számít zsidónak ma is, akinek az anyja zsidó (vagy betér, de ez nyilván nem volt járható út Bek József részére, hiszen az anyja hivatalosan Krausz Anna volt).
- d.) Szilágysomlyón működött Horowitz Mordechaj rabbi (1869–1880) híres jesivája, és, hogy ez biztosan létezett 1876–1878 között, ezt onnan tudom, hogy a rabbi nekrológiát író dr. Blau Lajos leírta, hogy ő maga is járt ekkor ebbe a jesivába. Ez azért lehet fontos, mert Bek József foglalkozásaként az 1879. februári esketésekor „tanuló”-t írtak be, ami a koránál fogva kizárólag valamilyen jesivát jelenthetett, de erről már szóltam korábban.

3.5.2.6. A feladás helye

A levelet Kolozsvárott adták fel. A történet szempontjából ez első ránézésre azért lehet érdekes, mert Kolozsvárott született és hunyt el Degenfeld Imre bátyja, Ottó (1801–1849), majd itt születtek fiai is. Ottóról írtam, hogy ő volt Kuun Gergely előljárója, és igen logikusnak tűnik, hogy ő hozta össze a Kuun–Bek há-

zasságot, öccse, Imre kérésére, így az is logikusnak tűnhetne, hogyha a kolozsvári szál mögött őket keresném.

Ez azonban téves út! Miután Ottó meghalt, a család 1859 előtt már Szirákra költözött az özvegy Teleki Augusztá vezetésével. A sziráki evangélikus anyakönyvben egy bejegyzést találhatunk, amely szerint 1859. augusztus 19-én a feleséghez képest teljesen egyszerű származású Bozó Pál (Kecskemét, 1826. december 19.–Szirák, 1883. október 19.) nőül vette az özvegy grófnét, Teleki Augusztát! Az iratok mind azt mutatják, hogy ezután folyamatosan Szirákon éltek, így erős túlzás lenne őket Kolozsvárral kapcsolatba hozni. Az is kizárni látszik ezt, hogy miután 1876-ban elhunyt Teleki Augusztá, Bozó Pál (már földesúr!) gyorsan újra nősült és egy fia és egy lánya született, mielőtt 1883-ban elhunyt volna. Új házasságkötése nyilvánvalóan súlyosan sértette a Degenfeldeket, így kizárható, hogy bármilyen együttműködésre sor kerülhetett volna.

Mindezt azért kellett leírnom, mert a Degenfeldek eléggé elválaszthatatlannak tűnnek Kolozsvártól, s mégis, úgy tűnik, hogy ebben a korszakban nem volt olyan kapcsolat, ami számomra érdekes lett volna.

Ilyen esetben, amikor egy bizalmi kérdésre nincs rögtön egyértelmű válasz, a családtörténetet kell vizsgálni, hátha kiderül valami olyasmi, amire addig az ember nem is gondolt, mert a tény nincs előtérbe helyezve. Most is ez történt!

Ottó családjához képest sokkal közelebbi megoldás mutatkozik számomra. Degenfeld Imre egyetlen fia, Gusztáv 1868-ban Aranyosmedgyesen nőül vette Karacsay Melaniát, aki Kolozsvárott született 1846. július 7-én Sándor, és Wesselényi Johanna lányaként. Melaniának volt egy húga, Karacsay Klementina (1847–1916), aki Kolozsvárott ment férjhez 1882. július 11-én Rodakowsky Józsefhez. A lányok apja, Karacsay Sándor Aranykúton hunyt el 1880-ban (40 km-re Kolozsvártól), anyjuk Wesselényi Johanna 1882-ben halálozott el Kendilónán (30 km-re Kolozsvártól). Mindezt látva biztosan állíthatjuk, hogy a Karacsay családnak a kérdéses időszakban élő kapcsolata volt Kolozsvárral. Ez annyira igaz, hogy Karacsay Melania pl. 1906-ban a kolozsvári református egyház részére 20.000 koronaértékben adományozott úrasztali készletet.

Degenfeld Gusztáv jó barátságban volt Mandel Pállal (lásd: 3.1.7. pont alatt), akinek az apja volt Beck Pál, majd Degenfeld Imre fő haszonbérleje Kántorjánosiban, s aki vélhetően összehozta a kapcsolatot Salamon (Beck) Herman és a grófi udvar között. Ha a feltevésem igaz, akkor Bek József Degenfeld Gusztáv elsőfokú unokatestvére volt, s Gusztáv – aki igen sok zsidó származásával tartott fenn üzleti kapcsolatot (vagy gondoljunk csak a tiszaezlári-perről írottakra) – ideális alany lehetett arra, hogy támogassa unokatestvérét. Természetesen most az 1868-

as esketését követő időszakra gondolok, hogy előtte mi történt, nem tudhatjuk. 1868 után azonban elképzelhető, hogy felesége családja révén, megbízható sógornője (Karacsay Klementina) segítségével támogatta unokatestvérét (miután annak anyja, Amália 1870-ben elhunyt).

Források hiányában két apróságra hívnám fel a figyelmet. Vélelmezhető, hogy Karacsay Melania és Józsa Eufrozina jó viszonyban voltak egymással, erre utal pl. hogy mindketten együtt voltak 1904-ben az Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet (EMKE) választmányi tagjai. Érdemes megemlíteni azt is, hogy az 1929-ben Tégláson még református iskolaigazgató, volt szemtanú, így emlékezett Karacsay Melaniára: „...öregkorában nagyon pletykás volt, mindenkiről mindent tudott. Sokszor olyan kérdéseket tett fel, amiről nem is tudtam, de nem is érdekelt, hogy kinek kitől lesz gyereke...”¹⁸⁰ Ez a visszaemlékezés természetesen csak színesíti a képet, és a grófné öregkorára vonatkozik, azonban az emberi természet ritkán változik felnőttkorban nagyot, így feltételezhetjük, hogy a Melania fiatalkorában is mindenkiről mindent tudni akart, különösen, hogy kinek kitől lesz gyereke. Ez az, ami igazán érdekes, ugyanis az nem hír, hogyha egy házaspárnak gyermeke születik, így ez a mondat csak házasságtörésre vagy házasságon kívüli kapcsolatokra utalhat. Ki tudja, talán Melania még érdekesnek is tarthatta segíteni férje törvénytelen születésű unokatestvérét.

E rész lezárásaként meg kell említenem egy nagyon érdekes tényt, mivel az 1879-hez kötődik. A Fővárosi lapok 1879. évi 7. számának 14. oldalán olvashatjuk azt a meglepő hírt, hogy Degenfeld-Schonburg Gusztávot a debreceni törvényszék saját kérelmére, az apja, Imre gondnoksága alá helyezték, aki vállalta, hogy kifizeti fia összes adósságát. Ez nagyon érdekes, hiszen Gusztáv 44 éves, három gyermek apja (Imre 10 éves, Pál 8 éves és Paulina 4 éves), és már az országgyűlés képviselőházának tagja is volt egy cikluson keresztül (1865–1869). A Budapesti Közlöny 1879. évi 7. számának 35. oldalán található meg a hirdetményt, amelyben ügyvédje útján felhívja Imre az összes hitelezőt, hogy a törvényszék 9585/1879. számú ítélete alapján jelentsék be a hitelezői igényeiket. További híreket olvashatunk előkerülő váltókról, amiből kiderül, hogy Gusztáv igen nagyvonalúan bánt a pénzzel, és vélhetően fedezet nélkül vállalt kötelezettségeket. A hitelezők felhívására 1879. június 21-i hirdetményben került sor, ami alig 3-4 hónappal előzte meg azt a hirdetményt (Bek József ajánlott levele), amelynek ismertetésével itt foglalkozom. Még az is lehet, hogy ez az eset (gondnokság alá helyezettetés) is szerepet játszott az eseményekben, azaz abban, hogy

¹⁸⁰ Téglási Dolgozatok 59. 79. oldal

Bek József nem gondoskodott arról, hogy a neki szóló küldeményeket továbbítsák. A gondnokság alá helyezéssel ugyanis átmenetileg megszűnt Degenfeld Gusztáv önrendelkezési joga (ami nyilvánvalóan helyreállt az adósságok kifizetése után valamikor). Az eredeti irat a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárból azért hiányzik, mert az egész 1879 évi iratcsomó elveszett (megsemmisült), így az ügy lényegi tartalmáról csak a korabeli napilapokból értesülhetünk. A gond igen nagy volt, 1879-ben decemberben árvereztek Tégláson jószágokat (nagyon kínos eset lehetett) és követve a napilapokat az állapítható meg, hogy a csődeljárás (váltóból kifolyólag) 1884 januárjában szűnt csak meg, tehát nagyjából öt évig tartott. Ez nagyon hosszú idő, különös tekintettel arra, hogy sógora, Tisza Kálmán miniszterelnöksége és apja gondnoksága ellenére is idáig tartott. Az okok kiderítése nem ennek a munkának a feladata.

Megjegyzés: Degenfeld Imre különleges ember lehetett. Tehetséges, mélyen hívő és bátor ember, aki sokféleképp megmutatta magát a környezetének. Ez az ügy, hogy vállalta, hogy felnőtt, családos fia gondnokságát vállalta, miközben tudta, hogy ez a sajtóban törvényszerűen megjelenik, megmutatja, hogy mennyire eltökélt ember volt. Bár az is igaz, hogy addigra túl volt már a halálos ítéletén, felesége halálán, és pl. az 1864-ben nagy port kavart párbajon is, amelyben Revczky Szavért agyonlőtte Elek Gusztáv, akinek az egyik párbajsegédje volt Imre.

3.5.3. Írói fantáziával kikerekített történet

Mire is gondolhatok a hirdetményt látva, és ismerve az összes tény, amit ebben a munkában közreadtam?

Ha igaz a feltételezésem (azaz, hogy Amália Bek József anyja), akkor igen logikus feltételezni, hogyha már a nevet is felvette a törvénytelen gyermek családja, az anya (és a családja?) valamennyire támogatta a gyermeket.

Egy gyermek támogatása, eltartása akkor és a mai világban is általában addig tart, amíg a gyermek meg nem házasodik, és önálló keresete nem lesz. Könnyen lehet az is, hogy az 1870-ben elhunyt Amália hagyott egy bizonyos összeget Bek József javára addig, amíg az meg nem nőszül.

Mivel Bek József 1879 februárjában vette feleségül Fischer Esztert, a támogatásnak vége lett. S nem csak ennek, hanem a jesivában töltött időnek is, hiszen azt nem tudom elképzelni, hogy a friss házaspár Bek József az esketés után továbbra is egy jesivában tanulgatott (első fia is 1879-ben született).

Lényegében arra gondolok – s itt Amália halála utáni időszakról beszélek, hiszen addig Amália intézkedhetett – hogy lehetséges, hogy Degenfeld Gusztáv megkérte sógornőjét, apósát (anyósát), akiket semmilyen kapcsolatba nem lehet-

tett hozni Bek Józseffel, hogy Kolozsvárról bizonyos időnként küldjenek pénzt Bek Józsefnek.

Bek József jesivában tanult, nem tudni, hol, de ez lehetett akár a szilágysomlyói is (ez nem áll ellentétben, amit a véderőről szóló törvénnyel kapcsolatban írtam. A jesivák között átjárhatóság volt, és ezek kapcsolatban is álltak egymással). Ez a jesiva nagyon közel volt Bályokhoz, ahol Amália élt, és itt, Szilágysomlyón élt a megbízható Jósa család, majd pedig maga Eufrozina, aki esetleg védelmet adhatott Bek Józsefnek, ha másképp nem, csak úgy, hogy mondjuk az ő címükön fogadhatta József a küldeményeket. Ez igen logikusnak látszik: Kolozsvárról a Karacsyak küldenek pénzt (iratot stb.) Szilágysomlyóra, ahol a Jósa család azt átadja Bek Józsefnek. Miután azonban értesültek arról, hogy József megnősült, sőt József maga el is költözött, az utolsó küldeményt már nem lehetett neki kézbesíteni, ezért maradt ott a nagyszabonyi postahivatalban.

Tovább nem ragozom ezt a kérdést, ám emellett, hogy ismételtelen kijelentem, hogy ez az egész spekulációs okfejtés, olyan, amikor egy vélt eseményhez szabottan értelmeznek különféle dolgokat, le kell szögezni: *ez a hirdetmény lehet az egyetlen irat, ami esetleg a közvetlen kapcsolatot fennállását bizonyítja Bek József és a Degenfeld-Bek család között.* Emiatt érdemes fejben tartani mindezt.

4. Rész: Történetet kiegészítő tények

Itt olyan tényeket adok közre, amely tovább finomítják a Bek–Degenfeld család, valamint a velük kapcsolatban állók történetét. Nem haszontalan ezzel is megismerkedni, mert ezek egy része (erős asszonyok) biztosan hatottak Beck Amália személyiségre, másrészt a vélelmezett történet több szereplőjének életében van két közös pont, ahol ezek találkoztak. Az egyik az 1848–49. évi szabadságharc, a másik pedig Kisbégány település.

4.1. AZ ERŐS NŐK CSALÁDJA

Az itt felsoroltak mind komoly hatással lehettek Bek Amália lelki fejlődésére.

4.1.1. Szénás Zsuzsanna (Bek Amália anyai nagyanyja)

felnevelte özvegyen a két Bárczay lányt; igen erős kézzel igazgatta az összes birtokot; nem adta önként Bek Pálhoz a lányát; pereskedett Bek Pállal, a vejével debreceni ügyekben és másokkal is stb.

4.1.2. Bárczay Anna (Bek Amália anyja)

Leginkább azzal mutatta meg, hogy milyen erővel bír, ahogy „elvette” a saját lányától az apai birtokokat (lásd: korábban), illetve a férje halála után intézte a birtokok ügyeit.

4.1.3. Bárczay Zsuzsanna (Bek Amália anyai nagynénje)

Bárczay Zsuzsannáról a forrásokból csak annyit lehetett megtudni, hogy Bárczay Anna húga volt, és soha nem házasodott meg. Ezzel általában el is intézik az ügyet, azonban a kép sokkal árnyaltabb. Itt azért foglalkozom vele indokolatlanul tűnő hosszúságú terjedelemben, mert a jelek arra mutatnak, hogy Amália és Bárczay Zsuzsanna jó viszonyban lehettek, ha másért nem, azért, mert után ők ketten voltak a gyermektelen asszonyok a családban.

Kezdjük Toldy (Schedel) Ferencnek (1805–1875) Orlai Petrich Somához (1822–1880) írt egyik levelével.¹⁸¹ Toldy segíteni próbált a festőnek, és ügyfelet akart felhajtani neki, s egyetlen sikeres próbálkozása Degenfeld Imrénél mutatkozott. A levél szövege érdekes és tanulságos, 1851. december 1-én a következőket írja:

¹⁸¹ Magyar Nemzeti Galéria, Orlay 2127/1927

„...Gr. Dessewffy Virginia javasolta kéretném Teleki Józseffel hűgát, ki a téglási Degenfeldnével benső barátságban van, hogy ezt bírná rá, hogy a családját Ön által festetné. ...a téglási gr. Degenfeld leányai igen szépek, sőt az egész család az. Téglás pár óra Debrecenhez. Lehet-e sikere, nem tudom mert a gróf fukar – de tán!”

A szövegből igen fontos, hogy az egész Degenfeld családot szépnek írja le (nyilván nem tudott Amáliáról), és az, hogy Degenfeld Imrét fukarnak nevezi. A „takarékos” szót jelenti a „fukar” szóval, erre utalhat egy Mikszáth idézet, amely a Karcolatokban Degenfeld Imréről született. Így kezdi:

„Gróf Degenfeld Imrét azzal a három jelzővel szerették lefotografizolni ismerősei: roppant takarékos, rettentő kálvinista és nagyon nagy hazafi... Családjá tagjai közt mindig az övé volt nemcsak az első szó, hanem az utolsó is... Pedig e gyerekek közt ott volt az is, aki egy egész országot kormányoz.”

Visszatérve a nehéz napokat megélő Orlaihoz: Toldy közvetítése sikeres volt, következő levélben, 1852. február 9-én így ír neki:

Sietek ehhez képest a következő hírrel. G. Degenfeld Augusztá, gr. Teleki József hűga, írt a téglási g. Degenfeldnének, s annak ajánlotta K(egye)det. A téglási ház ura, asszonya és gyermekei mindenkép kedves tárgyai lehetnek egy képvisrónak. Tudósítva van Bárcz(a)y Zsuzsánna kisasszony is, a téglási grófné nénje. Kegyed tehát minél előbb el fog Debrecenben as előkelő dáamához (kit nagyságnak) menni, neki megmondani, hogy özv. gr. Degenfeldné Szirákról üzente K(egye)dnek, hogy Ön(agszá)gát meglátogassa, s magát neki bemutatassa. K(egye)d tehát jött magát ajánlati. Ez elég, a többi magától jön...¹⁸²

Ez az egész nagyon érdekes, mert kiderül belőle, hogy a családfő bizonyos értelemben Bárczay Zsuzsanna volt, és nem Degenfeld Imre vagy Paulina, esetleg Amália. Úgy tűnik tehát, hogy Bárczay Zsuzsannának döntő szava lehetett, ez pedig nagyon fontos lehet a történet szempontjából. Ugyanerre a következtetésre vezet két forrás. Az egyik, a már említett Gyulay napló egy bejegyzése 1849. március 12-én:

„...Ma volt a' főrendeknek itt Debrecenben az első ülése. B. Stoika, lajstrom felolvasását indítványozta, ...idősb Wesselényi Farkas is jelen volt... B. Prényi elnökölt, mint korelnök. Bárci Susi házánál volt a' gyűlés egy teremben, ahol alig férünk... stb.”

„B. Prényi” valójában Perényi Zsigmond (1783–1849) volt. Ugocsa vármegye főispánja, az Országos Honvédelmi Bizottmány tagja stb., a szabadságharc vértanúja, akit 1849. október 24-én végeztek ki Pesten. Az idézet szerint a hatva-

¹⁸² Magyar Nemzeti Galéria, Orlay 2128/1927

nas éveinek vége felé járó Bárczay Zsuzsanna nyitotta meg a vészterhes időkben (1849. március közepe) a házát a tanácskozó uraknak. Ez arra utal, hogy öntudatos, bátor és önálló asszony lehetett, akit méltatlanul fed a feledés homálya.

A másik forrás pedig Bárczay Zsuzsanna levele 1854. április 27-én Debrecenből, amelyet Degenfeld Ilonának küldött. A hetvenéves asszony (akiről azt gondolnánk, hogy egész nap kötöget és szunyókál) leveléből kiderül, hogy Degenfeld Gusztáv által küldött iratok késve érkeztek hozzá Debrecenbe, ezért *nem Téglásra, hanem egyből Pestre indul vonattal, s onnan pedig Bécsbe megy!* A levélben így ír a 15 éves Ilonának Nyírbaktára:

„...Isten is őrizzen meg minden bajtól, tölletek édes Gusztim és Ilkám mint a ház fejeként megvárom, hogy minden a háznál történendő dologról értesíteni fogtok...”

Eszerint saját magát tekintette – mások által elfogadottan – a ház fejének. Azaz nem Degenfeld Imre volt a családfő, hanem Bárczay Zsuzsanna.

4.1.4. Bek Paulina (Amália húga)

Azzal mutatta meg, hogy milyen erős, hogy képes volt magához kötni Degenfeld-Schonburg Imrét, aki saját birtokait otthagya a Bek vagyont kezdte kezelni. Mindent egybevetve kiderül tehát, hogy

- a Bek–Bárczay családnak a feje, amíg Bek Pál és a vele egyidős anyósa, Szénás Zsuzsanna élt, nagyjából egyformán voltak mindketten. Haláluk is egyidőben következett be,
- s ezután a két Bárczay lány, Bek Pálné Bárczay Anna és Bárczay Zsuzsanna vezette a családot.
- Bárczay Anna halála után Zsuzsanna volt az, aki a családfő szerepét betöltötte. Jól látható, hogy nagyon erős női hatalom uralta a családot (hogy is lehetett volna másképp, mikor Szénás Zsuzsannának e két lánya élte meg a felnőttkort, Bek Pálnéknak négy lányuk született, Bárczay Zsuzsanna pedig soha nem házasodott meg!)

Ez annyiban fontos, hogyha feltesszük a kérdést, hogy *Bárczay Zsuzsanna halálakor ki lehetett a család feje, akkor bizony leginkább a fűsített, idősebb lány, Bek Amália jöhet szóba.* Igen ám, de Paulinának ott volt a férje, akivel öt gyermeket nevelt, szemben a gyermektelen Amáliával. Úgy gondolom tehát, hogy logikus feltételezni azt, hogy a családfői szerepért Degenfeld-Schonburg Imre és az özvegy Bek Amália közel azonos eséllyel vetélkedhetett. Az, hogy Amália miért veszítette el ezt a küzdelmet, akár azzal is magyarázható, hogy a törvénytelen gyermeke, Bek József elrejtése, a titok megőrzése miatt lemondott minden jogáról húga illetve a sógora javára.

Kiegészítésként hasznosnak tartom megjegyezni azt, amit Paulina legidősebb lányának, Odescalchi Gyulánénak (Degenfeld Anna) a gyermekneveléssel kapcsolatos nézeteiről olvastam Rudnay Józsefné Veres Szilárda (1841–1929) tollából, mert ez is beleillik az „erős nők” vonalába:

„...Nyitra-Zerdahelyen meglátogattuk férjem jóbarátjának, herceg Odescalchi Gyulának feleségét, Degenfeld Anna grófnőt, ki a gyermekszobába is elvezetett, hol három gyermeke játszott: Pauline, utóbb Beniczky Ádámné, Ilona, ki gróf Zichy Józsefhez ment férjhez és Géza, ki Zerdahelyen szülei régi otthonát bírja. Ott láttam először Tisza Kálmánt, mint a háziasszony testvérének, Ilonának, férjét. A kedves Odescalchiné, ki maga táplálta minden gyermekét, elmondta nekem a gyermekszobában, hogy ő azt az elvet szigorúan betartotta, hogy bármennyire sírjon is a kis gyermek, azt ágyából kiemelni és hordozni nem szabad. E tekintetben bizony én sokkal kevésbé voltam erélyes és okos. Az én gyermekeimet, kiket én is mind magam tápláltam, a kifáradásig hordoztuk hároméves korukig, de sírtak is rengeteget fülhasító módon, különösen éjjelenként...”¹⁸³

4.2. AZ 1848–49. ÉVI SZABADSÁGHARC ÉS A TÖRTÉNET SZEREPLŐI

4.2.1. A Csepely család tagjai

Nyilvánvalóan nagy kérdés, hogyha igaz az, hogy Csepely József és Végessy Anna részt vett a Bek József születésével kapcsolatos ügyben, miért tették ezt.

Több olyan válasz is létezik, amelynek mindegyike elegendő lehetett volna már magában is: egyrészt Csepely József tisztartóként, főbíróként függő viszonyban állt a grófi házzal, másrészt apját igen nagy becsben tartották halála után is, harmadrészt féltestvérei közül kettőnek is Bek Amália volt a keresztanyja, így tehát szívességgel tartoztak neki. Ugyancsak szempont lehetett, hogy Csepely József bátyja, Csepely Károly (született 1816-ban) 1848. június 10-én önkéntesként, de azonnal őrmesterként lépett be a nagykállói 10. honvédszászlóaljba, ahol végül főhadnagy lett. Így abban a seregben szolgáltak, amely Degenfeld-Schonburg Imre alá tartozott. 1849 tavaszán hadbíróság elé került, az ügy mibenlétéről nincs tudomásom (iratok nem maradtak fenn). Testvére, a korábban említett Miklós (1823), a bátyjával együtt lépett be ugyanebbe a seregbe. Hamarosan mindkettőjüket altisztnek ajánlotta Szabolcs vármegye. Tudni kell, hogy az 1848–49. évi szabadságharc során Imre gróf Szabolcs vármegye főispánja és Kos-

¹⁸³ Emlékeim 1847–1917. özv. Rudnay Józsefné Veres Szilárda. Budapest, 1922. 71–72. old.

suth kormánybiztosa volt (emiatt Haynau halálra íteltette), és könnyen lehet, hogy ebbéli tisztségét felhasználva segített Csepely József bátyjának, Károlynak az 1849. év tavaszán lefolyt hadbírósgái ügyében.

Maga Csepely József is nemzetőrtiszt volt, erről a Szabolcs vármegyei 2. nemzetőrzászlóalj tisztikarának kialakításáról szóló, Nagykállóban, 1848. december 10-én keltezett irat tanúskodik, ami szerint Csepely József a 3. század hadnagya lett. A nemzetőrségben elfoglalt helyét egyébként az 1849 tavaszán kelt esketési anyakönyvében is feltüntették.¹⁸⁴

4.2.2. Bunyitai János és fia, János

Emlékezzünk vissza arra, hogy a Csepely családban egycsapásra Bunyitai János és Köröskényi Zsófia lettek a keresztszülők. Az ember azt gondolná, hogy ennek a váltásnak a magyarázatát nem lehet valószínűsíteni azon túlmenően, hogy Csepely József és a Degenfeldek már nem voltak olyan szoros viszonyban (ennek okairól bőven szóltam).

Azonban érdekes adatokra lehet bukkani a szabadságharcra kapcsolatban. A Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv 15. (Nyíregyháza, 2001) számában László Géza cikkében, amelynek címe „Osváth Pál 1848–1849-es hadnagy visszaemlékezése a 10. honvédszászlóaljra” a 135 lábjegyzetben szerepel egy Bunyitay János, akiről a szerző annyit tud, hogy valószínűleg Pályinban született 1828–1829 táján, 1848 júniusában áll be nőtlenként a 10. honvédszászlóaljba, és valószínűsíti, hogy azonos azzal a hadnaggal, aki az 1. vadászezrednél fog szolgálni.

Ez egy figyelemre méltó lábjegyzet, ugyanis ezen elindulva megtaláltam ennek a Bunyitay Jánosnak a születési bejegyzését Pályinban (ma Szlovákia), ahol született 1829. február 13-án. Kitalálhatjuk, kik a szülei: Bunyitay János és Köröskényi Zsófia. Ez felettébb érdekes, ha a lábjegyzet alapját képező mondatot is elolvassuk: „...*Soká voltak altisztek, ...a sok közül eszembe jut: Ilosvay László és Lőrinc... Bunyitay János, Káldy Károly, a Csepely testvérek...*”

Megismerve Osváth Pál visszaemlékezését bizonyítani tudjuk, hogy Bunyitay János és a Csepely testvérek (akik Csepely József testvérei) egyszerre szolgáltak ugyanott altisztként, így nyilvánvaló, hogy innen származhatott a kapcsolat, hogy felkérhesse Csepely József Bunyitay János apját és anyját keresztszülőknek.

Eszerint a katonai kapcsolatok nagyon sokat számítottak akkoriban.

¹⁸⁴ Szabolcs vármegye 1848/1849-ben, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények, 22.

Megi.: Az 1850 évi nyíregyházi összeírásban megtalálható Bunyitai János és Köröskényi Zsófia, valamint az akkor élő gyermekeik. A sorban elsőként áll János, aki nyilvánvalóan azonos az előbb említett Jánossal. Arra a kérdésre, hogy miért nem őt kérte fel Csepely József keresztszülőnek, a válasz az, hogy ifjabb Bunyitay János Nyíregyházán 1852. július 1-én (lásd: ref. anyakönyv) tüdővészben elhunyt.¹⁸⁵

4.2.3. Mandel család, és a bérlő Rosenfeld

Amikor szervezni kezdték az előbb említett Szabolcs vármegyei 2. nemzetőrzászlóaljat, Csepely József kinevezését megelőzően 3 nappal, december 7-én a honvédelmi bizottsági ülésen több jelentést olvastak fel, és az egyik arról szólt, hogy Mandel Ábrahám kereskedőtől átvettek 15 font puskaport. Eszerint Mandel Ábrahám annak a seregnek volt a beszállítója, melyben a Csepely testvérek szolgáltak, és amelyből azt a 48. honvédszászlóaljat alakították meg, amelynek a zászlóavatásán maga Beck Paulina volt a „zászlóánya”.

Nyilvánvalóan mindenki ismert mindenkit, és ez mutatja, milyen bizalommal voltak Mandel Ábrahámmal, és az egész családjával szemben. Ez már amúgy is igaz kellett, hogy legyen, mivel az említett jelentés arra is kitér, hogy a zászlóalj a kenyeret a nyírbátori Mandel Izsáktól fogja vásárolni.

Írtam már, hogy Krausz Izrael testvére volt Krausz Efraim (Ferenc), kinek Jeanette lánya Kisvarsányban (anyakönyvezve: Kisvárdá) 1869-ben hozzáment Rosenfeld Somához. Ennek az apja volt az a „Rosenfeld”, aki a Bek és Degenfeld családtól hosszú évtizedeken át bérelte a „regálét” (lásd: korábbi idézet, Mikszáth), és aki maga is belépett 1848-ban a nagykállói 10 honvédszászlóaljba, annak ellenére, hogy ekkor már 47 éves volt. Az adatok alapján őt Rosenfeld Salamon Sámuelként tudom azonosítani, aki 1801-ben Ártádon született, és 1846-ban Tégláson mészárszékbérlő volt. Salamon nevű fia 1852-ben született.

4.2.4. Klobusiczky család

A Szabolcs vármegyei 2. nemzetőrzászlóalj később beleolvadt a 10. számú honvédszászlóaljba, ahol a Klobusiczky István Csepely József katonatársa lett.

4.3. Kisbégány

Kisbégány az egyik olyan hely, amely a szereplők életútja tekintetében csomópontnak számíthat:

¹⁸⁵ Pro memoria. Nyíregyházi összeírások 1752–1850. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 29. Nyíregyháza, 2003.12. Nyíregyháza lakosai az 1850-es népszámlálás idején.

- egyrészt Bek birtok volt (ezt Bereg vármegye monográfiája is megerősíti),
- másrészt birtoka volt itt az 1880-as években Klobusiczky Lászlónak, aki a már említett, és fontos szerepet játszó Klobusiczky József unokaöccse volt, tehát vélhetően korábban (1850–60 körül) is Klobusiczky birtok volt,
- harmadrészt Csepely József öccse, Miklós is ide költözött,
- negyedrész pedig Bek (Salamon) Herman és családja alig 10 km-re telepedett le valamikor Beregszászban vagy még közelebb, ezt sajnos nem lehet megállapítani, mert az anyakönyvek „Beregszászról” írnak, de ahogy ma is, akkor is egyes nagyobb városhoz tartozónak írták az egyes kisebb falvakat, tanyákat.

Elképzelhető tehát számomra, hogy Bek Amália és Paulina Klobusiczky József felügyelete alatt, Beregszászban (Beregszász mellett) adott birtokot Bek (Salamon) Hermannak. Klobusiczky kiválasztása azért lehetett kitűnő döntés, mert József öccse, Klobusiczky András két évvel Hermanék távozása előtt, 1852-ben meghalt, és két fiút hagyott maga után. Egyikük volt Klobusiczky László, akinek talán jól esett nagybátyja segítsége a Beregszász-Végardón és Kisbégányban lévő birtokuk igazgatásában, s így Józsefnek (mint egyetlen apai nagybátyjuknak) oka és módja lehetett ott tartózkodva védelmet nyújtani Hermanéknak.¹⁸⁶

4.4. BEREGSZÁSZ-VÉGARDÓ

Előbb, a Klobusiczky családdal kapcsolatban említettem Beregszász-Végardót. Végardó ma már Beregszász része, akkoriban azonban szőlőiről és szilvásairól volt igazán híres. Ez számunkra abból a szempontból érdekes, hogy a Beck családon belül mindenki beregszászi szőlőkről beszélt, amelyekkel a családunk bírt, és fontos lehet abból a szempontból, ha sikerülne a végardói birtokokra vonatkozóan adatot találni, az erősíthetné a Klobusiczkyaknál írt feltételezést, miszerint nem véletlen az, hogy Klobusiczky József lett a keresztapa, és esetleg később is segítséget nyújtott a probléma megoldásában.

Mivel a család egyetlen ágánál sem maradt erre utaló dokumentum, a kérdést kutatni kell tovább. Annyi bizonyos, hogy Bek Herman Hanna lánya 1884-ben hozzáment Hartman Ferenc Fülöphöz, akinek a nagybátyjának Végardón volt szőlője és szilvása, valamint beregszászi ingatlana, ami egy 1880-as években

¹⁸⁶ Lehoczky Tivadar: Beregvármegye monographiája. I–III. kötet. Ungvár, 1881.

folyt végrehajtási eljárás hirdetményeiből kiderül. Az eddig nem derült ki, hogy a Bek családnak volt-e itt szülője.

4.5. BEK PÁL ÉS BÁRCZAY ANNA LESZÁRMAZÓI, ÉS A MINISZTERELNÖKÖK

Bek Pál és Bárczay Anna valamennyi, okirattal igazolható leszármazóját a Családtörténet határok nélkül című könyvem második kötetének végén származási sor betartásával bemutattam. Mivel Bek Amáliának nincs törvényes utóda, az említett könyvemben felsorolt személyek mind Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina leszármazói.

Bek Pál hatalmas vagyonszerzését, és annak Degenfeld-Schonburg Imre által történt igen eredményes kezelését jól mutatja, hogy a leszármazók milyen családokkal házasodtak. Itt érdekességként egy ábrát szeretnék közölni, amely mutatja, hogy a családnak hány miniszterelnökkel van kapcsolata, illetve, hogy Horthy Miklós kormányzó valamennyi gyermeke mind velük házasodott össze. (75. kép)

Itt jegyezném meg, hogy a fenti családfán megtalálható, szintén Bek Pál-Bárczay Anna leszármazó Horthy Istvánnéval (Edelsheim-Gyulay Ilona 1918–2013) 2005 januárjának végén folytatott négyszemközti beszélgetés után Ilona asszony írásban támogatta a kutatásaimat. Megismerve az addig feltárt tényeket, a következtetéseimet elhithetőnek találta. (76. kép Horthy Istvánné levele, 2005.)

Budapest, 2005 február 4.

Dr. Várkonyi Tibor

1055 Budapest

Balaton u. 16 I em VIII

Kedves Várkonyi,

Meghallgattam az Ön előadását a
Degenfeld és Beck család hármasszi
történetéről. Érdekesnek és elhivatónak
találtam.

Szives üdvözléssel,

Bomden Florin
örv. Horthy Istváné

5. Rész: Akik az ügyben, és a történetben részt vehettek

Az itt közöltek tényszerűen nem kapcsolódnak az eseményhez (Bek József születése), ám *közlésük nem öncélú!* Van rá esély, hogy egy-egy itt feljegyzett mellékszereplő részt vett az ügy elintézésében, gondolok itt különösen az ügyvédekre, s ha ez így van, akkor ezeknek a személyeknek az iratanyagában (melyek szerencsés esetben megmaradtak és lappanganak) utalásokat lehet találni, amely az ügyet megvilágíthatja.

5.1. HEGYI MIHÁLY ÜGYVÉD ÉS BODOSI JÓZSA EUFROZINA

A család körül feladatot ellátó ügyvédek (Hegyi, Schwarz, Szarka) bemutatása azért nagyon fontos, mert ezeknek az irathagyatékából bármikor előkerülhetnek a Bek és Degenfeld család életével összefüggő iratok. Kezdjük a legfontosabb személy, Hegyi Mihály bemutatásával (a többieket lásd: később).

Bodosi Józsa Dániel Kraszna vármegye főorvosaként a Bályokon lakó Bek Amália és Kuun Gergely szűk baráti köréhez tartozott. Az ő lánya, hat gyermekének egyike volt Józsa Eufrozina (1828–1905), akit anyjának, Demscher Alojziának bekövetkezett halála után (Szilágyosomlyó, 1843. május 21.) karolt fel Bek Amália és Kuun Gergely: ők vitték Degenfeld Imre családjához magukkal Téglásra. Itt ismerkedett meg az Ónodról származó felsőöri Hegyi Mihály köz- és váltóügyvéddel (1809–1877), aki szintén a grófi családok barátja volt. Őt is Kuun Gergely ajánlotta be Degenfeld-Schonburg Imrének, aki szívesen fogadta, és haláláig megbízásokkal látta el. Téglás, Nyirbakta, Bályok és a többi birtok, valamint a családtagok ügyeit lelkesen intézte. Hűségét tehát nagyra értékelték, ezért amikor szerelme viszonzást talált a *katolikus* Józsa Eufrozinában, Kuun Gergely és Bek Amália elintézte, hogy 1845-ben Tégláson, a református egyház előtt köthessenek házasságot. S hogy még jobban kimutassák megbecsülésüket, csak erre az egyetlen alkalomra idehozatták a bályoki lelkészt annak ellenére, hogy helyben is voltak lelkészeik. Hegyi Mihály tanúja maga Kuun Gergely volt, elképzelhetjük tehát, hogy Hegyi Mihály mennyire lekötelezettje volt neki, és feleségének.

Egy gondolat erejéig térjünk vissza Józsa Dánielhez. Említettem, hogy Kraszna vármegye főorvosa volt (1830-tól, s emelet 1831-től Közép-Szolnok megye helyettes főorvosa is), ám kötődött a jórészt református lelkekből álló Bályokhoz: 1849. április 10-én itt (Bályokon) hunyt el agyvelőgyulladásban,

miközben a kolerajárványban menteni próbálta a lakosokat. A családdal tartott szoros kapcsolatát jól mutatja, hogy sírja a néhány hónappal utána ideglázban elhunyt Kuun Gergely sírja (és Bek Amália) sírja mellett áll. A szilágysomlyói református anyakönyvekben csak fiú gyermekei vannak bejegyezve, a lányok vélhetően a katolikus anyakönyvekbe kerültek be. Ebből az következik, hogy a fiúk az atyjuk (Józsa Dániel), a lányok az anyjuk vallását követték. Ha viszont ez így van, akkor nem tudom mivel magyarázni azt, hogy halálózása miatt nincs bevezetve a bályoki református anyakönyvbe. Hacsak az nem történt, hogy katolizált valamikor az 1840-es években. Ha ez így volt, akkor pedig miért nyugszik a református temetőben?

Visszatérve a fő gondolatmenethez, el kell mondani, hogy rövid idő múlva vélhetően Eufrozina lett a család nőtagjainak lett a bizalmasa. Egy újabb erős asszony...

Végessy Anna mellett ő lehetett az, akiben feltétlenül megbíztak a grófi család asszonyai és lányai. Természetesen más bizalmasaik is lehettek, például a kastély névjegyzékében fennmaradt Klug Amália neve, akit Bek Amália társalkodónőjeként tartottak nyilván, őt azonban nem sikerült azonosítanom, ahogyan a Kupler Julianna néven festőművészként nyilvántartott hölgyet sem. (Klug Amália nagy valószínűséggel az Osterlam családhoz – lásd ott – hasonlóan Lőcsén született, két ilyen nevű hölgy jöhet számításba. Szatmárnémetiben élt és a református iskolában dolgozott az 1860-as évek közepén egy Klug Amália, aki vélhetően azonos a mi általunk keresett személlyel.)

Az a tény, hogy Kuun Gergely többször is keresztzülőséget vállalt Tégláson és Nyírbaktán, azt mutatja, hogy Bek Amáliával kétlaki életet élhettek: itt és Bályokon. Eufrozínával együtt történő utazásokat pedig alátámasztja alá az a tény is, hogy a grófi párhoz hasonlóan Józsa Eufrozina Bályokon és Tégláson is többször szerepel keresztanyaként (Bályokon pl. 1847.11.25. Kiss Sándor lánya, Katalin), s ahogy korábban említettem, Szilágysomlyón Eufrozina öccsének (Aurél, 1839) Amália lett a keresztanyja.

Hegyi Mihály nem csak egyszerű jogász volt a családnál, hanem bizalmas barát. Két esetet említenék meg ezzel kapcsolatban: 1840. szeptember 27-én, Tégláson a gyermekek az „*Uraság ügyvédje Tts. Hegyi Mihály ur jelenlétében*” vizsgáltak¹⁸⁷. 1862-ben pedig egy újságcikk számolt be arról, hogy Degenfeld-Schonburg Gusztávval ők ketten lőttek ki egy-egy farkast Hajdúhadházon egy vadászat alkalmával. 1877-ben halt meg, mint a Degenfeld család jogügyi igaz-

¹⁸⁷ Téglás, presbiteri iratok.

gatója. A Fővárosi Lapok folyóirat a halálhírével kapcsolatban megjegyezte, hogy a temetésre Gesztről elutazott Tisza Kálmánné, hogy a végtisztességet megadhasa a család régi jó emberének. Azért az mégis jelent valamit, ha egy egyszerű ügyvéd temetésére a miniszterelnök felesége elutazik.

Hegyi Mihály és felesége szerepét a Degenfeld családban röviden, és pontosan határozza meg a következő idézet: *„A geszti kastély rendes vendégei a rokonság, a jóbarátok köréből teltek ki. ... Külön meg kell említenem azokat, akik a családdal szemben ugyan idegenek, de akiket a családhoz régi bizalmas kapcsolatok fűztek. Különösen kiemelem ezek közül Hegyi Mihályt, a Kegyelmes asszony bizalmasát, sok-sok nemes alapítvány fundátorát, azt a nagyműveltségű nőt, kinek férje hajdan a gr. Degenfeld családnál, mint ügyvéd s jogtanácsos jelentékeny bizalmi állást töltött be...”*¹⁸⁸

Eufrozínáról Debrecenben mindenkinek a gályarabok emlékoszlopa jut eszébe. A Nagytemplom mögötti téren 1895. szeptember 6-án állították fel az oszlopot az ő adományaiból, amelynek avatásakor ezeket mondta:

„Kimondhatatlan az én örömöm, hálával telik el a szívem a mindenható jó Isten iránt, ki igaz református hitem e csekély jelének létesítését elérnem engedte. Legyen áldott Istennek szent neve, s a Szent Lélek, mely bennem működött, midőn az eszme megfogalmazott lelkembe.”

Az oszlop olyan fontos még ma is, hogy 1991. augusztus 18-án II. János Pál pápa a Nagytemplomban tartott ökumenikus istentisztelet után megkoszorúzta azt a kiengesztelés jeleként.

A férje halála után Eufrozina – hatalmas vagyonából – számtalan alapítványt tett a Degenfeld családdal együtt és önállóan is. 150 ezer koronát hagyott főleg egyházi és iskolai célokra. Vele szemben az utókor hálásnak mutatkozik: Debrecenben emlékéét őrzi a Hegyi Mihályné utca, reformátusként temették el Debrecenben.

5.2. KLOBUSICZKY JÓZSEF ÉS ANDRÁS CSALÁDJÁ

Újra összefoglalom a tényeket.

Klobusiczky László (1750–1828) és Fekete Zsuzsanna (1771–1798) fia volt Klobusiczky József (1792–1866; felesége: Kuszttyu Klára, gyermektelen házasság). Ennek öccse volt Klobusiczky András (1794–1852), aki 1852. január 1-én

¹⁸⁸ Pokoly József: A Geszti otthon. Tisza Emlékkönyv, Debrecen, 1928. 31. old.

(néhány hónappal azelőtt, hogy Beck József megszületett) halt meg Ágcsernőn, amit a közelsége miatt Beregszász-Végardón anyakönyveztek. Andrásnak Géressy Zsófiától (1810–1830) két fia született, Klobusiczky László (1828–1907) és Klobusiczky István (1830–1894), akiket az apjuk halála után József segíthetett az érvényesülésben. Igen fontos, hogy Kisbégányt Klobusiczky László birtokaként említik 1881-ben, mert ez a birtok megvolt az 1850-es években is, és nagyon valószínű, hogy László azt apjától Andrásztól (†1852), majd pedig a nagybátyjától, Józseftől örökölte. Attól a Józseftől, aki a történetben 1852-ben keresztszülőként jelenik meg egy a lakóhelyétől távolabb eső helyen. László testvére, Istvánt említettem az 1848–49-es szabadságharcban való részvételével kapcsolatban.

5.3. VITÉZ JÁNOS REFORMÁTUS LELKÉSZ ÉS CSALÁDJA

Miután 1848. május 12-én elhunyt Csepely Károly lelkész, a Halászipan született Vitéz János került Nyírbaktára lelkésként 1849. áprilisában. Ugyanezen év (1849) novemberében itt vette nőül Kováts Zsófiát, az egyik esketési tanú Degenfeld-Schonburg Imre volt. Julianna lánya (1851) keresztszülei Degenfeld-Schonburg Gusztáv és Anna, János fia (1852) keresztanyja Degenfeld-Schonburg Ilona, majd pedig Anna lánya (1855) keresztszülei Degenfeld-Schonburg Gusztáv és Berta voltak. A Csepely gyermek születésénél is ő volt a lelkész, így, ha a feltételezésem igaz, akkor neki bizonyosan tudomása kellett, hogy legyen a titokról. ha pedig ez így volt, akkor komoly bizalommal kellett bírnia a Degenfeld-Bek családban. Nem is csalódtam, a későbbi feljegyzések többször említik Vitéz Jánost a Degenfeld család bizalmasának.

*„Tisza Kálmán eskető papja a jelenleg is lórántházai lelkész, Vitéz János volt, a gr. Degenfeld család bizalmas embere, egyike a legszerényebb, de legkitünőbb egyházi műveltségű és legtiszteltebb református papoknak.”*¹⁸⁹

Ugyancsak erről ír a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1886. augusztus 8-án:

*„A templomi ünnepély után visszatértünk a gyűlés terembe, hol most egy igazán lélekre ható ténynyel áldozánk, egyházmegyénk 25 éven át páratlan buzgalmú gyám-pénztárnokának: Vitéz János lórántházai lelkésznek. Vitéz János, a vallásos Degenfeld grófi család kegyelt papja...”*¹⁹⁰

¹⁸⁹ Vasárnapi Újság 1885. 48. szám. 32. évf. 771. old.

¹⁹⁰ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1886. augusztus 8. 32. szám, 1014. old.

Meg kell jegyezni továbbá, hogy a helytörténeti források szerint 1842. július 2-án Bek Paulina adományozott olyan anyakönyvet Téglásnak, amiben az 1842–1852 közötti eseményeket vezették. A forrás valószínűleg téved az anyakönyvi dátumok tekintetében, de az egyértelmű, hogy úgy Tégláson, mint Bakrán 1840-ben két, teljesen egyforma nyomtatású, anyagú anyakönyvet kezdtek vezetni. Nagyon valószínű, hogy mindkét református közösségnek Bek Paulina ajándékozta ezeket a könyveket. Ha pedig ez így volt, akkor ez egy újabb fontos körülmény lehet, ami a befolyására mutat rá, valamint arra, Csepely Károly József bejegyzése az ő ajándékába került bele, így talán még inkább kaphatóbb volt a lelkész a kis „kiigazításra”.

5.4. A PANKOTAI JÓZSA CSALÁD

Egy 1832. évi ikerszülésnél az ikerpár keresztszülei Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina, illetve Józsa György és Bek Amália voltak. Józsa György személyét könnyen elhelyezhetnénk feltételesen Hegyi Mihályné bodosi Józsa Eufrozina családjába, azonban a valóság az, hogy itt egy véletlen névazonosságról van szó.

Ugyanakkor érdemes azonosítani Józsa György személyét is, mert a képet igencsak színesíti. Józsa György Pankotay avagy Józsa Gábor és felsővályi Vincze Mária egyetlen fia. Három lánytestvére volt: Mária (Kazinczy Istvánné), Borbála (Szemere Albertné) és Erzsébet (Okolicsányi Péterné).

Józsa Györgyöt nem nagyon lehet önmagában azonosítani, azonban Józsa Gyurit már nagyon könnyedén. A mi Józsa Györgyünk ugyanis azonos azzal a Józsa Gyurival, aki Tiszafüreden nábobként élte az életét, bohém volt, vaskos tréfákkal borzolta a környezete idegeit, mindazonáltal együtt érzett a szegényekkel, sokat segítette őket. 1834-ben saját költségén Poroszlónál fahidat épített, amelynek átadására Széchenyi István is eljött. Olyan híres ember volt a 19. században, hogy Jókai Mór róla mintázta az „*És mégis mozog a föld*” Csollány Bertijét, valamint „*Egy magyar nábob*” Kárpáthy Jánosát.

Józsa Gyuri személye olyan nagyon kötődik a Beck családhoz, hogy azt több helyen megtalálhatja az éles szemű olvasó, érdemes elidőzni nála.

A Pesti Napló 1908. június 23-i számában is említik, jelentős tévedésbe ágyazva, azonban ez a tévedés számunkra érdekes. Azt írják, hogy Józsa Gyuri lányát Hegyi Mihály a Degenfeldek jószágigazgatója vette feleségül, és most, hogy meghalt (Hegyi Mihályné), megindult az örökösödési per. Ebből az a lényeges, hogy a kortársak sem tudták megkülönböztetni a két Józsa családot, pedig mind-

ketten fontos szereplői a földesúri család történetének. Megjegyzem, innen lehet tudni, hogy Hegyi Mihályné végrendeletének végrehajtója Tisza István gróf volt (már ha igaz ez a tudósítás).

Az azonban, hogy valójában miért fontos számunkra a személye a következő cikkekből derül ki:

A Pesti Hírlap 1901. december 24-i számában ad hírt gróf Károlyi Tiborné (Degenfeld-Schonburg Emma) haláláról. A cikkben vannak érdekes megjegyzések, pl. Degenfeld-Schonburg Imre nem volt vagyonos, a hatalmas vagyont a felesége hozta a házasságba, és vannak benne vaskos tévedések, például: egy helyen azt írják, hogy Degenfeld Imre szerintük Beck Vilmát – ez egy másik történet, amelyet mások megírtak helyettem – vette nőül. A legfontosabb azonban, hogy összekeverik Bek Paulinát és Amáliát, amikor azt írják, hogy Paulinának udvarolt a már említett Matkovich Balázs és Józsa Gyuri is. Mivel az biztos, hogy Matkovich Amáliának udvarolt, ezért a kérdés az maradt ezután, hogy Józsa Gyuri vajon kinek udvarolt?

A Budapesti Hírlap 1910. március 4-én közli Móricz Pál írását „*A Tiszák a tűzhelynél*” címmel, ahol azt írja a szerző, hogy Józsa Gyuri Beck Paulinának udvarolt, és a gyűrűt, amit vett, csak véletlenül nem tudta átadni neki.

A Pesti Hírlap 1910. június 26-án egy cikkében felemlíti, hogy Józsa György a szép Beck Paulina kérője volt.

Milesz Béla „Józsa Gyuri kastélya” című írásából idéznék:

*„E falak vakolatot nem láttak soha, azért nevezték vörös kastélynak, s tulajdonképpen az egész volt is, nem is, ötven év alatt már három zszindely-tetőt nyűtt el; ezt meg-megújították, de a kastélyt el nem készítették soha. Hogy miért maradt félben ezen nagy erővel, szép szerkezettel elkezdett s minden esetre pompásnak ígérkező kastély: annak bizonyosan meg kell az okának lennie. Józsa Gyuri egyszer menyasszonyánál (Beck kisasszonyánál) tett látogatásakor, miért, miért nem: kikosaraztatott. Józsa Gyurinak ez elég volt arra, hogy bosszúsán térjen haza. Mérgében elkergette a mesterembereket a falakról...”*¹⁹¹

A fentiekből tehát az derült ki, hogy 1832-ben az ikerkeresztelésnél nem véletlenül volt jelen a gazdag Józsa Gyuri, és nem véletlenül voltak úgy párban a felek, ahogy. Mivel Józsa Gyuri 1834-ben Degenfeld-Schonburg Imre és Bek Paulina esküvői tanúja lett, számomra egyértelmű, hogy ő éveken át Bek Amáliának udvarolt, s a legutoljára említett cikkben leírt esemény 1834–1836 között történhetett, amikor véglegesen kikosarazta Bek Amália a rokonszenves, ám elvi-

¹⁹¹ Vasárnapi Ujság, XLII/17. 1895. április 28. 270–271. old.

selhetetlen férfit. A fentiekén kívül az is ezt a feltevést támasztja alá, hogy a helytörténeti irodalom utal arra, hogy Józsa György (nyilván Józsa Gyuri) a téglási uradalom fiskálisa volt,¹⁹² ami az akkori nyelvben jogvégezett személyt, ügyvédet jelentett, olyan személyt, aki tanácsokkal látja el a megbízóját. 1830-ban Bek Paulina 15 éves volt, Amália 23. Vélhetően már ekkor Amáliának, és nem a nagyon fiatal húgának udvarolhatott.

5.5. AZ OSTERLAMM CSALÁD

Osterlamm Károly 1759-ben született Lőcsén egy fűszerkereskedő családjában. Apja tönkrement, majd jegyző lett, és Károly fiát, 1774-ben Hajdúhadháza (és Debrecenbe) küldte magyar nyelvet tanulni. Ezt követően Károly kalandos sorsot megélve lőcsei evangélikus lelkész lett, és 51 éven át szolgált az egyházat. Második feleségétől, Barto Zsuzsannától több gyermeke született, akik közül ketten éltek meg a felnőttkort. Fia, Ernő, apja nyomdokaiba lépve szintén Debrecenbe ment, ahol 1846-ban a Debreceni Kerületi Tábla jurátusa lett, és Uray Bálint családjánál nevelő állást is betöltött. Ezután több kitérő után tanárnak érkezett vissza Lőcsére, ahonnan nemsokára visszahívták Debrecenbe. 1852 húsvétján már a Debreceni Református Kollégium tanára. Ide a testvérelével, Osterlamm Karolinával érkezett.¹⁹³

Karolina 1819-ben született Lőcsén, és pontosan nem megállapítható időpontban, de vélhetően legkésőbb 1852 húsvétja előtt (nálunk húsvét vasárnapja március 22. és április 25. közé esik) Beck Amália társalkodónője lett, majd 1863-ban abban a házban hal meg, ahol később Amália is. Ha 1852 húsvétja előtt érkezett, akkor pont beecsöppent Bek József születésével kapcsolatos események közepébe, hiszen emlékezzünk: a Csepely gyermek *április* elején született, Végessy Anna május 10-én halt meg, Salamon Herman május 20-án veszi nőül Krausz Annát. Még akár azt is el tudom képzelni, hogy pontosan emiatt az ügy miatt „szerződtek” Amália mellé a messziről jött, másokat helyben nem ismerő komornát – társalkodónőt Nyírbakta életében részt kellett, hogy vegyen, erre utal az, hogy az 1862. július 20-án született Halka Anna (György tanító, Kántor Éva lánya) keresztanyja lett, a keresztapa maga Vitéz János lelkész. Az előbbieken ellené-

¹⁹² Tégglási Dolgozatok 59. 120. old.

¹⁹³ <http://www.locseitemeto.eoldal.hu/cikkek/jeles-szepessegi-szemelyisegek/egy-szepessegi-tanar-debrecenben---osterlamm-erno.html>

re egy nagyon furcsa tényről kell megemlékezni: *mikor 1863-ban elhunyt, nem Vitéz János lelkész (keresztapa-társa) vagy Halka György tanító (kinek a gyermekének keresztanyja lett) temette (akiken kívül ebben az időszakban más nem temetett), hanem a Gyulaházától 12 km-re lévő Petneháza református lelkésze, Simon Ferenc.* Az okra eddig nem sikerült rábukkanni, és érdemes is kutatni, hiszen akkoriban (és még most is) jelentősége volt (van) annak, hogy ki keresztelte az embert, ki adta össze a házastársával és ki temette el.

Kiegészítés (ez a rész csak az igazán érdeklődőknek szánt betoldás, mert nagyon elkalandozik): A Bek és Degenfeld családnak az Osterlamm családdal való bizalmas viszonyára utal a történetünk keretét meghaladó, de azt jól kiegészítő folytatása is: Osterlamm Ernőnek nem született saját gyermeke, ahogyan nem tudni arról sem, hogy Karolinának lett volna gyermeke, és ez a későbbiekben a magyar történelmet is befolyásoló következményeket eredményezett. Történt ugyanis, hogy 1858 tavaszán Lőcsén törvénytelen gyermeket szült Osterlamm Ottilia (Ernőék rokona). A gyermek (akit Olgának kereszteltek) keresztszülei Osterlamm Ernő és felesége, valamint Flachbartné lettek. A megesett anyát később Flachbartné testvére vette feleségül, a gyermeket pedig Osterlamm Ernő 1866-ban örökbefogadta. Ekkor testvére, Karolina már nem élt, Bek Amália viszont még igen, és nyilvánvalóan jó viszonyban volt Ernővel. Nem lehet tehát véletlen, hogy 1868-ban a Debrecenben Ernővel együtt tanító Géresi Kálmán lett Tisza István, a későbbi miniszterelnök nevelője, akivel Tiszának felnőttként is rendkívül bizalmas és meghitt kapcsolata volt, s aki nagyban befolyásolta a személyiségét, s ezáltal a magyar történelmet is. Csak a rend kedvéért jegyzem meg, hogy Tisza István Bek Amália húgának (Paulinának) volt az unokája. Igen valószínű, hogy Géresi a nevelői állását Amálián keresztül kaphatta meg. Két dolgot említenék még itt meg. Az egyik, hogy látható: Degenfeld-Schonburg Ilona (Tisza Kálmánné) volt az öt Degenfeld gyermek közül, aki valamiképp tarthatta a kapcsolatot Bek Amáliával, aminek a protestáns hit megőrzése lehetett az egyik oka, a másik pedig a szoros családi kötelék: *Tisza Kálmán nagyapja volt Bek Amália keresztapja*, Tisza Kálmán apja pedig Amália másodunokatestvére! Azaz úgy esett, hogy Degenfeld-Schonburg Ilona és Tisza Kálmán harmadfokú unokatestvérek voltak, s ez a dupla rokonság köthette őket Amáliához szorosabban, mint a többi testvért. Így aztán nem lehet véletlen, hogy Degenfeld Ilona egy gyermeke épp abban a házban született holtan, ahol majd Amália is meghal később. Amália szerepe a Tisza család életében vélelmezhető más értelemben is: Géresi Kálmán 1875-ben Debrecenben azt Osterlamm Olgát veszi feleségül, akit a tanártársa, ahogy említettem már, 1866-ban örökbefogadott. Azaz Tisza Kálmán nevelője

Bek Amália társalkodónőjének az unokahúgát vette feleségül. Itt még egy kapcsolódási pontra kell utalnom: ezen az 1875 évben tartott (Géresi-Osterlamm) esketéskor az egyik tanú a korábban említett, már igen idős Hegyi Mihály ügyvéd volt. Látható tehát, hogy Hegyi ügyvéd nélkül kevés dolog történt a családban. Lehet, hogy azért is őt kérték fel, mert a menyasszony származásával volt egy kis gond? A titokra vigyázni kellett: amikor ugyanis 1909-ben Debrecenben meghalt Flachbart Andrásné Osterlamm Ottilia, akkor az őt búcsúztatók között megtaláljuk Géresi Kálmánt és feleségét, Osterlamm Olgát, aki benne a nagynénjét siratta, miközben az anyja volt az elhunyt...

Még egy érdekes tényre hívnám fel a figyelmet: Géresi Kálmán a Csepely testvérekhez hasonlóan 1848. június 10-én lépett be a nagykállói 10. számú honvédszászlóaljba.

5.6. VANDRÁK MIKSA ORVOS

Vandrák (Wandrák) Miksa (Miklós) sebész volt, aki evangélikus vallású volt és Rozsnyón született, majd 1839-től kezdve biztosan Nagykállóban élt. Egyes feljegyzések szerint igen jó viszonyban volt a korábban említett Osterlamm Ernővel. Mivel Nyírbaktán 1851. október 19-én vette nőül Brandl Jozefát (özv. Fejes Pálné), és a bejegyzés szerint mindketten Baktán laknak, ezért ettől az időponttól kezdve őt baktai orvosnak tekintem. Ezt még két tény is bizonyítja: egyrészt a Vasárnapi Ujság 1862. 9. szám (107. oldal) hírül adta, hogy a magyarországi vízkárosultak javára adakozások indultak meg, és közli a Nyírbaktáról és Lorántházáról érkezett néhány adományozó nevét, s ezek között találhatjuk Vandrák Miksát, Osterlamm Linát (Karolina) akik 1–1 Ft adományt adtak. (Adományos volt még Vitéz János lelkész. Halka György, tanító és ahogy többször lehetett erre utalást találni, igen sok helybeli zsidó lakos is). Ez önmagában is bizonyítja, hogy Vandrák Miksa és Osterlam Karolina ismerte egymást (s ezért Bek Amália is), de az igazán nyomós bizonyíték az, hogy Miksa felesége, Brandl Jozefa Nyírbaktán halt meg 1863. március 1-én, ott, ahol nemsokára Osterlamm Karolina, és majd Bek Amália. Jozefa Kassán született 1796. február 23-án, római katolikus volt (amikor azonban Vandrák Miksához ment nőül, akkor reformátusnak jegyezték be). Az özvegy férj nem sokat várt a felesége halála után, 1863. augusztus 10-én nőül vette Sventner Johannát, akitől aztán két gyermeke született (1864 és 1866), majd 1868. november 14-én 58 évesen hunyt el. Itt két érdekességről kell beszámolnom: egyrészt úgy tűnik, hogy 14 évvel fiatalabb volt első feleségénél,

a másik, hogy a halotti bejegyzés szerint a halála előtt (ekkor nyírbaktai földbirtokos) 2 nappal visszatért az ágostai evangélikus hitre tért, arra a hitre, amelyben Osterlamm Karolina (és a Bek ősök) éltek. (Források az anyakönyvek)

Vandrak Miksa fontos személyiség lehetett, szemben Korányival, aki csak a grófi család orvosa volt, Miksa a közösség orvosa is lehetett, erre az utalhat, hogy mindhárom helyben meglévő keresztény felekezetenél (református, római katolikus, görög katolikus) többször szerepel keresztapaként. Tekintettel arra, hogy evangélikus hitét megtarthatta magának (előbb említett „visszatérése”), ha Bek Amália szülésénél segédkező lehetséges orvosok közül kellene választani, akkor őt választanám, mint a legvalószínűbb és legmegbízhatóbb orvost.

Két testvére és unokaöccse is festőművész volt: Károly (1803–1882) és Sámuel (1820–1891), valamint Károly fia ifjabb Vandrak Károly (1830–1858) is. Idősebb Károly kedvelt portréfestő volt, így akár az is előfordulhat, hogy a Degenfeld–Bek családtagokról portrét festett, érdemes tehát ezt is észben tartani a további kutatások során.¹⁹⁴

5.7. SCHWARZ SÁMUEL ÜGYVÉD

Schwarz Sámuel a Szepességből költözött Debrecenbe, ahol 1835-től ügyvédi praxist folytatott. 1837-ben már biztosan a Bek–Degenfeld családnak is dolgozott, mivel fennmaradt 1837. március 15-ről egy irat, ami szerint Dob(a)szai Ferenc főbíró 470 váltóforintot vett fel Schwarz ügyvédtől Szegegyháza (Degenfeld birtok) részére (melyet 1838-ban visszafizettek). 1849-ben Debrecenben egyházfelügyelő lett. Hozzá érkezik nyelvtanulás és egyéb célból Bek Pál rokona, Fest Imre (1817–1883). Mindez Festnek az „*Emlékirataim*” című munkájából derül ki. Fest említést tesz arról, hogy Bek Pálné szívesen fogadta, és megemlékezik Degenfeld Imre feleségéről Bek Paulináról is, de Amáliáról nem tett említést. Egy fia volt, Schwarz Imre, aki vélhetően azonos azzal a Schwarz Imrével, aki Vitéz János lelkész János fiának keresztapaságát vállalta 1852-ben, Degenfeld Ilo-
na keresztanyasága mellett.

Fest többször ír Schwarz Sámuellel kapcsolatos baráti viszonyáról, számunkra azonban ebből csak az a fontos, hogy az ügyvéd, a korábban említett Osterlamm Ernő apjának volt a jó barátja. Megmaradt egy 1853-as Debrecenből Ke-

¹⁹⁴ http://www.kieselbach.hu/muvesz/id_-vandrak-karoly_5066; http://www.kieselbach.hu/muvesz/ifj_-vandrak-karoly_5067; http://www.kieselbach.hu/muvesz/vandrak-samuel_5068;

lemen Jánosnak írt ügyvédi levele, mégpedig a címzett adóssága ügyében, amely adósság az *1779-ben* Szénás Józsefné Terjényi Rebeka által a Kelemen elődök ellen indított perből származott. Ebből az derül ki, hogy nem véletlenül említi meg Fest azt, hogy Schwarzné Bárczay Zsuzsannának (Bek Pálné húga) volt a társalkodónője: nyilvánvaló személyes és üzleti kapcsolatban állt a két család, mondhatjuk, hogy Schwarz Sámuel Bárczay Zsuzsannának, Hegyi Mihály Bek Pálné, Bárczay Annának volt a jogi képviselője.¹⁹⁵

5.8. SZARKA IGNÁC ÜGYVÉD

Szarka Ignác 1795-ben született (szülei: Mihály és Bényey Mária) 1831 körül nősülhetett, felesége Hunyady Erzsébet, akitől 10 gyermeke született. Ügyvédként sok családi ügyben járt el, például ő volt Bárczay Anna és Zsuzsanna gergelyi és ugornyai birtokaival és más ügyeikkel kapcsolatos ügyvédje, valamint Degenfeld-Schonburg Imre uradalmi ügyésze is. Iratanyagában igen sok, a Bek-Degenfeld családdal kapcsolatos jogi irat található¹⁹⁶

¹⁹⁵ Fest Imre „Emlékirataim”, Universitas Kiadó, Budapest, 1999.

¹⁹⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára, XIII. 53. Szarka család iratai, 1591–1946.; Nagy Dóra: Töredékek egy 19. századi beregi ügyvéd életéből.

ZÁRSZÓ

Ahogy ma is, régen is az anya családi nevét kapták a gyermekek, akik nem házassági kapcsolatból születtek. Ha József ükapám a Bek (később: Beck) nevet kapta, miközben az apja eredeti családneve Salamon volt, akkor ésszerű feltételezni, hogy az anyja lehetett Bek családnévű. A zseniális megoldás az volt, hogy a törvénytelenül született Józsefnek a Salamon családba való elrejtése céljából az apa felvette a biológiai anya nevét. Mindaz, amit az előbbieken írtam egy anyakönyvben szépen megtestestült 1920-ban. Beck Herman ekkor halt meg (fiát túlélve), és apjához Salamon Jónás helyett Beck József nevet, anyjához pedig Klein Mirjam helyett Salamon (!) Mirjam nevet írtak be. Így próbálták végleg elrendezni a dolgot, hiszen mindenki tudta, hogy a Beck családnak elsőfokú rokonsága volt a Salamonokkal. Ugyan apai ágú volt ez a kapcsolat, de a cél érdekében anyai ágúvá tették azt.

Mielőtt végleg zárom soraimat, néhány képet szeretnék közreadni, csipetnyi ízelítőt a hatalmas kiterjedésű Beck családdal kapcsolatban. Ezeket az Arcképek függelékben találják meg. Akit pedig a mozgóképek érdekelnek, Beck József egy másik unokájának, Beck-Winger Boriskának (1929, férjezett neve: Ghilai) családi visszaemlékezését itt tekinthetik meg: <https://www.youtube.com/watch?v=6puaTlp1DJA>

Eljutottunk a mondandóm végéhez.

Legnagyobb igyekezetem ellenére sem tudtam az árnyékomat átlépni, s úgy tűnhet többeknek, hogy az, amit állítok azért igaz, mert annak látszik. A válasszom erre az, hogy *állításomat tucatnyi – számomra közvetett bizonyítéknak minősülő – magyarázattal adtam közre, amelyek mind egy irányba mutatnak*. Ezért mindaz, amit itt leírtam számomra megnyugtató eredmény, s ezért a kutatást *azzal a meggyőződéssel folytatom, hogy igaz, amit állítok: Bek Amália valóban a „megtalált anya”*.

TÉNYEK, IRATOK, INFORMÁCIÓK ÉS ADATOK (EGYÜTT: BIZONYÍTÉKOK) BESOROLÁSA

I. Egyértelműen az ügyhöz tartozó bizonyítékok

1. a **legenda**, a következő elemeivel: eredeti és új családi név, birtok kapcsolat, arisztokrata család neve, gyermektelenség, intéző foglalkozás.
2. **Beck József születési bejegyzésének hiánya** (lásd.: esketésénél mivel igazolja magát).
3. **Salamon Herman és Krausz Anna 1852 és 1853 május 20-i esketési anyakönyvei** és ezek furcsaságai (nőtlen/hajadon, életkor változatlan, a tanúk ugyanazok).
4. **Salamon-Beck névváltoztatás bekövetkezte** (1853. május 20. – 1854. augusztus 10.).
5. **Beck Katalin születési bejegyzése** (1854. augusztus 10.).
6. Beck József születésének időpontszámítása a gyermekei anyakönyvei, az esketési és halotti anyakönyvei életkor-adatai alapján (1852. március – június között).
7. **Beck József esketési anyakönyvnek furcsaságai** (anyja neve hiányzik, magát szolgabírói igazolvánnyal igazolja, három esküvői tanú van, akik közül egyik az eskető).
8. **Beck József halotti anyakönyve** (1919. október 4.; anyja: Róth Anna).
9. **Beck Herman halotti anyakönyve** (1920. május 19.; apja: Beck József, anyja Salamon Mirjam).
10. **Kántorjánosi, Gyulaháza és Kisvarsány Beck birtok volt** egészben (és az utóbbiak kis részben).
11. **Be(c)k Amália az egyetlen személy, akire a legenda vonatkozó tartalma ráillik** (gyermektelen, grófnő/grófné és a fiúsítása folytán elvileg a családfő).
12. Az igazságügyi szakértői vizsgálatok közül az **Y kromoszóma-vizsgálat** a zsidó Beck családon belül (és egy vélhetően Degenfeld-Schonburg minta bevonásával) kizárta, hogy Beck József apja nem Beck (Salamon) családbeli férfi. Másképpen fogalmazva: bizonyította, hogy a vélelmezett kapcsolat csak női ágon állhat fenn a földesúri családdal.
13. Az igazságügyi szakértői vizsgálatok közül az **X kromoszóma vizsgálat** meglepő eredménye. Olyan szoros egyezés mutatható ki a Beck (zsidó) és Degenfeld-Schonburg leányágak között, mely alapján az igazságügyi szakértő nem zárta ki származási kapcsolatot lehetőségét. Ez az egyszerű

olvasónak semmit nem jelent, azonban, ha azt tudjuk, hogy egy apa és a fia teljesen azonos Y kromoszómái esetén sem adják írásba az igazságügyi szakértők, hogy a gyermek 100%-ban az apától származik, ott is csak megközelítik a 100%-ot, már érdekesebbé válik a megfogalmazás. Kiemelem a kötet idevonatkozó lényeges mondatát: „... az előzetes valószínűsége, hogy a kérdéses rokonsági kapcsolat fennállása esetén a 3. Degenfeld leszármazó és a 10. Beck leszármazó ugyanazon X kromoszómás tulajdonság-együttessel rendelkezzen 1/256-hoz a valószínűségű volt a rendelkezésre álló családfa alapján (ez egy elméleti a priori valószínűség) . Ez másképp úgy fejezhető ki, hogy legalább 256 – X kromoszómával vizsgálható – főt kellett volna kiállítani a Beck családból a 10. sorszámú Beck leszármazó generációjából ahhoz, hogy 1., a 3. Degenfeld leszármazóéval teljesen azonos X kromoszómára bukkanhassunk” (miközben összesen egyetlen ilyen személy élt a vizsgálat lefolytatásakor, aki szerencsére részt kívánt abban venni). Mivel a 3. számú Degenfeld és a 10. számú Beck leszármazó mintáiban 5/12 (!) arányú egyezés volt kimutatható (ami 41,67%-os azonosságot jelent ötödfokú rokonok között), ez számomra egyértelműen a rokoni kapcsolat meglétét igazolta, különösen arra tekintettel, hogy sorozatban érkeztek olyan eredmények, melyekben unokatestvérek, másod unokatestvérek között az X kromoszóma egyezés 0%-os volt.

II. Esetlegesen (logikusan) az ügghöz tartozó bizonyítékok

1. **a legenda**, a következő elemeivel: névadományozás (tény a név megváltozása, mely azonos lesz a korábbi földesúri család nevével, de nincs bizonyíték arra, hogy a névváltozást a földesúr kezdeményezte – hogy is lehetne ilyesmire bizonyíték? – főispán (Degenfeld Imre), birtokszerzés (Beck Herman az elhunytakor kisbirtokos).
2. Bek Paulinát és fiát, Gusztávot, mint keresztszülőket helyettesítik egy nyírbaktai római katolikus keresztelésnél 1852.03.17-én. Ez az időpont pont egybeesik Beck József születésének vélelmezett időpontjával.
3. Csepely Károly József születése (1852. április 3.), ahol az apa, az anya a földesúri család lekötelezettje, a tanúk pedig Beck Paulina (Amália nővére), és teljesen szokatlan módon nem a férje, hanem egy helyben ismeretlen nemes (Klobusiczky József). Példátlan, mert mindig a férjével, vagy esetleg fiával vállalta tisztséget. Paulina ráadásul nem az első Csepely gyermeknél vállalta a keresztszülőiséget, ami az előzményekből következően logikus lett volna (Id. Csepely Károly lelkész és a földesúri

család kapcsolata). Az, hogy ezen Csepely-szál az ügyben valóban lényeges-e, nem tudhatom biztosan, viszont elemei tökéletesen illeszkednek az alapügy részletei közé.

4. Csepely Károly József halála, melyet a lelkész egy „†” jellel jelölt a születési anyakönyvben, mely haláleset sehol nem szerepel a halotti anyagokban.
5. Csepely Károly József anyjának, Végessy Annának 1852. május 10-i halála, alig tíz nappal az első Salamon-Krausz házasságkötés előtt.
6. 1852 után a Csepely családnak a földesúri családdal való viszonya megromlott.
7. Névadási probléma Beck József gyermekei esetében (egyetlen gyermekének sem adta egyetlen őse nevét).
8. A kivándorlással kapcsolatos probléma: minden, biztosan Beck Herman és Krausz Anna pártól származó Becknek sikerült emigrálnia az USA-ba, míg Beck József leszármazójának (Dezső) nem. Az első kivándorlót bizonyosan Krausz Anna testvére, Krausz Benjámín fogadta.
9. **Az igazságügyi szakértői vizsgálatok közül az arcantropológiai, testi kromoszómás és ujjlenyomat vizsgálatok** mind pozitív eredményt hoztak a Beck (zsidó) és Degenfeld leszármazók között.

III. Érintőlegesen (lehetőségesen) az ügghöz tartozó bizonyítékok

1. Minek kellett felvenni a Beck nevet, ha Kocsordon, amely szintén a földesúri család birtoka volt, már élt egy „eredeti” Beck család? Ha ezt tudjuk, a név felvételének komoly oka kellett, hogy legyen.
2. Beck Amália családi viszonyai (anyja nem szerette, inkább apja lánya volt, testvérével kapcsolatos vállalása a hagyatékát tekintve).
3. **Beck Amália vagyonának megszűnése** (fiúsítási ügy, kivásárlási ügy, kárpótlási ügyek, vélelmezett lemondás a vagyonról).
4. **Beck Paulina halotti értesítője** (Beck Amáliát nem említik).
5. Beck Amália halotti értesítőjének hiánya.
6. Krausz család vagyonossága (a kataszteri adatok szerint igen jómódúak voltak-lettek).
7. A Bek, majd a Degenfeld családdal jó kapcsolatban álló Mandel családdal való kapcsolatok.
8. Bek Amália személyének tudatos mellőzése a forrásokban, naplókban, iratokban, lényegében elhallgatással (nem említik sehol) és félinformációkkal (Bek Pálnak egyetlen lányáról írnak, Paulináról), tények félremagyará-

- zásával (udvarlói is Paulinának udvaroltak) megsemmisítették az emlékét.
9. A másik 1879. évi Beck házasság dátuma pontosan egybeesik Beck József és Fischer Eszter esketési dátumával.
 10. Közvetlen kapcsolat Téglással (ifj. Beck Izidor nősülése és letelepedése).
 11. Tisza István anyai nagyanyjának visszatérő zsidó származásának esetei.

Feltételezések, melyek kapcsolódhatnak az ügyhöz, s melyeket érintett a kötet

1. Salamon Herman és Bek Amália megismerkedésére volt mód, egyrészt helyben közel éltek egymáshoz, másrészt mialatt Degenfeld Imre börtönben volt, a földesúri udvarban nem tartózkodott férfi.
2. Rendkívül fontos volt a botrány elkerülése (láthatjuk, hogy a Degenfeld lányok milyen házasságokat kötnek majd).
3. A törvénytelen gyermek az anyja után örökölhette volna, ami lehetetlen helyzetet és országos botrányt okozott volna a Degenfeld-Schonburg családdal kapcsolatban.
4. A kötetben említett mellékszereplők lehetséges, hogy fontos szerepet játszottak, különösen Hegyi Mihály ügyvéd és Bodosi Józsa Eufrozina, valamint Vitéz János lelkész és Vandrák Miksa orvos.
5. A földesúri családot hosszú időn át erős nők uralták, ide tartozott Paulina és Amália is (követve anyjuk, nagyanyjuk, nagynénjük példáit).
6. Az 1848/49 évi szabadságharc szerepe abban, hogy a történet szereplői együttműködjenek.
7. A családi kriptában eltemetettek személyéből, illetve a Degenfeld családon belüli keresztnév adásból levonható következtetések.
8. Arcképek, fényképek megléte a Degenfeld családnál, és hiánya Bek Amáliánál
9. Lényegében az egyetlen olyan megoldást választották az ügyben érintettek, amely
 - a.) megóvta a gyermek életét (nem vették el az életét, nem adták lenlecházba vagy ismeretlen dajkának).
 - b.) megvédte a földesúri család minden tagját a botránytól (Beck Amáliáról, aki özvegy és gyermektelen 45–46 éves nő volt, nem derült ki, hogy szült volna, a Degenfeldek pedig nem keveredtek össze családi szempontból a zsidókkal, akikkel egyébként teljesen jó, példaértékű volt a kapcsolatuk).
 - c.) a név felvételével követhető lehetett Beck Herman és családja, és vélhetően támogatható is (mely összeg nagy valószínűséggel Krausz Izraelhez került, Herman apósághoz).

KRONOLÓGIA

A döntő események kronológiája a következő:

- 1849.11.02. Beck Amália megözvegyül, gyermeke nincsen
- 1852.03.17. Bek Paulinát és fiát, Gusztávot (keresztszülők) helyettesítik egy nyírbaktai rk. keresztelésnél
- 1852.04.03.** Csepely Károly József születése Nyírbaktán, apja József, anyja Végessy Anna
- 1852.05.10.** Végessy Anna halála, Nyírbakta
- 1852.05.20.** Salamon Herman és Krausz Anna első esketése
- 1853.05.01. Osztrák PTK zsidók házasságaira vonatkozó rész hatályba lépése
- 1853.05.20.** Salamon Herman és Krausz Anna második esketése
- 1853–1854 Névváltoztatás 1853.05.20.–1854.08.10. között
- 1854.08.10. Beck Katalin születése (Beck néven születik)
- 1870.01.30. Beck Amália halála
- 1879.02.11. Beck József és Fischer Eszter esketése
- 1919.05.08.** Beck Hermanné Krausz Anna halála
- 1919.10.04.** Beck József halála (anyja neve: néhai Róth Anna)
- 1920.05.19.** Beck Herman halála (apja: József, anyja Salamon Mirjam)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Barabás Gyula: Beck Pál és családjának története (Kézirat, Téglás)

Barabás Gyula: Gróf Degenfeld-család története

Bächle, Hans-Wolfgang: Herren und Freiherren von Degenfeld, Schwäbisch Gmünd, 2005. p. 160.

Gróf Degenfeld Sándor: A Degenfeld család kalandos útja Svájcból Magyarországra (http://www.korunk.org/2002_12/grdegenfelds.htm)

Molnár János: Bek Pál néhány kapcsolatának dokumentuma. (Téglási Dolgozatok 168)

Molnár János: Bek Pál, az elfeledett földesúr Szabolcs megyében. (Téglási Dolgozatok 169)

Molnár János: Degenfeld családok (kézirat)

Molnár János: Zsidók adatgyűjteménye Téglásról (Téglás, 1985.)

Páll István: Épületek összeírása egy téglási uradalomban: Bökönyi Bek Pálné birtokának épületei az 1840-es években. (Múzeumi Kurír 1984/45)

1. BAKTAI ÉS GELÉNESI BIRTOKOK GÉRESI KÁLMÁN KÖNYVÉBŐL (lásd 22-es lábjegyzet)

XVI.

GRÓF BARKÓCZY KRISZTINA

HOZOMÁNYA ÉS ÖRÖKSÉGE, AMI LEÁNYÁGON KIMENT.

Mivel itt a leányágon kiment vagyron tárgyalandó, az 1750-ki osztálylevelet vesszük alapul, az itt felsorolt jószágokat örökölvén 35,000 frtban gróf Haller Sándor.

I. A *Baktai jószág*, ez állt:

1. Bakta,	14. Császári,
2. Lórántháza,	15. Ders,
3. Jákó,	16. Szakoly,
4. Petneháza,	17. Kis-Léta,
5. Gyulaháza,	18. Aba,
6. Mada,	19. Percsed puszták,
7. Rohod,	20. Gelse,
8. Jármí,	21. Pályi,
9. Kántorjánosi,	22. Dobos,
10. Hodász,	23. Szalka,
11. Medgyes,	24. Parásznya,
12. Gebe,	25. Varsány,
13. Vasvári,	26. Vitt.

II. A *Gelényesi jószág*, ez állt:

1. Gelényes,	4. Adonyi puszta,
2. Vámos-Atya,	5. Csaroda,
3. Tisza-Szalka,	6. Bodolló,

7. Sáros-Darócz,	17. Bégány,
8. Barabás,	18. Kerecsen,
9. Som,	19. Tákos,
10. Zabszon,	20. Ugornya,
11. Barkaszó,	21. Szernye,
12. Kaszon,	22. Csomonya,
13. Hete,	23. Mátyus,
14. Csonkapapi,	24. Farnos,
15. Déda,	25. Munkácson egy telek
16. Surány,	házastól.

Mivel a baktai jószágról összegezve nem birunk kimutatással, így az egyes faluk, puszták történetét röviden előadjuk s a mennyire kipuhatolhattuk, abban említjük meg a nagyságát az egyes részeknek.

1. *Bakta története*: Szabolcs vármegyében fekszik, a Baktay családé volt 1525-ben,¹ később az csesdi várhoz került. Báthory István Tatay Ferencznek hagyta.² 1615-ben már Barkóczy Ferencz iktattatik be,³ ki 1633-ban Bethlen Istvánnal is,⁴ Tatay Imrével is⁵ kiegyezik. 1658-ban Barkóczy László végrendelkezik róla. A baktai falu, Lórántháza és a szakolyi birtokrész 7000 frtba került.⁶ 1711-ben gr. Barkóczy Ferencz 1000 frtért adja zálogba az ő részét Károlyi Sándornak.⁷ 1712-ben kezdi betelepíteni K. Sándor.⁸ 1728-ban Károlyi Sándor Perényi Klárának 1800 frtot ad a részéért.⁹ 1746-ban Hallernéé lesz.

Rövidség okáért itt részletezzük az egyes szerzemények évét és értékét.

¹ Lad. 28. No. 3.

² Lad. 50. No. 20.

³ Lad. 50. No. 58., 2.

⁴ Lad. 52. No. 80., 5.

⁵ Lad. 28. No. 26., 1.

⁶ Lad. 28. No. 11.

⁷ Lad. 28. No. 16.

⁸ Lad. 28. No. 17.

⁹ Lad. 27. No. 10a és b.

1. *Dersen* Nyárády Miklós részét 1653 máj. 3-án veszi meg Barkóczy 124 frtért.

2. *Vasváriban* a *Kis-szer* nevű rész Szent-Iványi Istvánnak adományoztatott, a kinek özvegyét Barkóczy elvévén, jött a Barkóczy családra.

3. <i>Gebén,</i>	} Lónyay Zsigmondtól zálog czimén vétettek részek 1650 ápr. 14-én 3000 frton.
4. <i>Hodászon,</i>	
5. <i>Létán,</i>	
6. <i>Paraszán</i>	

7. <i>Dersen,</i>	} Kisfalusi Borbálától Zoltány Farkas- nétól részek zálog czimén 1634 febr. 6. 231 frton, ki újra 1644 jan. 19-én kapott 150 frtot, 1657-ben 119 frtot.
8. <i>Hodászon</i>	

9. *Jákón* zálog czimén Kovács Gáspártól rész szereztetett 1652 jan. 19-én 650 frton.

10. *Császáriban* a *Nagyszer* nevű részt Székely Boldizsár adta 1611-ben zálogba Szentiványi Istvánnak s nejének Jakabffy Annának 200 frtért.

11. *Császárira* és *Kis-Létára* Garay János özvegye és fia auctiót vesz 200 frtot.

12. <i>Hodászon,</i>	} Bánóczy Mátyás, ki Jánosi Kántor Anna fia volt, az azelőtt a Báthoryak- nak elzálogosított részeit 1593-ban Tatay Istvánnak adja örök áron 150 frton.
13. <i>Dersen,</i>	
14. <i>Kántor- jánosiban</i>	

15. *Ugornyán* Bégányi István a maga részét 1607 szept. 23. adja el 102 frton.

16. *Bakta* Lórántházával és a szakolyi résszel 7000 forint.¹

Ezen kimutatást azért közöljük, hogy így az egyes falvaknál láthassuk a családhoz miként való kerülését.

¹ Lad. 28. No. 11.

Itt leírjuk még azt, hogy *Nyir-Bakta* és *Lórántháza* hogy került a mostani tulajdonos kezére.

Tehát gróf *Haller Sándor* után örökölte fia *József*, ki is a két falut 1791 jan. 25-én zálogba adta *Bárczay Miklósnak*.

Ezen *Bárczay Miklós* leányát *Zsuzsánnát* elvette *Bökönyi Beck Pál* császári királyi kamarás, kinek egyetlen leánya *Paulina gr. Degenfeld-Schomburg Imréné* lett, ennek leánya *Berta br. Podmaniczky Gézáné* s ez örökölte ezt a két falut.

2. *Lórántháza*, helység Szabolcsban. *Báthory* birtok, története egy *Baktáéval*.

3. *Jákó*, helység Szabolcsban. Úgy látszik, *Vetésy László* révén juthatott egy rész *Barkóczy László* kezére, ki 1658-ban végrendelkezik ezen részjóságról.² *Barkóczy György* egy jobbágyát elcseréli itt *Doby Klára* egy jobbágyával.²

4. *Petneházán* egy pusztatelek,

5. *Gyulaházán* 2 pusztatelek volt 1700-ban. *Petneháza* *Vetésy—Ibrányi-féle* birtok volt. *Gyulaházán* 1631-ben szerez *Bodó Ferencztől* egy telket *Barkóczy László*,³ melyek is megmaradtak a családnál s ezekről van itt szó.

6. *Mada története*. Tulajdonkép *Kis-Mada* Szabolcsban. Azt a részt, a miről itt szó van, 1635-ben *Petri Erzsébet*, *Anna* és *Ferencz* adta zálogba (vagyis egy telket) 50 frtban *Bornemisza Mártonnak*, ki 1690-ben *Rácz Péternek* adta tovább.⁴ 1700-ban ennek özvegye tovább adta zálogba *Koháry Juditnak*.⁵ Ez a telek tehát az, a mi az osztályban is forog.

7. *Rohod története*. Szabolcsban fekszik. *Mező Fe-*

¹ Lad. 57. No. 10.

⁴ Lad. 28. No. 55. 56.

² Lad. 28. No. 48.

⁵ Lad. 28. No. 57.

³ Lad. 23. No. 57., 5.

rencz itt egy jobbágyott adott 100 frtban Barkóczy Györgynek 1660 körül.²

8. *Jármí története.* Itt Barkóczyéknak semmi jussa nem volt. Ha a Hallerek mégis felsorolnak valami itteni részt, azt anyjuk vásárolhatta, de ennek nyoma a Károlyi levéltárban nincs, legfeljebb a Haller grófok levéltárában lehet nyoma.

9. *Kisjánosi.* Tulajdonkép *Kántorjánosi.* Tataytól² s az Ibrányiaktól³ szerezte az itteni részt Barkóczy László, mint *Hodász* is.

10. *Hodász.* Egy telket szerzett itt Barkóczy László zálog czimén Péchy Gáspártól 1648-ban.⁴ Azonfelül 1593-ban Bánóczy Mátyás az ő javait Hodászon, Dersen, Kántor-Jánosiban 150 frtért zálogba adta Tatay Istvánnak, ez is Barkóczy Lászlóra szállt; továbbá 1634 febr. 6-án Kisfalusi Borbálától 231 frtért, 1657-ben 119 frtért zálogba vesz Dersen és Hodászon részeket Barkóczy.⁵ 1650 ápr. 14-én Lónyay Zsigmond a gebei, hodászi, létai és parasznjai részeit 3000 frtért adta zálogba Barkóczy.⁶

11. *Medgyes.* Itt Nyir-Medgyesről van szó, a hol Tolnay János és Giczey Pál az Eölyüs János által szerzett Pályi, Nyir-Medgyes és Parasznya falubeli részeket átengedi Károlyi Klárának 1743-ban.⁷

12. *Gebe.* Lónyay Zsigmondtól szerezte Barkóczy, mint Hodásznál már megirtuk.

13. *Vasvári.* Vasváriban a Kis-szer nevű részt 1609-ben kapta Báthorytól Szentiványi István,⁸ a melybe

¹ Lad. 25. No. 127.

² Lad. 50. No. 58., 1.

³ Lad. 28. No. 129. a.

⁴ Lad. 23. No. 57., 7.

⁵ Lad. 28. No. 11.

⁶ U. o.

⁷ Lad. 30. No. 16., 2.

⁸ Lad. 28. No. 11.

1614-ben iktattatik be.¹ Mint tudjuk, Szentiványi özvegyét Barkóczy László vette el.

14. Császári. Barkóczy itt 1647 aug. 5-én Garay János özvegyétől zálogba vett 200 frtért egy részt. Szentiványi pedig 1611 máj. 20-án Székely Boldizsártól a Nagyszer nevű részt szintén 100 frtért.²

1763-ban gr. Gyulay Ferencz fele Császárit átadja gr. Haller Sándornénak annak az ilki részéért és még 2000 aranyért.³

15. Ders. Nyárády Miklóstól 1653 máj. 3-án veszi meg 124 frtért a részét Barkóczy László. Kisfalusi Borbálától 1634 febr. 6-án Dersen és Hodászon 231 frtért, melyre 1657-ben 119 frt auctiót ad.⁴

16. Szakoly. Itt 1650-ben öt jobbágyot vett Barkóczy Szakolyi Borbálától Milotay János deáknétól.⁵

17. Kis-Léta. Lónyay Zsigmondtól vétel, Garaynétól zálogba vétel 1647 aug. 5-én. 1611-ben Komoróczy Ferencz 286 frtért adta zálogba Szentiványi Istvánnak itteni részét.⁶ Apagyi György 400 frtért átengedi kislétai jobbágyait Barkóczy Györgynek.⁷ 1689-ben Komoróczy György 150 frt auctiót vesz Barkóczy Györgytől.⁸

18. Aba, puszta Szabolcsban. Nem volt Barkóczy jus benne, hacsak nem Kisléta jogán.

19. Percsed, puszta. Ebben sem volt Barkóczy jus.

20. Gelse, Barkóczy Jánosé volt s feleségéé Farkas Erzsébeté, kik 1669-ben adták zálogba. Barkóczy János után örökölvén gr. Károlyi Ferencz is, ilyen részecskéről van itt szó, Károlyi Ferencz 1758-ban kapván itt részt.⁹

¹ Lad. 45. No. 40., 4.

² Lad. 28. No. 11.

³ Lad. 28. No. 42.

⁴ Lad. 28. No. 42.

⁵ Lad. 23. No. 57., 5.

⁶ Lad. 28. No. 50.

⁷ Lad. 28. No. 53.

⁸ Lad. 28. No. 54.

⁹ Lad. 44. No. 33.

21. Pályi, t. i. Olasz-Pályi. Itt Károlyi Klárának 14 taxása volt, 162 hold szántója, 44 hold szénása, a mi a taxásoké volt. Majorságbeli szántóföldje 150 hold, szénása 47 hold, jobbágya egy.

Ez a rész itt a Perényieké volt, Perényi Klára 1696-ban itt bírt részeit Kércsy Sándornak, ez Barkóczy Krisztinának adja zálogba.¹

22. Dobos, t. i. Nagy-Dobos. Itt Károlyi Klára 1 örökös jobbágygal, 5 taxással bírt, kiknek 67 köből szántójuk volt, a majorságbeli szántója 25 hold volt. Ugyanaz a története, mint Pályinak.

23. Szalka, t. i. Tisza-Szalka. Itt 2 örökös jobbágya volt Károlyi Klárának, kiknek $3\frac{3}{4}$ hold szántójuk volt. Itt már 1658-ban bírt Barkóczy László, mikor is végrendelezik róla; valószínűleg Lónyaytól való.

24. Parásznya Szatmárban. Lónyaytól zálogban bírta, mint fentebb megírtuk.

25. Varsány, t. i. Kis-Varsány, Szabolcsban. Lónyay Zsigmondtól vagy Vetésytől szerezhette Barkóczy László itteni részét, mert 1658-ban már végrendelezik róla. Különbén Koháry Judit is szerzett itt zálogban egy jobbágyot 120 frton Farnosy Lászlótól 1700-ban.²

26. Vitt vagy Vid Beregben. Itt mindössze 2 pusza telekkel bírt Károlyi Klára, melyek valószínűleg azok, melyeket Csáky István adott zálogba.

Ezzel végeztünk a baktai jószággal s áttérünk a gelényesire.

I. Gelényes története. Beregben fekszik. Károlyi Klárának itt 21 jobbágya volt, kiknek 205 $\frac{1}{2}$ hold szántójuk, 118 hold rétjük volt, továbbá 122 kapás szőlőjük és

¹ Lad. 28. No. 108.

² Lad. 28. No. 62.

7. Sáros-Darócz,	17. Bégány,
8. Barabás,	18. Kerecsen,
9. Som,	19. Tákos,
10. Zabszon,	20. Ugornya,
11. Barkaszó,	21. Szernye,
12. Kaszon,	22. Csomonya,
13. Hete,	23. Mátyus,
14. Csonkapapi,	24. Farnos,
15. Déda,	25. Munkácson egy telek
16. Surány,	házastól.

Mivel a baktai jószágról összegezve nem birunk kimutatással, így az egyes faluk, puszták történetét röviden előadjuk s a mennyire kipuhathatottuk, abban említjük meg a nagyságát az egyes részeknek.

1. Bakta története: Szabolcs vármegyében fekszik, a Baktay családé volt 1525-ben,¹ később az ecsedi várhoz került. Báthory István Tatay Ferencznek hagyta.² 1615-ben már Barkóczy Ferencz iktattatik be,³ ki 1633-ban Bethlen Istvánnal is,⁴ Tatay Imrével is⁵ kiegyezik. 1658-ban Barkóczy László végrendelkezik róla. A baktai falu, Lórántháza és a szakolyi birtokrész 7000 frtba került.⁶ 1711-ben gr. Barkóczy Ferencz 1000 frtért adja zálogba az ő részét Károlyi Sándornak.⁷ 1712-ben kezdi betelepíteni K. Sándor.⁸ 1728-ban Károlyi Sándor Perényi Klárának 1800 frtot ad a részéért.⁹ 1746-ban Hallernéé lesz.

Rövidség okáért itt részletezzük az egyes szerzemények évét és értékét.

¹ Lad. 28. No. 3.

² Lad. 50. No. 20.

³ Lad. 50. No. 58., 2.

⁴ Lad. 52. No. 80., 5.

⁵ Lad. 28. No. 26., 1.

⁶ Lad. 28. No. 11.

⁷ Lad. 28. No. 16.

⁸ Lad. 28. No. 17.

⁹ Lad. 27. No. 10a és b.

jobbágyot 60 frton ad el gr. Károlyi Sándornak.¹ Tulajdonkép tehát szerzemény.

7. **Sáros-Daróc.** Itt egy kúriája volt K. Klárának, melyhez 2 hold szántó és 4 hold rét tartozott. Ezt Galambos Sárától szerezte Koháry Judit 1717-ben.²

8. **Barabás.** Itt egy kúriája volt K. Klárának, továbbá 13 pusztatelke, melyekhez 61 $\frac{1}{2}$ hold szántó tartozott. Majorsági szántóföldje 120 hold, kaszálója 106 hold volt. Ezt Vécsey Sándortól szerezte meg Koháry Judit 1713-ban.³

9. **Som.** Itt 4 jobbágya volt K. Klárának, kik 3 $\frac{1}{2}$ telken laktak, pusztatelek volt 8. Ezek után volt 32 hold szántó, 12 hold kaszáló, 27 hold gyümölcsös, 18 kapás szőlő. Szökött jobbágy volt 3. Lónyay Zsigmond kapta 1633-ban,⁴ ki az itteni részt zálogba adta Barkóczynak, a ki 1659-ben végrendelkezik már róla.

10. **Zabszon.** Itt 2 jobbágya volt K. Klárának, kik 1 $\frac{1}{2}$ telken laktak s 106 hold szántóval, 38 hold kaszálóval, 26 hold gyümölcsössel s 20 kapás szőlővel birtak. Egy szökött jobbágy is volt. Lónyay kapta 1633-ban, s az itteni részt is ő adta zálogba Barkóczynak.

11. **Barkaszó.** Itt két jobbágya volt, kik 1 $\frac{1}{2}$ telken laktak s 8 pusztatelke. Ezek után mindössze 43 hold szántó volt. Szökött jobbágy 4 volt. Tatay Istvántól kerülhetett Barkóczy László kezére, mert annak volt itt egy kúriája 1596-ban⁵ Már 1631-ben Barkóczy László jegyajándéku köti le Jakusith Erzsébetnek.⁶

12. **Kászony, Beregben.** Itt egy jobbágya volt K. Klárának, ki három telken lakott, kettő üres volt. Szántója volt 29 $\frac{3}{4}$ hold, kaszálója 24 hold, gyümölcsöse 6

¹ Lad. 58. No. 189.

² Lad. 25. No. 183.

³ Lad. 58. No. 174.

⁴ Lad. 25. No. 128.

⁵ Lad. 52. No. 96a.

⁶ Lad. 131. No. 168.

hold, szőlleje 6 kapás. Mint Kovászói Matuznay család leszármazója, 1650-ben egy telket kap itt B. László,¹ melyet azután Barkóczy György is, felesége is szaporított.

13. Hete vagy Hetyen. Itt csak két taxása volt K. Klárának, kik két telken laktak s 18 szántójuk volt mindössze. Ez Egeresy Jánostól jutott Koháry Juditnak zálogba, Egeresy 1665-ben vevén Botrágyi Jánostól zálogba.²

14. Papi, vagyis Csonka-Papi, Beregben. Itt 18 jobbágya volt K. Klárának, kik 16 $\frac{1}{2}$ telken laktak, még 10 telek volt pusztá. Szántó volt ehhez 221 $\frac{3}{4}$ hold, kaszáló 63 $\frac{1}{2}$ hold, gyümölcsös 80 hold, szőlő 136 kapás, egy száraz és két vizimalma, 20 jobbágy szökött el. Mint már említettük, Czobor Imrétől szerezte Barkóczy László 1650 és 1655-ben³ Gelényessel együtt.

15. Déda, Beregben. Itt csak egy pusztatelke volt K. Klárának. Valószínűleg Csákytól szerezte Barkóczy.

16. Surány, Beregben. Itt is csupán egy pusztatelke volt Károlyi Klárának. Barkóczy László már felsorolja végrendeletében.

17. Bégány t. i. Kis-Bégány, Beregben. Itt is csak egy pusztatelke volt Károlyi Klárának. Ezt 1698-ban szerezte Koháry Judit, mikor is ő Földesy István itteni vagyonának $\frac{1}{4}$ -ét kapja meg bíróilag.⁴ Szerzett ő itt egy kuriát is 1701-ben, de azután ugyanakkor vissza is adta s csak $\frac{1}{4}$ telket tartott meg belőle.⁵

18. Kerecsen, Beregben. Itt Károlyi Klárának egy jobbágya volt, ki két pusztatelken lakott; ezekhez csak 19 hold kaszáló és 6 hold gyümölcsös volt. Majorsági szántó

¹ Lad. 16. No. 132.

² Lad. 25. No. 28.

³ Lad. 25. No. 156—156.

⁴ Lad. 25. No. 109.

⁵ Lad. 25. No. III—III.

5 hold volt, szökött jobbágy pedig 2. Lónyay birtok volt, már Barkóczy László végrendelezik erről. 1702-ben Koháry Judit egy jobbágyot vesz itt zálogba Péchy Lászlótól.¹

19. **Tákos**, Beregben. Itt csak egy pusztatelke volt K. Klárának. Szakolyi-Szepesy-féle vétel lehet, nincs nyoma a levéltárban, hogy hogy került a Károlyi, vagy a Barkóczy családhoz.

20. **Ugornya**, Beregben. Itt is csak egy pusztatelke volt K. Klárának. Tetétleni Mihály 1652-ben 1 telkét 50 aranyban veti Barkóczy Lászlónak zálogba.²

21. **Szernye**, Beregben. Itt csak egy fél pusztatelke volt K. Klárának, melyhez 3^{1/2} hold szántó, 3 hold kaszáló volt, zálogba 5 hold szántó volt adva, két jobbágy megszökött. Ezt mint Matuzsnyay leszármazó kapta Barkóczy László 1650-ben.³

22. **Csomonya**, Beregben. Itt másfél pusztatelke volt K. Klárának, melyhez 3 hold szántó, 5 hold kaszáló volt. Barkóczy László már 1658-ban végrendelezik róla.

23. **Mátyus**, Beregben. Itt egy jobbágya lakott Károlyi Klárának egy telken, melyhez 8 hold szántó, 2 hold kaszáló volt. Ezt Lónyay László 1689-ben 100 frtért adta zálogba Barkóczy Györgynek.⁴

24. **Farnos**, tulajdonkép **Eger-Farnos**, melynek történetét már a *poroszlói* uradalomnál megirtuk.

25. **Munkácsi telek**, házastól. Ennek nincs nyoma a levéltárban.

Összegezve ezen gelényesi jószágot, örökös jobbágy lakott itt 55, taxás 23, lakott telek volt 77^{1/2}, pusztat-

¹ Lad. 25. No. 105.

² Lad. 98. No. 26., 3.

³ Lad. 16. No. 132.

⁴ Lad. 25. No. 116.

telek 77, szántóföld $100\frac{3}{4}$ hold, kaszáló $383\frac{1}{2}$ hold, gyümölcsös $460\frac{1}{4}$ hold, szőlő 306 kapás, szárazmalom 3, vizimalom 3. Majorsági szántó $629\frac{1}{2}$ hold, kaszáló 530 hold, szőlő 181 kapás. Szolgáltak a jobbágyok 8635 napot, a taxások fizettek 30 frt 64 dénárt, a puszták arendája volt 38 frt 41 dénár, szökött jobbágya 52 volt.

 1. Mely egy részről Mlékó ságos főlegoni házi szomborpey hájmondban
 jelenen Hof Walter Anna ötaggája megbizomja Tekintetes Walla
 Hermann ten más részről Mlékó ságos házi Krausz Israel közös
 közzemű a min. kövvelik:

1° Éten vétele koráig részről haszonbirtokos azon épula,
 házi övi ságos bírók, mely jelenben is Krausz Israelnél haszon,
 bírte van - minden hozzá sarvós haszonvételkel kiadásik Hoz,
 egymás után kövvelik évche - Evatkin, júresendő 100. az az
 Három év oforát évelik formosdik.

2° A haszonbirtokosoktól 1866. év Aprilis 24. év van 1871.
 év júnin Aprilis hó 24. napjáig.

3° A haszonbirtokosoktól 1866. év Aprilis 24. év van 1871.
 év júnin Aprilis hó 24. napjáig.

4° A haszonbirtokosoktól 1866. év Aprilis 24. év van 1871.
 év júnin Aprilis hó 24. napjáig.

5° A haszonbirtokosoktól 1866. év Aprilis 24. év van 1871.
 év júnin Aprilis hó 24. napjáig.

6° A haszonbirtokosoktól 1866. év Aprilis 24. év van 1871.
 év júnin Aprilis hó 24. napjáig.

7° A haszonbirtokosoktól 1866. év Aprilis 24. év van 1871.
 év júnin Aprilis hó 24. napjáig.

8° A haszonbirtokosoktól 1866. év Aprilis 24. év van 1871.
 év júnin Aprilis hó 24. napjáig.

9° A haszonbirtokosoktól 1866. év Aprilis 24. év van 1871.
 év júnin Aprilis hó 24. napjáig.

10° A haszonbirtokosoktól 1866. év Aprilis 24. év van 1871.
 év júnin Aprilis hó 24. napjáig.

3. Arcképek

3.1. BECK CSALÁD

Családtörténeti összefüggések az arcképekhez és a sírkövekhez

Vonallal aláhúzva = sírkövének képét közreadtam

Kivastagítva = arcképét közreadtam

Dölteen, kivastagítva = az öt követő elágazó család közös őse

A D.1.1.1.1. (Salamon/Beck Sámuel) és D.1.1.1.4. (Salamon / Beck Mátyás) felmenőhöz tartozó leszármazók mind a Buj-ágból származnak.

A D.1.1.3.3. (Salamon/Beck Naftali Antal) felmenőhöz tartozó leszármazók mind a Barkaszó-ágból származnak.

A D.1.1.3.5. (Salamon/Beck Herman) felmenőhöz tartozó leszármazók mind a Beregszász-ágból származnak.

B[1.1.]♦Salamon Dávid (*1756) vagy / Salamon Mózes (*1761), vagy / id. Salamon Mózes ismeretlen keresznevű fia (*1781 elött)

C[1.1.1.1.]♦Salamon Ábrahám (Sajószentpéter, 1788) - Sári Rebeka Rachel (Királyhelmece, 1808)

D[1.1.1.1.1.]♦Salamon (BECK) Sámuel (Buj, 1810) - Katalin (Tiszaeszlár, 1815)

E[1.1.1.1.1.4.]♦Salamon (BECK) Sámuel (Buj, 1839) - Ábrahám Ráchel

F[1.1.1.1.4.1.1.]♦Beck Salamon Sámuel (Tiszavid, 1861- Debrecen, 1917) = Beck Betti Dvorah (Buj, 1867-1952)

D[1.1.1.4.]♦Salamon (BECK) Mátyás (Buj, 1830 - Buj, 1895) - Weisz Jetti (1830-1890)

E[1.1.1.4.2.]♦Beck Irma Ruchama (Buj, 1854) - Gottlieb Áron (1845)

F[1.1.1.4.2.1.]♦Gottlieb Shmuel (Gaon) (Buj, 1876 - Pápa, 1928)

E[1.1.1.4.3.]♦Beck József Yochanan (Buj, 1855/56-1918) - Schwarz Hanna Chana (Buj, 1862)

E[1.1.1.4.5.]♦Beck Betti Dvorah (Buj, 1867-1952) - Beck Sámuel (Tiszavid, 1861- Debrecen, 1917)

C[1.1.3.]♦Salamon Jónás Juda (Buj, 1792 - Kántorjánosi, 1850) - 1 feleség / 2. feleség Klein Mirjam

D[1.1.3.3.]♦=2/Salamon (BECK) Naftali Antal (Kántorjánosi 1828-Izrael, 1915) - Kepets Terezia (+1896)

E[1.1.3.3.4.]♦Beck Avraham Abba Zvi Hacoheh Beck (†1912.01.25.) - Ester Kepecs

E[1.1.3.3.5.]♦Beck Mordechaj (Kántorjánosi, 1855-1934) - 1. Róth Gizella Golda / 2. Kepecs Berta Chaja-Bluma

F[1.1.3.3.5.2.]♦=1/Beck Izidor Israel (Barkaszó, 1883) - Esther / Etel (1890-1983)

F[1.1.3.3.5.5.]♦=1/Beck Jenő Jakab Yankel / Yanu (1889-1944) - Faige (†1944)

F[1.1.3.3.5.8.]♦=2/Beck Frida / Feige-Cipora (1896-1944) - Feldman Aladár Eliezer (1891-1936)

F[1.1.3.3.5.11.]♦=2/Beck Lajos (Barkaszó, 1908-1997) - Deutsch Miriam

F[1.1.3.3.5.13.]♦=2/ Beck Margit / Malka (Barkaszó, 1918) - Richter Arthur

D[1.1.3.5.]♦=2/Salamon (BECK) Hermann (Kántorjánosi, 1827/36-B.szász, 1920) Krausz Anna (Kisvársány, 1838- B.szász, 1919)

E[1.1.3.5.1.]♦Beck József Juda Yehuda (1852/53 - Tarpa, 1919) - Fischer Eszter (Tarpa, 1861- Nagyszőlős, 1943)

F[1.1.3.5.1.1.]♦Beck Dávid Dező (1879-1944) - Winger Sára (1881-1944)

F[1.1.3.5.1.2.]♦Beck Gizella (1883-1936) - Winger Ignác (1880-1945)

F[1.1.3.5.1.3.]♦Beck Mária (1884-1944) - Klein Ignác (1886-1944)

F[1.1.3.5.1.5.]♦Beck (Bárdos) Móric (1886-1944) - Lázár Katalin Gizella (1890-1944)

F[1.1.3.5.1.8.]♦Beck Laura (1896-1933) - Rosenthal Ábrahám (1893-1944)

G[1.1.3.5.1.8.2.]♦Rosenthal Szidónia (1922-2000) - Várkonyi (Waldmann) Lajos (1918-2003)

F[1.1.3.5.1.9.]♦Beck Szeréna (1901-1970) - Braun Izidor (1898-1956)

F[1.1.3.5.1.10.]♦Beck Izidor (1902-1983) - Friedmann Sára/Fanni (1902-1944) / Stern Olga

E[1.1.3.5.3.]♦Beck Lajos (1855/57 - Fiume?, 1914 előtt) - Klein Jozefin (1858-1920)

F[1.1.3.5.3.3.]♦Beck Fáni (1889-1972) - Schwarc Béla (1886-1934)

E[1.1.3.5.5.]♦Beck Hanna (1863- 1950 után) - Hartman Fülöp Fischl Ferenc (Beregszász, 1861-Tel Aviv, 1936/1937)

E[1.1.3.5.8.]♦Beck Izidor (Gyulaháza, 1869 - New York, 1964) - Weinberger Antonia (1874-1911) / Cooper Ida (1888-1962)

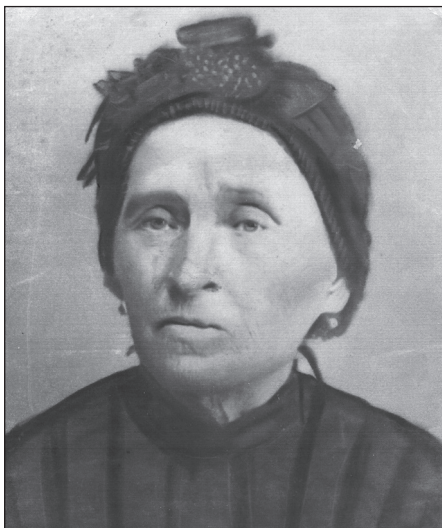
E[1.1.3.5.10.]♦Beck Móric Morris (Gyulaháza, 1878.12.26.) - Mária (1888)

Családtörténeti összefüggések az arcképekhez és a sírkövekhez.

3.1.1. Beregszászi (Kántorjánosi, Kisvárda, Debrecen) Beck-ág

1. Beck Herman
(1827/1835–1920; Fred Gross engedélyével)

2. Beck Hermanné Krausz Anna
(1838–1919; Fred Gross engedélyével)

3. Beck Józsefné Fischer Eszter (1861–1943;
Winger-Ghilai Boriska tulajdona)

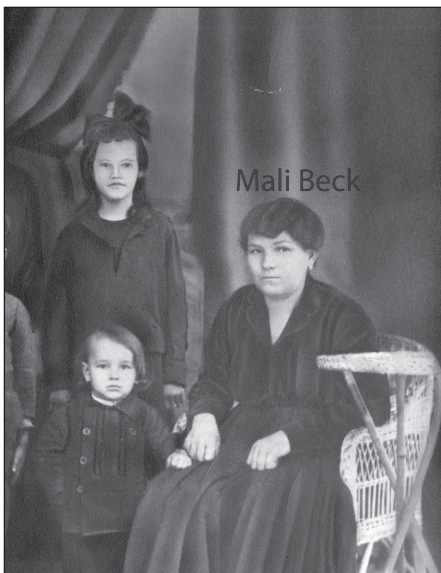
4. Beck család, 1942; (Winger-Ghilai Boriska tulajdona)

5. Beck Dezső
(1879–1944; Bilek/Beck Voitech/Béla tulajdona).

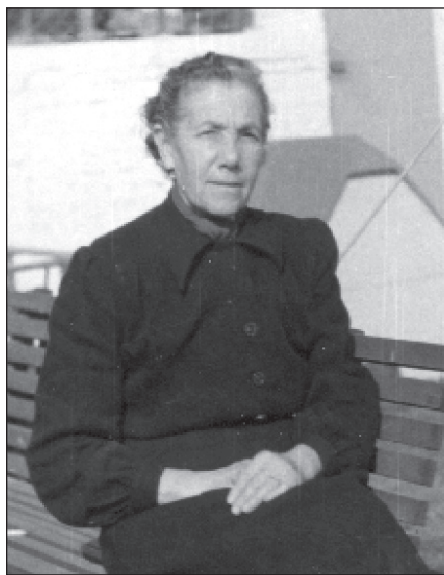
6. Beck Gizella
(Winger Ignácné, 1882–1936;
Winger-Ghilai Boriska tulajdona)

7. Beck Mária (Klein Ignácné
1884–1944; Steven Melnick tulajdona)

8. Beck (Bárdos) Mór
(1886–1944; Bárdos József tulajdona)

9. Beck Szeréna (Braun Izidorné, 1901–1970;
Izabel Beatriz Szentandrási Braun de Vazques
tulajdona)

10. Beck Izidor (1902–1983;
Beck (Bárdos) Rozália tulajdona)

11. Beck Hanna (Beck Herman lánya; Hartman
Ferenccné; 1863–1950 után; Richard Beck tulajdona)

12. Beck Izidor
(Beck Herman fia; 1869–1964; Tina Beck-Saphiro
tulajdona)

13. Beck Móríc
(Beck Herman fia; 1878; Sharon Berger tulajdona)

14. Beck Fanni
(Beck Herman unokája; Schwarc Béláné,
1889–1972; Varga György tulajdona)

15. Rosenthal család: Ilonka (1923–2005), Jenő (1924–1997), Ábrahám (1893–1944), Piroska (1929–1944),
Rubin Zseni (mostoha-anya; †1944), Szidónia (1922–2000).

16. Rosenthal Szidónia, a szerző nagymamája
(Waldmann Lajosné, 1922–2000; Beck Herman dédunokája, József unokája, Laura lánya).

3.1.2. Barkaszó Beck-ág

1. Beck Izidor (1883; Mordechaj fia)

2. Beck Jakab Jenő (1889–1944, Mordechaj fia)

3. Beck Frida (Feldman Aladárné; 1896–1944; Mordechaj lánya)

4. Beck Lajos (1908–1997; Mordechaj fia)

5. Beck Malka (Richter Artúrné, 1918; Mordechaj lánya)

3.1.3. Buj Beck-ág

Stiftungs-Acte für die
Geburtsort und Jahr:
Altmutter: *Sara Beck*
Stiftungs-Acte:

Sámuel Beck

A festem léthetű életű a becsű és har-gon észleltű különös
ismeretjelűek vagy szokások:
Bemutató Munkái aier Grabschreibe, welche am
an der Sprache oder Sprache wahrnehmbar sind

Igenem, hogy az igazságot bíróság ircsaképet és
ez az igazságot eltem az igazságot

Ich bestätige, dass der Inhaber seine Fotogra-
phiehandlung unterfertigt hat.
Gegenüber dem
Stempel des
Stempel des

Erwähnt:
Glaubwürdig-Deuer: *Sámuel Beck 29. 11.*
Kell: *1916. november 29. an*
Datum:

Személyleírás: — Personsbeschreibung:
Termet:
Szár:
Arc alakja és annak különböző ismeretjelűei:
Gesichtsbild und besondere Merkmale des Gesichts:
Haj színe és az esetleges koponyájú megjelölés:
Haarfarbe und Bemerkung einer eventuellen Glatze:
Bajusz alakja és színe:
Form und Farbe des Schenbaris:
Szokás alakja és színe:
Form und Farbe des Bartes:
Szemek színe, alakja és esetleges hibája:
Farbe, Form und eventuelle Fehler der Augen:
Orr alakja és esetleges ismeretjelűei:
Nase: Form und eventuelle Kennzeichen derselben:
Száj alakja:
Form des Mundes:

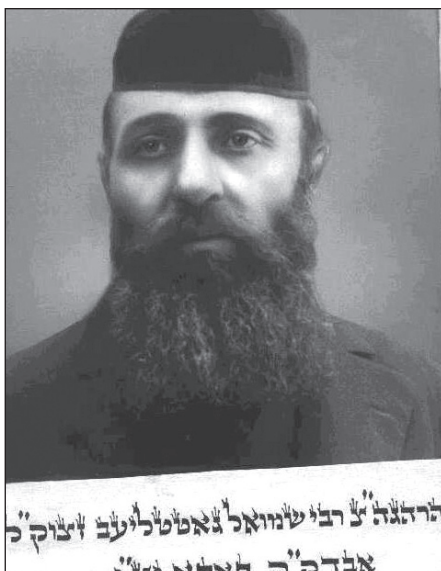
A kéltű hatóság pecsétje és aláírás:
Zema-Siegel und Unterschrift der Ausstellungs-Behörde:
Beck Sámuel
1916. november 29.

1. Beck Sámuel (1861–1917; Sámuel fia, Zippy Ilan tulajdona)

2. Beck Betti Dvora
(1867–1952; Beck Sámuelné; Beck Mátyás lánya;
Zippy Ilan tulajdona)

3. Gottlieb Schmucl
1876–1928; tolsvai, majd pápai rabbi, Beck Mátyás
unokája; Zippy Ilan tulajdona)

3.2. Degenfeld gyerekek (gróf)

1. Barabás Miklós: *A Degenfeld gyerekek* (A Herman Ottó Múzeum engedélyével)

2. Degenfeld-Schonburg Imre (1810–1883)

3. Degenfeld-Schonburg Gusztáv
(1835. május 26.–1896. szeptember 10.)
– esküvő 1868. december 1. gr. Karacsay Melania

4. Degenfeld-Schonburg Anna
1836. szeptember 1.–1925. július 13.)
– esküvő 1855. szeptember 3. hg. Odescalchi Gyula

5. Degenfeld-Schonburg Ilona
(1839. január 8.–1913. július 3.)
– esküvő 1860. július 21. gr. Tisza Kálmán

6. Degenfeld-Schonburg Berta
(1843. március 3.–1928. március 27.)
– esküvő 1868. január 15. br. Podmaniczky Géza

7. Degenfeld-Schonburg Emma
(1844. november 25.–1901. december 22.)
– esküvő 1868. június 9. gr. Károlyi Tibor

A képeket a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára engedélyével közöljük.

4. Sírkövek

4.1. BECK CSALÁD SÍRKÖVEI

A sírkövek alatt nyugvó személyeket az arcképek függelék előtt található „család-történeti összefüggések” elnevezésű genealógiai ábrában (egyszerűsített családfa) aláhúzással jelöltem

4.1.1. Beregszászi Beck-ág sírkövei

1. Salamon Jónás (1792–1850), Kántorjánosiban (köszönet a „Heritage Foundation for Preservation of Jewish Cemeteries-nek a kéért. A szervezet -HFPJC- címe: 616 Bedford Ave #2, Brooklyn, NY 11249, Amerikai Egyesült Államok)

2. Salamon - Beck Herman (1827/1835–1920) sírköve, Beregszászban (a képet köszönöm Mr. Marshall Katznak, aki a temetőt lefotózta és számomra elérhetővé tette a képet; <http://kebilalinks.jewishgen.org/Berehove/Berehove-Tombstones.htm>)

3. Beck József (1852–1919) sírköve Tarpán
(a képet Óbis Éva készítette)

4.1.2. Barkaszó Beck-ág sírkövei

1. Beck Naftali (1828–1915) sírköve, Jeruzsálem

2. Beck Avraham Abba
(†1912; Salamon-Beck Naftali fia) sírköve Jeruzsálem

4.1.3. Buj Beck-ág sírkövei

Beck Mátyás (1830–1895) és fia Beck József (1855–1919) egymás mellett álló sírköve

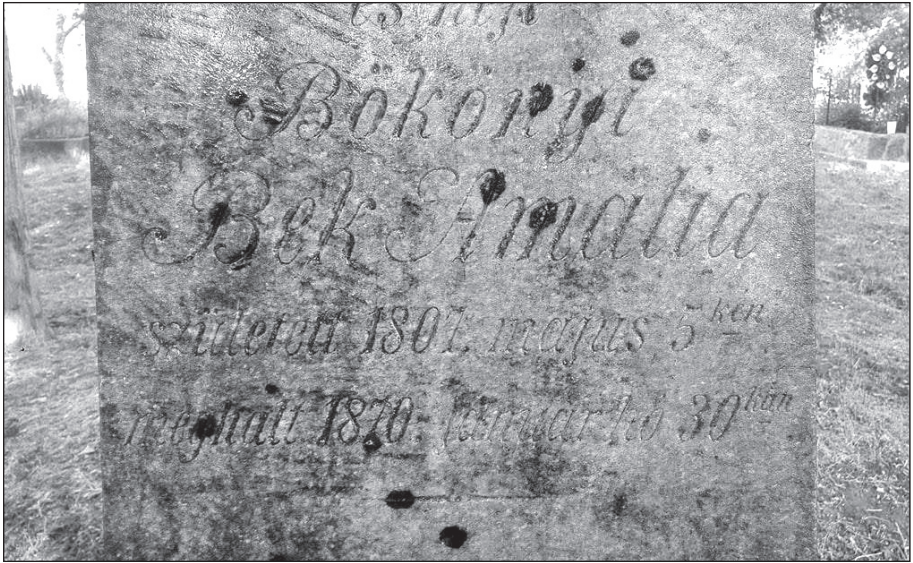
4.2. BEK–DEGENFELD CSALÁD SÍRKÖVEI

4.2.1. Bek Amália (gr. osdolai Kuun Gergelyné; 1807–1870) egész alakos sírköve Bályok

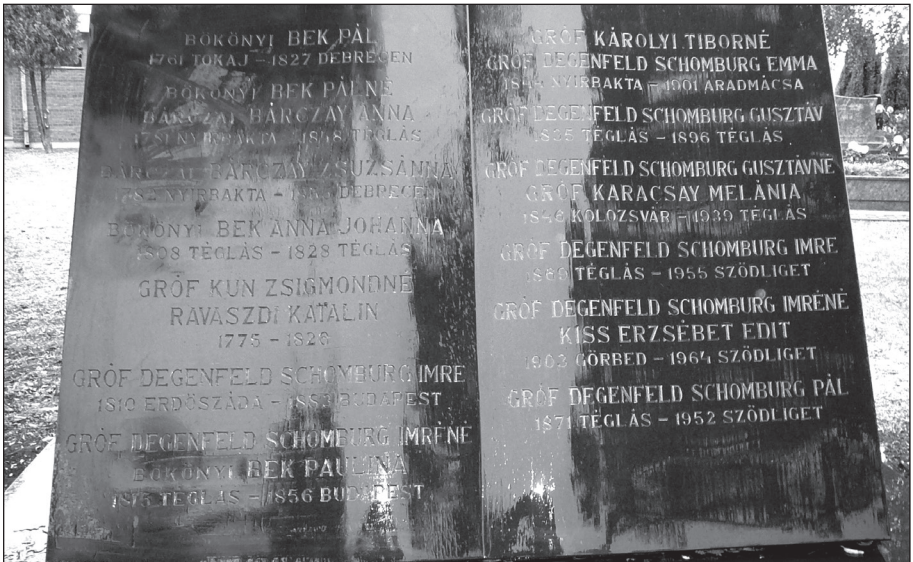
4.2.1. Bek Amália (gr. osdolai Kuun Gergelyné; 1807–1870)
egész alakos sírköve Bályok
Várkonyi György és Herman Csilla képe)

4.2.2. Bek Amália (gr. osdolai Kuun Gergelyné; 1807–1870) sírkövének részlete Bályok

4.2.2. Bek Amália (gr. osdolai Kuun Gergelyné; 1807–1870) sírkövének részlete Bályok (Várkonyi György és Herman Csilla képe)

4.2.3. A téglási Bek–Degenfeld sír

4.2.3. A téglási Bek–Degenfeld sír (a szerző felvétele)

5. Zsinagógák, templomok

5.1. Kisvárdai zsinagóga (Rétközi Múzeum tulajdona, engedélyükkel közölve)

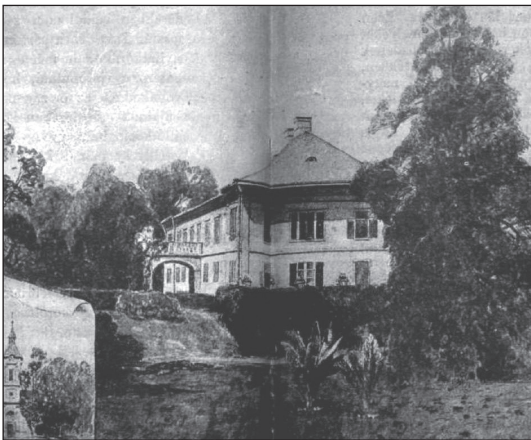
5.2. Beregszászi zsinagóga

5.3. Nyírbakta református templom (Csiszér Dezső képe, google maps)

6. A három kastély

6.1. NYÍRBAKTA

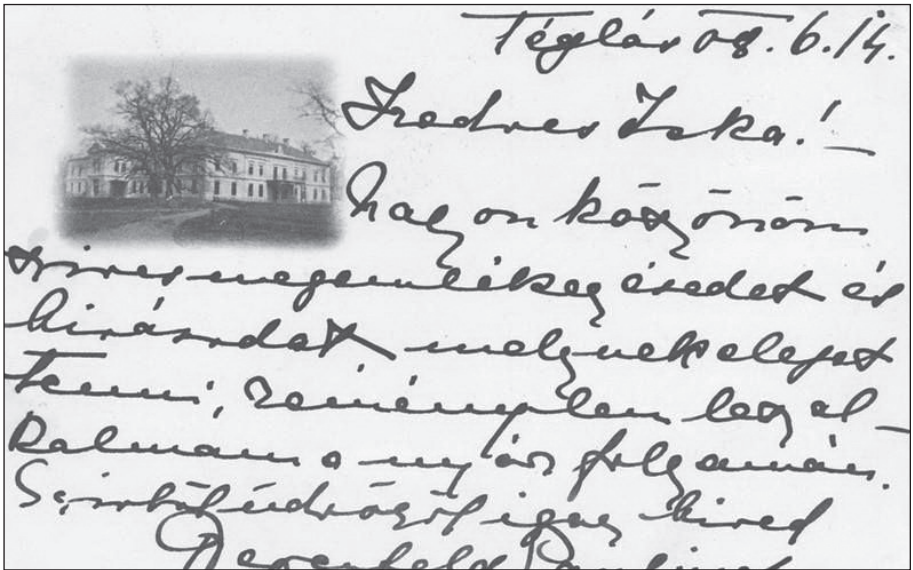
Nyírbakta kastély (és templom), Mészöly Géza festménye (Vasárnapi Ujság 1885. 32. évf. 48. sz. nov 29. szám)

6.2. BÁLYOK

Bályok kastély, az 1896-os átalakítás után (Darabanth Aukciósház)

6.3. TÉGLÁS

Téglás kastély, Degenfeld Imre unokája, Paulina (gróf Waldeck Frigyesné; 1875–1953) képeslapja

Tartalomjegyzék

Előszó	7
Bevezető gondolat	11
1. rész: A tények	13
1.1. A legenda.....	13
a.) a család neve.....	13
b.) a birtok.....	13
c.) az arisztokrata kapcsolat.....	13
d.) a gyermektelenség.....	14
e.) a névadományozás és a név fennmaradása.....	14
f.) az intéző.....	14
g.) a főispán.....	14
h.) a birtokáttruházás.....	14
1.2. Okirati furcsaságok.....	15
1.3 Igazságügyi orvosszakértői vizsgálatok az X kromoszóma vizsgálatát megelőzően.....	16
1.3.3. Y kromoszóma vizsgálat.....	17
1.3.2. Arcantropológiai vizsgálat.....	17
1.3.3. Testi kromoszómák vizsgálata.....	19
1.3.4. Ujjlenyomat vizsgálata (és a kromoszóma vizsgálat lényege).....	19
1.4. X kromoszómás igazságügyi szakértői vizsgálat.....	19
2. rész: A tények kibontása, elemzése	21
2.1. A legenda elemzése.....	21
2.1.1. A család neve.....	21
2.1.1.1. Az első, megváltozott névvel történt bejegyzés.....	21
2.1.1.2. A „Bek” és „Beck” névformák különbsége.....	22
2.1.2. A birtok.....	27
2.1.3. Az arisztokrata kapcsolat.....	30
2.1.4. A gyermektelenség.....	30
2.1.5. A névadományozás és a név fennmaradása.....	31
2.1.6. Az intéző.....	33
2.1.7. A főispán.....	34
2.1.8. A birtokáttruházás.....	35

2.2. Okirati furcsaságok bemutatása, elemzése	36
2.2.1. Salamon Herman és Krausz Anna házassági anyakönyvei	36
2.2.1.2. Második házasság	37
2.2.1.3. Zsidó házasságokra vonatkozó főbb egyházjogi rendelkezések	41
2.2.1.4. Az érvénytelenség vizsgálata	42
2.2.1.5. Krausz Izrael vagyoni helyzete	44
2.2.1.6. Az 1861. évi jogszabályváltozás	46
2.2.1.7. Esketési tanúk kérdése	46
2.2.1.8. Jorcájt-kérdés	46
2.2.2. Beck József születési anyakönyve	47
2.2.3. Beck József házassági anyakönyve	48
2.2.4. Beck József halotti bejegyzése	50
2.2.5. Beck Herman halotti bejegyzése	53
2.3. Igazságügyi orvosszakértői vizsgálatok elemzése az X kromoszóma vizsgálatát megelőzően	55
2.3.1. Y kromoszóma vizsgálat	55
2.3.2. Arcantropológiai vizsgálat	57
2.3.2.1. A vizsgálatok	57
2.3.2.2. Valóban Bek arcvonásokról van-e szó?	58
a.) Miért éppen Tisza István arcképét vizsgáltam?	58
b.) Miért nem vizsgáltam a vizsgálati alanyok mindkét szülőjének arcképét?	58
c.) Károlyi Gyula arcképe	59
d.) Hogy is mutatható ki a Bek-jelleg genalógiai eszközökkel?	59
2.3.2.3. A vizsgálat közvetett eredménye	59
2.3.3. Testi kromoszómák vizsgálata	59
2.3.4. Ujjlenyomat vizsgálata (és a kromoszóma vizsgálat lényege)	60
2.4. X kromoszómás igazságügyi szakértői vizsgálat elemzése	60
3. Rész: A közvetett bizonyítékok és érdekes tények	65
3.1. Beck családdal kapcsolatos közvetett bizonyítékok, és érdekes tények	65
3.1.1. Beck József születésének időpont-számítása, és a keresztnév	65
3.1.1.1. A születés időpont számítása	65
3.1.1.1.a. Tények	65
3.1.1.1.b. Beck József születésének kiszámítására alkalmas dokumentumok	65
3.1.1.1.c. Számítási lépcsők	66

3.1.1.1.d. Eredmény	67
3.1.1.1.e. Sorkatonaság	67
3.1.1.1.f. Hamis adatok igazolásának következménye (sorozás után)	70
3.1.1.1.g. Milyen jelentősége volt az esketéskor a „tanulói” állapotnak?	70
3.1.1.2. A „József”, mint keresztnév.	71
3.1.2. Gyulaháza és a család mozgása	71
3.1.2.1. Gyulaházán való tartózkodás ideje 1853–1879	72
3.1.2.1. Kisvárdán való tartózkodás ideje 1884–1912	72
3.1.2.3. Beregszászban való tartózkodás ideje 1919–1920	74
3.1.2.4. Miért éppen Gyulaháza?	75
3.1.2.4.1. Gyulaházával kapcsolatos lényeges tények	75
3.1.2.4.2. Gyulaháza és a Degenfeld–Kuun–Bek család kapcsolata, valamint a Krausz család esetleges szerepe	77
a.) Kazinczy Anna Iphigénia (1817–1890).	77
b.) Vay Eveline Éva (1828–1908).	79
c.) Mandel Jakab (1832–1890)	80
d.) Krausz Izrael (1810–?), Bek Herman apósa	81
3.1.2.5. Miért éppen Krausz Izrael lánya lett Bek József mostohaanyja (körülmetélés és pidjon-probléma)?	82
3.1.3. Kivándorlás	85
3.1.3.1. Négy kivándorlás elemzése	85
3.1.3.2. Krausz Benjámín	90
3.1.4. Beck József gyermekeinek a neve	92
3.1.5. Beck József foglalkozása.	92
3.1.6. Beck Herman adatai	94
3.1.7. Kapcsolat a Mandel és más családdal	94
3.1.8. Közvetlen kapcsolat Téglással	96
3.1.9. Miért éppen a Salamon család vette fel a nevet	98
3.1.10. Miért kellett egyáltalán nevet adni bármelyik családnak	100
3.1.11. Egy megmagyarázhatatlannak tűnő egybeesés.	101
3.2. Törvénytelen gyermekek, erkölcsi kérdések, és az özvegyesség.	104
3.2.1. Törvénytelen gyermekekről általában	104
3.2.2. Erkölcsi tényezők	106
3.2.3. Törvénytelen gyermekek, és velük kapcsolatos bűncselekmények	107
3.2.4. Beck Amália és Salamon Herman megismerkedésének legvalószínűbb időpontja.	109

3.2.5. Bűn, véték és a közvélemény.	111
3.2.6. Hol szülhetett Beck Amália?	111
3.2.7. Nemesség a művelődéstörténet szemével	112
3.2.8. Az özvegyasszonyok néprajzi megközelítésben.	113
3.2.9. Miért nem volt megoldás a dajka fogadása vagy a lencházba adás?	114
3.3. A Beck és Degenfeld családdal kapcsolatos érdekes tények, közvetett bizonyítékok.	115
3.3.1. A Csepely Károly József probléma	115
3.3.1.1. Tények	116
3.3.1.2. Kiegészítő tények	117
3.3.1.2.a.) Baktalórántházán 1852 első felében született, és † jelzéssel ellátott újszülöttek halotti bejegyzései	117
3.3.1.2.b.) Bek Paulina keresztanyasága.	118
3.3.1.2.c.) Csepely család és a földesúri család kapcsolata	119
3.3.1.2.d.) Római katolikus és görög katolikus keresztszülőség, és egy érdekes bejegyzés	121
3.3.1.3. A Csepely-kérdés értékelése.	123
3.3.2. Egy „megszervezhetetlenek látszó házasságkötés” problémái, 1852. május 20.	127
3.3.3. Zsidók a földesúri udvar közelében	128
3.4. Beck Amáliával összefüggő kiegészítő információk.	131
3.4.1. Beck Amália udvarlói, házasságkötése	132
3.4.2. Családi viszály.	134
3.4.2.1. Harc a vagyonért (1799–1848)	134
3.4.2.2. A küzdelem eredménye (1856–1857 évek bizonyítékai)	140
3.4.2.3. A küzdelem eredménye a családi borászatban (Tokaj–Tarcál, Nyírbakta és Tasnádszarvad)	148
3.4.2.4. A küzdelem eredménye a későbbi sajtóban	149
3.4.3. Beck Amália és Kuun Gergely házassága.	149
3.4.3.1. Érdekházasság	149
3.4.3.2. Gyermektelenség	152
3.4.3.3. Rossz házasság	153
3.4.3.4. Válás lehetősége	156
3.4.3.5. A gyermekek szeretete	157
3.4.3.6. Kuun Gergely és Wesselényi Miklós levelezése	158
3.4.3.7. A házasságokkal kapcsolatos vélemények a korszakban.	159
3.4.4. Beck Amália és Paulina életminőségének jelentős különbségei.	161

3.4.4.1. Gyulay Lajos, Széchenyi István és Podmaniczky Frigyes naplói, mint források	161
3.4.4.2. Egyéb, az életmódbeli különbségekre utaló források.	163
3.4.4.3. Arcképek	165
3.4.4.4. Harang és egyéb emlékek	169
3.4.5. Beck Amália és Paulina az 1848–49. évi szabadságharcban	169
3.4.6. Beck Amália és Beck Paulina viszonya Amália özvegygé válásakor .	171
3.4.7. Beck Amália nyilvános megszégyenítése	172
3.4.8. Beck Amália utáni öröklési lehetőség a törvénytelen gyermeknek .	176
3.4.9. Beck Amália a nem létező nagynéni	177
3.4.9.1. Levelezés.	177
3.4.9.2. Napló(k).	178
3.4.9.3. Névadás a Beck-Degenfeld családban	178
3.4.9.4. Beck Amália, mint keresztszülő a családban	179
3.4.10. Beck Amália halálával kapcsolatos fontos tények	179
3.4.11. A családi kriptá és Beck Amália	181
3.4.12. Beck Amália örökre kiírása a család történetéből sajtó, történettudomány)	183
3.4.13. Degenfeld-Schonburg Imre vagyona Amália halála után	184
3.4.14. Degenfeld-Schonburg Imre hagyatékának felosztása	186
3.4.15. A TURUL folyóirat cikke	189
3.4.16. Egy elvakult szerző káros gondolatai – Pezenhoffer Antal	189
3.5. Egy érdekes hirdetés	191
3.5.1. Nagyszében	192
3.5.2. A közlemény részleteinek vizsgálata	192
3.5.2.1. A címzett	192
3.5.2.2. A feladó	192
3.5.2.3. A levél típusa	192
3.5.2.4. Az időpont	192
3.5.2.5. A címzés helye	192
3.5.2.6. A feladás helye	193
3.5.3. Írói fantáziával kikerekített történet.	196
4. Rész: Történetet kiegészítő tények.	199
4.1. Az erős nők családja	199
4.1.1. Szénás Zsuzsanna (Bek Amália anyai nagyanyja).	199
4.1.2. Bárczay Anna (Bek Amália anyja)	199

4.1.3. Bárczay Zsuzsanna (Bek Amália anyai nagynénje)	199
4.1.4. Bek Paulina (Amália húga)	201
4.2. Az 1848–49. évi szabadságharc és a történet szereplői	202
4.2.1. A Csepely család tagjai	202
4.2.2. Bunyitai János és fia, János	203
4.2.3. Mandel család, és a bérlő Rosenfeld	204
4.2.4. Klobusiczky család	204
4.3. Kisbégány	204
4.4. Beregszász-Végyardó	205
4.5. Bek Pál és Bárczay Anna leszármazói, és a miniszterelnökök	206
5. Rész: Akik az ügyben, és a történetben részt vehettek	209
5.1. Hegyi Mihály ügyvéd és bodosi Józsa Eufrozina	209
5.2. Klobusiczky József és András családja	211
5.3. Vitéz János református lelkész és családja	212
5.4. A pankotai Józsa család	213
5.5. Az Osterlamm család	215
5.6. Vandrák Miksa orvos	217
5.7. Schwarz Sámuel ügyvéd	218
5.8. Szarka Ignác ügyvéd.	219
Zárszó	221
Tények, iratok, információk és adatok (együtt: bizonyítékok) besorolása	223
Kronológia	227
Felhasznált irodalom	228
FÜGGELÉK	229
1. Baktai és gelénesi birtokok Géresi Kálmán könyvéből	229
2. Krausz Izrael szerződése	241
3. Arcképek	243
3.1. Beck Család	243
3.1.1. Beregszászi (Kántorjánosi, Kisvárdai, Debreceni) Beck-ág	244
3.1.2. Barkaszó Beck-ág	250
3.1.3. Buj Beck-ág	253
3.2. Degenfeld gyerekek (gróf)	254

4. Sírkövek.	257
4.1. Beck család sírkövei	257
4.1.1. Beregszászi Beck-ág sírkövei.	257
4.1.2. Barkaszó Beck-ág sírkövei	258
4.1.3. Buj Beck-ág sírkövei	259
4.2. Bek–Degenfeld Család sírkövei	260
4.2.1. Bek Amália (gr. osdolai Kuun Gergelyné; 1807–1870) egész alakos sírköve Bályok.	260
4.2.2. Bek Amália (gr. osdolai Kuun Gergelyné; 1807–1870) sírkövének részlete Bályok	261
4.2.3. A téglási Bek–Degenfeld sír.	261
5. Zsinagógák, templomok.	262
6. A három kastély	263
6.1. Nyírbakta.	263
6.2. Bályok	264
6.3. Téglás.	264

Ez a könyv az emberi sorsokról, valamint a családok és egyének történetének az emberi, vallási és földrajzi határokat figyelmen kívül hagyó elsőprő erejű hatásáról szól. Egy kis ponton fordul meg egy nagy ajtó, s ezt a kis pontot fedeztem fel két évtizede, amikor a kutatásaimat elkezdtem. Akkoriban arra gondoltam, hogy néhány hét, netán hónap elég lesz a törekvéseim befejezéséhez, de ahogy haladtam előre minden szálon, kezdett kibontakozni egy csodálatos történettudományi arborétum, tele ritkaságokkal, melyekkel szívesen foglalkoztam. Az egyik ilyen különlegesség részletes tárgyalását adja a könyv. Összekapcsolódik benne egy protestáns arisztokrata család egy zsidó családdal, ahol az eltéphetetlen, de elkendőzni vélt kapcsolatot egy törvénytelen gyermek születése jelenti.

A könyv kísérletet tesz arra, hogy az érdeklődők és más kutatók figyelmét felhívja arra, hogy a levéltári anyagon túl, milyen más eszközökkel lehet bizonyos tényeket bizonyítani, vagy vélelmezni. Az írott források mellett, melyek alatt elsősorban anyakönyveket, feljegyzéseket, naplókat és más okiratokat értünk, a kutatás során különféle igazságügyi szakértői vizsgálatok is jelentős szerepet kaptak, úgymint: a kromoszómavizsgálatok (testi, Y és X kromoszómák), az arcantropológiá és az ujjlenyomatok vizsgálata is.

Lényegét tekintve azt mondhatom, hogy megvizsgálva az ebben a könyvben bemutatott közvetett és közvetlen bizonyítékokat, a „történetnek” nem lehet más logikus magyarázata, csak az, amit bizonyítani igyekeztem.

*

A mondás úgy tartja, hogy *mater certa, pater semper incertus*, azaz az anya biztos, az apa mindig bizonytalan. Mi, emberek pedig úgy tartjuk, hogy a kivétel erősíti a szabályt.

Íme, egy történet, mely kivétel a fenti szabály alól, s amely az élet bonyolult szépségét annak mélységében tárja elénk.

*

Ahogy e könyv előtt írtam más könyveket, valószínű, hogy ezután is fogok. Könnyen lehet (sőt remélem), hogy a jövőbe írott könyveim sokkal élvezhetőbbek, olvashatóbbak, olvasmányosabbak és népszerűbbek lesznek. Mindazonáltal teljesen biztos vagyok abban, hogy ennél a könyvnél a magam számára fontosabb könyvet soha nem fogok írni. Ez a kötet azért épül fel úgy, ahogyan, mert az előbb említett tulajdonságok, mint például az olvasmányosság vagy a népszerűség, a szerkesztésénél nem játszottak lényeges szerepet. Itt a megértés és a teljes körűlírás volt a cél, az, hogy minden olyan ajtót kinyissak a múltra, mely a fő kérdés eldöntésében és megértésében segítségemre lehetnek.

Vannak ajtók, melyeket be tudtam zárni, s vannak, melyek nyitva maradtak, reménybeli új adatok befogadására. Minden apróság számíthat, soha nem lehet tudni.

*

Ez a kötet az előbbieken mondottak miatt a fő művem. Ennek megértéséből és megelégséből származnak majd a későbbiek. S ha mégsem írnék már több könyvet a jövőben akkor sem lesz bennem hiányérzet.

ISBN 978-963-9570-96-2

9 789639 570962

TARSOLY KIADÓ

3000,- Ft